

e-ISSN: 2147-9682

TÜRK KÜTÜPHANECİLİĞİ

TURKISH LIBRARIANSHIP

CİLT / VOLUME 33 SAYI / ISSUE 4 ARALIK / DECEMBER 2019

Prof. Dr. Meral Alpay'ın Anısına...

A Festschrift in Honor of Prof. Dr. Meral Alpay

Türk Kütüphaneciler Demeği

Turkish Librarians' Association

İçindekiler / Contents

	Sayfa / <i>Page</i>
Editörden / <i>Editorial</i>	214
Genel Başkanın Mesajı / <i>Message from Chairman</i>	217
Hakemli Yazılar / <i>Refereed Papers</i>	
Araştırma Makaleleri / <i>Research Articles</i>	
Yaşar Tonta ve Müge Akbulut Türkiye’de Lisansüstü Tezlere Açık Erişim / <i>Open Access to Graduate Theses and Dissertations in Turkey</i>	219
Hülya Dilek-Kayaoğlu Türkiye’de Kütüphane ve Bilgibilimi Araştırmalarında Kuram Kullanımı: Bir İçerik Analizi / <i>Use of Theory in Library and Information Science Research in Turkey: A Content Analysis</i>	249
Örnek Olay İncelemeleri / <i>Case Studies</i>	
Hülya Kartal, Fatih Güner, Cemal Çelik, Mehmet Soyucok ve Reis Beşer İlkokul İkinci Sınıf Öğrencilerinin Okuma Tercihleri ve Kütüphanelerden Beklentileri Üzerine Nitel Bir İnceleme / <i>A Qualitative Study on the Reading Preferences and Expectations of Second-Grade Students from Libraries</i>	267
Semanur Öztemiz Usability of Electronic Records Management System (ERMS) of the Republic of Turkey Ministry of Health / Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Elektronik Belge Yönetim Sisteminin (EBYS) Kullanılabilirliği.....	282
Okuyucu Mektupları / <i>Reader Letters</i>	
Hülya Dilek-Kayaoğlu Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay’ın Yaşamöyküsü ve Kaynakçası / <i>A Bio-bibliography of Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay</i>	296
Hülya Dilek-Kayaoğlu Değerli Hocam Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay / <i>My Esteemed Teacher Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay</i>	305
Yusuf Tavacı Hocam Meral (Şenöz) Alpay’ın Ardından / <i>After the Late Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay</i>	308
Ayten Şan Sevgili Öğretmenim / <i>My Dear Teacher</i>	311
Osman Torun Dönüştüren Sevginin Yolu / <i>The Way of Love that Transforms</i>	313
Nabey Önder Bir Zamanlar İstanbul Çocuk Kitapları Fuarı: Prof. Dr. Meral Alpay’ın Anısına! / <i>Once Upon a Time Istanbul Children’s Book Fair: In Memory of Prof. Dr. Meral Alpay!</i>	315
Hasan S. Keseroğlu Sevgili Hocam Meral Alpay / <i>My Dear Teacher Meral Alpay</i>	335
Ümit Konya İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Olarak Hocam Meral Alpay / <i>My Teacher Meral Alpay as Director of Istanbul University Library</i>	339
Selçuk Hünerli Meral Hocam / <i>My Dear Teacher Meral</i>	342
Güler Demir Sevgili Merhume Meral Alpay Hocamın Anısına Saygı İle / <i>With Respect for the Memory of My Dear Deceased Teacher Meral Alpay</i>	344
Kenan Erzurum Anılarımdaki Meral Hanım / <i>Meral in My Memories</i>	346
Hatice Aynur Sevgili Hocam Meral Alpay’a / <i>Memories with Meral Alpay</i>	351
Hatice Işık Saygıdeğer Profesörüm Meral Alpay / <i>My Dear Professor Meral Alpay</i>	353
Selçuk Süzmetaş Anılarımdaki Meral Hocam / <i>My Professor Meral Alpay in My Memories</i>	354
Güler Demir Sözcüklerin Sessizliğinde... Prof. Dr. Meral Alpay / <i>In the silence of the words... Prof. Dr. Meral Alpay</i>	357
Canan Ergün Mavi Gözlü, Yüce Gönüllü Bir Melek / <i>A Benevolent Angel with Blue Eyes</i>	360

Okuyucu Mektupları / Reader Letters	
Atakan Aydın Gerçek Bir Aydın: Prof. Dr. Meral Alpay Şenöz / <i>A Real Intellectual: Prof. Dr. Meral Alpay Şenöz</i> ...	362
Cem Özel Atatürk'ün Gözlerindeki Gizemli Tılsım / <i>Mysterious Talisman in the Eyes of Atatürk</i>	366
M. Tayfun Gülle Bir Yol Arkadaşı / <i>A Fellow Traveller</i>	368
Ali Rıza Tosun Meral Alpay'ın <i>Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğündeki</i> Kimi Sözcüklerin Etimolojisi / <i>Etimologies of Some Words in Meral Alpay's Dictionary of Library Terms</i>	371
Aykut Bayraktar Kütüphane Hizmetlerinin Tanıtımında Sosyal Medya Etkisi: Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi Örneği / <i>Impact of Social Media in Promotion of Library Services: Bursa Uludag University Library Example</i>	379
Hatice Işık, Serkan Kılıç ve Burak Delibaş Kaynak Tanımlama ve Erişim (RDA) Formatının Üniversite Kütüphanelerinde Uygulanması: İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloqlama ve Üst Veri Bölümü Örneği / <i>Resource Description and Access (RDA) Format in University Library: Istanbul Bilgi University Library Cataloging and Metadata Section</i>	388
Demet Soylu ve Tunç Durmuş <i>Medeni Library Touched My Heart / Kütüphane Kalbime Dokundu</i>	395
Demet Soylu, Tunç Durmuş Medeni, Gulzhamal Japarova ve Rakhila Rakhmetova Orta Asya'nın Kalbi Kazakistan'dan Kütüphane Ziyaretimize İlişkin Yansımalar / <i>Reflections from Our Library Visit in Kazakhstan, Heart of Central Asia</i>	404
Nisa Öktem ve Nilay Cevher Avrupa Bilgi Bilimi Yaz Okulundan İzlenimler / <i>Impressions from ESSIS (The European Summer School on Information Science)</i>	413
Tanıtım-Değerlendirme / Reviews	
Şahika Eroğlu <i>Content Management Bible</i>	415

Editörden / Editorial

Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay Anısına

In Memory of Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay

Türk Kütüphaneciliği Editörler Kurulu*

This issue of Turkish Librarianship dedicated to Prof. Meral (Şenöz) Alpay, who is doyen professors of our profession, who passed away last March. Therefore you may find a short evaluation of her life also some articles about her. Some information also is given about celebration activities of the 70th anniversary of the Turkish Librarians' Association in this editorial.

Saygıdeğer Okurlarımız,

İçinde bulunduğumuz yılın son sayısını dikkatlerinize sunarken içimizdeki hüznü de paylaşmak isteriz. Türk Kütüphaneciliğinin ülkemizde kurumsallaşmasına ve bir bilim dalı olarak tanınmasına sayısız katkı sunmuş olan değerli bilim insanlarımızı peşpeşe kaybetmiş olmanın hüznü içerisindeyiz. 2019 yılı meslek camiamız için yeri doldurulamaz kayıplar yaşadığımız bir yıl olmuştur. Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay, Prof. Dr. Necmeddin Sefercioğlu ve Prof. Dr. Berin U. Yurdadoğ'u kaybetmek hem camiamız için hem de yakınları için tarifsiz üzüntülere neden olmuştur. Türk Kütüphaneciliği Editörler Kurulu olarak yakın zaman önce kaybettiğimiz değerli bilim insanlarımızın alanımıza ve bizlere kattıkları eşsiz deneyimlerden dolayı ve ayrıca gelecek nesillerin kendilerini tanımalarına katkı sunmak adına 2019 Aralık, 2020 Mart ve Haziran sayılarını bildiğiniz gibi değerli hocalarımıza adamayı kararlaştırdık. Dergimizin elinizdeki sayısı, "Türkiye'de Kütüphanecilik Özel Sayısı" temasıyla Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay'a ithaf edilmiştir.

Saygıdeğer Okurlarımız,

Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay Hocamız iki farklı lisans programında (Alman Filolojisi ve Coğrafya) eğitim görmüş ve 1958 yılında Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünün Seminer Kütüphanesinde memur olarak işe başlaması ile birlikte kütüphanecilik mesleğiyle de ilk iletişimini kurmuştur. 1964 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümünde asistan olarak işe başlayan saygıdeğer Hocamız, 2005 yılında emekli oluncaya kadar profesyonel iş yaşamını devam ettirmiş, teorik ve pratik anlamda kütüphaneciliğin kurumsallaşmasına çok önemli katkılar sunmuştur. Literatüre kattığı yeni fikirler, İstanbul Üniversitesi kütüphane sistemlerinin yeniden yapılandırılması, ulusal ve uluslararası konferanslarda sunduğu bildiriler, üst kurullarda aldığı görevler ve yetiştirmiş olduğu sayısız öğrenciyle bir bilim kadını olmanın tüm gereklerini yerine getirmiş, saygın bir bilim insanı olmuştur (Dilek-Kayaoğlu, 2007, s. 341-351). Hocamız, ülke çıkarlarını her zaman kişisel çıkarlarının önünde tutarak bilimsel doğrulardan yana tavır almış ve daima doğru bildiği yoldan

* Editorial Board of Turkish Librarianship. E-mail: editor@tk.org.tr

taviz vermeden yoluna devam eden bir mücadele kadını olarak mesleki tarihimizin kilometre taşlarından olmuştur. Sorgulayan, araştıran ve yerleşik kabulleri olabildiğince eleştiren bir bilim kadını olan sevgili Hocamıza mesleğimize kattığı değerlerden dolayı derin saygı ve şükranlarımızı sunuyoruz.

Saygıdeğer Okurlarımız,

Sevgili Hocamız hakkında vermiş olduğumuz öz bilginin daha ayrıntılı halini çok değerli meslektaşlarımızın özel sayıya yaptıkları katkılarla ve geniş bir içerikte bulacaksınız. Hocamızın yetiştirmiş olduğu değerli bilim insanları, çeşitli kurum ve kuruluşlarda çalışan öğrencileri ve kendisiyle unutulmaz anılarını paylaşmış olan çok sayıda meslektaşımız özel sayımıza hem bilimsel hem de görüş ve anı yazılarıyla katkı sunmuşlardır. Özel sayımıza yazı ve yorumları ile olağanüstü ilgi gösteren değerli meslektaşlarımıza bu vesile ile teşekkür ediyor, saygılarımızı sunuyoruz.

Saygıdeğer Okurlarımız,

İçinde bulunduğumuz yıl mesleğimizin en eski sivil toplum örgütü olan derneğimizin 70. kuruluş yıldönümüdür. 1949 yılında büyük bir heyecan ve kısıtlı olanaklarla kurulan Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD), ortalama bir insan ömrü olan bu sürede ülkemizde mesleğimizin gelişmesi ve mesleki standartlarımızın yükselmesi adına sayısız çalışmayı yönetmiş, mesleki bütünlüğü sağlamaya odaklı plan ve projeler yürütmüştür. Sosyal sorumluluğu gereği TKD, ulusal sorunlar ve düşünce özgürlüğü ile ilgili konularda duyarlı davranarak demokratik bir sivil toplum örgütü perspektifinden geleceğe güvenle bakmaktadır. Bu güvenin temelinde kuşkusuz bütün meslektaşlarımızın etkin desteği bulunmakta olup, bu destek gelecek kuşaklara aktarılacak olan birikim ve deneyimlerin de aksamadan devamını sağlayacaktır.

Saygıdeğer Okurlarımız,

TKD'nin 70. kuruluş yıldönümü nedeniyle 15 Kasım 2019 tarihinde Milli Kütüphanede bir dizi etkinlik yapılmıştır. Genel Başkanımızın açılış konuşmasının ardından davetli konuşmacı olarak Prof. Dr. Özer Soysal Hocamızın konuşmaları, TKD eski Genel Başkanları (Prof. Dr. Tülin Sağlamtuç, Tuncel Acar, Hasan Duman, Selma Aslan) ve Sayın Genel Başkanımızın katılımı ile düzenlenen ve başkanlığını Prof. Dr. Doğan Atılğan'ın yaptığı "70. Yılında Türk Kütüphaneciler Derneği" konulu bir panel ile öğleden sonra başkanlığını Prof. Dr. Bülent Yılmaz'ın yaptığı "Sivil Toplum Kuruluşu Olarak TKD, TKD'den Beklentiler ve Paydaşların Gözünden TKD" konulu bir forum düzenlenmiştir. Meslektaşlarımızın da katılımı ile başlayan 70. yıl etkinliğinde, Sayın Genel Başkanımızın yaptığı açılış konuşmasını bu sayımızda sizlerle paylaşmaktan mutluluk duyuyor, derneğimizin nice başarılı yıllara erişmesini diliyoruz.

Saygıdeğer Okurlarımız,

Editörler Kurulu Üyemiz Dr. Öğr. Üyesi Zehra Taşkın'ın hazırladığı, "Lehçe ve İngilizce için içerik tabanlı atıf analizi sistemi" isimli projenin, Polonya Ulusal Ajansının (NAWA) ULAM programı kapsamında kabul aldığı haberini bir önceki sayımızda sizlerle paylaşmıştık. Değerli editörümüz bu gelişme doğrultusunda oluşacak yoğunluğu nedeniyle Editörler Kurulumuzdaki görevinden ayrılmıştır. Uzunca bir süredir dergimizin sorunsuz bir şekilde çıkması için büyük çabalar göstermiş olan Sayın Taşkın'a sonsuz şükran borçluyuz. Bundan sonra dergimize hakem olarak hizmet vermeye devam edecek olan Zehra Taşkın'a kişisel hayatında sağlık, mutluluk; bilimsel çalışmalarında ise başarılar diliyoruz.

Sayın Okurlarımız,

“Kütüphaneciliğimize Kanat Gerenler Özel Sayısı” temasıyla 2020 Mart ve Haziran sayılarını merhum Hocalarımız Prof. Dr. Necmeddin Sefercioğlu ve Prof. Dr. Berin U. Yurdadoğ’a ithafen özel sayı formatında hazırlayacağımızı sizlere yeniden hatırlatarak vereceğiniz destekten dolayı şimdiden teşekkürlerimizi sunarız.

Sayın Okurlarımız,

Okumakta olduğunuz bu sayı, bilimsel içeriğinin yanında sevgili Hocamız Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay hakkında kişisel tanıklıkları sizlerle paylaşmakta olup, bu yönüyle mesleki literatürümüzde özel bir yer almaya adaydır. *Türk Kütüphaneciliği* Editörler Kurulu olarak birbirinden ilginç ve zengin bir seçki ile değerlendirmelerinize sunduğumuz Aralık 2019 sayımızı sizlerle paylaşmaktan gurur duyuyor, hepimize sağlıklı geçireceğiniz bir kış mevsimi dilerken yaklaşan yeni yılınızı kutluyor, esenlikler temenni ediyoruz.

Saygılarımızla.

Kaynakça

Dilek-Kayaoglu, H. (Ed.). (2007). *Meral Alpay'a armağan*. İstanbul: Bayrak Matbaası.

Genel Başkanın Mesajı / *Message from Chairman*

Türk Kütüphaneciler Derneği'nin 70. Kuruluş Yıldönümü Etkinliği Açılış Konuşması

*Opening Speech of 70th Establishment Anniversary of Turkish Librarians' Association**

Ali Fuat Kartal**

Sevgili Meslektaşlarım, TKD'nin 70. yıl kutlama etkinliğine hoş geldiniz hepinizi sevgiyle selamlıyorum. 70. yıl etkinliğine Ankara dışından gelen hocalarımıza, şube başkanlarımıza ve meslektaşlarımıza ayrıca hoş geldiniz diyor; etkinliğin mesleğimize, meslektaşlarımıza ve TKD'ye yeni değerler katmasını diliyorum.

Değerli Konuklar,

70. Kuruluş yıldönümünü kutladığımız derneğimize 1990 yılında üye oldum. Aynı yıl TKD Ankara Şubesi Denetleme Kurulu üyeliği ile başlayan dernek maceram 29 yıldır devam etmektedir. Amatör bir ruhla ve gönüllü olarak yürütülen dernek çalışmalarını eleştirmek ne kadar kolay ise dernek yönetimi ile işbirliği içerisinde bir şeyler üretmek de bir o kadar zordur.

“Bir şeyler yapalım” diyenlerin bile; bakıyorsunuz söyledikleri şeyler sözde kalabiliyor.

Bunun nedeni ne olabilir?

Sadun Aren hoca bu konuda mealen şöyle demiş: “*Bizim halkımız kavga var dense hemen koşar ama her gün sektirmeden şu saksıya bir bakraç su dökülecek dense, iki gün sonra o iş tavsar.*”

Evet, maalesef böyle bir sorunumuz var. Gösterişli olmayan, zevk ve heyecan vermeyen, nitelikli de görünmeyen, istikrar ve devamlılık isteyen işlere maalesef gelemiyoruz.

Elbette bu durumun bizim kültürel yapımızla da bir ilişkisi vardır. Maalesef kimse kendinden başkasını beğenmiyor. Kibir, kendini üstün görme, bizden olanı yüceltip bir başkasını değersiz görme sıçlığına saplanıp kalıyoruz. Sanırım bu tür işlerin büyük bir özveri gerektirdiğini ancak bu çalışmaların içerisinde yer alanlar biliyor.

Sevgili Meslektaşlarım;

Kurumları korumak, onları yaşatmak kolay değildir. Hele bütün değerlerin yerle yeksan olduğu günümüzde daha bir zordur. Birazdan eski Genel Başkanlarımızla birlikte TKD'nin 70 yıllık sürecinin belirli bir dönemini birinci ağızdan değerlendireceğiz. TKD'yi 70 yıllık süreçte

* *Opening speech of the 70th Establishment Anniversary of Turkish Librarians' Association given at National Library, Turkey.*

** Türk Kütüphaneciler Derneği Genel Başkanı.
Chair of Turkish Librarians' Association, Turkey.

yaptıkları ya da yapamadıkları konusunda eleştirebiliriz. Ancak çok partili hayata geçmemizle birlikte neredeyse her on yılda bir kesintiye uğrayan demokrasimizi hatta uğramadığı zamanlarda da ne kadar demokratik bir düzene sahip olduğu tartışılan bir Türkiye’de, TKD sivil toplum örgütü olma gayreti içerisinde.

Bildiğiniz gibi TKD 1961 yılında tüzük değişikliğine giderek, şubeler şeklinde örgütlenmiştir. Uzun yıllar bir iki şube dışında şubeler buldukları ilin halk kütüphanelerini yaşatma derneği gibi çalışmışlardır. Zaten şube yönetimleri de büyük oranda halk kütüphanelerinde çalışan meslektaşlarımızdan oluşmaktaydı. Tabii bu durum TKD Şubelerinin kendi buldukları ilde alanları ile ilgili konularda dahi sivil bir duruş göstermesinin önündeki en büyük engel olmuştur.

Değerli meslektaşlarım, dikkatinizi çekmek istediğim bir diğer konu da belediye kütüphaneleri konusu. Gerçeği son zamanlarda medyada işten çıkarmalar ve sürgünlerle gündeme gelse de belediyelerin kütüphane kurma çalışmaları mesleğimiz açısından olumlu bir gelişme olmuştur. Derneğimizin de paydaşı olduğu **Herkes İçin Kütüphane Projesi** ile proje kapsamındaki kütüphanelere önemli oranda altyapı desteği ve kütüphane çalışanlarının eğitimine katkı sunulmuştur. Ayrıca dernek olarak belediye kütüphanelerinde çalışanların eğitimine yönelik bölge seminerleri yapmaya başladık. Ancak bu kütüphanelerin büyük çoğunluğunda maalesef kütüphaneci istihdamı konusunda henüz beklenen düzeyin çok altında bir yerdeyiz.

Kütüphanecilerin istihdamından söz açmışken, son yıllarda bütün kamu kütüphanelerinde yıllık kütüphaneci istihdamı 30 kişiyi geçmemiştir. İçinde bulunduğumuz yıl Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü’nün sözleşmeli olarak 500 kütüphaneci alacak olması, mesleğimiz ve halk kütüphaneleri açısından son derece önemli bir gelişme olmuştur. Umarım bu yılın sonuna kadar alımlar gerçekleşir...

Değerli meslektaşlarım, hiç kuşku yok ki, TKD bundan sonra da meslektaşlarımızın özlük hakları ve mesleki gelişimleri için mücadele edecek, düşünce özgürlüğünü savunacak, sansüre ve kitap yasaklarına karşı tutum almaya devam edecektir. Son olarak şunu belirtmek istiyorum; Yönetim Kurulu olarak 70. yıl etkinliklerini planlarken Milli Kütüphanenin salonları etkinlik yapacağımız gün boş ise Milli Kütüphanede yapalım diye düşünmüştük. Milli Kütüphanedeki meslektaşlarımıza salonu kullanmamız konusunda gösterdikleri çaba için teşekkür ediyorum. Bu teşekkürü söylemişken bir konunun daha altını çizmek istiyorum; Kültür ve Turizm Bakanlığı ile olan ilişkilerimizi her iki kurumun da kimliklerine zarar gelmeyecek şekilde yürütme çabası içerisindeyiz. Bir sivil toplumu örgütü olarak, elbette gördüğümüz aksaklıkları dile getirirken bunu, sorunların çözümüne katkı sağlayacak bir anlayış içerisinde yaptığımızın bilinmesini isterim.

Değerli Konuklar,

Bildiğiniz gibi Milli Kütüphaneyi kuran meslek büyüklerimiz, Türk Kütüphaneciler Derneğini de kurdular. Bu nedenle TKD’nin 70. kuruluş yıldönümünün Milli Kütüphanede kutlanması anlamlıdır. Bu bağlamda, az ya da çok TKD’nin 70. yılına ulaşmasına katkısı olan herkesi şükranla anıyor, sözlerimi 70. yıl kapsamında üniversitelerimizin Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) bölümleri öğrencileri arasında düzenlediğimiz slogan yarışmasında birinci seçtiğimiz Medeniyet Üniversitesi BBY 3. Sınıf öğrencisi Mihriban Altunkaynak’ın sloganı ile bitirmek istiyorum: *“Kimsesizleşmemek İçin En Güzel Çözümdür: TKD”*.

Genç meslektaşımız bir sloganla TKD’nin bizim için ne anlam ifade etmesi gerektiğini çok güzel özetlemiş. Kendisi bugün İstanbul’dan geldi ve aramızda, genç meslektaşımıza bir alkış rica ediyorum.

Hepinizi saygılarımla selamlıyorum.

Hakemli Yazılar / *Refereed Papers* Araştırma Makaleleri / *Research Articles*

Türkiye’de Lisansüstü Tezlere Açık Erişim

Open Access to Graduate Theses and Dissertations in Turkey

Yaşar Tonta* ve Müge Akbulut**

Öz

Lisansüstü tezler üniversitelerin en önemli araştırma çıktılarından birisidir. Fakat lisansüstü tezleri bulmak ve bu tezlere erişim sağlamak genellikle zordur. Son zamanlarda tezlerin tam metinlerine İnternet aracılığıyla erişim sağlamak mümkün hale gelmiş olmasına karşın, erişimle ilgili sorunlar halen devam etmektedir. Bu araştırmada Türkiye’de lisansüstü tezlere açık erişim sorunu irdelenmektedir. Bu amaçla Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tez dermesinde bulunan tezlerin tam metin erişime açık olup olmadıkları incelenmiş, uygulanan bir anket aracılığıyla tezlerini geçici olarak erişime kapatmayı tercih eden tez yazarlarının konuyla ilgili görüşlerine başvurulmuştur. Lisansüstü tezlerin yaklaşık üçte biri tam metin erişime kapalıdır. Erişime kapalı olan tezlerin büyük bir çoğunluğu 2006 yılından önce yapılan ve erişime açmak için izin almak üzere yazarlarına ulaşılamayan tezlerdir. Tez yazarlarının büyük bir çoğunluğu (%94) teze dayanan yayın yapmak istedikleri, yaklaşık üçte ikisi (%63) tezlerinin kopyalanmasından korktukları için tezlerini geçici olarak erişime kapattıklarını belirtmişlerdir. Ancak tez yazarlarının çoğu (%81) genelde tezlerin tam metin erişime açılmasını desteklemektedirler. Bulgular lisansüstü tezlere açık erişim sorununun daha geniş bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bulgular doğrultusunda lisansüstü tezlere erişimle ilgili çeşitli sorunlar tartışılmış ve bazı çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Açık erişim; lisansüstü tezler; açık arşivler; YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Abstract

Graduate theses and dissertations are one of the most important research outputs of universities. Yet, it is often difficult to find and provide access to them. Although it is now possible to get access to full-texts of theses and dissertations through the Internet, access problems still persist. In this paper, we investigate the issues of open access to graduate theses and dissertations in Turkey. We first reviewed the collection of the Higher Education Council Theses Center to find

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: yasartonta@gmail.com

Prof. Dr., Hacettepe University Department of Information Management, Turkey.

** Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

E-posta: mugeakbulut@gmail.com

Research Assistant, Ankara Yıldırım Beyazıt University Department of Information Management, Turkey.

out what percentage of theses is accessible full-text. We then, through a questionnaire survey, collected the views of the authors of theses who opted to restrict access to their theses temporarily. Access to about one third of theses is restricted. As it was difficult to reach the authors of older theses and get their consent to make their theses available online, most of the restricted theses belong to pre-2006 period. An overwhelming majority (94%) of the authors restricted access to their theses because they wanted to publish papers based on their theses while two thirds (63%) did so because they feared of their theses being plagiarized. Yet, 81% of them said they support open access to theses and dissertations in general. Findings suggest that the issue of open access to theses needs to be dealt with from a broader perspective. We discuss the various access issues on the basis of our findings and offer some suggestions to solve them.

Keywords: *Open access; graduate theses and dissertations; open archives; Higher Education Council Theses Center.*

Giriş

Açık erişim, bir “eserin tam bir sürümünün . . . açık [ücretsiz] erişime, sınırsız dağıtımına, birlikte çalışabilirliğe ve uzun dönemli arşivlemeye olanak sağlamak için . . . en azından bir çevrimiçi arşivde depolanması” olarak tanımlanmaktadır (Berlin, 2003). Açık erişim hareketinin bir parçası olarak ücretsiz, tam metin ve çevrimiçi (online) erişime açılan ilk yayın türlerinden birisi lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) tezlerdir. 1990’ların ikinci yarısından itibaren ABD’de ve Avrupa’da tezlerin bibliyografik bilgilerine ve/ya da tam metinlerine erişim sağlayan dijital tez kütüphaneleri kurulmaya başlanmıştır. 1997’de kurulan ve ABD başta olmak üzere birçok ülkede yapılan altı milyona yakın teze sahip Ağa Dayalı Dijital Tez Kütüphanesi (NDLTD);¹ yaklaşık 1100 üniversiteden beş milyona yakın tezin tam metinlerine erişim sağlayan Açık Erişim Tezler (OATD)² girişimi; iki milyondan fazla tezin tam metinlerine erişim sağlayan OpenAIRE³ ile Avrupa’daki 600’den fazla üniversitenin 800 bin civarında tezinin tam metinlerini içeren elektronik tez geçidi (portal) DART-Europe⁴ bu kütüphanelerden birkaçıdır.

Türkiye’de ise ODTÜ Kütüphanesi ilk elektronik tez arşivini⁵ 2003 yılında oluşturmuş ve 2004’te NDLTD’ye üye olmuştur. 2005 yılında Ankara Üniversitesi açık arşivi⁶ hizmete girmiştir (Akbayrak, Bayram, Coşkun, Holt, Karasözen ve Tonta, 2006; Tonta, 2008). İzleyen yıllarda Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu’nun (ANKOS) ve Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) girişimleriyle üniversitelerde kurulan açık arşiv sayısı giderek artmıştır. TÜBİTAK Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezinin (ULAKBİM) Türkiye Akademik Arşivinde (Harman) 92 açık arşivden harmanlanan (harvesting) 823.103 yayına ilişkin kayıt listelenmektedir. Bu kayıtların %40’ı ULAKBİM’in ev sahipliği yaptığı DergiPark’ta⁷ listelenen dergilerde yayımlanan makalelere, %38’i beş üniversitenin (Koç, İstanbul Şehir, Marmara, Bilkent, Ankara) açık arşivlerinde yer alan yayınlara aittir. Çoğu kayıtlarda yayınların sadece üst verileri (metadata) listelenmekte, tam metinlerine erişim sağlanamamaktadır. Arşivlerin yaklaşık yarısında (42) kayıt sayısı 1000’den azdır. Beşinde ise açık arşiv çalışmamaktadır.⁸

¹ Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD: <http://www.ndltd.org>).

² Open Access Theses and Dissertations (OATD: <http://oatd.org>).

³ OpenAIRE tezler de dahil toplam 30 milyon civarında yayına açık erişim sağlamaktadır (<http://www.openaire.eu>).

⁴ DART-Europe E-Theses Portal: <http://www.dart-europe.eu>

⁵ ODTÜ Kütüphanesi Elektronik Tez Arşivi için bkz.: <http://etd.lib.metu.edu.tr>

⁶ Bir kurumun, özellikle araştırma kurumunun, entelektüel çıktılarını toplamak, saklamak ve dağıtmak için kurulan arşivler “kurumsal arşiv” (institutional repository) olarak adlandırılmaktadır (bkz. “Institutional repository” https://en.wikipedia.org/wiki/Institutional_repository). Bu çalışmada “kurumsal arşiv(ler)” yerine “açık arşiv” terimi kullanılmıştır.

⁷ Bkz. <https://dergipark.org.tr>

⁸ Sayılar Türkiye Akademik Arşivi web sitesinden (<http://arsiv.ulakbim.gov.tr>) derlenmiştir (12 Ağustos 2019).

Dünyadaki açık arşivlerin içeriğini harmanlayan OpenDOAR’da Türkiye’den çoğu (%88) DSpace yazılımı kullanılarak oluşturulan yaklaşık 100 açık arşiv listelenmektedir.⁹ Bunların 92’si dünya açık arşivler kütüğü ROAR’da kayıtlıdır.¹⁰ Bu arşivlerde 320 bin civarında yayın bulunmaktadır. Açık arşivlerde listelenen yayınların yaklaşık 193 bini (%60) dört üniversiteye aittir (İstanbul Şehir, Koç, Bilkent ve Ankara). Arşivlerin %70’inde listelenen yayın sayısı 1000’den azdır. Tezler de dahil 120 ülkeden altı bine yakın açık arşivden yaklaşık 135 milyon açık erişim kaynağını listeleyen, bu kaynakları aranabilir/erişilebilir hale getiren CORE’da¹¹ Türkiye’deki açık arşivlerin sadece dörtte birinin içeriği harmanlanmaktadır.

Açık arşivlerde tezlere de yer verilmekle birlikte bu arşivlerdeki tez sayıları ihmal edilebilir düzeydedir. Yarım milyondan fazla yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık tezinin tam metin dijital kopyalarına sahip olan YÖK Ulusal Tez Merkezindeki tezler yukarıdaki sayılara dahil değildir.¹² Daha da önemlisi, YÖK Ulusal Tez Merkezi de dahil olmak üzere Türkiye’deki birçok açık arşivin içeriği yukarıda anılan dijital tez kütüphaneleri ve geçitler (portal) tarafından harmanlanamamaktadır.

Türkiye’de akademik tezlerin bibliyografik denetimiyle ilgili ilk çalışmalar TÜBİTAK Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezinin (TÜRDOK) girişimleriyle 1970’lerde başlamıştır (Yılmaz, 2002, s. 46). 1984 yılında kurulan YÖK Uluslararası Bilgi Tarama ve Dokümantasyon Merkezi bu konuyla doğrudan ilgilenmiş ve 1987 yılından itibaren üniversitelerde yapılan tezleri toplamaya başlamıştır (Tuncer, 1988, s. 59). 1991’de TÜRDOK kendi dermesindeki bütün tezleri bu merkeze göndermiştir (Yılmaz, 2002, s. 46-48). Merkezin süreli yayınlar dermesinin 1996’da kurulan TÜBİTAK ULAKBİM’e devredilmesiyle birlikte merkez YÖK Ulusal Tez Merkezi olarak yeniden yapılandırılmıştır. 2006 yılından itibaren tezler elektronik ortamda (CD-ROM) kabul edilmeye başlanmış ve bu amaçla bir kılavuz hazırlanmıştır (Karasözen, Zan ve Atılgan, 2010, s. 242; Yükseköğretim, 2006).

2007’de “Elektronik Tez Arşivi Projesi” başlatılmış ve bütün tezler dijital ortama aktarılacak hizmetlerin Internet üzerinden sunulması amaçlanmıştır (Karasözen, Zan ve Atılgan, 2010, s. 242-243; Polat, 2006, s. 73). Aynı yıllarda merkeze tezlerini gönderen öğrencilerden “Tez Yayınlama İzin Belgesi” doldurmaları istenmiş ve en fazla üç yıllık bir kısıtlama döneminden sonra bütün tezler elektronik ortamda tam metin olarak erişime açılmaya başlanmıştır. 2006 yılı öncesinde merkeze gönderilen basılı tezler dijitalleştirilerek elektronik ortama aktarılmış ve yazarlarına ulaşılarak izin alınabilenler tam metin erişime açılmıştır.¹³

2018 yılında ise YÖK Yasasına eklenen bir maddeyle (Ek Md. 40)¹⁴ yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından gizlilik kararı alınmayan bütün lisansüstü tezlerin bilime katkı sağlamak amacıyla Merkez tarafından elektronik ortamda erişime açılması kararlaştırılmıştır. Bu değişikliğe dayanarak tezlerin elektronik ortamda toplanması, düzenlenmesi ve erişime açılmasına ilişkin yeni bir yönerge hazırlanmış¹⁵ ve 18 Haziran 2018 tarihinde yürürlüğe

⁹ Bkz. http://v2.sherpa.ac.uk/view/repository_visualisations/1.html. Bazı üniversitelerin açık arşivleri (Ankara, Cumhuriyet, Hacettepe, İğdır, Nişantaşı ve İYTE) iki kez kaydedilmiştir. Sayılar OpenDOAR web sitesinden (<http://v2.sherpa.ac.uk/opendoar/>) derlenmiştir (12 Ağustos 2019).

¹⁰ Bkz. <http://roar.eprints.org> (12 Ağustos 2019).

¹¹ Bkz. <https://core.ac.uk/>

¹² OpenDOAR’da kayıtlı YÖK’e ait 39 kaynağın listelendiği belirtilen bir açık arşiv bulunmakta (<http://acikarsiv.yok.gov.tr/>) ama bu arşive erişilememektedir

¹³ İzin belgesi için bkz. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/izinbelgesiform.jsp>

¹⁴ 6 Mart 2018 tarih ve 30352 sayılı *Resmî Gazete*’de yayımlanan 7100 sayılı yasanın 10. maddesi için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180306-11.htm>

¹⁵ Yönerge için bkz. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezTeslimKilavuz.jsp>

gitmiştir.¹⁶ YÖK Ulusal Tez Merkezindeki yaklaşık yarım milyon tezin tamamı elektronik ortamdadır. Merkezin web sayfasından 2018 yılında yaklaşık 15 milyon tez indirilmiştir.¹⁷

Fakat gerek YÖK Ulusal Tez Merkezinde gerekse diğer açık arşivlerin birçoğunda kayıtlar standartlara ve birlikte çalışabilirlik (interoperability) protokollerine göre hazırlanmadığından arşivlerdeki yayın bilgileri Türkiye Akademik Arşivi, NDLTD ve DART-Europe gibi uluslararası tez kütüphaneleri, Europeana¹⁸ ve Zenodo¹⁹ gibi dijital kütüphaneler ile Google Scholar²⁰ ve Microsoft Academic²¹ gibi arama motorları tarafından taranamamaktadır.²² Bu durum Türkiye’de yapılan tezlerin ulusal ve uluslararası görünürlüğünü olumsuz yönde etkilemekte, kullanımını ve etkisini azaltmaktadır.

Öte yandan YÖK Ulusal Tez Merkezinde özellikle 2006 yılından önce yapılan ve tam metinleri elektronik ortama aktarılmış olan tezlerin büyük bir kısmına yazarlarından (henüz) izin alınmadığı için erişilememektedir. Önceki yıllarda yapılan tezlerin yazarlarına ulaşmak zor olduğundan bu tezlere tam metin erişim sağlama sorunu halen çözüm beklemektedir. Yukarıda sözü edilen 2018 yılındaki yönerge yayımlanmadan önce her iki tezden birisine erişimin yazarları tarafından en az iki (en fazla üç) yıl kısıtlandığı da bilinmektedir.²³

Bu tanımlayıcı araştırmanın iki temel amacı vardır:

1. **Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlere açık erişim sorununu irdelemek.** Türkiye’de lisansüstü tezlere açık erişimle ilgili mevcut sorunları saptamak amacıyla YÖK Ulusal Tez Merkezinin dermesindeki tezler incelenmiş ve erişime açık ya da erişim kısıtlaması olan tezlerle ilgili ayrıntılı istatistikler verilmiştir.
2. **Tezlerini geçici olarak erişime kapatmayı tercih eden tez yazarlarının tezlerine erişim kısıtlaması koymalarının nedenlerini araştırmak ve tezlere açık erişim sağlanması konusundaki görüşlerini öğrenmek.** Bu amaçla erişim kısıtlaması olan tezlerin yazarlarına çevrimiçi bir anket uygulanmıştır. Bu ankette yazarların tezlerine erişim kısıtlaması koyma nedenleriyle ilgili sorulara ek olarak teze dayanan yayın ya da patent başvurusu yapma, kamu kaynaklarıyla yapılan araştırma sonuçlarını ve verilerini herkese açma vb. gibi konularda sorular da yer almıştır.

Bu araştırmadan elde edilen bulguların Türkiye’de lisansüstü tezlere açık erişimle ilgili mevcut sorunları saptamak, bu sorunları tartışmaya açmak, tez yazarlarının tezlerine erişim kısıtlaması koyma nedenlerini ve tezlere açık erişim sağlama konusundaki görüşlerini ortaya çıkarmak, açık erişim eğitim gereksinimlerini saptamak ve lisansüstü tezlere açık erişim politikalarını şekillendirmek açısından yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Literatür Değerlendirmesi

Tez akademik derece ya da mesleki yeterliliği desteklemek üzere sunulan ve adayın araştırmasını ve bulgularını içeren belgedir.²⁴ 1860’ta Yale Üniversitesinde elle yazılmış altı sayfalık bir

¹⁶ Bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/lisansustu-tezlere-elektronik-erisim-40870951>

¹⁷ Bkz. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/aylikIndirmeIstatistik.jsp>

¹⁸ Bkz. <https://www.europeana.eu/portal/en>

¹⁹ Bkz. <https://zenodo.org/>

²⁰ Bkz. <https://scholar.google.com/>

²¹ Bkz. <https://academic.microsoft.com/home>

²² Sayıları az olmakla birlikte tezleri birlikte çalışabilir açık arşivler aracılığıyla erişime açan bazı üniversitelerimiz bulunmaktadır. Bu üniversitelere ait tezler OAIster ve Google Scholar gibi arşivlerin örümcekleri tarafından kolayca harmanlanabilmektedir.

²³ Hatta Merkeзде üç yıllık süre geçtikten sonra da yazarlarının isteği üzerine erişime kapatılan tezler bulunmaktadır.

²⁴ Bkz. “Thesis”. <https://en.wikipedia.org/wiki/Thesis>

çalışma ilk tez örneğidir (Moxley, 2001, s. 62). Lisansüstü öğrenciler tez yaparken hem araştırma yapmayı öğrenmekte hem de üniversitelerde yapılan araştırmalara yardımcı olmaktadır.

Teknolojik yetersizlik ve ekonomik maliyetler nedeniyle yakın zamana kadar ancak az sayıda tez basılı olarak yayımlanmaktaydı. İngilizce “yayımlamak” (*publish*) sözcüğü aslında Latince kamuya (umuma) açmak, kamuyla paylaşmak anlamına gelen *publicare* sözcüğüne dayanmaktadır. Türkiye’deki 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda (FSEK) da eserleri kamuoyuyla paylaşmanın “alenileşme” (herkesçe bilinir duruma gelme) ve yayımlama” yoluyla gerçekleştiği belirtilmektedir: “Hak sahibinin rızasıyla umuma arzedilen bir eser alenileşmiş sayılır. Bir eserin aslından çoğaltma ile elde edilen nüshaları hak sahibinin rızasıyla satışa çıkarılma veya dağıtılma yahut diğer bir şekilde ticaret mevkiine konulma suretiyle umuma arz edilirse o eser yayımlanmış sayılır.”²⁵ (Md. 7). Bu bakımdan araştırma bulgularını kamuoyuyla paylaşmak için genellikle sınırlı sayıda çoğaltılan tezlerin birer kopyası üniversite kütüphanelerine gönderildiğinde alenileşmiş ve kamuoyuyla paylaşılmış olmaktadır.

Tezlerden çoğu zaman tezlerin yapıldığı üniversitelerin kütüphanelerine gidilerek ya da kütüphanelerarası ödünç verme yoluyla yararlanılabilmektedir. Başka bir deyişle yapılan tezlerden haberdar olmak ve bu tezler erişmek son derece zordur. Bu zorluklar nedeniyle tezler “gri yayın” olarak nitelendirilmektedir. Ama tezler, Suber’in (2012, s. 104-105) de vurguladığı gibi, “görünmez bilimin en yararlı türü ve yararlı bilimin en görünmez türüdür. Tezlerin yüksek kalitesi ve düşük görünürlükleri nedeniyle tezler erişim sorunu çözmeye değer” bir sorun olarak görülmektedir. Basılı tezler bazen ulusal kütüphaneler, bazen de özel olarak bu amaçla kurulmuş tez merkezleri aracılığıyla toplanmakta, düzenlenmekte, sınırlı da olsa erişime açılmaktadır. Örneğin, Amerikan Kongre Kütüphanesi tıp ve tarım dışındaki konularda 1930’lardan beri yapılan yaklaşık iki milyon doktora tezinin mikrofiş ve mikrofilm kopyalarına sahiptir (Library of Congress, 2008). Fransa’daki ulusal tez çoğaltma atölyesi (ANRT) yaklaşık 50 yıl süreyle 200 bin civarında basılı doktora tezini toplamış ve istek üzerine bunları çoğaltarak erişime açmıştır (Schöpfel, 2013).²⁶ Türkiye’de 1984’te kurulan YÖK Dokümantasyon Merkezinin amaçlarından birisi de basılı tezler erişim sağlamaktır.

20. yüzyılın sonunda Internet’in ve elektronik yayıncılığın gelişmesiyle birlikte ağ aracılığıyla yayın maliyetleri son derece düşmüştür (Tonta, 2000). Bu bakımdan tezlerin basılı kopyaları dijitalleştirilmeye ve üniversitelerin açık arşivleri aracılığıyla kamuoyuyla paylaşılmaya yani “yayımlanmaya” başlamıştır. Giriş kısmında da kısaca değinildiği gibi 2000’li yılların başında basılı tezleri dijital ortama aktarmak ve bu tezler tam metin erişim sağlamak için çeşitli merkezler kurulmuştur.

Öte yandan “dijital tez” kavramı tartışmaya açılmış ve tamamen dijital ortamda (“born digital”) yayımlanan “elektronik tezler” ortaya çıkmaya başlamıştır. University Microfilms International (UMI, şimdiki ProQuest) şirketi 1997’den itibaren basılı ve mikrofiş ortamındaki tezleri dijitalleştirmeye ve dijital ortamda sunulan tezleri de kabul etmeye başlamıştır (Yiotis, 2008, s. 102). Kongre Kütüphanesi 1997 sonrası ABD’de yapılan tezler için halen 2,5 milyonu tam metin olmak üzere yaklaşık beş milyon teze erişim sağlayan ProQuest Digital Dissertations veri tabanını resmi tez kütüphanesi olarak kullanmaktadır. 1997’de aynı zamanda (ABD) Ulusal

²⁵ Bkz. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (no. 5846). *Resmî Gazete*, 13 Aralık 1951.
<https://kms.kayis.gov.tr/Home/Goster/33768?AspxAutoDetectCookieSupport=1>

²⁶ Atelier de nationale reproduction de thèses (ANRT) 2018 yılına kadar Fransız Eğitim Bakanlığına bağlı olarak hizmet vermiştir. Muhtemelen basılı tezlerin ulusal düzeyde çoğaltılmasına duyulan gereksinimin azalması üzerine bir üniversitenin (Lille 3) dijitalleştirme birimine dönüştürülmüştür. Bkz.
https://en.wikipedia.org/wiki/Atelier_national_de_reproduction_des_thèses

Dijital Tez Kütüphanesinin (NDLTD)²⁷ kurulması önerilmiş ve Virginia Teknoloji Üniversitesi tezlerin elektronik ortamda sunulması uygulamasını başlatan ilk üniversite olmuştur.²⁸

Elektronik tezler (electronic theses and dissertations) yazarları tarafından elektronik belge olarak yayımlanmak üzere hazırlanır, dizinlenir ve kurumsal kolaylık birimlerinde (örneğin üniversite kütüphaneleri) arşivlenir (Wang, Bulick ve Muyumba, 2014, s. 236). Elektronik tezler sadece metinle sınırlı olmayıp dijitalleştirilmiş ses, hareketli görüntü (video) ve veri dosyaları ya da diğer kaynaklara bağlantılar içerebilir (Wolweron, Hoover ve Fowler, 2008, s. 3). Basılı tezler bu tür özellikler içermese de bir kez dijitalleştirildikten sonra elektronik tezlerle aynı avantajlara sahip olmakta, açık arşivler aracılığıyla basılı ve elektronik tezlerin tam metinlerine Internet aracılığıyla erişim sağlanabilmektedir. Bu bakımdan “elektronik tez” terimi bu çalışmada aksi belirtilmedikçe hem özgün kopyası dijital ortamda yaratılmış hem de sonradan dijitalleştirilmiş tezler için kullanılmaktadır.

Elektronik tezler araştırmaların görünürlüğünü artırmak, genellikle kamu kaynaklarıyla yapılan tez çalışmalarının sonuçlarını kamuoyuyla mali açıdan etkin bir biçimde paylaşmak, güncel ve kaliteli bilgilere Internet aracılığıyla kolayca erişmek, tezlerde kullanılan yöntemlerin hızla yaygınlaşmasını sağlamak, öğrencilerin elektronik yayıncılık ve bilgi teknolojilerini kullanma becerilerini artırmak vb. gibi çeşitli avantajları nedeniyle bilimsel iletişimi kolaylaştıracak ve hızlandıracak bir uygulama olarak kabul edilmektedir (Fineman, 2013, s. 221; Yiotis, 2008, s. 105). Ancak elektronik tezlerle ilgili telif hakları, kopya (intihal) vb. gibi çeşitli sorunlar henüz tam olarak çözümlenebilmiş değildir.

Tezlerin telif hakları yazarlarına aittir. ABD’deki bazı üniversiteler tezlerin elektronik olarak sunulmasını ve açık arşivlerde depolanmasını şart koşmaktadır (Hawkins, Kimball ve Ives, 2013). Yazarlar elektronik tezlerin çoğaltma, açık arşivler aracılığıyla yayın, gösteri ve gösterim haklarını üniversitelere devretmektedirler (Wang, Bulick ve Muyumba, 2014, s. 236). Fransa ve Almanya gibi birçok ülkede ise böyle bir zorunluluk yoktur. Fakat adaylar genellikle tezlerinin basılı ya da elektronik bir kopyasını üniversite kütüphanelerine göndermek zorundadırlar. Örneğin Almanya’da adaylar mezun olabilmek için çalışmalarının bir kopyasının ya kütüphanede olduğunu ya da geleneksel yollarla veya açık arşivler aracılığıyla yayımlandığını ispatlamak zorundadırlar (Schöpfel, Prost, Piotrowski, Hilf, Severiens ve Grabbe, 2015).

Telif hakkı yasalarına göre yazarlar eserlerinin dağıtım haklarına da sahiptirler. Basılı tezler söz konusu olduğunda dağıtım genellikle çoğaltılan birkaç kopyayla sınırlıdır. Bu kopyalar mezuniyetin bir koşulu olarak üniversite kütüphanesine ve okul yönetimine gönderilir ya da kişisel kullanım için ayrılır. Adaylar tezlerinin kullanımını çeşitli nedenlerle geçici olarak (teze dayanan kitap/makale yayımlamak, patent başvurusu yapmak) ya da tamamen (güvenlik, savunma, sağlık vb. gibi) sınırlayabilmektedirler. Böyle bir sınırlama konulmamış olsa bile yukarıda da değinildiği gibi üniversite kütüphanelerindeki basılı tezlere erişmek kolay değildir.

Fakat elektronik tezler söz konusu olduğunda tezin bir kopyasının üniversitenin açık arşivinde depolanması ve herkesin erişimine açılması dağıtım haklarının niteliğini değiştirmektedir. Basılı tezlerin aksine, üst verileri belirli standartlara göre hazırlanmış olan tezler arama motorları aracılığıyla kolayca keşfedilebilmekte ve tezlerin tam metinlerine Internet aracılığıyla kolayca erişilebilmektedir. Telif hakkı yasalarının yazarlara tanıdığı dağıtım hakları elektronik tezler için de geçerlidir. Açık arşivler geçici ya da sürekli sınırlamaları dikkate alacak şekilde tasarlanmaktadır. Örneğin, yazarlar elektronik tezlere Internet aracılığıyla erişime bir süreliğine ambargo koyabilmekte ya da sadece kampüs içi makinelerden erişime izin verebilmektedirler. Fakat ABD’deki 150 üniversitenin elektronik tez politikalarının incelendiği

²⁷ Kurulan kütüphane ABD dışındaki dijital tezlere de erişim sağladığından daha sonra kütüphanenin adındaki “ulusal” sözcüğü “ağa dayalı” (networked) sözcüğüyle değiştirilmiştir.

²⁸ Bkz. <https://vtechworks.lib.vt.edu/handle/10919/5534>

bir çalışmada, adayların entelektüel mülkiyet hakları ve erişim sınırlamaları konusunda yeterince ve yansız olarak bilgilendirilmedikleri ortaya çıkmıştır (Hawkins, Kimball ve Ives, 2013). Makalenin yazarları tezlerin açık arşivlerde en sık depolanan yayın türlerinden birisi olduğunu; bunun bazı üniversitelerde mezun olabilmek için adayların tezlerini açık arşivlerde depolamaya zorunlu tutulmasından kaynaklandığını;²⁹ ancak tezlerin Internet aracılığıyla erişime açılmasının adayların kariyerlerini olumsuz yönde etkileyebileceğini belirtmektedirler.

Tezlerin açık arşivler aracılığıyla yayımlanmasının adayların kariyerlerini olumsuz yönde etkileyebilmesinin temel nedeni, adaylar daha sonra tezlerini kitap olarak ya da tezlere dayanan makale yayımlamak istediklerinde bazı editörlerin bu istekleri içeriğin daha önce zaten yayımlandığı (prior publication) ve özgün olmadığı gerekçesiyle geri çevirmeleridir. Elektronik tezlerin adayların teze dayanan yayın yapma fırsatlarını azaltıp azaltmadığı konusunda yapılan araştırmalarda Fen Bilimleri dergi editörlerinin yaklaşık yarısı (%51) teze dayanan yayınlara her zaman açık olduklarını; %19’u teze dayanan yayınları duruma göre (case-by-case), %10’u tezden büyük ölçüde farklıysa ya da tez sadece kampüs içi erişime açıksa yayımlayabileceklerini; %13’ü bu tür katkıları asla yayımlamayacaklarını belirtmişlerdir (editörlerin %7’si ise bilmediklerini ya da böyle bir durumla karşılaşmadıklarını söylemişlerdir) (Ramirez, McMillan, Dalton, Hanlon, Smith ve Kern, 2014, s. 814).

Sosyal ve İnsani Bilimler dergi editörlerinin de konuyla ilgili görüşleri pek farklı değildir (yukarıdaki oranlar sırasıyla %45, %27, %16, %5 ve %7’dir). Sosyal ve İnsani Bilimlerde yayın türü olarak kitap ve monografiler de önemli olduğundan üniversite yayınevi editörlerinin de konuyla ilgili görüşlerine başvurulmuştur. Tezlere dayanan yayın yapma konusunda yayınevi editörlerinin görüşleri dergi editörlerinininkinden oldukça farklıdır. Yayınevi editörlerinin sadece %10’u teze dayanan yayınlara her zaman açık olduklarını belirtmişlerdir. Yüzde 44’ü teze dayanan yayınları duruma göre, %27’si tezden büyük ölçüde farklıysa, %7’si teze sadece kampüs içinden erişilebiliyorsa değerlendirebileceklerini, %7’si ise bu tür katkıları yayımlamayacaklarını söylemişlerdir (editörlerin %5’i bilmediklerini ya da böyle bir durumla karşılaşmadıklarını söylemişlerdir) (Ramirez, Dalton, McMillan, Read ve Seamans, 2013, s. 372-374).

Amerikan Tarih Derneğinin oldukça tartışma yaratan doktora tezlerine erişime altı yıla kadar ambargo uygulanmasıyla ilgili bildirgesi muhtemelen yayıncıların elektronik tezleri kitap olarak yayımlamak istememeleriyle de ilişkilidir (American Historical Association, 2013). Sosyal ve İnsani Bilimlerdeki birçok disiplinde olduğu gibi Tarih alanı da kitaba dayalı bir disiplin olduğundan doktora yapan mezunlar tezlerini kitaba dönüştürmek için hem daha uzun zamana gereksinim duymaktadırlar hem de kitapların hakemlik süreci makalelerinkinden daha uzun sürmektedir. Ama açık arşivlerde depolanan elektronik tezlerin yazarlarına sağlanan geçici erişim kısıtlaması süreleri çoğu zaman disiplinlere göre değişmemektedir.

Akademik çevrelerde elektronik tezlerin gelecekteki yayın fırsatlarını olumsuz yönde etkileme olasılığından pek hoşlanılmamakta, hatta bu tür bir uygulama bazen bir “günah keçisi” (bête noire) gibi görülmektedir (Bennett ve Flanagan, 2016). Fakat üniversitelerdeki elektronik tezlerin bütün tezler içindeki payının pek yüksek olmadığı, bu tezlerin yaygın bir biçimde açık arşivler aracılığıyla erişime açılmadığı ve geçici veya sürekli erişim kısıtlamalarına izin verildiği de bir gerçektir. Örneğin, Almanya ve Fransa’daki bazı üniversitelerde elektronik tezler tüm tezlerin sırasıyla %43’ünü ve %31’ini oluşturmaktadır (Schöpfel ve diğerleri, 2015). Bielefeld akademik arama motoru BASE’in³⁰ erişim sağladığı 2,7 milyon tezin sadece %5’i açık erişimdir (Prost ve Schöpfel, 2014). Ülkeler ya da üniversiteler düzeyinde yapılan daha küçük ölçekli

²⁹ Yazarlar, öğrencileri tezlerini açık arşivlerde depolamaya zorunlu tutmayı “alçak dallardaki meyveleri toplamaya” benzeterek, aynı başarının üniversite öğretim üyelerinin makalelerini açık arşivler aracılığıyla erişime açma konusunda gösterilemediğini not etmektedirler (Hawkins, Kimball ve Ives, 2013, s. 34).

³⁰ Bkz. <https://www.base-search.net/>

araştırmalarda da bu oranlar pek yüksek değildir. ABD, Avustralya, Belçika, Brezilya ve Fransa'daki 14 üniversiteyi kapsayan bir çalışmada doktora tezlerinin ortalama %26'sında (ranj %10-%50) erişim sınırlaması olduğu, bu tezlerin ancak altı ayla iki yıl ya da daha uzun ambargo sürelerinden sonra (%17'si) veya sadece kampüs içinden (%9) erişime açıldığı ortaya çıkmıştır (Schöpfel ve Prost, 2013a, s. 72; 2013b, s. 3).³¹ Hatta bazı üniversitelerde (örneğin, ABD'de Maryland Üniversitesi) ambargo süresi altı yıla kadar çıkabilmektedir (Owen, Hackman ve Harrod, 2009).

Elektronik tezlerin gelecekteki yayım fırsatlarını etkileyebilmesi, yayıncılarla çıkar çatışmasına yol açması, elektronik tezlerin daha az kaliteli görülmesi, kopyalamanın kolaylaşması vb. gibi algılanan riskleri vardır. Ama elektronik tezlerin sağladığı fırsat ve olanakları da gözden uzak tutmamak gerekmektedir. Bazı üniversiteler tezlerin görünürlüğünü artırmak için üst veri standartlarını kullanarak ve tezlere kalıcı URL (Uniform Resource Locator) adresleri atayarak tezlerin arama motorları, kütüphane toplu katalogları (örneğin, WorldCat) ve dijital tez kütüphaneleri tarafından dizinlenmesini sağlamaktadır (Wang, Bulick ve Muyumba, 2014, s. 239-242). Bu yolla görünürlüğü artırılan ve kolayca erişilebilen elektronik tezler üniversitelerin saygınlığını da artırmakta ve daha sık kullanılmaktadır (Bennett ve Flanagan, 2013). Kullanıma paralel olarak lisansüstü araştırmaların etkisi de artmaktadır. Bazı üniversitelerde elektronik tezlere daha fazla atıf yapıldığı saptanmıştır (Ferrerias-Fernández, Garcia-Peñalvo, Merlo-Vega ve Martín-Rodero, 2016). Elektronik tezlerin açık arşivlerde depolanmasını zorunlu tutan bir üniversitede yapılan araştırmada öğrencilerin %86'sı açık erişimin araştırma ve bilgiye erişim maliyetlerini azalttığı görüşündedirler (Stanton ve Liew, 2011).

Üst veri standartlarının ve kalıcı URL adreslerinin yaygın olarak kullanılmaması, erişim sınırlaması olan elektronik tezlere gerek kampüs içinden gerekse Internet aracılığıyla erişimin birçok açık arşivde henüz etkin bir biçimde yönetilememesi (access management), birlikte çalışabilirlik, arşivleme ve uzun dönemli koruma vb. gibi elektronik tezlerle ilgili çeşitli sorunların çözümü kuşkusuz biraz zaman alacaktır. Bu sorunları elektronik tezleri yeniden "gri yayım" statüsüne sokarak çözmeye çalışmak "ironik" bulunmaktadır (Lowry, 2006). Fakat literatürde elektronik tezlere erişimin basılı tezlerdeki benzer yöntemlerle kısıtlanmaya çalışıldığı örneklere de rastlanmaktadır (Schöpfel ve Prost, 2013a, b).

Schöpfel ve Rasuli (2018) gri yayım konusuna yeniden dönerek "elektronik tezler dijital çağda (hâlâ) gri yayım mıdır?" sorusunu sormuşlardır. Yazarlara göre tezler artık gri yayım olmadığına göre tezlerin dağıtımını ve etkisini artırmak için "açık bilim" (open science) ilkelerinin uygulanması ve tezlerin de FAIR İlkelerine³² (bulunabilirlik, erişilebilirlik, birlikte çalışabilirlik, yeniden kullanım) uygun olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Tezler ortak üst veri şemaları ve küresel ve kalıcı olarak atanan DOI (dijital nesne tanımlama) numaraları aracılığıyla bulunabilir, standart iletişim protokolleri ve doğrulama/yetkilendirme süreçleri işletilerek erişilebilir hale getirilebilir (Tonta, 2000). Elektronik tezleri de içeren açık arşivlerin birlikte çalışabilirliği resmi, ortak ve yaygın olarak kullanılan standartlar, protokoller ve yazılımlar aracılığıyla mümkündür. Açık ve erişilebilir kullanım lisansları, ayrıntılı kaynak (köken, provenans) bilgileri ve belli konulardaki standartlar arşivlerdeki elektronik tezlerin yeniden kullanımını sağlar (Schöpfel ve Rasuli, 2018, s. 216). Böylece bu zamana kadar gri yayım olarak nitelendirilen tezler "açık bilim ekosistemi"nin (Tonta, 2018, s. 25-27) bir parçası haline getirilebilir ve lisansüstü tezlere kolayca erişim sağlanabilir.

³¹ Bu çalışmalarda ticari bir şirket olan ProQuest'in açık erişim tez oranı (%95) da verilmektedir.

³² Bkz. FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship. <https://www.go-fair.org/fair-principles/>. FAIR kısaltması **F**indability (bulunabilirlik), **A**ccessibility (erişilebilirlik), **I**nteroperability (birlikte çalışabilirlik) ve **R**euse (yeniden kullanım) sözcüklerinin baş harflerinden oluşturulmuştur.

Türkiye’de lisansüstü tezler erişimle ilgili belli başlı gelişmelere Giriş kısmında kısaca değinilmişti. Konuyla ilgili olarak 2002 yılına kadar yapılan çalışmalar Yılmaz’ın (2002) makalesinde ayrıntılı olarak incelenmiştir. İlk yıllarda tezler erişim oldukça kısıtlıydı. Örneğin, lisans öğrencileri YÖK Tez Merkezindeki tezlerden ancak dekanlıkların izniyle yararlanabilmekteydi. Tezlerin fotokopilerinin çekilmesi pek kabul edilen bir uygulama değildi. Hak sahiplerinin çıkarlarına zarar vermemek koşuluyla tezlerden fotokopi çekimine kısmen izin verildiği halde tezlerin farklı zamanlarda ödünç alınarak tamamının fotokopilerinin çekilmesi bir sorun olarak görülmekteydi (Yılmaz, 2002, s. 53-58).³³

Dijitalleştirme ve İnternet’e erişim olanaklarının artmasıyla birlikte 2000’li yılların başında Türkiye’de de açık erişim ve açık arşiv kavramı tartışılmaya başlanmış, bu tartışmalarda lisansüstü tezler erişim de gündeme gelmiştir. 2001’de üniversitelerde tez hazırlama, savunma vb. gibi bütün süreçlerin elektronik ortamda yürütülmesi ve savunma sonrası tezlerin ağ aracılığıyla elektronik tez merkezine gönderilmesi, bu süreçlerin örgütlenmesi ve işleyişiyle ilgili kavramsal bir model geliştirilmiştir (Boz, 2001). 2001’den itibaren Bilkent, Dokuz Eylül ve ODTÜ gibi bazı üniversiteler tezlerin tam metinlerini web üzerinden erişime açmaya başlamıştır. ODTÜ 2003 yılından itibaren öğrencilerden tezlerinin hem basılı hem de elektronik kopyalarını istemeye başlamıştır (Ertürk, 2008, s. 160-161).

Türkiye’de tezlerin tam metinlerine erişimi de içeren ilk deneysel açık erişim arşivi 2005 yılında Hacettepe Üniversitesinde kurulmuştur (Akbayrak ve diğerleri, 2006; Ertürk, 2008, s. 162-163; Tonta, 2008, s. 34-36). Bu deneysel arşiv aslında DSpace platformu üzerinde Dublin Core üst veri standardı, Açık Arşivler Girişimi Üst Veri Harmanlama Protokolü (Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting Protocol– OAI-PMH) ve OpenURL standardı kullanılarak hazırlanan ve bu tür arşivlerin içeriğinin dünyadaki çeşitli açık erişim arşivleri (örneğin, OAIster) ve arama motorları tarafından harmanlanabileceğini ve tezlerin tam metinlerine erişim sağlanabileceğini gösteren bir gösterim (demonstration) projesinin çıktısıdır (Tonta ve diğerleri, 2006). Aynı üniversitede Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinde yapılan yaklaşık 500 lisansüstü teze tam metin erişim sağlayan küçük ölçekli bir başka tez arşivi³⁴ daha geliştirilmiştir (Şenyurt Topçu, Çakmak ve Doğan, 2014).

Girişte de değinildiği gibi, YÖK Ulusal Tez Merkezi 2006 yılında tezleri elektronik ortamda kabul etmeye ve 2006’dan önceki yıllarda merkeze gönderilen tezleri dijitalleştirmeye başlamıştır. Kısa sürede yaklaşık 200 bin tez dijital ortama aktarılmış, ancak tez yazarlarının çok az bir kısmına erişilerek çoğaltma ve yayın izni alınabildiği için tezlerin sadece küçük bir kısmı (%13) 2008’den itibaren tam metine erişime açılmıştır. Buna rağmen tezler tam metin erişime açılmadan önce, 2007 yılında, toplam 13 bin araştırmacı yaklaşık 70 bin tezdten yararlanırken, 2008’in sadece ilk dört ayında kullanıcı sayısı beş kat, kullanılan tez sayısı ise 12 kat artmıştır (Tonta, 2008, s. 39).

YÖK Tez Merkezi 2006 yılından önce yapılan ve geriye dönük olarak dijitalleştirilen tez yazarlarının çoğuna ulaşamadığı için bu tezleri 2008’den beri erişime açmamayı tercih etmektedir. 1980’lerden beri yapılan tezlerin yazarlarına ulaşamaması normal karşılanmalıdır. Ancak yazarlarına ulaşamadığı için tezlerin erişime açılmaması kullanımı kısıtlamaktadır. Tez yazarlarının bu konuya nasıl yaklaştıklarıyla ilgili çalışmalara literatürde pek rastlanmamaktadır. Fakat açık erişimden haberdar olan Hacettepe Üniversite öğretim üyelerinin büyük çoğunluğunun (%92) tezlerin açık arşivlerde depolanmasına koşulsuz olarak destek verdikleri ortaya çıkmıştır (Ertürk, 2008, s. 188).

³³ Oysaki Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa (FSEK) göre bir eseri “kişisel kullanım amacı”yla elinde bulundurmamak suç değildir. Bkz. FSEK, Md. 71(1).

³⁴ Bkz. <http://bbytezarsivi.hacettepe.edu.tr/jspui>

2014 yılında YÖK Ulusal Akademik Arşiv Projesini (YAAP) başlatarak bütün üniversitelere bir yazı göndermiş ve üniversitelerin yıl sonuna kadar açık arşivlerini kurmalarını istemiştir. YAAP projesi ile üniversitelerin bilimsel çıktılarının açık arşivler aracılığıyla düzenlenmesi, erişime açılması ve YÖK tarafından harmanlanması hedeflenmiştir. 3 Mart ve 30 Mayıs 2014 tarihlerinde Ankara’da yapılan proje seminerlerinde üniversitelerden gelen temsilcilerle konu çeşitli yönleriyle tartışılmış, içerik ve altyapı açısından mevcut durum ve planlar gözden geçirilmiştir. 9-10 Haziran 2014 tarihlerinde kütüphane yöneticilerinin ve rektör yardımcılarının katıldığı “Üniversite Kütüphanelerini Yeniden Düşünmek” başlıklı bir toplantı düzenlenmiştir. Aynı yıl 21 Ekim 2014 tarihinde YÖK Başkanlığının ev sahipliğinde düzenlenen ve zamanın başbakanının da katılımıyla açılan 3. Ulusal Açık Erişim Çalıştayında yaklaşık 10 ay içinde 69 açık arşiv kurulduğu ve bunların 45’inin OpenDOAR’a kaydedildiği bildirilmiştir (Tonta ve Gürdal, 2014). Ancak YAAP Projesi YÖK Başkanının değişmesiyle birlikte kesintiye uğramış, açık arşivlerin çoğuna girilen kayıt sayısı son derecede kısıtlı kalmıştır.

Girişte de değinildiği gibi, 2018 yılında lisansüstü tezler konusuna yeniden el atılmış ve yasal bir düzenlemeye gidilerek gizlilik kararı olmayan bütün lisansüstü tezlerin elektronik ortamda erişime açılması kararlaştırılmış, konuyla ilgili bir yönerge çıkarılmıştır. Yeni yönerge ile birlikte bundan böyle tezlerin tam metin erişime açılması tez yazarlarının isteğiyle değil, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu kararıyla iki yıl ertelenebilmektedir. “Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler” için ise bu süre en fazla altı aydır (Md. 6). Savunma, güvenlik, sağlık gibi konulardaki tezlerle ilgili gizlilik kararı tezin yapıldığı kurum, kurumlarla işbirliğiyle yapılan tezlerdeki gizlilik kararı ise kurumun önerisi, enstitü/fakültenin uygun görüşü ve üniversite yönetim kurulu tarafından verilir (Md. 7). Yönerge gizlilik kararı verilen tezlerin YÖK’e bildirilmesini, bu tezlerin enstitü veya fakülte tarafından gizlilik çerçevesinde korunmasını, gizlilik kararı kalktıktan sonra da tezin elektronik kopyasının YÖK Tez Merkezi Otomasyon Sistemine yüklenmesini öngörmektedir. Yönergenin yürürlüğe girmesiyle birlikte YÖK Ulusal Tez Merkezinde bulunan tam metin erişime kapalı olan tezlerin oranı son derecede azalmıştır.

Yöntem

Bu araştırmada iki aşamalı bir veri toplama ve analiz yöntemi kullanılmıştır. Önce YÖK Ulusal Tez Merkezi web sitesi aracılığıyla erişilen lisansüstü tezlerle ilgili ayrıntılı istatistikler elde edilmiş, tez türlerine (yüksek lisans, doktora, uzmanlık), konularına, yapıldığı yıllara ve üniversitelere göre erişime açık ya da kapalı tez oranları saptanmıştır. (Üniversitelerde yapılan lisans tezleri ile bazı kamu kurumlarında yapılan uzmanlık tezleri bu araştırmanın kapsamı dışındadır.)

Daha sonra tez yazarlarına bir anket uygulanmıştır. Anket uygulaması da iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada (pilot) anket formundaki³⁵ sorular hem tezlerini hemen erişime açan hem de geçici olarak kapatan tez yazarlarına yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu formda deneklerin demografik özellikleri (yaş, cinsiyet) ile ilgili soruların yanı sıra tez yapılan üniversite ve alan, tezin türü, tezi erişime açma/açmama nedenleriyle ilgili bazı sorulara yer verilmiştir. Pilot anket Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) alanında 2015-2017 yılları arasında tez yapan deneklere uygulanmıştır. BBY alanında yapılan toplam 64 tezin 44 yazarının e-posta adresi bulunmuş ve anket formu 6 Ocak 2018 tarihinde SurveyMonkey aracılığıyla deneklere gönderilmiştir. Toplam

³⁵ Anket formu için bkz. <https://bit.ly/2mbqEdZ>

23 geri dönüş (14 yüksek lisans, 9 doktora) sağlanmıştır (yanıt oranı: %52; yanıtların 2015-2017 yıllarında yapılan tüm BBY tezlerini temsil etme oranı: %36).³⁶

Pilot uygulamaya gelen yanıtlara göre anket formunda bazı değişiklikler yapılmıştır. Tezlerin hemen erişime açılmasının/açılmamasının nedenlerini saptamak amacıyla sorulan iki soruya hem tezlerini erişime hemen açan hem de geçici olarak erişime kapatan deneklerin yanıt verdikleri gözlenmiştir. 2015 ya da 2016 yıllarında bir-iki yıl süreyle erişime kapatılmış olan ama 30 Aralık 2017’de yapılan taramada erişime açık olan bazı tezlere rastlandığından, anketin 2017 yılında tez yapan yazarlara uygulanmasının daha uygun olacağı anlaşılmıştır.

YÖK Ulusal Tez Merkezindeki bütün tezlerin yarısından fazlasını (%52) oluşturan 16 konuda yapılan ve sadece geçici olarak erişime kapalı doktora tezlerinin yazarlarına anket uygulanması kararlaştırılmıştır.³⁷ 2017 tarihli geçici olarak erişime kapatılan tezlerin sayısı araştırmanın yapıldığı tarihte 17.521’dir.³⁸ Bu tezlerin yaklaşık dörtte biri doktora tezidir. 2017 yılı için ise seçilen 16 konuda yapılan doktora tez sayısı 3794’tür ve 2551’i geçici süreyle erişime kapalıdır. Erişime kapalı olan tez yazarlarına anket uygulamak için olasılığa dayalı tabakalı örneklem seçilmiş ve yazarların adreslerini bulmak için kapsamlı bir çalışma yapılmıştır. Bu yazarlara anket uygulanmış, ancak yanıt oranlarının çok düşük olması nedeniyle anket formunun tezleri erişime kapalı olan tüm yazarlara uygulanması kararlaştırılmıştır. Adresi bulunabilen deneklerin daha çok doktorasını bitirdikten sonra üniversitelerde çalışmaya devam eden araştırmacılara ait olduğu gözlenmiştir. Bu çalışma sonucunda toplam 1519 e-posta adresi bulunmuştur. Bu adreslere 31 Temmuz 2018 tarihinde anket formu gönderilmiştir. İzleyen haftalarda birkaç hatırlatma mesajı gönderilerek geri dönüş oranı artırılmaya çalışılmıştır. Denekler ortalama dört dakikada anketi yanıtlamışlardır (soruları yanıtlamaya başlayan deneklerin %83’ü anketi tamamlamıştır). Bazı alanlarda anket geri dönüş oranları daha yüksek (örneğin, Makine Mühendisliği ve Din), bazı alanlarda da ise daha düşük gerçekleşmiştir (örneğin, Fizik ve Fizik Mühendisliği ve İşletme). Örneklem çerçevesi ve alanlara göre anket geri dönüş sayı ve oranları Ek 2’de verilmektedir.

Gönderilen toplam 1519 anket formundan 204’ü doldurulmuştur. Dokuz deneğe tezleri erişime açık olduğu halde yanlılıkla anket formu gönderildiği, bir anket formunun aynı denek tarafından iki kez doldurulduğu saptanmıştır. Yanlılıkla anket formu gönderilen deneklerden üçü anket formunu yanıtlamamışlardır. Yanıtlayan diğer altı deneğin formları ise değerlendirmeye alınmamıştır. Sonuç olarak toplam 197 anket formu değerlendirilmiştir. Anket formunu yanıtlayanların oranı %13’tür (204/1519). Yanıt sayısı 2017’de ve seçilen 16 alanda yapılan erişime kapalı bütün doktora tezlerinin %6,4’ünü temsil etmektedir. Başka bir deyişle, tezlerini geçici olarak erişime kapatan ve adresleri bulunabilen yaklaşık 1500 deneğin³⁹ büyük çoğunluğu anketi yanıtlamamışlardır. Anketi yanıtlayan deneklerle yanıtlamayan deneklerin tezlerine erişim kısıtlaması koyma nedenleri ile tezlere açık erişim konusundaki görüşlerinin birbirinden farklı olabileceği göz önünde bulundurularak Bulgular kısmında sadece tanımlayıcı istatistikler verilmekle yetinilmiş, hipotez testleri ve örneklem istatistiklerine dayanan genellemeler yapmaktan kaçınılmıştır.

³⁶ Bu çalışmada sunulmayan pilot anketin bulguları yazarlardan edinilebilir.

³⁷ Google’da yapılan arama sonucu çok az sayıda yüksek lisans tezi yazarının adresi bulunabilmiştir. Yüksek lisans ve doktora tezlerinin erişime açık olma oranları birbirine çok yakındır (sırasıyla %68 ve %69). Bu bilgiden hareketle örneklem 2017 tarihli ve geçici olarak erişime kapalı doktora tezleriyle sınırlandırılmış ve anket soruları gözden geçirilerek buna göre yeniden düzenlenmiştir (Ek 1).

³⁸ Ocak 2018’de 2017’de yapılan bütün tezler henüz Merkeze ulaşmamıştı.

³⁹ Ki adresleri bulunabilen 1519 denek 2017’de seçilen 16 alanda tez yapan ve tezlerini geçici olarak erişime kapatan bütün tez yazarlarının %60’ını temsil etmektedir.

Bulgular ve Yorum

Bu kısımda önce YÖK Ulusal Tez Merkezindeki lisansüstü tezlere ve bu tezlerin tam metin erişime açık ya da kapalı olmasına ilişkin veriler sunulmaktadır. Daha sonra Türkiye’de en çok tez yapılan 16 alanda yapılan ve geçici olarak erişime kapalı doktora tezlerinin yazarlarına uygulanan anketin bulguları analiz edilmektedir. İlk kısımdaki veriler evrene dayanmaktadır. İkinci kısımdaki seçilen 16 alanda yapılan tez sayıları ve kısıtlama süreleri ile ilgili veriler evrene, tezlerine erişimi kısıtlayan ve adresleri bulunabilen tez yazarlarına uygulanan anketten elde edilen veriler ise örnekleme dayanmaktadır.

YÖK Ulusal Tez Merkezindeki Erişime Açık ya da Kapalı Lisansüstü Tez Sayılarına ve Oranlarına İlişkin Veriler

YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında 19 Şubat 2019 itibarıyla toplam 528.658 tez bulunmaktadır. Bu tezlerin yaklaşık %70’i (368.397) yüksek lisans, %18’i (96.789) doktora, %11’i (60.254) tıpta uzmanlık, yaklaşık %1’i de sanatta yeterlik (1633), dış hekimliği uzmanlık (859) ve tıpta yan dal uzmanlık (726) tezleridir (Tablo 1). Tezlerin %67’si erişime açıktır.

Tablo 2’de yıllara göre erişime açık ya da kapalı olan lisansüstü tez oranları verilmektedir. Merkezde bulunan en eski tarihli tez 1959 yılında İTÜ’de yapılan bir doktora tezidir.⁴⁰ Fakat 1988 yılı öncesine ait tezlerin sayısı sınırlıdır. 2006 yılına kadar Merkeze gönderilen 187 bin civarında tezin yaklaşık %75’i erişime açık değildir.

Tablo 1

Türlerine göre erişime açık ya da kapalı lisansüstü tez sayıları ve oranları (1959-2018)

Tez türü	Açık		Kapalı		Toplam
	N	%	N	%	
Yüksek Lisans	250438	68,0	117959	32,0	368397
Doktora	66853	69,1	29936	30,9	96789
Tıpta Uzmanlık	33950	56,3	26305	43,7	60254
Sanatta Yeterlik	1155	70,7	478	29,3	1633
Tıpta Yan Dal Uzmanlık	694	95,6	32	4,4	726
Dış Hekimliği Uzmanlık	509	59,2	350	40,8	859
Toplam/Ortalama	353599	66,9	175059	33,1	528658

Daha önce de değinildiği gibi, 2006 yılından itibaren tezlerin elektronik ortamda Merkeze gönderilmesine, tez yazarlarına istedikleri takdirde en fazla üç yıla kadar tezlerini geçici olarak erişime kapatma izni verilmesine ve bu sürenin sonunda tezlerin otomatik olarak tam metin erişime açılmasına karar verilmiştir. Bu uygulamanın aslında 2006 yılından önce başlatıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü 2004 yılı öncesinde erişime açık olan tezlerin oranı %20’ler civarındayken, kısıtlama süresi sona eren tezlerin otomatik olarak erişime açılmaya başlanmasıyla birlikte bu oran 2004 ve 2005 yıllarında önce %40’lara, 2006’da %89’a, 2007’de ise %97’ye yükselmiştir (Şekil 1). 2006 yılından önce yapılan tezlerin dörtte üçünün halen erişime kapalı olduğu (Tablo 2) dikkate alındığında Merkezin web sayfasında yer alan Tez Yayınlatma İzin Belgesinin nispeten eski tarihli tezlerin yazarlarına ulaşmada pek etkili olmadığı anlaşılmaktadır.

2006-2015 yıllarında yapılan 240 binden fazla tezin hemen hemen tamamı (%97,7) tam metin erişime açıktır. Tez yazarlarına tezlerini üç yıla kadar geçici olarak erişime kapatma izni verilmesi politikasının sonuçlarını 2016 yılından itibaren görmek mümkündür. 2016 yılında

⁴⁰ Sıracettin Bilyap, “Cidar kalınlığı sabit, eksenine göre simetrik yüklü dönel paraboloid kabuğun kenar problemi” (Danışman: Prof. Dr. Mustafa İnan). Veri tabanında yanlışlıkla 1900 yılında yapıldığı bilgisi girilen Melis Dilbil’e (Akdeniz Üniversitesi) ait bir tıpta uzmanlık tezi bulunmaktadır.

kapalı tezlerin oranı %33, 2017’de %46’dır. 2017 yılı verileri temel olarak alındığında, aradan iki yıl geçmiş olmasına karşın, yaklaşık her iki tez yazarından birinin, tezini en az iki yıllık süreyle erişime kapatmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. 2016 yılında tamamlanan tezlerin yazarlarının ise üçte biri tezlerini üç yıllığına erişime kapatmışlardır.

Daha önce de değinildiği gibi, bu politika 2018’den itibaren değiştirilmiş, tezleri geçici olarak erişime kapatma izni enstitü veya fakülte yönetim kurullarının kararına bağlanmış ve bu süre en fazla iki yıl ile sınırlandırılmıştır. Nitekim bu politika değişikliği hemen etkisini göstermiş ve daha önce yaklaşık %50 civarında olan kapalı tez oranı 2018’de %10’a düşmüştür. Değişikliğin 2018 yılı ortasında yapıldığı göz önünde bulundurulacak olursa bu oranın 2019 yılında %1-%2 düzeyine inmesi beklenebilir.

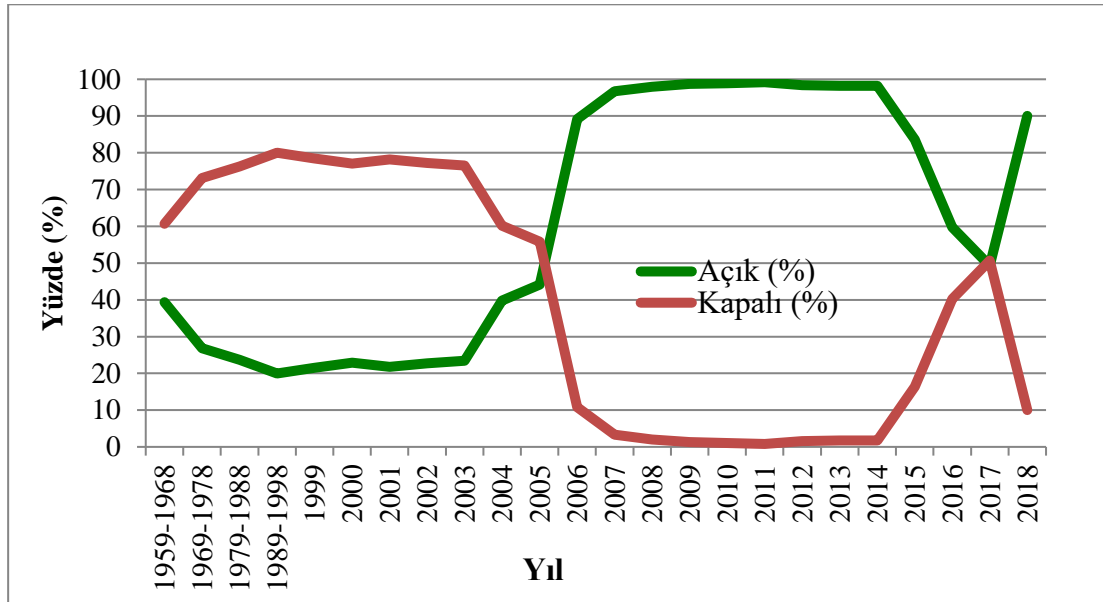
Tablo 2

Yıllara göre YÖK Ulusal Tez Merkezindeki erişime açık / kapalı tez sayıları ve oranları (1959-2018)

Yıl	Açık		Kapalı		Toplam
	N	%	N	%	
1959-1968	24	39	37	61	61
1969-1978	505	27	1367	73	1870
1979-1988	3175	24	10117	76	13333
1989-1998	15296	20	60667	80	76027
1999	2409	22	8727	78	11126
2000	2238	23	7430	77	9654
2001	2711	22	9623	78	12316
2002	3301	23	11088	77	14370
2003	3517	23	11375	77	14869
2004	6574	40	9891	60	16443
2005	7752	44	9736	56	17467
2006	18140	89	2203	11	20337
2007	19217	97	652	3	19867
2008	19404	98	401	2	19808
2009	21354	99	279	1	21628
2010	27360	99	294	1	27652
2011	24672	99	198	1	24898
2012	22753	98	364	2	23100
2013	24637	98	437	2	25053
2014	27567	98	438	2	28005
2015	29547	99	330	1	29877
2016	20587	67	10002	33	30589
2017	19169	54	15935	46	35104
2018	31690	90	3513	10	35204
Toplam/Ortalama	353599	67	179982	33	528658

Not. İstatistikler 19 Şubat 2019 tarihindeki durumu yansıtmaktadır.

Fakat halen tezlerin üçte birinin erişime kapalı olduğunu not etmekte yarar vardır. 2006 öncesi tezlerin yazarlarına erişimde yaşanan sorunlara yukarıda değinilmişti. 2016 ve 2017 yıllarında yapılan ve önümüzdeki yıllarda kısıtlamaları kalkacak olan yaklaşık 26 bin tez dikkate alınmayacak olursa halen YÖK Tez Merkezinde dijital ortama aktarılmış ancak yazarlarından izin alınamamış 154 bin civarında tez bulunmaktadır (bütün tezlerin %29’u). 18 Haziran 2018 tarihli yönergenin yayımlanmasından bu yana henüz bu soruna el atılmadığı anlaşılmaktadır.

Şekil 1. YÖK Ulusal Tez Merkezinde tam metin erişime açık / kapalı olan tezlerin oranı (1959-2018)

Not. Şekil 1 Tablo 2'deki verilere dayanmaktadır. 1959-1998 yılları arasındaki veriler 10'ar yıllık ortalama oranları yansıtmaktadır.

YÖK Ulusal Tez Merkezi verileri üniversitelerde yapılan tezler hakkında da bilgi vermektedir. İstanbul Üniversitesi yaklaşık 33 bin tezle (%6,6) ilk sırada yer almaktadır (Tablo 3). Bütün tezlerin⁴¹ yaklaşık dörtte biri (%23,9) en çok tez yapılan ilk dört üniversiteye (İstanbul, Gazi, Marmara ve Ankara), yaklaşık yarısı (%48,9) ilk 11 üniversiteye aittir. Bütün tezlerin yaklaşık %69'u 24 üniversitede yapılmıştır. Tezlerin geri kalanı (%31) ise 200 civarında yükseköğretim kurumunda tamamlanmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezinde hiç yüksek lisans ya da doktora tezi bulunmayan 25, hiç doktora tezi bulunmayan 62 üniversite bulunmaktadır.⁴² Merkezde 10 ve daha az tezi bulunan üniversite sayısı 36 (ki bu üniversitelerin dokuzunda henüz hiç doktora tezi yapılmamıştır), 11 ile 100 arasında tezi bulunan üniversite sayısı ise 39'dur. Merkezde en fazla tezi bulunan üniversitelerin tezlerinin yaklaşık %59'u tam metin erişime açıktır. Bu oran üniversitelere göre %70 (Selçuk) ile %50 (Ege) arasında değişmektedir.

YÖK Ulusal Tez Merkezine gönderilen her tez Merkez tarafından bir ya da daha fazla konu başlığı altında sınıflandırılmaktadır. Tezler için kullanılan konu başlığı sayısı 180 civarındadır. Bu nedenle konulara göre tez sayılarının toplamı (566.587) Merkezde bulunan toplam tekil tez sayısından (499.816) %13 daha yüksektir. Başka bir deyişle, 66.771 tez iki veya daha fazla konu başlığı altında sınıflandırılmıştır.

⁴¹ YÖK Ulusal Tez Merkezine üniversitelerde yapılan bütün tezlerin –özellikle tezlerin Merkezde toplanmaya başlandığı 1987 yılından önce yapılanların- gönderilmemiş olabileceğini de hesaba katmakta yarar vardır.

⁴² Bkz. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/IstatistikiBilgiler?islem=1>

Tablo 3
YÖK Ulusal Tez Merkezinde 5000’den fazla tezi olan üniversitelerin erişime açık ya da kapalı tez sayıları ve oranları (1959-2017)

Üniversite	Açık		Kapalı		Toplam
	N	%	N	%	
İstanbul	17025	51,6	15939	48,4	32964
Gazi	19090	62,1	11649	37,9	30739
Marmara	16772	59,1	11600	40,9	28372
Ankara	13904	50,6	13562	49,4	27466
ODTÜ	11587	52,7	10406	47,3	21993
İTÜ	12003	56,5	9240	43,5	21243
Hacettepe	10806	55,8	8550	44,2	19356
Ege	8697	49,9	8727	50,1	17424
Dokuz Eylül	10748	64,3	5971	35,7	16719
Selçuk	10163	70,1	4336	29,9	14499
Atatürk	8446	62,3	5118	37,7	13564
Çukurova	6737	56,6	5171	43,4	11908
Yıldız Teknik	5781	59,8	3887	40,2	9668
Boğaziçi	5180	57,3	3867	42,7	9047
Erciyes	5677	65,5	2992	34,5	8669
Uludağ	4426	54,2	3745	45,8	8171
Süleyman Demirel	5507	72,6	2083	27,4	7590
Sakarya	5085	67,1	2489	32,9	7574
Fırat	4983	67,3	2419	32,7	7402
Anadolu	4164	56,5	3205	43,5	7369
Karadeniz Teknik	5003	68,1	2343	31,9	7346
Ondokuz Mayıs	4236	62,4	2557	37,6	6793
Trakya	3213	58,7	2263	41,3	5476
Yüzüncü Yıl	3402	65,4	1802	34,6	5204
Toplam/Ortalama	202635	58,5	143921	41,5	346556

Merkezde bulunan ve toplam tez sayısı 10 binin üzerinde olan 16 konuda yapılan yüksek lisans ve doktora tez sayıları Tablo 4’te verilmektedir. En çok tez Eğitim ve Öğretim (39.852) ile İşletme (35.630) konularında yapılmıştır. En çok tez yapılan ilk 16 konudaki (dokuzu Fen Bilimleri, yedisi Sosyal Bilimler) tezler toplam tez sayısının yaklaşık yarısını (%52) oluşturmaktadır. Ancak yaklaşık her beş tezden birinin birden fazla konu başlığı altında sınıflandırıldığı ve bu tezlerin konulara göre muhtemelen eşit dağılmadığı göz önünde bulundurulacak olursa bu oran daha düşük olmalıdır (%42).

Tablo 4’te verilen 16 konuya ait tezlerin %66’sı tam metin erişime açıktır. Bu oran konulara göre %75 (Eğitim ve Öğretim) ile %55 (Ziraat) arasında değişmektedir. Fen bilimlerindeki tezlerin %63’ü, Sosyal ve İnsani Bilimlerdeki tezlerin ise %68’i açıktır.

Tablo 4

YÖK Ulusal Tez Merkezinde konularına göre erişime açık / kapalı tez sayıları ve oranları (1959-2017)

Konu	Açık		Kapalı		Toplam
	N	%	N	%	
Eğitim ve Öğretim	29754	75	10098	25	39852
İşletme	22575	63	13055	37	35630
Ziraat	9842	55	8127	45	17969
Ekonomi	10047	61	6482	39	16529
Elektrik ve Elektronik Müh.	9351	61	5937	39	15288
Makine Müh.	8871	58	6357	42	15228
Kimya	9616	63	5558	37	15174
Tarih	9555	71	3884	29	13439
Biyoloji	8161	65	4369	35	12530
İnşaat Müh.	7074	58	5097	42	12171
Din	8120	67	4022	33	12142
Türk Dili ve Edebiyatı	8221	72	3265	28	11486
Bilg. Müh. Bil.-Bilg. ve Kontrol	7989	71	3196	29	11185
Hukuk	7292	65	3877	35	11169
Fizik ve Fizik Mühendisliği	7228	67	3538	33	10766
Matematik	7456	70	3195	30	10651
Toplam/Ortalama	171152	66	90057	34	261209

Not. "Bilg.": Bilgisayar; "Bilg. Müh. Bil.": Bilgisayar Mühendisliği Bilimleri.

2017'de Yapılan Doktora Tezlerine İlişkin Veriler ve Erişime Kapalı Doktora Tezi Yazarlarına Uygulanan Anket İle İlgili Bulgular

Bu kısımda, YÖK Ulusal Tez Merkezindeki bütün tezlerin yaklaşık yarısını oluşturan 16 alanda yapılan doktora tezi sayıları, geçici süreyle erişime kapatılan tez sayıları ve oranları ile erişime kapalı doktora tezlerinin yazarlarına uygulanan anket (Ek 1) bulguları verilmektedir.

Bu alanlarda 2017 yılında yapılan toplam ve geçici olarak erişime kapalı doktora tezi sayıları ve oranları, yanıtlanan anket sayıları ve bu sayıların erişime kapalı tezlere oranları Ek 2'de verilmişti. Toplam doktora tezi sayısı 3794'tür. Bu tezlerin yaklaşık üçte ikisi (2551 tez, %64) geçici olarak (bir ile üç yıl arasında) yazarları tarafından erişime kapatılmıştır. Erişime kapalı tezlerin %58'i Sosyal Bilimler, %42'si Fen Bilimleri alanlarındadır. Alanlara göre kapalı tez sayıları birbirinden epeyce farklılık göstermektedir. Örneğin, İşletme alanındaki kapalı tez sayısı bütün kapalı tezlerin yaklaşık %16'sını oluşturmaktadır. Oysa Bilgisayar Mühendisliği alanındaki kapalı tezlerin bütün kapalı tezlere oranı sadece %3'tür. Oransal olarak doktora tezleri geçici olarak erişime kapalı olan alanların başında Hukuk (%82), Tarih (%81) ve Biyoloji (%81) gelmektedir. En düşük oranlar ise Bilgisayar (%49), Elektrik-Elektronik (%51) ve Fizik (%59) Mühendislikleridir. Fen Bilimleri alanlarında ortalama kapalı tez oranı (%66) Sosyal Bilimlerindekiyelerden (%71) biraz daha düşüktür.

Yazarların doktora tezlerini bir ile üç yıl arasında geçici olarak erişime kapatabildiklerine daha önce değinilmişti. Alanlara göre kısıtlama süreleri farklılık göstermektedir. Bazı alanlarda ortalama kısıtlama süresi maksimum süreye (üç yıl) eşittir (Tarih, Din, Hukuk, Ziraat, Makine ve İnşaat Mühendislikleri). Eğitim ve Öğretim (2,2 yıl) ve bazı mühendislik (Bilgisayar, Elektrik-Elektronik ve Fizik) alanlarında (2,3 yıl) ortalama kısıtlama süresi biraz daha kısadır.

Yanıtlanan anket formları 2017 tarihli erişime kapalı doktora tezlerinin yaklaşık %6'sını temsil etmektedir (Ek 2). Fen Bilimlerinde ve Sosyal Bilimlerde gerek geri dönüş oranları (sırasıyla %9 ve %8), gerekse geri dönüş sayılarının Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimlerde erişime kapalı tez sayılarına oranları (sırasıyla %8 ve %7) birbirine yakındır. Seçilen 16 alana göre geri dönüş oranları %4 (Fizik ve Fizik Müh. ve İşletme) ile %17 (Din) arasında değişmektedir. Bazı

alanlar örneklemede daha ağırlıklı olarak temsil edilmiştir. Örneğin, Din alanında yapılan ve erişime kapalı olan tezler tüm erişime kapalı tezlerin %4,5’ini oluştururken anketi yanıtlayanların tüm anketi yanıtlayanlara oranı %8,6’dır.

Aşağıdaki bulgular anket formları değerlendirilen doktora tezleri geçici olarak erişime kapalı toplam 197 deneğin yanıtlarına dayanmaktadır. Deneklerin %62’si (122) erkek, %38’i (74) kadın,⁴³ yaş ortalamaları ise 35’tir (SS=4,6, ortanca 34). Denekler sekizi vakıf, 51’i devlet üniversitesi olmak üzere toplam 59 farklı üniversitede doktora tezlerini tamamlamışlardır.⁴⁴ Ankete yanıt veren deneklerin üçte ikisi (%67) Tarih, Eğitim ve Öğretim, Din (%10’ar); Makine Mühendisliği, İşletme (%8’er); Hukuk, Kimya ve Türk Dili ve Edebiyatı (%7’şer) alanında doktora yapmışlardır. Deneklerin geriye kalan üçte biri ise Ziraat, Biyoloji (%6’şar); Ekonomi (%5); Elektrik-Elektronik, Bilgisayar, İnşaat Mühendislikleri ve Matematik (%4’er) ve Fizik (%2) alanında doktora yapmışlardır.

Tablo 5

Deneklerin tezlerini erişime açmak istememe nedenleri

	Tamamen katılıyorum / Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum / Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Doktora tezimin elektronik kopyasının hemen erişime açılmasını istemedim. Çünkü,				
Tezimin kopyalanmasından (intihal) korkuyorum.	117 (%63)	13 (%7)	55 (%30)	185 (%100)
Tezimin benden izin alınmadan ticari olarak satışa sunulmasından endişe ediyorum.	74 (%40)	26 (%14)	83 (%45)	183 (%99)
Tez çalışmama dayanan yayın (kitap, makale vb. gibi) yapmak istiyorum	179 (%94)	2 (%1)	10 (%5)	191 (%100)
Tez çalışmama dayanan patent başvurusu yapmak istiyorum	47 (%26)	33 (%18)	102 (%56)	182 (%100)
Tezime yeterince atıf yapılmayacağını düşünüyorum	22 (%12)	26 (%14)	134 (%74)	182 (%100)
Tezimin olumsuz eleştiriler almasından korkuyorum	4 (%2)	4 (%2)	175 (%96)	183 (%99)
Tezimde telif hakkı başkalarına ait olan metin, resim ve hareketli görüntüler yer aldığı için telif haklarını ihlal etmekten korkuyorum	2 (%1)	5 (%3)	175 (%96)	182 (%100)

Not. Tabloda “Tamamen katılıyorum” ve “Katılıyorum” ile “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle katılmıyorum” seçenekleri birleştirilmiştir. “Toplam” sütunundaki bazı gözelerin toplamı yuvarlama hatasından dolayı %100’den farklıdır.

Deneklerin %94’ü tez çalışmalarına dayanan yayın, %26’sı patent başvurusu yapmak istedikleri için doktora tezlerinin elektronik kopyalarını hemen erişime açmak istemediklerini belirtmişlerdir (Tablo 5). Deneklerin %63’ü tezlerinin kopyalanmasından (intihal), %40’ı ise tezlerinin kendilerinden izin alınmadan ticari olarak satışa sunulmasından endişe ettikleri için tezlerini hemen erişime açmak istememekteyler.

Denekler tezlerine yeterince atıf yapılmayacağı, olumsuz eleştiriler alacakları ya da başkalarının telif haklarını ihlal etme olasılığı ile ilgili önermelere katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Deneklerin %77’si bilimsel bilgiye erişmek için ücret ödenmemesi, %69’u destekli projelere dayanan tezlerin bulgularının herkesle paylaşılması, %67’si kamu kaynaklarıyla yapılan araştırma sonuçlarına herkesin erişebilmesi, %57’si tezler için toplanan araştırma

⁴³ Bir anket formunda cinsiyet sorusuna yanıt verilmemiştir.

⁴⁴ Vakıf üniversitelerinden mezun olanlardan sadece 13 yanıt alınmıştır. On ve daha fazla yanıt alınan üniversiteler sırasıyla Ankara (19), Gazi (15), Atatürk (12) ve İstanbul (10) üniversiteleridir.

verilerinin herkesin erişimine açılması gerektiği görüşündedirler (Tablo 6). Deneklerin %42'si tezlerin erişime açılmasının daha sonraki yayın ya da patent başvurusu yapma (%38) fırsatlarını kısıtladığını düşünmektedirler. Deneklerin yaklaşık dörtte biri (sırasıyla %21'i ve %26'sı) bu konuda kararsız kalmışlardır. Öte yandan deneklerin yarısından çoğu (%58) ulusal güvenlikle ilgili, yaklaşık yarısı ise (%48) gizli projelere dayanan tezlerin bulgularının herkesle paylaşılması ile ilgili önermelere katılmamaktadırlar.

Tablo 6

Deneklerin tezlerin erişime açılmasıyla ilgili görüşleri

	Tamamen katılıyorum / Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum / Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Tezlerin erişime açılması tezlere dayanan yayın yapılmasına (kitap, makale vb. gibi) engel değildir	71 (%36)	42 (%21)	83 (%42)	196 (%99)
Tezlerin erişime açılması tezlere dayanan patent başvurusu yapılmasına engel değildir	68 (%36)	49 (%26)	71 (%38)	188 (%100)
Kamu kaynaklarıyla yapılan araştırma sonuçlarına herkes erişebilmelidir	130 (%67)	31 (%16)	32 (%17)	193 (%100)
Bilimsel bilgiye erişmek için ücret ödenmemesi gerekir	149 (%77)	21 (%11)	24 (%12)	194 (%100)
Tezler için toplanan araştırma verileri herkesin erişimine açılmalıdır	109 (%57)	52 (%27)	31 (%16)	192 (%100)
Destekli projelere dayanan tezlerin bulguları herkesle paylaşılmalıdır.	132 (%69)	32 (%17)	27 (%14)	191 (%100)
Gizli projelere dayanan tezlerin bulguları herkesle paylaşılmalıdır.	31 (%16)	67 (%35)	92 (%48)	190 (%99)
Ulusal güvenlikle ilgili tezlerin bulguları herkesle paylaşılmalıdır.	25 (%13)	56 (%29)	111 (%58)	192 (%100)

Not. Tabloda “Tamamen katılıyorum” ve “Katılıyorum” ile “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle katılmıyorum” seçenekleri birleştirilmiştir. “Toplam” sütunundaki bazı gözlerin toplamı yuvarlama hatasından dolayı %100'den farklıdır.

Çok seçenekli bir soruda deneklerin %66'sı tezlerine dayanan yayın, %3'ü patent başvurusu yaptıklarını; %74'ü yayın ve %10'u patent başvurusu yapmayı düşündüklerini belirtmişlerdir. Tezlerin dörtte biri (%24) ise destekli projelere (TÜBİTAK, Avrupa Birliği vb. gibi) dayanmaktadır. Bu soruda bazı denekler “Diğer” seçeneği altında tezlerinin kitap olarak yayımlanma aşamasında olması, tezlerinde telif hakkı kendilerine ait olmayan görsel malzeme bulunması, tezlerde yüksek oranda intihale rastlanması ve tez savunma sınavı öncesinde intihal olmadığına ilişkin rapor alınmasının bile intihali önleyememesi gibi nedenlerle tezlerini geçici olarak erişime kapatmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Deneklerin üçte ikisi (%66) tezlerini üç yıl, %15'i bir yıl, %9'u ise iki yıl süreyle erişime kapatmışlardır (%10'ü kısıtlama süresini hatırlayamamıştır). Fakat tezlerini geçici olarak erişime kapatan deneklerin büyük çoğunluğu (%81) tezlerin elektronik kopyalarının YÖK Ulusal Tez Merkezi aracılığıyla erişime açılmasını desteklemektedirler. Desteklemeyenlerin oranı ise %13'tür (deneklerin %6'sı konuyla ilgili bir fikri olmadığını belirtmişlerdir). Bu soruya verilen açık uçlu yanıtlardan bazılarında da ülkemizdeki yüksek intihal oranlarına dikkat çekilmiş; kamu kaynaklarıyla yapılan çalışmaların sonuçlarına ve araştırma verilerine erişilmesi gerektiği, ancak yazarların öngördükleri süre sonunda tezlerin herkese açılmasının daha uygun olduğu öne sürülmüştür. Bazı denekler bu sürenin beş yıl olması gerektiğini düşünmektedirler. Dijital platformlara aktarılan tezlerin sıkıntılı olduğunu, çünkü yazarların kendi çalışmalarını

yayımlamalarının pek bir anlamı kalmadığını, “bilginin ‘ayağa düşmesi’nin mantıklı bir açıklaması” olmadığını düşünen denekler de bulunmaktadır.

Tartışma

Bu çalışmanın en önemli bulgularından birisi Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerin yaklaşık üçte birinin tam metin erişime kapalı olmasıdır. Bu tezlerin büyük bir kısmı tez yazarları tarafından konulan en fazla üç yıllık geçici erişim kısıtlaması süreleri dolduktan sonra tam metin erişime açılacaktır. Ancak YÖK Ulusal Tez Merkezinde 2006 yılı öncesinde yapılan ve yazarlarından izin alınmadığı için erişime açılmayan halen 150 binden fazla lisansüstü tez bulunmaktadır (bütün tezlerin %29’u). Yıllara göre -özellikle 2006 yılı öncesinde yapılan- tezlere ne kadar istek yapıldığı konusunda elimizde veri bulunmamaktadır. Ancak bu soruna bir an önce çözüm bulunması ve yazarlarına erişilemeyen tezlerin erişime açılması gerekmektedir.

Literatürde “öksüz/yetim eserler” (orphan works) olarak adlandırılan ve YÖK Ulusal Tez Merkezinde bulunan ve yazarlarına ulaşamadığı için tam metin erişime açılmayan lisansüstü tezler için de geçerli olduğu düşünülen bu sorunun çözümü için geçmişte bazı öneriler getirilmiştir (örneğin, Tonta, 2008, s. 39-40). Fakat aradan 10 yıldan fazla bir süre geçmesine karşın bildiğimiz kadarıyla henüz bu konuda somut bir girişimde bulunulmamıştır. Bazen sorunları çözmek için “izin almaktansa af dilemek” daha pratik bir yaklaşım olabilir. Örneğin, bu tezler bir duyuruyla tam metin erişime açılarak itirazı olan yazarların bu itirazlarını Merkeze bildirmeleri istenebilir. İtiraz edilen tezler erişime kapatılır, edilmeyenler itiraz gelene kadar açık tutulmaya devam edilir.

Bu tür önerilerin hukuki dayanağı olmadığı, yazarlarının izni olmadan tezlerin Internet aracılığıyla erişime açılmasının suç oluşturduğu ve haklarının ihlal edildiğini düşünen ve sorunu hukuk yoluyla çözmek isteyen tez yazarları olabileceği öne sürülebilir. Ancak “aleniyet”, “umuma arz”, “umuma iletim”, “yayımlama”, çoğaltma (kopyalama) ve “işleme” gibi birbirinden farklı anlamlar içeren hukuki kavramların elektronik yayınlar ve özellikle “gri yayın” olarak nitelendirilen lisansüstü tezler açısından nasıl yorumlanması gerektiği Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda (FSEK) pek açık değildir (Bayındır, 2014). Bu kavramların dar kapsamlı olarak yorumlanmaması gerekir. Örneğin, basılı bir tezi dijital ortama aktarmak o tezi “işlemek” sayıldığından yazarından izin alınmasını gerektirir. Basılı eserlerden farklı olarak elektronik yayınları okumak, korumak ve arşivlemek için bu yayınları önce kullanıcının ekranına kopyalamak (çoğaltmak) gerekmektedir (Tonta, 2005, 2003, 2000).

Kaldı ki bu fiiller nedeniyle failin cezalandırılabilmesi için tez yazarlarının mali ve manevi haklarının nasıl ihlal edildiğinin de somut bir biçimde ispatlanması gerekmektedir. YÖK Ulusal Tez Merkezi tezleri Internet aracılığıyla erişime açmakla herhangi bir ticari gelir elde etmemektedir. FSEK, fikir ve sanat eserlerinin “şahsen kullanma” (Md. 38) amacıyla hak sahibinin iznine başvurulmadan çoğaltılabilmesine izin vermektedir (Hafizoğulları, 1999, s. 10). Son kullanıcıların kişisel kullanım amacıyla elektronik tezleri kendi bilgisayarlarına kopyalamaları için de hak sahiplerinin izni gerekmez. Tezlerin dijital ortamda erişime açılması kütüphanelerin basılı kitapları kişisel kullanım için ödünç vermesine benzetilebilir. Bu bakımdan 18 Haziran 2018 tarihli Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönergede yazarlarına ulaşılmayan yaklaşık 150 bin “öksüz/yetim” teze ilgili bir düzenlemeye gidilmemiş olması kanımızca büyük bir eksiklik ve bu soruna çözüm bulmak için halen geç kalınmış değildir. 18 Haziran 2018 tarihli yönergede yapılacak bir değişiklikle öksüz/yetim tezlere erişim sorunu kolayca çözülebilir.

Bu vesileyle yönergeyle ilgili birkaç noktaya da değinmekte yarar vardır. Yönergede ilk dikkati çeken noktalardan birisi YÖK Ulusal Tez Merkezinin tezlerle ilgili görev ve sorumluluklarının oldukça dar kapsamlı tutulmuş olmasıdır. Merkezin görevi elektronik ortamda gönderilen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol etmek, kataloglama kurallarına göre

düzenlemek, konu başlıklarını belirlemek ve tam metin olarak Internet üzerinden erişime açmakla sınırlandırılmış gibi gözükmektedir (Md. 5). Yönergede aksi yönde bir madde bulunmamakla birlikte bu düzenlemelerin Merkezin tezlerin görünürlüğünü ve etkisini artırmak için üst veri standartlarına (örneğin, Dublin Core), birlikte çalışabilirlik protokollerine (örneğin, OAI-PMH) ya da kısaca FAIR İlkelerine uygun olup olmamasıyla ilgili herhangi bir ibare yer almamaktadır. Örneğin, erişim kısıtlaması ya da gizlilik kararı verilen tezlere ait üst verilerin kısıtlama ya da gizlilik kararı kaldırılana kadar Merkeze gönderilmesi beklenmemektedir. Merkez aracılığıyla halen devam eden tezlerin üst verilerine erişilebilmekte,⁴⁵ ama bitmiş ve fakat geçici ya da sürekli erişim kısıtlaması olan tezlerin üst verilerine ise erişilememektedir. YÖK Ulusal Tez Merkeziyle üniversitelerin birlikte çalışarak bu soruna bir çözüm üretmeleri gerekmektedir.

Yönergede tezlerle ilgili geçici ya da sürekli erişim kısıtlamalarının yönetimi enstitülere ve fakülterle bırakılmıştır. Oysaki adaylar genellikle tezlerinin elektronik kopyalarını kütüphane sunucularına da yüklemekte ve açık arşivler genellikle kütüphaneler aracılığıyla işletilmektedir. Bazı adaylar tezlerini bir süre sadece kampüs içindeki makinelerden erişime açmayı tercih edebilirler. Enstitülerin ya da fakültelerin çoğu, kopya denetimi yapmak, tezleri dijital ortama aktarmak, erişim kısıtlamalarını ve gizlilik kararlarını izlemek, YÖK'e bildirmek ve uygulamak için gerekli donanım ve yazılıma sahip değildir. Üniversite kütüphanelerinin de bu konularda eksiklikleri olduğu bir gerçektir. Fakat enstitülerin ve fakültelerin bu görevleri kütüphanelerle işbirliği yapmadan yerine getirmeleri zor gözükmektedir.

Merkez tezlerin elektronik kopyalarının enstitüler/fakülteler tarafından tek bir PDF dosyası olarak sıkıştırılmadan sisteme yüklenmesini, tezlerde ses ya da görüntü dosyaları varsa bunların sıkıştırılarak CD-ROM ortamında Merkeze gönderilmesini istemektedir. Ek dosyalara erişim sağlanıp sağlanmadığı, tezlerde yer alan araştırma verilerine erişim konusunda Merkezin herhangi bir planı olup olmadığı açık değildir (Schopf, Chaudiron, Jacquemin, Prost, Severo ve Thiault, 2014).

Merkezin web sayfasında tezlerle ilgili bütün hizmetlerin Internet aracılığıyla verildiği belirtilmektedir. Fakat verilen hizmetler oldukça sınırlıdır. Örneğin, Merkez, açık arşivlerde standartlara ve protokollere göre hazırlanmış tezlerin bibliyografik bilgilerini henüz kolayca harmanlayamamaktadır. Bu bilgiler YÖK bünyesindeki diğer sistemlerle (örneğin, YÖK Akademik⁴⁶) birlikte kullanılamamaktadır. Beş yüz binden fazla teze sahip olan Merkezin elektronik tezlerin uzun dönemli korunması konusunda henüz bir politikası bulunmamaktadır.

YÖK Ulusal Tez Merkezi için yukarıda anılan eksiklikler (standartlara ve protokollere uygunluk, görünürlük, birlikte çalışabilirlik, uzun dönemli koruma, vd.) Merkeze lisansüstü tezleri gönderen çoğu üniversitenin açık arşivleri için de geçerlidir. Açık arşivlerin çoğu henüz FAIR İlkelerine göre yapılandırılmamıştır. Yönergeyle birlikte açık arşivlere bazı ek görevler yüklenmiştir. Örneğin, kısıtlama ya da gizlilik kararı verilen tezlere kampüs içinden veya kampüs dışından erişimin yönetimi, enstitü/fakülte yönetimleriyle kütüphaneler arasındaki ilişkiler, uzun dönemli koruma bunlardan birkaçıdır. Bazı üniversitelerin tezlere kampüs içi erişimi açık arşiv yazılımları (örneğin, DSpace) aracılığıyla düzenledikleri gözlenmektedir. Kullanıcılar tam metin erişime açık olmayan tezlere erişim sağlamak istediklerinde tez yazarına e-posta mesajı gönderilmektedir. Fakat ilginç olan nokta bazı tezlerin tam metinlerine üniversitelerin açık arşivleri aracılığıyla erişilemezken YÖK Ulusal Tez Merkezi aracılığıyla kolayca erişilebilmesidir. Bu durum hem açık arşivlerde erişim yönetimi sorununun halen çözülmediğini

⁴⁵ Halen devam eden tezlere ait bilgilere <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp> adresindeki "Hazırlanmakta Olan Tezler" sekmesine tıklanarak erişilebilir.

⁴⁶ Bkz. Yükseköğretim Akademik Arama: <https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/>

hem de konuyla ilgili olarak YÖK Ulusal Tez Merkeziyle işbirliğine gidilmesi gerektiğini göstermektedir.

Yukarıda sıralanan sorunların YÖK’ün ve üniversitelerin gerek kendi bünyelerindeki birimler arasında gerekse YÖK ile üniversiteler arasında işbirliğine gidilerek çözümlenmesi gerekmektedir.

Buraya kadar tartışılan bulgular YÖK Ulusal Tez Merkezinde bulunan bütün lisansüstü tezler için geçerli olan bulgulardır. Son olarak 16 alanda doktora tezi yapan ve tezlerini geçici süreyle erişime kapatan tez yazarlarından elde edilen çarpıcı bulgulara da kısaca değinmekte yarar vardır. Daha önce de belirtildiği gibi, anket yoluyla veri toplama konusunda karşılaşılan güçlükler nedeniyle bulguları bütün tez yazarlarına genelleme konusunda temkinli davranılmalıdır.

Seçilen 16 alanda yapılan lisansüstü tezlerin önemli bir kısmı (%64) geçici süreyle erişime kapalıdır. Bu tezlerin yazarlarının %81’i tezlerinin YÖK Ulusal Tez Merkezi aracılığıyla erişime açılmasını, üçte ikisinden fazlası kamu desteğiyle yapılan tezlerin bulgularının herkesle paylaşılmasını desteklemektedirler.

Anket sonuçları tez yazarlarının açık erişim konusundaki farkındalık düzeyleri konusunda da ilginç bilgiler vermektedir. Tez yazarlarının %94’ü teze dayanan yayın yapmak istedikleri, %63’ü ise tezlerinin kopyalanmasından korktukları için tezlerini hemen erişime açmamışlardır.⁴⁷ Bu oranlar lisansüstü öğrencilerin açık erişim konusundaki farkındalık düzeylerini ve bu alanda eğitime gereksinim duyulduğunu açık bir biçimde göstermektedir. Bu nedenle gerek lisansüstü öğrencilerin gerekse öğrencilerin tez danışmanlarının açık erişim ve açık bilim konusundaki farkındalık düzeylerini yükseltmek için eğitim programları düzenlenmelidir.

Sonuç ve Öneriler

YÖK Ulusal Tez Merkezi verilerine dayanarak gerçekleştirilen bu araştırmada Türkiye’de tezlerin yaklaşık üçte birine tam metin erişim sağlanamadığı ortaya çıkmıştır. 2018 yılında yayımlanan ve tez yazarlarının tezlerine geçici erişim kısıtlaması koyma inisiyatiflerini yeniden düzenleyen yönergeye sonra bu oranın büyük ölçüde düşeceğini söylemek mümkündür. Ancak özellikle 2006 yılından önce yapılan ve tam metin erişime açmak için yazarlarından izin alma olanağı bulunmayan lisansüstü tezlerle ilgili sorun halen devam etmektedir. Bu sorunun yeni bir yasal düzenlemeyle çözülmesi gerekmektedir. YÖK Ulusal Tez Merkezindeki tezlerin görünürlüğünün ve etkisinin artırılması için tez dermesinin standartlara ve protokollere uygun olarak yeniden düzenlenmesi ve diğer sistemlerle birlikte çalışabilir hale getirilmesi gerekmektedir.

Lisansüstü tezlere erişimin üniversitelerde de sorun olmaya devam ettiği, üniversitelerdeki açık arşivlerin içeriğinin önemli bir kısmının uluslararası tez kütüphaneleri ve arama motorları tarafından harmanlanamadığı ortaya çıkmıştır. Öte yandan 2018 tarihli yönergeyle üniversitelere yeni sorumluluklar yüklenmektedir. Üniversitelerdeki açık arşivlerle enstitü ve fakülteler arasında erişim kısıtlaması ya da gizlilik kararı verilen tezlere kampüs içinden ve kampüs dışından erişimin yönetilmesiyle ilgili olarak daha sıkı bir işbirliğine gidilmesi gerekmektedir. Açık arşivlerden sorumlu üniversite kütüphanelerinin erişim kısıtlaması ve gizliliği olan tezlerin üst verilerini kütüphane kataloglarına eklemek, bu tezleri üst verileriyle birlikte YÖK’e bildirmek, üst verilerin YÖK Ulusal Tez Merkezi tarafından harmanlanmasını sağlamak ve tezlere erişimi yönetmek için desteklenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada doğrudan incelenen

⁴⁷ Yurt dışındaki bazı üniversitelerde bu oranlar nispeten daha düşüktür (örneğin, Maryland Üniversitesinde sırasıyla %37 ve %22) (bkz. Owen, Hackman ve Harrod, 2009).

bir konu olmamakla birlikte üniversitelerin önemli bir kısmında açık arşiv altyapısı kurmak için gerekli kaynakların olmadığı anlaşılmaktadır.

Tezlere konulan nispeten yüksek oranlardaki erişim kısıtlamaları dikkate alındığında lisansüstü öğrencilerin açık erişim ve açık bilim konusundaki farkındalık düzeylerinin artırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun gerek YÖK gerekse üniversiteler düzeyinde ele alınması, YÖK Ulusal Tez Merkezi ile üniversitelerin açık arşivlerinin birlikte hareket ederek açık erişim ve açık bilim savunmanlık (advocacy) ve eğitim programları düzenlemeleri gerekmektedir.

Sonuç olarak; lisansüstü tezler için açık erişim sorununun üniversiteler tarafından kamu kaynaklarıyla üretilen diğer çıktılara (kitaplar, bilimsel makaleler, proje raporları, araştırma verileri, vd.) açık erişim sağlanması sorunuyla birlikte düşünülmesi ve ulusal açık erişim ve açık bilim altyapısının ve ekosisteminin buna göre tasarlanması, kurulması ve işletilmesi gerekmektedir (Tonta, 2018).

Kaynakça

- Akbayrak, E., Bayram, Ö., Coşkun, C., Holt, İ., Karasözen, B. ve Tonta, Y. (2006). *Institutional repository movement in Turkey* (poster). Open Scholarship 2006: New Challenges for Open Access Repositories, Glasgow, UK. Erişim adresi: http://eprints.rclis.org/8325/1/Institutional_Repository_Movement_in_Turkey_-_Poster.pdf
- American Historical Association. (2013, Temmuz). Statement on Policies regarding the Embargoing of Completed History PhD Dissertations. Erişim adresi: <https://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/summer-2013/american-historical-association-statement-on-policies-regarding-the-embargoing-of-completed-history-phd-dissertations>
- Bayındır, S. (2014). Eser sahibinin izni olmaksızın eseri umuma iletim suçu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 27(113), 308-338. Erişim adresi: <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-113-1404>
- Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. (2003, 22 Ekim). Erişim adresi: <https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration>
- Bennett, L. ve Flanagan, D. (2016). Measuring the impact of digitized theses: A case study from the London School of Economics. *Insights*, 29(2), 111-119. Erişim adresi: <https://insights.uksg.org/articles/10.1629/uksg.300/>
- Boz, M. (2001). İnternet üzerinden tezler için tam metin erişim: Türk üniversiteleri için kavramsal bir model. (Bilim Uzmanlığı tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara).
- Ertürk, K. L. (2008). Türkiye’de bilimsel iletişim: Bir açık erişim modeli önerisi. (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara). Erişim adresi: <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/130.pdf>
- Ferreras-Fernández, T., García-Peñalvo, F., Merlo-Vega, J. A. ve Martín-Rodero, H. (2016). Providing open access to PhD theses: visibility and citation benefits. *Program: Electronic Library and Information Systems*, 50(4), 399-416.
- Fineman, Y. (2003). Electronic theses and dissertations. *portal: Libraries and the Academy*, 3(2), 219-227.
- Hafizoğulları, Z. (1999). Fikir ve sanat eserlerinin cezai himayesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 48(1-4), 1-14. Erişim adresi: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/293/2672.pdf>
- Hawkins, A. R., Kimball, M. A. ve Ives, M. (2013). *Mandatory open access publishing for electronic theses and dissertations: Ethics and enthusiasm. The Journal of Academic Librarianship*, 39(1), 32-60.
- Karasözen, B., Zan, B.U. ve Atılgan, D. (2010). Türkiye’de açık erişim ve bazı ülkelerle karşılaştırma, *Türk Kütüphaneciliği*, 24(2), 235-257.
- Library of Congress Collections Policy Statements: Dissertations and Theses. (2008, Kasım). Erişim adresi: <https://www.loc.gov/acq/devpol/theses.pdf>

- Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge. (2018, 18 Haziran). Erişim adresi:
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezTeslimKilavuz.jsp>
- Lowry, C. B. (2006). ETDs and digital repositories – a disciplinary challenge to open access (editorial). *portal: Libraries and the Academy*, 6(4), 387-393.
- Moxley, J. M. (2001). Universities should require electronic theses and dissertations. *Educause Quarterly*, 3, 61-3. Erişim adresi:
https://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1112&context=eng_facpub
- Owen, T. M., Hackman, T. ve Harrod, T. (2009). ETDs in lock-down: Trends, analyses and faculty perspectives on ETD embargoes. *12th International Symposium on Electronic Theses and Dissertations (ETD 2009). 10-13 Haziran 2009, Pittsburgh, Pennsylvania*. Erişim adresi:
<https://drum.lib.umd.edu/bitstream/handle/1903/9087/OwenHackmanHarrodETD2009.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- Polat, C. (2006). Bilimsel bilgiye açık erişim ve kurumsal açık erişim arşivleri. *Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(37), 53-80. Erişim adresi:
http://eprints.rclis.org/9029/1/%28Microsoft_Word_-_Bilimsel_Bilgiye_A.pdf
- Prost, H. ve Schöpfel, J. (2014, Temmuz/Ağustos). Degrees of openness: Access restrictions in institutional repositories. *D-Lib Magazine*, 20(7/8). doi:10.1045/july2014-prost
- Ramirez, M. L., Dalton, J. T., McMillan, G., Read, M. ve Seamans, N. H. (2013). Do open access electronic theses and dissertations diminish publishing opportunities in the social sciences and humanities? Findings from a 2011 survey of academic publishers. *College & Research Libraries*, 74(4), 368-380. doi: 10.5860/crl-356
- Ramirez, M. L., McMillan, G., Dalton, J. T., Hanlon, A., Smith, H. S. ve Kern, C. (2014). Do open access electronic theses and dissertations diminish publishing opportunities in the sciences? *College & Research Libraries*, 75(6), 808-821. doi:10.5860/crl.75.6.808.
- Schöpfel, J., Chaudiron, S., Jacquemin, B., Prost, H., Severo, M. ve Thiault, F. (2014). Open access to research data in electronic theses and dissertations: an overview. *Library Hi Tech*, 32(4), 612-627.
- Schöpfel, J., Prost, H., Piotrowski, M., Hilf, E. R., Severiens, T. ve Grabbe, P. (2015 March/April). A French-German survey of electronic theses and dissertations: Access and restrictions. *D-Lib Magazine*, 21(3/4). doi: 10.1045/march2015-schöpfel.
- Schöpfel, J. ve Rasuli, B. (2018). Are electronic theses and dissertations (still) grey literature in the digital age? A FAIR debate. *The Electronic Library*, 36(2), 208-219.
- Schöpfel, J. (2013). ANRT Lille: the French national centre for the reproduction of PhD theses. *Interlending & Document Supply*, 41(1), 3-6.
- Schöpfel, J. ve Prost, H. (2013a). Degrees of secrecy in an open environment. The case of electronic theses and dissertations. *ESSACHESS — Journal for Communication Studies* 6(12), 65-86. Erişim adresi: <http://www.essachess.com/index.php/jcs/article/view/214/240>
- Schöpfel, J. ve Prost, H. (2013b). Back to grey. Disclosure and concealment of electronic theses and dissertations. *GL15 Fifteenth International Conference on Grey Literature. The Grey Audit: A Field Assessment in Grey Literature. CVTI SR, Bratislava, Slovak Republic, 2 - 3 Aralık 2013*. Erişim adresi: https://archivesic.ccsd.cnrs.fr/sic_00944662/document
- Stanton, K. V. ve Liew, C. L. (2011). Risks, benefits and revelations: An exploratory study of doctoral students’ perceptions of open Access theses in institutional repositories. In: Xing, C., Crestani, F. ve Rauber, A. (ed.). *ICADL 2011. Lecture Notes in Computer Science, 7008* (s. 182-191). Berlin: Springer.
- Suber, P. (2012). *Open Access*. Cambridge, MA: MIT Press. Erişim adresi:
https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/10752204/9780262517638_Open_Access.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Şenyurt Topçu, Ö., Çakmak, T. ve Doğan, G. (2014). Data standardization in digital libraries: An ETD case in Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 147, 223 – 228. Erişim adresi: <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/data-standardization-in-digital-libraries-an-std-case-in-turkey.pdf>
- Tonta, Y. (2000). Elektronik yayıncılıkta son gelişmeler. *Bilgi Dünyası*, 1(1), 89-132. Erişim adresi: <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/89-132--24.pdf>
- Tonta, Y. (2003). Elektronik kaynaklarda yasal sorunlar. *Bilgi Toplumuna Doğru Halk Kütüphaneleri: PULMAN-XT Türkiye Ulusal Toplantısı Sonuç Raporu, 16-19 Kasım 2002, Milli Kütüphane, Ankara içinde* (s. 81-88). Ed. Bülent Yılmaz. Ankara: ANKOS ve TKD, 2003. Erişim adresi: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/pulman-telif-haklari.pdf>
- Tonta, Y. (2005). Internet and electronic information management. *Information Services & Use*, 25(1), 3-12. Erişim adresi: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/Tonta.pdf>
- Tonta, Y. (2008). Open access and institutional repositories: The Turkish landscape. Didar Bayır (Ed.). *Turkish Libraries in Transition: New Opportunities and Challenges* içinde (s. 27-47). İstanbul: Turkish Librarians' Association. Erişim adresi: http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta_open_access_and_institutional_repositories_the_Turkish_landscape.pdf
- Tonta, Y. (2018, Ekim-Aralık). Açık bilim-Açık erişim. *Yüksek Öğretim Dergisi*, 10, 23-28. Erişim adresi: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/Yayinlar/tonta-acik-bilim-2018-v2.pdf>
- Tonta, Y. ve Gürdal, G. (2014). 3. Ulusal Açık Erişim Çalıştayı Sonuç Bildirgesi (21 Ekim 2014). *Türk Kütüphaneciliği*, 28, 645-648.
- Tonta, Y., Küçük, M.E., Al, U., Alır, G., Ertürk, K.L., Olcay, N.E., Soydal, İ. ve Ünal, Y. (2006). Hacettepe Üniversitesi Elektronik Tez Projesi: Yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlik tezlerinin dijitalleştirilmesi ve tam metinlerinin Internet aracılığıyla erişime açılması. (TÜBİTAK Projesi Raporu No 02 G 064). Erişim adresi: <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/RPR--4.pdf>
- Tuncer, N. (1988). Belge sağlayan kuruluşlar: YÖK Dokümantasyon Merkezi ve BLDSC. *Türk Kütüphaneciliği*, 2, 51-60.
- Wang, X.L, Bulick, N. ve Muyumba, V. (2014). Publishing student scholarship: exploring the ETD initiative at a medium-sized institution. *OCLC Systems & Services: International Digital Library Perspectives*, 30(4), 232-248.
- Wolverton Jr., R., Hoover, L. ve Fowler, R. (2008). ETDs from the beginning. *Electronic Theses and Dissertations: Developing Standards and Changing Practices for Libraries and Universities* içinde (s. 1-10). Philadelphia, PA: Haworth Information Press.
- Yılmaz, E. (2002). Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi'nden Ulusal Tez Merkezi'ne doğru, *Türk Kütüphaneciliği*, 16, 41-60. Erişim adresi: <http://tk.org.tr/index.php/TK/article/view/196/191>.
- Yiotis, K. (2008). Electronic theses and dissertation (ETD) repositories: What are they? Where do they come from? How do they work? *OCLC Systems & Services: International Digital Library Perspectives*, 24(2), 101-115.
- Yükseköğretim Kurumlarında Hazırlanan Yüksek Lisans, Doktora, Tıpta Uzmanlık, Sanatta Yeterlik Tezlerinin YÖK Tez Merkezine Teslim Edilmesine İlişkin Kılavuz. (2006).

Ek 1. Anket Soruları

Merhaba:

Bilindiği gibi, üniversitelerde yapılan yüksek lisans, doktora ve uzmanlık tezlerinin elektronik kopyaları enstitüler aracılığıyla Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tez Merkezine gönderilmekte ve Internet üzerinden herkesin erişimine açılmaktadır. Tezlerin erişime açılması yazarlar istediği takdirde üç yıla kadar ertelenebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı tezlerin hemen erişime açılmamasının nedenlerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla bir anket formu hazırlanmıştır. Anket sorularının cevaplanması yaklaşık dört dakika almaktadır. Veriler konuyla ilgili akademik bir çalışmada kullanılacaktır. İstendiği takdirde araştırmadan elde edilen bulgular anketi dolduran katılımcılarla paylaşılacaktır. Anket formunu doldurmak için lütfen aşağıdaki bağlantıya tıklayınız. İlginiz için teşekkür ederim.

Saygılarımla.

Yaşar Tonta
Hacettepe Üniversitesi
yasartonta@gmail.com
@yasartonta

Lütfen aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Yaşınız

2. Cinsiyetiniz

- Kadın
 Erkek

3. Doktora tezinizi hangi üniversitede yaptınız?

4. Doktora tezinizi hangi alanda yaptınız?

Diğer (lütfen belirtiniz)

5. Doktora tezimin elektronik kopyasının hemen erişime açılmasını istemedim. Çünkü

	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Tezimin kopyalanmasından (intihal) endişe ediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
Tezimin benden izin alınmadan ticari olarak satışa sunulmasından endişe ediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
Tez çalışmama dayanan yaygın (kitap, makale vb. gibi) yapmak istiyorum.	☐	☐	☐	☐	☐

Tez çalışmama dayanan patent başvurusu yapmak istiyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
Tezime yeterince atıf yapılmayacağını düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
Tezimin olumsuz eleştiriler almasından endişe ediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
Tezimde telif hakkı başkalarına ait olan metin, resim ve hareketli görüntüler yer aldığı için telif haklarını ihlal etmekten korkuyorum.	☐	☐	☐	☐	☐

6. Lütfen aşağıdaki önermelerle ilgili görüşünüzü paylaşınız.

	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Tezlerin erişime açılması tezlere dayanan yayın yapılmasına (kitap, makale vb. gibi) engel değildir.	☐	☐	☐	☐	☐
Tezlerin erişime açılması tezlere dayanan patent başvurusu yapılmasını engellemez.	☐	☐	☐	☐	☐
Kamu kaynaklarıyla yapılan araştırma sonuçlarına herkes erişebilmelidir.	☐	☐	☐	☐	☐
Bilimsel bilgiye erişmek için ücret ödenmemesi gerekir.	☐	☐	☐	☐	☐
Tezler için toplanan araştırma verileri herkesin erişimine açılmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
Destekli projelere dayanan tezlerin bulguları herkesle paylaşılmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
Gizli projelere dayanan tezlerin bulguları herkesle paylaşılmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
Ulusal güvenlikle ilgili tezlerin bulguları herkesle paylaşılmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐

7. Lütfen doktora teziniz için geçerli olan seçenekleri işaretleyiniz (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz).

☐ Tezime dayanan yayın yaptım	☐ Tezim destekli bir projeye (TÜBİTAK, Avrupa Birliği vb. gibi) dayanmaktadır
☐ Tezime dayanan yayın yapmayı düşünüyorum	☐ Tezim gizli bir projeye dayanmaktadır
☐ Tezime dayanan patent başvurusu yaptım	☐ Tezim ulusal güvenlikle ilgilidir
☐ Tezime dayanan patent başvurusu yapmayı düşünüyorum	
☐ Diğer (lütfen belirtiniz)	

8. Doktora tezinizin elektronik kopyasının YÖK Tez Merkezi aracılığıyla erişime açılmasını ne kadar süreyle ertelettiniz?

☐ 1 yıl	☐ 3 yıl
☐ 2 yıl	☐ Hatırlamıyorum

9. Tezlerin elektronik kopyalarına YÖK Tez Merkezi aracılığıyla erişilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

☐ Destekliyorum	☐ Bir fikrim yok
☐ Desteklemiyorum	

Lütfen konuyla ilgili görüşlerinizi kısaca yazınız.

10. Bu araştırmanın sonuçlarından haberdar olmak istiyor musunuz?

☐ Evet	☐ Hayır

“Evet” seçeneğini işaretlediyseniz lütfen e-posta adresinizi yazınız.

Ek 2. Örneklem çerçevesi ve ankete geri dönüşlerle ilgili veriler

Konu	Doktora tezi sayısı (2017)	Geçici olarak erişime kapalı doktora tezi sayısı (2017)	Kapalı tezlerin oranı (%)	Yanıt verilen anket sayısı	Yanıt verilen anket sayısının erişime kapalı tezlere oranı (%)
Eğitim ve Öğretim	628	396	63	19	5
İşletme	633	403	64	16	4
Ziraat	175	123	70	12	10
Ekonomi	213	147	69	9	6
Makine Müh.	152	114	75	15	13
Ele-Elo Müh.	201	103	51	8	8
Kimya	239	176	74	14	8
Tarih	247	199	81	20	10
Biyoloji	186	151	81	11	7
İnşaat Müh.	137	99	72	8	8
Din	156	114	73	19	17
Türk Dili ve Edebiyatı	151	99	66	13	13
Hukuk	160	131	82	14	11
Bilg. Müh. Bil.-Bilg. ve Kontrol	176	87	49	8	9
Fizik ve Fizik Müh.	164	97	59	4	4
Matematik	176	112	64	7	6
Toplam / Ortalama	3794	2551	64	197	6,4

Not. "Müh.": Mühendisliği; "Ele-Elo Müh.": Elektrik ve Elektronik Müh.; "Bilg.": Bilgisayar; "Bilg. Müh. Bil.": Bilgisayar Müh. Bilimleri.

Open Access to Graduate Theses and Dissertations in Turkey

Summary

Graduate theses and dissertations are one of the most important research outputs of universities. Yet, they are, as Suber (2012, pp. 104-105) points out, “the most useful kinds of invisible scholarship and the most invisible kinds of useful scholarship. Because of their high quality and low visibility, the access problem is worth solving”. Once in digital format, access to full-texts of theses and dissertations via the Internet is relatively easy, although major issues such as findability, accessibility, and copyright with regards to electronic theses and dissertations (ETDs) still persist. This paper is based on a comprehensive overview of access to theses in Turkey. It is based on (1) the analysis of theses in the collection of the Turkish Higher Education Council’s Theses Center (henceforth “HEC TC” or “the Center”) so as to find out the percentages of theses to which access is restricted temporarily by their authors; and (2) the findings of a questionnaire survey completed by thesis authors who opted to restrict access to their theses.

HEC TC collects graduate theses from universities since the late 1980s. It has over half a million master’s, Ph.D., and specialty and qualification theses (e.g., in medicine and art), all in digital format. Pre-2006 theses have been digitized earlier, and the Center accepts the digitized copies of theses from universities since 2008 (first on CD-ROMs and now as files). However, full-text access to three quarters of pre-2006 theses (which accounts for one third of all theses at HEC TC collection) is still restricted because the Center has been unable to find addresses of the authors to seek their consent to provide online access to their theses. Authors were able, with their own initiative, to embargo access to their theses up to three years between 2008 and 2018. Since 2018, however, all theses except the ones containing confidential content have to be open access through HEC TC to support science. This was made possible by revising one of the articles of the Higher Education Law, which has been supported by a bye-law regulating the embargo periods as well as the ways theses should be handled by the universities. Thus, the percentage of recent theses with embargoes went down considerably. Authors can still embargo access to their theses up to two years, provided this is approved by the institutes.

The first institutional repositories or open archives were set up in the early 2000s in Turkey, and open access to theses and dissertations through open archives have been an issue since then. There exists close to 100 open archives set up using mostly the DSpace platform, with some 300 thousand records stored in them. However, most of those records belong to a few open archives while the great majority of open archives have yet to be populated with the records or full-texts of publications. Furthermore, the content of most open archives cannot be harvested by the international digital libraries of theses and dissertations such as NDLTD, OATD and DART-Europe, and by search engine crawlers such as Google Scholar. This is mainly due to some open archives not adhering to standards and protocols such as OAI-PMH and OpenURL. What is perhaps more important is that the collection of HEC TC with more than 500 thousand full text theses cannot be harvested, either by such systems, as the Center’s system is not interoperable with those of others. Nor can HEC TC harvest theses directly from open archives of universities in Turkey. Findings suggest that the issue of open access to theses needs to be dealt with from a broader perspective. Both open archives of universities and HEC TC should improve their processes and make more items available. Moreover, they should be registered in, for example, OpenDOAR, OpenAIRE or ROAR to increase the visibility and impact of Turkish theses and dissertations.

Findings of the questionnaire survey indicate that the great majority (94%) of the subjects who embargoed their theses did so because they wished to publish books and papers based on their dissertation work. Some two thirds (63%) of the subjects were afraid of open access theses being plagiarized more easily and thus temporarily embargoed access to their theses. Yet, more

than 80% of the subjects said they are in favor of making theses and dissertations available online through the Center. It appears that advocacy and training programs are needed to increase the overall level of awareness and knowledge of subjects on open access to theses and dissertations.

Findings suggest that open access issues should be approached from a broader perspective, including not only open access to theses and dissertations but also to other types of research output including scholarly papers, project reports, and research data. Research performing institutions and other units dealing with the management of research on both micro and macro levels should be viewed as part of an overall open access and open science ecosystem. Ministries of science, technology and education, universities, HEC TC and open archives should collaborate in setting up the open access infrastructure in Turkey. Open archives and HEC TC should adhere to FAIR Principles to make the research output of Turkey more findable, accessible, interoperable and reusable, thereby increasing its visibility and overall impact.

Türkiye’de Kütüphane ve Bilgibilimi Araştırmalarında Kuram Kullanımı: Bir İçerik Analizi

Use of Theory in Library and Information Science Research in Turkey: A Content Analysis

Kuramlar dünya dediğimizi yakalamak için eğrilmiş ağılardır: Onu rasyonelleştirmek, açıklamak ve üstesinden gelmek için. Biz ise ağın gözünü hep daha ince yapmak için uğraşırız *

Karl Popper

Hülya Dilek-Kayaoğlu**

Öz

Bir bilim dalının entelektüel kimliğinin düzeyi onun kuram oluşturma kapasitesi ile değerlendirilir. Bu araştırmanın temel amacı da Türkiye’de kütüphane ve bilgibilimi alanındaki araştırmalarda kuram kullanımını incelemek olarak belirlenmiştir. Araştırmanın veritabanını YÖK Ulusal Tez Merkezi Veritabanında listelenen ve 1983-2019 yılları arasında BBY bölümlerinde tamamlanmış içeriğine erişim izni olan 366 lisansüstü tez oluşturmaktadır (n=366). Her tez, konusu, kuram adı, kuramın bilimsel kökeni ve kuram kullanım düzeyinin derinliği açılarından içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre tezlerde 75 kuram adı kullanılmıştır. Tezlerin %22’sinde en az bir kuram adı geçmektedir. Kullanıcı incelemeleri ve bilgi merkezi ya da kütüphane yönetimi konulu tezler en fazla kuram kullanılan tezlerdir. Bertalanffy’nin genel sistemler kuramı, Wilson’ın bilgi arama davranışı kuramı ve belge yaşam döngüsü kuramı tezlerde en fazla kullanılan kuramlardır. Kuram kullanım düzeyinin ortalaması beş derecelik kuram kullanım modeline göre 2,6’dır. Tezlerde kullanılan kuramların %58,6’sı toplumsal bilim kökenlidir. %30,6’sı ise kütüphane ve bilgibilimi kökenlidir. Toplumsal bilim kökenli kuramların çoğunluğu da psikoloji ve yönetim disiplinlerine aittir.

Anahtar Sözcükler: *Kuram; kuram kullanımı; kütüphane ve enformasyon bilimi araştırması; içerik analizi; Türkiye.*

Abstract

The level of intellectual identity of a discipline is assessed by its capacity for establishing theories. The main objective of this research is defined as to examine the use of theory in the library and information science in Turkey. The sample of the research consists of 366 graduate theses, which are listed in the HEC National Thesis Center database and completed in the departments of Information Management between 1983-2019, with permission to access their content (n=366). The subjects of the theses, the names of the theories used in the theses, the level of the use of theory, and their scientific origin were examined by the content analysis method. According to the findings, 75 theories are mentioned in the theses, and at least one

* *The logic of scientific discovery.* New York: Taylor ve Francis e-Library, 2005. s. 38-39

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: dilekkayaoglu@gmail.com
Prof. Dr., Istanbul University Department of Information Management, Turkey.

theory is referred in 22% of the theses. Theses on the subject of user studies and library / information centers are used theories the most. Bertalanffy's general systems theory, Wilson's information behavior theory, and document life cycle theory are the most widely used theories in the theses. The degree of theory use indicates 2.6 in the five-point ratio scale of the Five Degrees of Theory Use Model. 58.6% of the theories used in these theses are related to social sciences, and 30.6% of them are about the library and information science. The majority of social science-based theories belong to the disciplines of psychology and management.

Keywords: Theory; theory use; library and information science research; content analysis; Turkey.

Giriş

Bilim felsefesine göre, kuramın bir bilim alanında yürütülen araştırmalarda kullanılması o alanın ya da disiplinin akademik olgunluğunun ayırt edici bir özelliğidir (Brookes, 1980; Hauser, 1988; Pettigrew ve McKechnie, 2001). Çünkü, bir disiplinin bilim iddiası geliştirdiği kuramlar üzerinden olmaktadır (Dilek-Kayaoğlu, 2017, s. 131) Ayrıca, kuramın varlığı o alandaki araştırmanın önemini ve saygınlığının bir göstergesi olarak kabul edilir. Hatta bir inceleme alanında kuramın varlığı, hantal ya da düzensiz veriyi düzenlemeyi ve iletmeyi sağladığı ve toplumsal dünyanın karmaşıklığını basitleştirmeye yardımcı olduğu için kuramın geçerli ya da geçersiz olmasından daha önemli bile olabilir (Van Maanen, 1998, s. xxix).

Kütüphane ve bilgilimi¹ kayıtlı bilgi - insan ilişkisini teknolojiyi de dahil ederek inceleyen uygulamalı bir alandır. Birçok araştırmacı kütüphane ve bilgilimi alanını yeni kuram oluşturma ya da var olan kuramları geliştirme ve kullanma konusunda yeterli bulmamaktadır. Örneğin, Butler (1933, s. vi-viii) daha 20. yüzyılın ilk yarısında toplumsal bilim alanlarında etkinlik gösteren meslek sahiplerinin bu alandaki bilimsel araştırmalardan yararlanarak kuramlarını ve yöntemlerini geliştirme yoluna girdiklerini; kütüphanecilerin ise mesleğin kuramsal yönüne ilgi göstermediklerini üniversitelerin de kütüphanelerde verilen mesleki eğitimle bu duruma katkı sağladığını ileri sürer. 20. yüzyılın sonuna gelindiğinde de benzer sorunlar hâlâ tartışılır. Grover ve Glazier (1986) kütüphane ve bilgilimi alanında kuramın sınırlı kullanımını temel bir sorun olarak ileri sürer. Onlara göre alandaki araştırmalar dar bir odağa ve parçalanmış bir yapıya sahiptir ve kuramsal temeli oluşturmada yetersizdir; çünkü daha çok pratik sorunları çözmeye yöneliktir. Pierce (1992, s. 641) ise kütüphane ve bilgilimi alanının özellikle iletişim, eğitim, dilbilimi, yönetim, psikoloji, sosyoloji gibi toplumsal bilimlerden kuram ithal ettiğini belirtmektedir. Alanın kuramsal temellerini geliştirmek üzere başka alanlardan elbette seçerek kuram alınabilir; fakat başka alanların kuramsal temellerini geliştirmeye çalışmak bambaşka bir şeydir. Ona göre alan kuramına benzersiz katkımızın ne olduğu ve neden alan araştırmasına rehberlik eden birleştirici bir kuramın var olup olmadığı öncelikle yanıtlanmalıdır. Järvelin ve Vakkari de (1990, s. 415) alandaki kuramların çoğunlukla belirsiz bulur ve açıklamaya dayalı bilimsel yaklaşımların çok sınırlı olduğunu savunur. Hjørland'a göre ise (1998, s. 607) kütüphane ve bilgilimi alanı iyi kuramlardan yoksundur. Keseroğlu da (2010) kütüphane ve bilgilim kuramının ancak onu başka disiplinlerden ayıran bilgisi üstüne kurulabileceğini bunun da bilginin örgütlenmesi, kullanıcı bilgisi ve diğer (alan bilgisi) olarak kategorilendirir. Yılmaz da (2017, s. 8) kuram-uygulama dengesinin gözetilmesi gereken kütüphane ve enformasyon bilimi gibi alanlar için kuramın uygulamaya yol gösterdiğini uygulamanın da kuramın sınanmasını sağladığını belirtir.

Kütüphane ve bilgilimi alanının iyi kuramlardan yoksun olması ya da bilimsel yaklaşım ve açıklamalardan yeterince yararlanmayan / "kuramsal olmayan" yapısı çoğunlukla

¹ Bilgi aksi belirtilmediği sürece enformasyon karşılığında kullanılmıştır.

mesleki bir uygulama olarak ortaya çıkışıyla ilişkilendirilir. Alan için uygulama sorunları ve teknik eğitim modeli hep öncelikli olmuştur (Järvelin ve Vakkari, 1990; Pierce 1992, s. 641). Yontar da (2004, s. 26) benzer bir düşünceyi öne sürer. Ona göre Dewey ile kütüphane bilimi üniversite düzeyinde örgütlenmiş; fakat mesleki pratiğe ağırlık veren ancak kuramsal zemini zayıf olan bir başlangıç yapılmıştır; bu zayıflığın etkileri alanın kuramsal gelişimini ve kuramsal sorunlarını sonrasında da hep etkilemiştir. Bu düşünceye katılmamak olanaklı değildir. Uygulamada yaşanan sorunlara çözüm bulmayı hedeflemek ya da incelemek alanın kuramsal sorunlarının araştırılmasının bir anlamda göz ardı edilemesine yol açmıştır. Bunun yanında, kütüphane ve bilgibilimi alanının kimlik oluşturma sürecinde yaşadığı ve yaşamakta olan değişimler onun kuram oluşturma kapasitesini de etkilemiştir ve etkilemektedir. Daha 19. yüzyılın başında alanın “kütüphane bilimi” ile başlayan ve bilim perspektifini vurgulayan adlandırılması, 20. yüzyılın ikinci yarısında kütüphane ve bilgibilimi adlandırması ile disiplinlerarası bir yapıya bürünmüştür. Kütüphane bilimi ve bilgibiliminin birleşmesinden oluşan bu yeni disiplinlerarası alan birbirlerinden ödünç aldıkları kuram ve yöntemler ile kayıtlı bilgi ile insan ilişkisini teknolojiyi de dahil ederek açıklamak üzere tutarlı bir araştırma gündemi oluşturma kapasitesine sahip olmuştur ve son çözümlemede de otonom bir disiplin iddiasından söz edilebilir. Bununla birlikte günümüz Türkiye’inde bilgi ve belge yönetimi diye bilinen alan için literatürde -ve fakülte / bölüm adlarında- kütüphane ve bilgibilimleri ya da bilgi bilimleri biçimde çoğul bir adlandırılma yapıldığı da görülür. Dolayısıyla alanın disiplinlerarası yapısı çokdisiplinli bir yapıya doğru evrilmiş gibidir (Dilek-Kayaoğlu, 2017). Bu çoğulcu yaklaşımla farklı “bilgi bilimleri” bir araya gelmiş olur ve alanın kuramsal çerçevesini çizmek oldukça zorlaşır. Çünkü farklı ontolojik ve epistemolojik özelliklere sahip bu alanlar temel bir araştırma nesnesi etrafında ve belirli bir yöntembilim eşliğinde temel araştırma sorularını belirleyerek bir bilgi birikimi -doğal olarak- oluşturamadıklarından kendi akademik gelenekleri ve araştırma nesne ve yöntemleriyle ve bilgi-insan-teknoloji ilişkisini kendi perspektiflerden incelemektedirler. Otonom bir disiplin kimliği olmadan kuram geliştirmenin zorluğu da açıktır.

Bütün bu eleştirilere karşın kuramın kütüphane ve bilgibilimi literatüründeki varlığını sorgulayan araştırmalar, kuram kullanımında ve yeni kuramların geliştirilmesinde zaman içinde niteliksel bir iyileşme olduğunu konunun daha fazla tartışıldığını göstermektedir. Özellikle bilgi (arama) davranışı alt alanı bu konuda daha başarılı görülmektedir (Vakkari, 1998). Fakat literatürde kuramın ne anlama geldiği konusunda bir ortak görüş geliştirilmiş olduğu da ileri sürülemez. Örneğin, Pettigrew ve McKechnie (2001) alanda kullanılan 10’den fazla kuram tanımına yer verir. Bu tanımlarda, kuram “açıklayıcı kavramlar kümesi” olarak görüldüğü gibi, “şeylerin doğasının betimlenmesi ya da açıklanması” olarak da görülmektedir. Bu nedenle, kuramın ne olduğu, ne işe yaradığı ve kuramla ilişkili terimlerin neler olduğuna kısa da olsa burada değinmek gereklidir.

Kuram ve ilişkili temel kavramlar

Kuram terimi, kurmak eyleminden gelir. Parçaları birleştirmek, oluşturmak, inşa etmek yanında düşünmek anlamına da gelir ve teori ile eşanlamlı olarak kullanılır. Teori terimi ise Grekçe theoria’dan gelir. Theoria seyre dalmak, görmek ya da görünür hale getirmek anlamında theatre (tiyatro) terimi ile aynı köktendir ve derin bir düşünmeyi içererek (Yıldırım, 1985) incelenen olgulara yönelik olarak toplanan ve betimlenen verilere yönelik bir açıklama sunar. Türkçe sözlükte kuram “[s]istemli bir biçimde düzenlenmiş birçok olayı açıklayan ve bir bilime temel olan kurallar, yasalar bütünü” olarak tanımlanır (Güncel Türkçe Sözlük). Bates’e göre ise (2009) kuram “belirli bir olgu kümesini açıklamak için sunulan varsayım, ilke ve ilişki sistemidir”. Glazier ve Grover’a göre ise (2002, s. 319) kuram, “olgular arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışan genellemelerdir” ve dinamik bir süreç olarak araştırma sonuçlarına göre sürekli sınanmakta ve gözden geçirilmektedirler (Grover ve Glazier, 1986, s.

229). Buckland da (1999) kuramı toplumsal bilimlere uyarlayarak şeylerin doğasına ilişkin geniş bir anlayış ve açıklama ile ilgilendiğini belirtir. Bu tanımlar, yöntembilim (toplumsal bilimlerde) açısından değerlendirildiğinde, bir toplumsal bilim araştırmasında şeylerin dünyasına yönelik olarak nicel ya da nitel verileri toplayan araştırmacı önce onları betimler sonra da onlara bir açıklama getirir. Bu açıklamalar ve ilkeler şeylerin “niçin” olduğuna ilişkin genellemeler ve tahminler içerir ve oluşturulan kuram yeni sınamalara açılır.

Kuram, olgular arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışan ve tahminler getiren genellemeler ve ilkeler bütünüdür; bununla birlikte farklı genelleme düzeylerine sahip kuramlar olduğunu ileri süren araştırmalar vardır. Örneğin; Grover ve Glazier (1986) ve Glazier ve Grover (2002) toplumsal bilimler literatürünü gözden geçirerek araştırma, kuram, paradigma ve olgu kavramları arasındaki ilişkileri göstermek amacıyla bir kuram taksonomisi geliştirmiştir. Bu taksonomide hiyerarşik olarak ilerleyen üç ana kuram düzeyi belirlenmiştir. Buna göre, birinci düzey kuram (substantive theory / temel düzey kuram) “uygulamalı bir soruşturma alanı için açıklama sağlayan bir dizi önerme” olarak tanımlanır. Bu düzey, uygulama için yol göstericidir. Örneğin Kuhlthau’un bilgi arama davranışı, kullanıcının sürece yönelik davranış, duygu ve gereksinimlerine yönelik bir açıklama getirmektedir. Bu açıklama uygulamada da kütüphaneciye yol gösterici olmaktadır. Bir sonraki kuram düzeyine formel kuram denir. Formel kuram formel ya da kavramsal bir sorgulama alanı, yani bir disiplin için açıklama yapan bir dizi önermedir ve bir önceki düzeyden daha geniş bir biçimde genelleştirilebilir. Örneğin, bir disiplinde geliştirilen bir genelleme başka disipline etkin bir biçimde uyarlanabilir. Fakat bu düzey bir kuramın her disipline etkin bir biçimde uyarlanabileceği sonucu çıkarılmamalıdır. Büyük kuram (grand theory) ise, olgular arasındaki ilişkileri açıklamak için disiplinlerin sınırlarını aşan bir dizi kuram veya genelleme olarak tanımlanır ve çeşitli disiplinlere etkin bir biçimde uyarlanabilir.

Öte yandan kuram terimi yanında açıklama gücü olan model terimi de burada tanımlanmalıdır. Bates’e (2009, s. 1-2) göre, model, geçerliliği sınanılabilecek geçici kavramsal bir yapıdır ve özellikle bir olguyu betimleme ve tahmin aşamasında sınama amaçlı olarak kullanılabilir. Aynı olguya yönelik olarak geliştirilen bir model ile bir kuram arasında her zaman keskin bir ayırım yoktur. Modeller bazen yıllarca kavramsal fenerler olarak kalır ve bir alandaki araştırmaya yol gösterirler ve onu yönlendirirler. Ancak bir olgu için bir açıklama geliştirildiğinde bir kuramdan söz edilebilir. Kütüphane ve bilginimi alanındaki kuramın çoğu da Bates’e göre aslında modelleme aşamasındadır.

Literatürde kuram tanımları arasında bilim alanları içinde ya da aynı bilim alanı içinde farklılıklar olsa da kuramın rolü konusunda hemen hemen bir görüş birliği vardır. Glaser ve Strauss (1967) kuramın rolünün; (1) açıklama ve bir dereceye kadar davranış tahminini sağlamak, (2) hem araştırmacıların hem de uygulamacıların mümkün olduğu kadar çok durumu anlamalarına ve kontrol etmelerine yardımcı olmak, (3) davranışa bir bakış açısı (perspektif) sağlamak ve (4) araştırmaya rehberlik etmek olduğunu ifade eder.

Alanımızda kuramın önemi ve kavramsal araştırma gereksinimi uzun yıllardır dile getirilmekle birlikte bu alanda kullanılan kuramların neler olduğunu ve kuram kullanımının düzeyini inceleyen az sayıda araştırma vardır. Kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki kuram kullanımının yerel boyutu ise incelenmeye muhtaçtır. Bu araştırmanın temel amacı da Türkiye’de kütüphane ve bilginimi alanı araştırmalarının ne ölçüde kurama dayandığını tezlere yansıdığı kadarıyla belirlemektir. Bilindiği gibi tezler ülkemizde yayımlanan çoğu araştırma makalesinin de temel kaynağıdır. Buna göre tezlerde *hangi* kuramların kullanıldığı; bunların *hangi sıklıkla* kullanıldıkları, kuram kullanım *düzeylerinin* derinliği ve kullanılan kuramların bilimsel *kökenlerinin* ne olduğu belirlenebilecektir. Böylece alanın kuram kullanımındaki yerel durumunu / sorunlarını belirleyecek ve sınırlı da olsa uluslararası bulgular ile karşılaştırma yapmaya olanak verecek bulgular elde edilebilecektir.

Literatür

Kütüphane ve bilgibilimi alanındaki kuram kullanımını inceleyen eski ve yeni araştırmalar konuya ilişkin çeşitli analizler sunmaktadır. Järvelin ve Vakkari (1990) kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki uluslararası araştırmaların hangi konuları içerdiğini, konuların nasıl bir dağılım gösterdiğini ve bu konuları araştırmak için hangi yaklaşımların ve yöntemlerin kullanıldığını içerik analizi yöntemiyle inceler. Örneklem olarak aldıkları 1985 yılına ait 37 çekirdek dergideki 833 makalenin %54’ünü araştırma makaleleri oluşturmaktadır. Bu makalelerin ise yalnızca %10’unda kuram kullanılmıştır. Onlara göre, alan araştırmalarında “temeller ve kavramsal analizler gibi yaygın bilimsel yaklaşımlardan ya da kuramlarla getirilen bilimsel açıklamalardan” pek az yararlanan bir paradigma egemendir (s. 415).

Julien ve Duggan (2000) ise bilgi gereksinimleri ve literatür kullanımına yönelik olarak yaptıkları boylamsal analizde (longitudinal analysis) başka bulgular yanında alanın ne ölçüde kurama dayandığını da araştırmıştır. Buna göre, 1984 - 1989 ve 1995 - 1999 yılları arasında yapılan 300 araştırmanın yalnızca %18,3’ü kuramsal olarak temellendirilmiş araştırma makalesidir (s. 294).

Pettigrew ve McKechnie (2001) de bilgibilimi araştırmalarında kuram kullanım düzeyini belirlemek için 1993 - 1998 yılları arasında hakemli altı kütüphane ve bilgibilimi dergisinde yayımlanan 1160 makaleyi incelemiş ve 100 farklı kuram adı belirlemişlerdir. Ayrıca, makalelerin %34’ünde kuram kullanıldığını, kullanılan kuramların çoğunlukla toplumsal bilim kökenli olduğunu (%45) ve kütüphane ve bilgibilimin ikinci en önemli kuram kaynağı olduğunu (%30) belirlemişlerdir (s. 67). Bulgular kuram kullanımında bir artış olduğunu gösterse de yazarlar alanda kuram kullanım düzeyinin hâlâ düşük olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca alanda genel olarak kuramın ne olduğu konusunda bir kafa karışıklığı yaşandığını; bunun da farklı araştırma geleneklerinden gelen araştırmacıların kuram kullanımına ilişkin farklı anlayış ve yaklaşımlarından kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Önceki araştırmalara göre kuram kullanımında belirledikleri artışı da örneklemelerinin görece sık yayımlanan araştırma dergilerini içermesine ve kuram teriminin geniş anlamda kullanılmasına bağlanmışlardır. Çünkü Buckland’ın (1991) da belirttiği gibi alanın tamamı için geçerli ya da alandaki tüm farklı kullanımları kapsayacak tekil bir kuram tanımı yoktur. Buna göre, Pettigrew ve McKechnie (2001) operasyonel bir kuram tanımı geliştirmişlerdir ve makale yazarının “kuram” terimini kullanması -büyük bir hata yoksa- yeterli bulunmuştur.

Jeong ve Kim (2005) 1970 - 1999 tarihleri arasında Güney Kore’de yayımlanmış iki alan dergisinde kuram kullanımını inceleyen içerik analizlerinde 80 farklı kuram adı belirlemişlerdir. Bu analize göre 654 araştırma makalesinin %20’si kuram adı içermektedir ve bunların çoğunluğu da kütüphane ve bilgibilimi kökenli kuramlardır (%57,5) (s. 58). Kuramın ne düzeyde uygulandığını da geliştirdikleri en basitten (1) en karmaşığa göre (5) sıralanan beş aşamalı bir model ile analiz eden yazarlar kuramlardan genellikle bir arka plan incelemesi olarak söz edildiğini bulmuşlardır.

1984 - 2003 yılları arasında yayımlanmış dört alan dergisindeki 1661 makalenin içerik analizini yapan Kim ve Jeong (2006) ise makalelerin %25,95’inin kuram kullanımına %41,4’nün ise hem kuram kullanımına hem de geliştirmeye katkı sağladığını bulmuşlardır. Ayrıca, Vakkari’nin (1998) ve Pettigrew ve McKechnie’nin (2001) daha önce belirttiği gibi bu yazarlar da kuram kullanımının en çok bilgi arama ve kullanma alt konu alanında yoğunlaştığını belirtmişlerdir. Vakkari (1998) bilgi arama davranışı alt alanında kuram kullanımını açısından bir artış yaşandığına işaret etmektedir. Fakat Julien, Pecoskie ve Reed (2011) ile Julien’in (2014, s. 244) yaptığı görece daha yeni araştırmalara göre bilgi davranışı alt alanında zaman içinde kuram kullanımında çok az bir değişiklik vardır.

Ocholla ve Roux (2011) kütüphane ve bilginimi alanındaki seçili yüksek lisans ve doktora tezlerinin kuramsal çerçevesini içerik analizi yoluyla inceledikleri çalışmada alanın büyük ölçüde diğer disiplinlerden gelen kuramlara dayandığını öne sürer.

2010 - 2014 yılları arasında Kore’de yayımlanan bir alan dergisindeki 344 makaleden oluşan bir örnekleme analiz eden Kim’in (2015)² araştırma sonuçlarına göre ise makalelerin %13,7’sinde kuram kullanılmıştır. Kuram kullanımı çoğunlukla başlangıç düzeyindedir; onu kuram uygulaması düzeyi izlemektedir. Kuramların çoğunluğu da toplumsal bilim (%58) kökenlidir. Ayrıca, bu çalışmada elde edilen veriler önceki bir araştırmanın 1984 - 2003 arası verileri ile (Kim ve Jeong, 2006) birleştirilerek boyamsal bir analize tabi tutulmuştur. Buna göre kütüphane ve bilginimi alanındaki kuramsal araştırmalarda nicel bir artış olmadığı, ancak net bir niteliksel büyüme olduğu görülmektedir. Yazarlara göre alandaki araştırmanın kuramsal çerçevesi, toplumsal bilim disiplinleri arasında pedagoji ve psikoloji ile geçmişte olduğundan daha yakın ilişkilere sahiptir.

Bu kısa literatür değerlendirmesi göstermektedir ki kütüphane ve bilginim araştırmalarında %10 ile %34 arasında değişen bir kuram kullanım oranı vardır. Bu bulguyu görece bir artış olarak nitelendirmek ise artışın sürekliliğini gösteren bir veri olmadığı için olanaklı değildir. Bununla birlikte kuram konusunun daha fazla önemsendiği ve daha fazla araştırmaya konu olduğu yani niteliksel olarak büyüme gösterdiği ileri sürülebilir. Bu değerlendirme, alan araştırmacılarının kullandığı ve geliştirdiği pek çok kuram olduğu gibi özellikle toplumsal bilimler alanından kuram ödünç alındığını da göstermektedir. Bilgi arama ise kuramın görece daha fazla kullanıldığı alt alan olarak öne sürülmüştür; fakat görece yeni tarihli son çalışmalar bu alt alandaki kuram kullanımında zaman içinde büyük bir değişim olmadığını göstermektedir.

Yöntem

Araştırmanın veritabanını YÖK Ulusal Tez Merkezinde listelenen Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) konulu doktora ve yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. Veritabanında Eylül 2019 itibarıyla BBY konulu 829 doktora ve yüksek lisans tezi belirlenmiştir; fakat içeriğine erişim izni olan 646 tez bulunmaktadır. 646 tez içinde BBY bölümleri dışında (enformatik, iletişim, işletme, sosyoloji gibi) tamamlanan tezler kapsam dışı bırakıldığında 366 doktora ve yüksek lisans teze erişilmektedir. Buna göre araştırmanın örneklemini YÖK Ulusal Tez Merkezi Veritabanında listelenen ve 1983 - 2019³ yılları arasında BBY bölümlerinde tamamlanmış içeriğine erişim izni olan (gönüllü) 366 doktora ve yüksek lisans tezi oluşturmaktadır (n=366). Bu örneklem büyüklüğü +/- 0,05 örnekleme hatası ile belirtilen evren büyüklüğü için %99 güven düzeyini sağlamaktadır.

Her tez, *konusu*, içinde geçen *kuram adı*, *kuramın bilimsel kökeni* (örneğin, kütüphane ve bilginimi, toplumsal bilimler, insan bilimleri, fen bilimleri) ve *kuram kullanım düzeyinin* derinliği açılarından içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

İçerik analizi, bir metin türünün ya da görsel işitsel bir materyalin nesnel, sistematik ve niceliksel olarak analizinde kullanılan bir araştırma yöntemidir. Kütüphane ve bilgi bilimi alanında da belirli bir tür araştırma yayını (kitap, makale, tez vb.) ya da birkaçını birden içerik analizi yöntemiyle inceleyerek, bu yayınlardaki temel araştırma özellikleri yerel, ulusal ya da uluslararası düzeyde incelemek, sıklıkla yapılan bir araştırmadır. İçerik analizi yöntemiyle incelenen bu yapıtlar, alanımızın gelişmişlik düzeyinin ve kuramsal temellerinin bir yansıması olduğu kadar, kütüphanecilerin ya / ya da bilgi yöneticilerinin mesleki

² Makale Korece’dir. Bilgiler makale özünden alınmıştır.

³ Eylül 2019

fikirlerinin, önceliklerinin ve uygulamalarının da bir göstergesidir (Rochester, 1995; Meng ve Singh, 2007, s. 398; Kajberg, 1996, s. 25 ve Dilek-Kayaoğlu, 2009, s. 537).

Yukarıda giriş bölümünde verilen kuram tanımlarından da anımsanacağı gibi disiplinlerarası bir alanda kuramın ne olduğuna dair kesin sınırlar çizmek oldukça zordur. Bu nedenle, bu araştırmada tez yazarının açıklaması kuram kullanımının belirlenmesine temel oluşturmuştur. Örneğin, bir yazar araştırmasında başkasına ait bir *kuramın adını* anmak ya / ya da nitelenmek üzere kuram (ya da teori, model⁴ ya da yasa) terimini kullanmış ise bu kuram olarak bulgulanmıştır. Bu yaklaşım literatürdeki kuram kullanımını en geniş biçimde belirlemek üzere kullanılan bir yaklaşımdır (Pettigrew ve McKechnie, 2001; McKechnie ve Pettigrew, 2002; Jeong ve Kim, 2005). Araştırmanın amacı alanda kullanılan kuramları açıklamak olmadığı gibi kuramın araştırma konusuyla / problemiyle ilişkisinin doğru kurulup kurulmadığı da irdeleme dışı bırakılmıştır.

Kuramların *kökeni* belirlenirken kuramı ortaya atanın temel araştırma alanı ve yayınları temel alınmış ve şu 4 geniş bilim alanı belirlenmiştir: Kütüphane ve bilgibilimi, toplumsal bilimler, fen bilimleri ve insan bilimleri. Örneğin aslen bir biyolog olan ancak daha çok psikoloji ve bilim kuramı alanında çalışan ve yayın yapmış olan Bertalanffy’nin genel sistemler kuramı toplumsal bilim kökenli kabul edilmiştir. Araştırmada kullanılan her bir tezin *konusunu* belirlemek üzere ise daha önce geliştirilmiş olan sınıflandırma şemalarından yararlanılmıştır (Järvelin ve Vakkari, 1990; Jeong, 1993). Tablo 1, belirlenen 22 ayrı alt konu alanı göstermektedir. Kuram kullanım *düzeyini* belirlemek üzere Jeong ve Kim (2005) tarafından geliştirilen “beş derecelik kuram kullanım modeli” (five degrees of theory use) kullanılmıştır. Kuram kullanımının derinliğini değerlendirmeye olanak veren bu modelde önerilen 5 kuram düzeyi (en derinlikli kullanımdan en basit kullanıma doğru) şunlardır: *Analitik değerlendirme; kuram uygulaması; kuram tartışması; arkaplan incelemesi ve kuramı anma*. Analitik değerlendirme kuramsal temel oluşturmak üzere bir kuramın araştırma boyunca tartışılması / kullanılması anlamına gelir. Kuram uygulamasında ise kuram araştırmanın kavramsal temellerinde yer aldığı gibi araştırmadaki kritik araştırma yöntemlerinden biridir. Kuram tartışması da kuramın derinlemesine bir açıklamasını verir. Arkaplan incelemesi kuramın temel içeriğini birkaç cümle ile açıklar. Kuramı anma ise herhangi bir bibliyografik gönderme yapmadan birkaç sözcükle kuramın adını metinde kullanma olarak açıklanabilir.

---

⁴ Kütüphane ve bilgi bilim alanında bazı modeller temel düzey kuram aşamasındadır. Örneğin, Kuhlthau’nun bilgi arama süreci literatürde hem bir model hem de bir kuram olarak geçmektedir. Bu gibi durumlarda model kuram olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 1

Alt konu sınıflama şeması

Genel
Meslekler
Kütüphane Tarihi
Yayıncılık / Çoğaltma Hakkı
Kütüphane ve Bilgibilimi Eğitimi
Yöntemler ve Yöntembilim
Derme Oluşturma ve Geliştirme ya / ya da Derme Yönetimi
Bilgi ya da Danışma Hizmetleri
Bilgi Kullanıcıları İncelemeleri
Kütüphane / Bilgi Merkezi Yönetimi ya / ya da İdaresi
Kütüphane ve Bilgi Politikası / Bilgi Ekonomisi / Bilgi Toplumu (Politika)
Bilgi Ağı / İşbirliği / Bilimsel İletişim
Katagolama ve Sınıflama
Öz Verme ve Dizinleme
Bilgi Sistemleri ya / ya da Teknoloji Veritabanı
Bilgi Erişim / Bilgi Arama Süreci / Değerlendirme
Kütüphane Otomasyonu / Sayısal Kütüphane
İnternet Bilgi Kaynakları / Multimedia
Bibliyometri
Arşiv Materyalleri
Diğer Materyaller
Diğer Konular (Belge yönetimi ve arşivler için kullanıldı)

*Järvelin ve Vakkari, 1990; Jeong, 1993; Jeong ve Kim, 2005.

Bu araştırmada da ilk aşamada tezlerdeki kuram kullanımının varlığı belirlenmiştir. Bunu gerçekleştirmek üzere PDF formatında kaydedilmiş olan her bir tez iki yüksek lisans öğrencisi tarafından optik karakter tanıma (OCR) yazılımı kullanılarak taranmıştır. Kuram kullanımı belirlenen tezler bizzat yazar tarafından *konu*, *kuram adı*, *kuramın kökeni* ve *düzeyi* açılardan içerik analizine tabi tutulmuştur. Birden fazla konuya sahip tezler için ağırlıklı konu temel alınmıştır. Kullanılan her kuram ayrı ayrı sayılıp listelenirken kuram düzeyi kategori başına sadece bir kez sayılmıştır. Elde edilen veriler SPSS programının 16.0 sürümü kullanılarak bir istatistikçinin desteği ile yazar tarafından kodlanmış ve analiz edilmiştir. Veriler tablolar ve yüzdeler kullanılarak tablolaştırılmıştır. Kategorik değerlerin karşılaştırılmasında ki-kare testi kullanılmıştır. Ayrıca iki değişken arasındaki ilişkiyi kurmak için Pearson korelasyon testi kullanılmış ve $p \leq 0.05$ anlamlı kabul edilmiştir (p: anlamlılık düzeyi).

Bulgular

Temel karakteristikler

Tablo 2 ve Tablo 3 analiz edilen tezlerin temel özelliklerini vermektedir. Tablo 2 araştırmaya konu olan tezlerin üniversitelerin bilgi ve belge yönetimi bölümlerine göre sayısal ve yüzdesel dağılımını tez türü ayrımı yaparak verirken Tablo 3 içinde kuram adı geçen tezleri yine sayısal ve yüzdesel olarak listelemektedir. Buna göre incelenen tezlerin %30'u Hacettepe Üniversitesi BBY Bölümünde tamamlanan tezlerdir. Onu sırasıyla İstanbul Üniversitesi (%23), Ankara Üniversitesi (%22) ve Marmara Üniversitesi (%21) izlemektedir. İncelenen tezlerin %74'ü yüksek lisans tezi %22'si ise doktora tezidir. Yüksek lisans tezlerinin %20'si Hacettepe Üniversitesi, %18'i Marmara Üniversitesi %16'sı da Ankara ve İstanbul Üniversiteleri BBY bölümlerinde yapılmıştır. Hacettepe Üniversitesi BBY Bölümü en fazla doktora yapılan üniversitedir (%10); onu İstanbul Üniversitesi (%7) ve Ankara Üniversitesi (%6) BBY Bölümleri izlemektedir (Tablo 2).

Tablo 2
Üniversitelere Göre Tamamlanan Tezler (n=366)

Üniversite	Yüksek lisans tezi		Doktora tezi		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Ankara Üniversitesi BBY Bölümü	59	16,1	21	5,7	80	21,9
Atatürk Üniversitesi BBY Bölümü	7	1,9	1	0,3	8	2,2
Çankırı Üniversitesi BBY Bölümü	6	1,6	0	0,0	6	1,6
Hacettepe Üniversitesi BBY Bölümü	74	20,2	37	10,1	111	30,3
İstanbul Üniversitesi BBY Bölümü	59	16,1	24	6,6	83	22,7
Marmara Üniversitesi BBY Bölümü	65	17,8	13	3,6	78	21,3
Toplam	270	73,8	96	26,2	366	100,0

Tablo 3 ise tezlerin %22’sinde en az bir kuram adı geçtiğini göstermektedir. İçinde kuram adı geçen tezlerin %17’si yüksek lisans tezi iken %37’si doktora tezidir. Ki-kare testi tez türü ile kuram kullanımı (var / yok) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($\chi^2(1)=14,785$; $p<0,001$). Doktora tezlerinde yüksek lisans tezlerine göre daha fazla kuram kullanılmaktadır. Kuram kullanımı ile (var / yok anlamında) üniversite BBY bölümleri arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 3
Tez Türüne Göre Kuram Kullanımı

Tez türü	Kuram kullanımı var		Kuram kullanımı yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Yüksek lisans	47	17,4	223	82,6	270	100
Doktora	35	36,5	61	63,5	96	100
Toplam	82	22,4	284	77,6	366	100

Kuram adı geçen tezlerin konuları da yüzdeler halinde tablolaştırılmıştır (Tablo 4). Buna göre en fazla kuram kullanımı %18 ile kullanıcı incelemeleri alt konu alanındaki tezlerde görülmektedir. Onu %16 ile kütüphane / bilgi merkezi yönetimi / ya da idaresi ve belge yönetimi alanı ve %9 ile bilgi sistemleri ya / ya da teknoloji / veritabanı alt konu alanı izlemektedir.

Tablo 4
Konularına Göre Kuram Kullanımı

Alt konular	Kuram kullanılan tezler	
	n	%
Genel	6	7,3
Meslekler	5	6,1
Yayıncılık / Çoğaltma Hakkı	3	3,7
Kütüphane ve Bilgibilimi Eğitimi	1	1,2
Derme Oluşturma ve Geliştirme ya / ya da Derme Yönetimi	2	2,4
Bilgi Kullanıcısı İncelemeleri	15	18,3
Kütüphane / Bilgi Merkezi Yönetimi / ya da İdaresi	13	15,9
Kütüphane ve Bilgi Politikası / Bilgi Ekonomisi / Bilgi Toplumu (Politika)	3	3,7
Kataloglama ve Sınıflama	1	1,2
Bilgi Sistemleri ya / ya da Teknoloji / Veritabanı	8	9,8
Bilgi Erişim / Bilgi Arama Süreci / Değerlendirme	5	6,1
Bibliyometri	6	7,3
Diğer Materyaller	1	1,2
Diğer (Belge Yönetimi)	13	15,9
Toplam	82	100,0

Tablo 5

Kuram Kullanım Sıklığı, Kuram Kullanım Düzeyi ve Kuramın Kökeni

Kuram adı	Kullanım sıklığı	Kullanım düzeyi	Köken
Bertalanffy'nin Genel Sistemler Kuramı	12	1,83	TB
Wilson'ın Bilgi Arama Davranışı Kuramı (1981 ve 1999)	12	3	KB
Belge Yaşam Döngüsü Kuramı	12	2,09	KB
F. W. Taylor'ın Bilimsel Yönetim Kuramı	10	2,60	TB
Kuhlthau'nun Bilgi Arama Süreci	10	3	KB
Ellis'in Bilgi Arama Kuramı	9	3	KB
Krikelas'ın Bilgi Arama Davranışı	8	3	KB
Dervin'in Anlamlandırma Kuramı	8	3	TB
Maslow'un A. Gereksinimler Hiyerarşisi Kuramı	7	2,7	TB
Deming'in Toplam Kalite Yönetimi Kuramı	7	2,5	TB
Shannon and Weaver'ın Matematiksel İletişim Kuramı	6	1,2	FB
Fayol'un Örgüt Kuramı	6	2,3	TB
Weber'in Bürokrasi Kuramı	6	2,1	TB
Provenans İlkesi (Asli Düzene Saygı İlkesi ile)	6	1,8	KB
Öğrenme Kuramı	6	1,3	TB
McClelland'ın Başarma İhtiyacı Kuramı	5	3,0	TB
Vroom'un Beklenti Kuramı	5	2,8	TB
Price Yasası	5	2,8	KB
Belkin'in Bilgi (Knowledge) Anomalisi Durumu (ASK)	5	2,8	KB

*FB: Fen Bilimleri; KB: Kütüphane ve Bilgibilimi; TB: Toplumsal Bilimler.

Kuram adları ve kuram kullanım sıklığı

Yapılan içerik analizi sonucunda tezlerde kullanılan 75 kuram adı belirlenmiştir. Belirlenen bu kuramların tam bir listesi makalenin ekinde alfabetik düzende verilmiştir. Tablo 5 ise tezlerde 5 ya da daha fazla sayıda kullanılan 19 kuram adını kullanım sıklığına göre sıralamakta ve bu kuramların kullanım düzeyi ile kökenini vermektedir. Buna göre, Bertalanffy'nin genel sistemler kuramı, Wilson'ın bilgi arama davranışı kuramı (1981 ve 1999) ve belge yaşam döngüsü kuramı en fazla kullanılan kuramlardır. Onları F. W. Taylor'ın bilimsel yönetim kuramı, Kuhlthau'nun bilgi arama süreci, Ellis'in bilgi arama kuramı, Krikelas'ın bilgi arama davranışı kuramı ve Dervin'in anlamlandırma kuramı izlemektedir.

Kuram kullanım düzeyi

Bertalanffy'nin genel sistemler kuramı en sık kullanılan kuram olmasına karşın kuram kullanım düzeyi açısından oldukça düşük bir ortalamaya sahiptir (1,83). Yöntem bölümünden anımsanacağı gibi tez kullanım derinliğini değerlendirmek üzere 5 kuram düzeyi (en derinlikli kullanımdan en basit kullanıma doğru) belirlenmişti. Buna göre 5 üzerinden 1,83 kuram kullanım ortalamasına sahip olan Bertalanffy'nin genel sistemler kuramı *anma* (düzey 1) ve *arkaplan incelemesi* (düzey 2) düzeyi arasında kullanılmıştır. Buna karşın kütüphane ve bilgibilim alanındaki kuramların görece daha yüksek bir kullanım düzeyi ortalaması vardır. Örneğin Wilson'ın bilgi arama davranışı kuramı (1981 ve 1999), Kuhlthau'nun bilgi arama süreci, Krikelas'ın bilgi arama davranışı, Ellis'in bilgi arama kuramı, Dervin'in anlamlandırma kuramı tezlerde daha kapsamlı biçimde ele alınmış; *kuram tartışması* yapılarak derinlemesine bir açıklama verilmiştir (düzey 3). Tablo 5 kullanım sıklığına bağlı olarak düzenlendiği için kuram kullanım düzeyleri yüksek tezleri göstermemektedir; fakat 4 ortalama ile Bradford dağılım yasası, Zipf yasası (en az çaba kuramı), birleştirilmiş teknoloji kabul ve kullanım kuramları kuram kullanım düzeyi en yüksek kuramlar olarak burada ayrıca anılmalıdır. Tezlerdeki kuram kullanım düzeyinin genel ortalaması ise 2,6'dır.

Tablo 6

Kuramın Bilimsel Kökenine Göre Kullanım Sıklığı

Köken	n
Toplumsal Bilimler	131
Kütüphane ve bilgibilimi	91
Fen Bilimleri	19
İnsan Bilimleri	5

Kuramın bilimsel kökeni

Tezlerde kullanılan kuramların büyük çoğunluğu toplumsal bilim kökenlidir (%58,67); ardından da sırasıyla kütüphane ve bilgibilim (%30,67), fen bilimleri (%8) ve insan bilimleri (%2,67) kökenli kuramlar gelmektedir (Ek 1). Toplumsal bilim kökenli kuramların çoğu da psikoloji ve yönetim disiplinlerine aittir. Kullanım sıklığı beş ve daha fazla olan kuramların kökenine bakıldığında da çoğunluğunun toplumsal bilimlere ait olduğu görülmektedir. Tablo 6 tezlerin kökenine göre kullanım sıklığını göstermektedir. Buna göre toplumsal bilimler kökenli kuramlar 131 kez kullanılırken kütüphane ve bilgibilim kökenli kuramlar 91 kez, fen bilimleri kökenli kuramlar 19 kez ve insan bilimleri kökenli kuramlar beş kez kullanılmıştır.

Değerlendirme ve Sonuç

Kuram terimi, Türkçe’de birleştirmek, oluşturmak, yapmak yanında hayal kurmak ve düşünmek anlamlarına da gelen kurmak eyleminden gelir ve teori ile eşanlamlı olarak kullanılır. Teori terimi ise Grekçe Theoria’dan gelir. Theoria seyre dalmak, görmek ya da görünür hale getirmek anlamında theatre (tiyatro) terimi ile aynı köktendir. Bilimsel kuram ise olguları ve olgular arasındaki ilişkileri betimleyen, onları sistemli bir biçimde açıklamaya çalışan ve tahminler getiren genellemeler ve ilkeler bütünüdür. Kuşkusuz, kuram yalnızca incelenen olayın / davranışın / olgunun ve olgular arasındaki ilişkilerin ne olduğuna değil aynı zamanda “neden” olduğuna ilişkin mantıksal bir çerçeve sağlar. Sınamalara açılan her yeni kuram da çeşitli denetlemelere tabi tutulur. Öte yandan kuramlar araştırılmaya değer olgu ve olgusal ilişkileri betimlendiğinden, yeni araştırma sorularının oluşturulmasına da olanak verirler; böylece daha sonra yapılacak araştırmalar için de yol gösterilmiş olur. Ayrıca, bir alanda yeni bir kuram geliştirmek için eskilerini de iyi bilmek gereklidir.

Birçok araştırmacı kütüphane ve bilgibilimi alanını yeni kuram oluşturma ya da var olan kuramları geliştirme ve kullanma konusunda yeterli bulmamaktadır. Oysa bir disiplinin bilim iddiası geliştirdiği kuramlar üzerinden olmaktadır. Kütüphane ve bilgibilimi alanının iyi kuramlardan yoksun olması ya da bilimsel yaklaşım ve açıklamalardan yeterince yararlanmayan / “kuramsal olmayan” yapısı mesleki bir uygulama olarak ortaya çıkışıyla ilişkilendirilir çoğunlukla. Çünkü alan için uygulama sorunları ve teknik eğitim modeli hep öncelikli olmuştur.

Literatür değerlendirmesi göstermektedir ki kütüphane ve bilgibilim araştırmalarında %10 - %34 arasında değişen bir kuram kullanım oranı vardır. Bu bulguyu görece bir artış olarak nitelendirmek ise, artışın sürekliliğini gösteren bir veri olmadığı için olanaklı değildir. Bununla birlikte kuram konusunun daha fazla önemsendiği ve daha fazla araştırmaya konu olduğu, yani niteliksel olarak büyüme gösterdiği ileri sürülebilir. Ayrıca alan araştırmacılarının kullandığı ve geliştirdiği pek çok kuram olduğu gibi alanda kullanılan birçok kuramın kökeni toplumsal bilimlerdir. Bilgi arama ise kuramın görece daha fazla kullanıldığı alt alan olarak öne sürülmüştür; fakat görece yeni tarihli son çalışmalar bu alt alandaki kuram kullanımında zaman içinde büyük bir değişim olmadığını göstermektedir.

Bu araştırmanın bulguları genel olarak kütüphane ve bilgibilimin evrensel düzeydeki kuramsal sorunlarının yerel düzeyde de yaşandığı göstermektedir. Yapılan içerik analizinde 1983 - 2019 yılları arasında Türkiye’de kütüphane ve bilgibilim alanında yapılmış ve erişim

izni olan 366 lisansüstü tezin %22'sinde kuram kullanımı belirlenmiştir. Elde edilen bu oranın düşük olmakla birlikte alan literatüründe elde edilen (araştırma makalelerinin içerik analiziyle elde edilen %10 - %34 arasındaki kuram kullanımı) bulgularla genel olarak paralellik gösterdiği söylenebilir; ancak tezlerin kuramsal çerçevesinin daha yüksek oranda kuramlarla desteklenmiş olmasının bekleneceği de burada dile getirilmelidir. Çünkü kuram bir tezin kuramsal çerçevesinin önemli bir parçasıdır ve genellikle tezlerin literatür tartışması bölümünde ya da ayrı bir bölüm olarak yer alırlar. Böylece tez konusuna açıklama getiren kuram ya da kuramlar tartışılır / tartışılmalıdır. %22'lik bir kuram kullanımı ise tezlerin kuramsal çerçevesinin uygun bir kuram ile ilişkilendirilmesinde bir zayıflık olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte içinde kuram adı geçen tezlerin %17'si yüksek lisans tezi iken %36'sı doktora tezidir. Ki-kare testi tez türü ile kuram kullanımı (var / yok) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($\chi^2(1)=14,785$; $p<0.001$). Yeni bilgi üretme amacı olan doktora tezlerinde yüksek lisans tezlerine göre daha fazla kuram kullanılması, doktora tezleri için doğal bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

En fazla kuram kullanımı %18 ile kullanıcı incelemeleri alt konu alanındaki tezlerde görülmektedir. Onu %16 ile kütüphane / bilgi merkezi yönetimi alt konu alanı izlemektedir. Bertalanffy'nin genel sistemler kuramı, Wilson'ın bilgi arama davranışı kuramı ve belge yaşam döngüsü kuramı tezlerde 5 ya da daha fazla sayıda kullanılan kuramlardır. Onları F. W. Taylor'ın bilimsel yönetim kuramı, Kuhlthau'nun bilgi arama süreci, Ellis'in bilgi arama kuramı, Krikelas'ın bilgi arama davranışı kuramı ve Dervin'in anlamlandırma kuramı izlemektedir. Kütüphaneyi / bilgi merkezini bir sistem olarak değerlendirmek üzere kuramsal bir perspektif sunan Bertalanffy'nin genel sistemler kuramı en sık kullanılan kuram olmasına karşın 5'li kuram kullanım düzeyi modeline göre düşük bir ortalamaya sahiptir (1,83) ve daha çok *arkaplan incelemesi* derinliğinde ele alınmıştır. Buna karşın Wilson'ın bilgi arama davranışı kuramı, Kuhlthau'nun bilgi arama süreci, Krikelas'ın bilgi arama davranışı, Ellis'in bilgi arama kuramı, Dervin'in anlamlandırma kuramı tezlerde daha derinlikli biçimde ele alınmış kütüphane ve bilginbilim kökenli kuramlardır ve *kuram tartışması* düzeyinde kullanılmışlardır. Bradford dağılım yasası, Zipf yasası (en az çaba kuramı) gibi bibliyometrik kuramlar ile birleştirilmiş teknoloji kabul ve kullanım kuramı kullanım düzeyi en yüksek kuramlardır (*kuram uygulaması düzeyi*). Tezlerdeki kuram kullanım düzeyinin genel ortalaması ise 2,6'dır. Ayrıca, tezlerde 75 ayrı kuramın kullanıldığı belirlenmiştir ve bunların büyük çoğunluğu, Pierce (1992) ve Pettigrew ve McKechnie'nin (2001) de belirlediği gibi, toplumsal bilim kökenlidir (%58,6); ardından da kütüphane ve bilginbilim (%30,6) tezleri gelmektedir. Ayrıca, literatür değerlendirmeden anımsanacağı gibi yaptıkları içerik analizi sonucunda Pettigrew ve McKechnie (2001) 100 farklı kuram, Jeong ve Kim (2005) ise 80 farklı kuram adı belirlemişlerdi. Buna göre, Türkiye'de kütüphane ve bilginbilim alanındaki araştırmalarda hem değişik toplumsal bilimlerden kuram ödünç alındığı hem de alanın kendine özgü kuramlarından yararlandığı görülmektedir; toplumsal bilimler arasında ise özellikle psikoloji ve yönetim disiplinleri alanda kullanılan birçok kuramın kaynağıdır.

Bu araştırmada elde edilen bulgular Türkiye'de kütüphane ve bilginbilimi araştırmalarında kuram kullanımını anlamaya yönelik ilk adımı temsil etmektedir ve bazı sınırlılıklara sahiptir. Örneğin, erişim izni verilmeyen tezler bu araştırmanın kapsamı dışında kalmıştır. Bu durum bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Fakat asıl sınırlılık, alan araştırmasının tamamına yönelik bir veri olmamasıdır ve bu nedenle genel bir yargıya varmak oldukça zordur. Tezler Türkiye'de kütüphane ve bilginbilimi alanında yayımlanan çoğu araştırma makalesinin temel kaynağı da olsa, yapılması planlanan araştırma makalelerine yönelik bir içerik analizi kuram kullanımına yönelik tablonun tamamını görmeyi sağlayacaktır. Türkiye'de kütüphane ve bilgi bilimi alanında yüksek bir toplumsal kurumsallaşma sağlanmıştır. Üniversite düzeyinde örgütlenen araştırmaya dayalı akademik bir ortam, mesleki yayınlar ve lisans ve lisansüstü düzeyde yetişmiş profesyonel bir çevre vardır.

Bu türden kuramsal araştırmalar da alanın yerel ve evrensel düzeyde bilişsel kurumsallık düzeyini / entelektüel kimliğini geliştirme / yükseltme sürecine önemli katkılar sağlayacaktır

Teşekkür

Veri toplama sürecine katkı sağlayan yüksek lisans öğrencilerim sevgili Gülsemin Çoşkun’a ve Jülide Burçin Subaşı’na özenli ve özverili çalışmaları için çok teşekkür ederim.

Kaynakça

- Bates, M. (2009). An introduction to metatheories, theories, and models. *Library and Information Science*, 11(44), 275-297.
- Brookes, B.C. (1980). The foundations of information science. Part I: Philosophical aspects. *Journal of Information Science*, 2, 125-133.
- Buckland, M. (1991). *Information and information systems*. Westport, CN: Greenwood.
- Buckland, M. (1999). *Library services in theory and context*. 2nd. ed. Erişim adresi: <https://digitalassets.lib.berkeley.edu/sunsite/Library%20Services%20in%20Theory%20and%20Context,%202nd%20Edition.pdf>
- Butler, P. (1933). *Introduction to library science*. Chicago: Chicago University Press.
- Dilek-Kayaoğlu, H. (2009). İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü’nde araştırma eğilimleri 1967-2008: Lisansüstü tezlerinin içerik analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 23, 535-562.
- Dilek-Kayaoğlu, H. (2017). Kütüphane biliminden enformasyon bilimlerine: İnceleme alanını / bilim dalını adlandırma ve tanımlanma sorunu. B. Yılmaz, T. Baş, S. Öztemiz ve M. Dişli (Ed.). *Bilgi ve belge yönetimi: Kuramsal yaklaşımlar* (s. 64-123) içinde. İstanbul: Hiperlink.
- Glaser, B. G. ve Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine Publishing.
- Glazier, J.D. ve Grover, R. (2002). A multidisciplinary framework for theory building. *Library Trends*, 50(3), 317-329.
- Grover, R. ve Glazier, J.D. (1986). A conceptual framework for theory building in library and information science. *Library and Information Science Research*, 8, 227-242.
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Hauser, L. (1988). A conceptual analysis of information science. *Library and Information Science Research*, 10, 3-34.
- Hjørland, B. (1998). Theory and metatheory of information science: A new interpretation. *Journal of Documentation*, 54(5), 606-621.
- Järvelin, K. ve Vakkari, P. (1990). Content analysis of research articles in library and information science. *Library and Information Science Research*, 12(4), 395-421
- Jeong, D. Y. (1993). Theory building in library and information science based on research method analysis. *Journal of the Korean Society for Information Management*, 10(2), 23-41.
- Jeong, D. Y. ve Kim, S. J. (2005). Knowledge structure of library and information science in South Korea. *Library and Information Science Research*, 27, 51-72.
- Julien, H. (2014). Information behavior research: Where have we been, where are we going? *Canadian Journal of Information and Library Science*, 38(4), 239-250.
- Julien, H. ve Duggan, L. J. (2000). A longitudinal analysis of the information needs and uses literature. *Library and Information Science Research*, 22, 1-19.
- Julien, H., Pecoskie, J.L. ve Reed, K. (2011). Trends in information behavior research, 1999- 2008: A content analysis. *Library and Information Science Research*, 33(1), 19-24.
- Kajberg, L. (1996). A content analysis of LIS serial literature published in Denmark 1957-1986. *Library and Information Science Research*, 18, 25-52.

- Keseroğlu, H. S. (2010). Bilginin bilgisi: Kütüphane ve bilginin kuramı sorunsalı. *Türk Kütüphaneciliği*, 24, 685-704.
- Kim, S. J. (2015). An analysis of research trends on theory use in Korean library and information science: Focusing on journal of the Korean Society for Library and Information Science from 2010 through 2014. *Journal of the Korean BIBLIA Society for Library and Information Science*, 26(4), 179-200.
- Kim, S. J. ve Jeong, D. Y. (2006). An analysis of the development and use of theory in library and information science research articles. *Library and Information Science Research*, 28(4), 548-62.
- McKechnie, L. E. F. ve Pettigrew, K. (2002). Surveying the use of theory in library and information science research: A disciplinary perspective. *Library Trends*, 50(3), 406-17.
- Meng, G. F ve Singh, D. (2007). Trends in Malaysian LIS research 1996-2006: A content analysis of the MJLIS articles. Abrizah Abdullah, et al. (Eds.) *ICOLIS, International Conference on Libraries, Information and Society, ICoLIS 2007*, Malaysia, 26-27 June 2007 (397-406), içinde. Kuala Lumpur: LISU, FCSIT.
- Ocholla, D. ve Roux, C. L. (2011). Conceptions and misconceptions of theoretical frameworks in library and information science research: A case study of selected theses and dissertations from eastern and southern African universities. *Mousaion*, 29(2), 61-74.
- Pettigrew, K. ve McKechnie, L. E. F. (2001). The use of theory in information science research *Journal of The American Society for Information Science and Technology*, 52(1), 62-73.
- Pierce, S. J. (1992). Dead Germans and the theory of librarianship. *American Libraries*, September, 641-643.
- Rochester, M. (1995). Library and information science research in Australia 1985-1994: a content analysis of research articles in The Australian Library Journal and Australian Academic and Research Libraries. *Australian Academic and Research Libraries*, 26(3),163-170.
- Vakkari, P. (1998), "Growth of theories on information seeking: an analysis of growth of a theoretical research program on the relation between task complexity and information seeking", *Information Processing & Management*, 34(2/3), 361-82.
- Van Maanen, J. (1998). Different strokes: Qualitative research in the administrative science quarterly from 1956 to 1996. J. Van Maanen (Ed.), *Qualitative studies of organizations (ix-xxxii)* içinde. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Yıldırım, C. (1985). *Bilim felsefesi*. İstanbul: Remzi.
- Yılmaz, B. (2017). Önsöz. B. Yılmaz, T. Baş, S. Öztemiz ve M. Dişli (Ed.). *Bilgi ve belge yönetimi: Kuramsal yaklaşımlar* (s. 8-11) içinde. İstanbul: Hiperlink.
- Yontar, A. (2004). Türkiye’de kütüphane ve enformasyon bilimi teorisi: Temel sorunlar. S. Arslantekin ve F. Özdemirci (Ed.). *Kütüphaneciliğin Destanı: Uluslararası Sempozyumu: 21-24 Ekim 2004, Ankara (Bildiriler)* (14-30) içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

Ek 1. Kuram ad ve kökenleri

Kuram Adları	Kökeni
Adams’ın Eşitlik Kuramı	Toplumsal Bilimler
Fishbein ve Ajzen’nin ⁵ Gerekçeli Eylem Kuramı	Toplumsal Bilimler
Alderfer ERG Kuramı	Toplumsal Bilimler
Alvin Toffler’in Üç Dalga Kuramı	Toplumsal Bilimler
Arşivsel Kuram	Kütüphane ve Bilgibilim
Bandura’nın Sosyal Öğrenme Kuramı	Toplumsal Bilimler
(Belge) Yaşam Döngüsü Kuramı	Kütüphane ve Bilgibilim
Belkin’in Bilgi Anomalisi Durumu (ASK)	Kütüphane ve Bilgibilim
Bertalanffy’nin Genel Sistemler Kuramı	Toplumsal Bilimler
Birleştirilmiş Teknoloji Kabul ve Kullanım Kuramı	Toplumsal Bilimler
Bradford Dağılım Yasası	Kütüphane ve Bilgibilim
Brookes’un Enformasyon Bilimi Denklemi	Kütüphane ve Bilgibilim
Burton ve Kebler’in Yarı Yaşam Kuramı	Kütüphane ve Bilgibilim
Chatman’ın Bilgi Yoksulluğu Kuramı	Toplumsal Bilimler
Codd’ın İlişkisel Modeli	Fen Bilimleri
Çizge Kuramı	Fen Bilimleri
Çoklu Zeka Kuramı	Toplumsal Bilimler
Davis’in Teknoloji Kabul Kuramı	Toplumsal Bilimler
Değişim Kuramları	Toplumsal Bilimler
Deming’in Toplam Kalite Yönetimi Kuramı	Toplumsal Bilimler
Dervin’in Anlamlandırma Modeli	Toplumsal Bilimler
Ellis’in Bilgi Arama Kuramı	Kütüphane ve Bilgibilim
Fayol’in Örgüt Kuramı	Toplumsal Bilimler
Feminist Kuram	Toplumsal Bilimler
Fikri Mülkiyet Kuramı	Toplumsal Bilimler
Freud’un Psiko-analitik Gelişim Kuramı	Toplumsal Bilimler
Garfield’in Bibliyografik Yoğunlaşma Yasası	Kütüphane ve Bilgibilim
Glasser’in Kontrol Kuramı	Toplumsal Bilimler
Grönroos’un Hizmet Kalitesi Modeli	Toplumsal Bilimler
Herzberg’in Motivasyon-Hijyen Kuramı	Toplumsal Bilimler
Holland’ın Kişilik Kuramı	Toplumsal Bilimler
Ingwersen Bilgi Arama Kuramı	Kütüphane ve Bilgibilim
Ingwersen ve Järvelin Bilgi Arama ve Erişim	Kütüphane ve Bilgibilim
Kelly’nin Kişisel Yapı Kuramı	Toplumsal Bilimler
Kleinrock’ın Paket Anahtarlama Kuramı	Fen Bilimleri
Kohlberg’in Ahlak Kuramı	Toplumsal Bilimler
Krikelas’ın Bilgi Arama Davranışı Kuramı	Kütüphane ve Bilgibilim
Kuhlthau’un Bilgi Arama Süreci Kuramı	Kütüphane ve Bilgibilim
Leckie, Pettigrew ve Sylvain’in Mesleki Bilgi Arama Davranışı Modeli	Kütüphane ve Bilgibilim
Locke’un Tutarsızlık Kuramı	Toplumsal Bilimler
Lotka Yasası	Kütüphane ve Bilgibilim
Marchionini’nin Bilgi Arama Süreci Modeli	Kütüphane ve Bilgibilim
Marksist Kuram	Toplumsal Bilimler
Maron ve Kuhn’un İlgililik Kuramı	Kütüphane ve Bilgibilim
Marshall McLuhan Teknolojik Gereklik Kuramı	Toplumsal Bilimler
Maslow’un Gereksinimler Hiyerarşisi Kuramı	Toplumsal Bilimler
McClelland’ın Başarma İhtiyacı Kuramı	Toplumsal Bilimler
McGregor’ın Kuram X Kuram Y’si	Toplumsal Bilimler
Mellon’ın Kütüphane Kaygısı Kuramı	Kütüphane ve Bilgibilim
Neumann ve Morgenstern’in Oyun Kuramı	Toplumsal Bilimler
Nonaka ve Takeuchi’nin Örgütsel Bilgi Yaratma Kuramı	Toplumsal Bilimler
Öğrenme Kuramı ⁶	Toplumsal Bilimler
Pareto Yasası (80/20 İlkesi)	Toplumsal Bilimler

⁵ Fishbein’in eklenmediği örnekler de vardır.

⁶ Bilişsel, toplumsal, istatistiksel.

Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı	Toplumsal Bilimler
Ajzen'in Planlı Davranış Kuramı	Toplumsal Bilimler
Price Yasası	Kütüphane ve Bilgibilim
Provenans İlkesi (asli düzene saygıyı da içeriyor)	Kütüphane ve Bilgibilim
Reddin'in Z Kuramı	Toplumsal Bilimler
Rocchio ve Salton'ın Vektör Uzaklık Modeli	Fen Bilimleri
Roe'nun İhtiyaç Kuramı	Toplumsal Bilimler
Roger'ın Yeniliğin Yayılması Kuramı	Toplumsal Bilimler
Saracevic'in Bilgi Erişim Modeli	Kütüphane ve Bilgibilim
Shannon ve Weaver'ın Matematiksel İletişim Kuramı	Fen Bilimleri (matematik)
Spearman'ın İki Faktör Kuramı	Toplumsal Bilimler
Spink'in Bilgi Erişim Modeli	Kütüphane ve Bilgibilim
Taylor'ın Bilimsel Yönetim Kuramı	Toplumsal Bilimler
Thorndike'in Çok Faktör Kuramı	Toplumsal Bilimler
Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramı	İnsan Bilimleri
Urquhart Yasası	Kütüphane ve Bilgibilim
Vroom'um Beklenti Kuramı	Toplumsal Bilimler
Vygotsky'in Potansiyel Gelişim Alanı Kuramı	Toplumsal Bilimler
Weber'in Bürokrasi Kuramı	Toplumsal Bilimler
Wilson Bilgi Arama Davranışı (1981-1999)	Kütüphane ve Bilgibilim
Zadeh'in Bulanık Kümeler Kuramı	Fen Bilimleri
Zipf Yasası (En Az Çaba Kuramı)	İnsan Bilimleri

Summary

The term “kuram” comes from the act of establishing, which means combining, creating, and making, along with the meanings of dreaming and thinking and is used synonymously with theory, whereas the term theory comes from “theoria” in Greek. Theoria has the same origin as the theater, which means watching, seeing, or making visible. A scientific theory, on the other hand, is a set of generalizations and principles that describe phenomena and their relationships, attempt to explain them systematically, and make predictions. Obviously, the theory provides a logical framework not only on what the events / behaviors / phenomena and the relationships between phenomenon are but also on “why” they occur. Each new theory opened for tests is subject to various controls. On the other hand, since the theories describe the phenomenon and phenomenal relationships which are worthy of investigation, they also allow the production of new research questions. Besides, it is necessary to know the old ones well to develop a new theory in a field.

Many researchers do not find the library and information science field sufficient enough to create new theories or to develop and use existing theories. However, a discipline may claim to be scientific only through the theories it developed. The lack of good theories in the field of library and information science, or it’s not using a scientific approach and explanations / non-theoretical structure, is often associated with its emergence as a professional practice because the implementation problems and the technical education model have always been a priority for the field.

The literature review shows that the theory used in library and information science research is ranging between 10% to 34%. Since no data is showing the continuity of the increase, it is not possible to characterize this finding as an increase. However, it can be argued that the theory is considered much more and is subject to more research, which means that it grows qualitatively. Besides, although there are many theories used and developed by field researchers, many theories used in the field have their origins in social sciences. Information behavior has been suggested as a sub-area where the theory is used relatively more, but recent studies show that there has been no major change in the use of theory in this sub-domain over time.

The findings of this study show that the theoretical problems of library and information science at the universal level are also experienced at the local level. According to content analysis, the use of theory rate in the graduate thesis in the field of library and information science is 22% between the years 1983 - 2019, in Turkey. Although this ratio is low (a rate of 10 - 34% for the use of theory, obtained by content analysis of research articles), it can be said that it is close to the findings of the field literature. Yet, it should be stated here that the theoretical framework of the theses is expected to be supported by a much higher level of theories. Because the theory is an important part of the theoretical framework of a thesis, and it is usually discussed in the literature discussion section or as a separate section. 22% of the use of theory shows that there is a weakness in the connection of the theoretical framework with an appropriate theory. However, 17% of the theses mentioning a theory are master’s theses, and 36% are doctoral theses. Chi-square analysis shows a statistically significant relationship between the type of thesis and the use of theory (available-none) ($\chi^2(1)=14.785, p<0.001$). The use of more theories in doctoral theses comparing to master’s theses, which aim to contribute new knowledge, can be considered as a natural result for doctoral theses.

Theses about user studies are the theses where theories are used most. Bertalanffy’s general systems theory, Wilson’s information behavior theory, and document life cycle theory are the theories used in thesis five or more times. These are followed by F. W. Taylor’s scientific management theory, Kuhlthau’s information search process, Ellis’s information

search theory, Krikelas' information behavior theory, and Dervin's sense-making theory. Bertalanffy's general systems theory, which provides a theoretical perspective for evaluating the library / information center as a system, is the most commonly used theory, but has a low degree of use (1.83) and is rather dealt with in the depth of background review. On the other hand, Wilson's theory of information behavior, Kuhlthau's information seeking process, Krikelas' information behavior, Ellis's information-seeking theory, Dervin's sense-making theory, which are based on library and information science, are discussed more intensely in the theses and are used in the degree of theory discussion (3). The unified theory of acceptance and use of technology and bibliometric theories, such as the Bradford distribution law and Zipf law (least effort theory), are the theories with the highest level of use (*theory application level*). The average degree of the use of theory is 2.6. Besides, it is determined that 75 theories are used in these theses and as Pierce (1992), and Pettigrew and McKechnie (2001) point out, most of these theses have a social science origin (58.6%), and they are followed by library and information science (30.6%) theses. Furthermore, as they can be recalled from the literature review, Pettigrew and McKechnie (2001) identified 100 different theories, and Jeong and Kim (2005) identified 80 different theories through their content analysis. Accordingly, it is observed that the researches in the library and information science in Turkey borrow from both various social science fields and use original theories of the field itself; among social sciences, especially psychology and disciplines of management are the sources of many theories used in the field.

The findings of this study represent the first step toward understanding the use of theory in library and information science research in Turkey and have some limitations. For example, theses without access are excluded from the scope of this research, and this can be considered as a limitation. However, the real limitation is that there is no data regarding the whole field research, and therefore to have a common judgment is very difficult. Although the theses are the main source of most of the research articles published in the field of library and information science in Turkey, a content analysis of the research articles that are planned for the future will provide a complete overview of the use of theory. There is a strong social institutionalization in Turkey regarding the field of library and information science, such as a research-based academic environment organized at the university level, professional publications, and a professional environment trained at the undergraduate and graduate levels. Such theoretical researches will contribute to the process of developing / improving the cognitive institutional level / intellectual identity of the field at the local and universal levels.

Hakemli Yazılar / *Refereed Papers* Örnek Olay İncelemeleri / *Case Studies*

İlkokul İkinci Sınıf Öğrencilerinin Okuma Tercihleri ve Kütüphanelerden Beklentileri Üzerine Nitel Bir İnceleme

A Qualitative Study on the Reading Preferences and Expectations of Second-Grade Students from Libraries

Hülya Kartal*, Fatih Güner**, Cemal Çelik**, Mehmet Soyuçok** ve Reis Beşer**

Öz

Çocuğun, okuma kültürünü edinmesindeki etkili araçlardan biri olan çocuk kitaplarıyla tanışması ve okul dışında kütüphaneye erişimi onun okuma eylemini yaşamının temel bir gereksinimi olarak içselleştirmesini sağlar. Araştırma ile 2017-2018 eğitim-öğretim yılında kütüphane üyeliği bulunan ilkokul ikinci sınıf öğrencilerinin okuma tercihleri ve kütüphanelerden beklentilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, “bütüncül çoklu durum” deseni ile tasarlanmıştır. Araştırma verileri, ölçüt örnekleme aracılığıyla belirlenen 12 ilkokul ikinci sınıf öğrencisi ile görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Bulgular, öğrencilerin üç kütüphaneden toplamda 15 farklı eseri sıklıkla ödünç aldıklarını göstermiştir. Öğrencilerin yarıya yakınının sessiz okuma ortamlarını ve Mustafa Orakçı ile Jeff Kinney'nin eserlerini tercih ettikleri belirlenmiştir. Sonuçlar, öğrencilerin kütüphanelerde eser sayısının artırılması ve eğlenceli eserlere daha fazla yer verilmesini istediklerini göstermiştir.

Anahtar kelimeler: İlkokul öğrencisi; kütüphane; okuma tercihi.

Abstract

Introducing children's books to children, which is one of the most effective means of enabling them to develop their reading culture, and using libraries out of school time allow them to recognize reading as a basic requirement of life. This study aimed to determine the reading preferences and expectations of second-grade students in primary schools from libraries in the 2017-2018 school year. This study employed a holistic, multi-case study design. The data were collected through interviews with 12 second-grade students, which were selected by criterion sampling method. The findings showed that a total of 15 books were frequently

* Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi. E-posta: hkartal@uludag.edu.tr
Prof. Dr., Uludağ University Faculty of Education, Turkey.

** Lisansüstü öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
Student, Uludağ University Institute of Educational Sciences, Turkey.

borrowed from the three libraries by the second-grade students. The results also revealed that almost half of the students preferred reading books in quiet environments and opted for the books penned by Mustafa Orakçı and Jeff Kinney. The students in this study reported that they want the libraries to increase the number of books they offer and to offer more entertaining books.

Keywords: *Primary school student; library; reading preference.*

Giriş

International Reading Association'a (Uluslararası Okuma Derneği) (2010, s. 2) göre kütüphaneler, akademik başarının artırılması hedefine ulaşılmasında önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır. Okul programlarına katkıda bulunma, çocuğu kitapla buluşturma, çocuğa okuma kültürü kazandırma işlevleriyle kurulan çocuk kütüphaneleri, onların yaşamın ilk yıllarından itibaren çocuk edebiyatı eserleriyle buluşturulmasında önemli görevler üstlenmektedir. Çocuk kütüphanelerinin temel amacı, çocuklara kitapları sevdirmek ve onların kütüphaneleri etkin şekilde kullanmalarını sağlamaktır (Karadeniz, 2011, s. 843). Çocuk kütüphaneleri, topluma katılımın sağlanması (Yılmaz, 2008, s. 172), okuma alışkanlığının kazanılması (Devrimci, 1993, s. 19) ve yaşam boyu öğrenme becerilerinin edinilmesinde (IFLA, 2011, s. 546) etkili ortamlardan biri olarak görülmektedir. Gençlere kendilerini mutlu hissettirecek bir kütüphane, onlar için yaşam boyu okuma ve öğrenmeye açılan bir kapı olabilir (Trim, 2004, s. 183).

Okumanın bireyde alışkanlığa dönüşmesi, onun erken yaşlarda kitaplarla buluşmasına bağlıdır (Önerli, 1967, s. 209). Aile ortamı, ebeveyn-öğretmen tutumu, basılı materyallerin nitelikleri, bireysel özellikler, ekonomik durum ve toplumun kültürel yapısı, erken yaşlarda okumanın alışkanlığa dönüşmesinde etkili olabilmektedir (Aytaş ve Altunbay, 2016, s. 167-168). Çocuğun okuma alışkanlığı edinebilmesine, anne, baba, öğretmen, yazar ve kütüphaneci kitap ile çocuk arasında köprü görevi üstlenerek yardımcı olmaktadır (Yağcı, 2007, s. 65). Ayrıca kütüphane personelinin, kütüphanecilik hizmetleri ve halkla ilişkiler konularında donanımlı olması gerekir (Alkan, 1992, s. 138; Coşkun Sayer, 2007, s. 70; Ersoy, 2009, s. 46; Karataş Ateş, 2013, s. 3). Çocukların ilgisini çekebilecek şekilde düzenlenmiş ve güler yüzlü personeli bulunan kütüphaneler, çocuklarda okuma gereksinimini ortaya çıkaracak yaklaşımın önemli bir parçası olarak görülebilir. Kütüphanelerin toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan kalkınmasını destekleme, toplumun bilgi okur-yazarlığı becerisini kazanmasını sağlama ve halkın bilgi edinme ihtiyacını karşılama (Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği, 2012) gibi toplumsal işlevleri vardır. Halk kütüphaneleri ile farklı toplum ve kültürlerde çeşitli bilgi ve fikirlere erişim sağlanmakta, demokratik toplum yapısının gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Alaca, 2015, s. 4; Altay ve Todorova, 2016, s. 11).

Çağdaş anlamda halk kütüphanelerinin 1850 yılında İngiltere'deki ilk kütüphane yasasının uygulanması ile ortaya çıktığı bilinmektedir (Keseroğlu, 1989, s. 33). Çocuk kütüphaneciliğinin başlangıcı ise 19. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere ve ABD'deki halk kütüphanelerinde çocuk ve gençlere yönelik bölümler oluşturulmasına dayanmaktadır. Kütüphane hizmetleri ile ilgili ABD'de eğitim alan Avrupalı kütüphanecilerin çabalarıyla 1920 yılında Brüksel'de, 1923 yılında Paris'te ilk çocuk kütüphaneleri kurulmuştur. Almanya, Danimarka, Hırvatistan, Norveç, Finlandiya, Rusya, Hindistan, Japonya, İran, Hindistan ve Ürdün'de öncelikle halk kütüphaneleriyle gençlere ve çocuklara hizmet verilmiş ardından halk kütüphanelerinden bağımsız olarak çocuk kütüphaneleri kurulmuştur (Karadeniz, 2011, s. 842). Ülkemizde ilk çocuk kütüphanesi 1925 yılında Akhisar'da kurulmuştur. Bu kütüphaneyi, 1937 yılında İstanbul ve 1955 yılında Ankara'da kurulan çocuk kütüphaneleri izlemiştir (Önal, 2006, s. 14). Avrupa'daki çocuk kütüphaneciliğini göz önüne alan Yurttabir

(1956, s. 49), ülkemizde çocuk kütüphaneciliğinin başlangıcını 1952 yılı olarak kabul etmiştir. Amerikalı kütüphaneci Thompson'ın (1952, s. 24-25) ülkemizdeki kütüphaneleri konu alan raporda sunduğu öneriler, ülkemizdeki kütüphanecilik hizmetlerine hız kazandırmıştır.

Ülkemizdeki halk kütüphaneleri, Kültür Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (KYGM) bünyesinde, Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği (2012) ve Kütüphane Hizmet Esasları Genelgesi'ne (2012) göre faaliyet göstermektedir (Cengiz, 2017, s. 11). Bu yasal dayanaklar, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı halk, çocuk, edebiyat müze kütüphaneleri ile Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nin hizmet esaslarını düzenlemektedir (KYGM, 2018). Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'nde (2012) yer verilen "Başta çocuklar olmak üzere, hizmet verilen yöre halkında okuma kültürü ve kütüphane kullanma alışkanlığı yaratır ve güçlendirir", "Çocuk ve gençlerin zihinsel yaratıcılıklarını geliştirmelerini destekler ve bu yönde fırsatlar sağlar" ifadeleri, çocuklara ve gençlere yöneliktir. Bu yönetmelikte çocuk kütüphanesi, "İl veya ilçe halk kütüphanesine bağlı olarak on dört yaşına kadar olan çocuklara ayrı bir binada hizmet veren kütüphane" (Halk Kütüphanesi Yönetmeliği, 2012) olarak tanımlanmaktadır. 2017 yılı itibariyle ülkemizdeki halk kütüphanelerinin sayısı 1141'dir. Bu kütüphanelerden 25.091.232 okuyucu yararlanmaktadır. Buna karşın halk kütüphanelerine kayıtlı üye sayısı ise 2.201.039'dur. Bu üyelerin %42'sini 0-14 yaş aralığındaki çocuk üyeler oluşturmaktadır (KYGM, 2018). Tablo 1'de ülkemizdeki halk kütüphaneleri ile ilgili verilere yer verilmektedir.

Tablo 1

Ülkemizdeki halk kütüphanelerine ilişkin veriler (KYGM, 2018)

	Halk kütüphanesi	Çocuk kütüphanesi	Yazma eser kütüphanesi
İl merkezi	150	38	13
İlçe merkezi	691	4	1
Kasaba/ Köy	241	3	0

Tablo 1 incelendiğinde çocuk kütüphanelerinin beşte dördünden biraz fazlasının il merkezinde bulunduğu görülmektedir. Ülkemizde il merkezi dışında sadece yedi çocuk kütüphanesinin olduğu görülmektedir. Bu durum, çocuk kütüphaneciliğinin ilçe merkezi, belde ve köylerde halk kütüphanelerinde oluşturulan çocuk bölümleri aracılığıyla yürütülmesinin bir sonucu olabilir. Tablo 1'de yer verilen verilerin yanı sıra halk kütüphanelerinin niteliği, çocuk ve gençlere yönelik işlevini yerine getirebilme düzeyi ve günün değişen koşulları ile uyumlu hizmetler yürütmesi (Altay, Todorova ve Dursun, 2013, s. 188) önemli başlıklar olarak ele alınmalıdır. Çünkü başarılı bir kütüphane hedef kitlesini tanımalı ve hedef kitlesinin ihtiyaçlarını karşılamada farklı yöntemler geliştirmelidir (Hashempour ve Sapchi, 2015, s. 59). Bu nedenle ülkemizdeki çok sayıdaki halk kütüphanesinde, çocuk ve gençlere yönelik proje, yarışma, şenlik ve etkinlikler (sergi, oryantasyon programları, gezi, imza günü vb.) gerçekleştirilmektedir (Altay ve diğerleri, 2013, s. 196-197).

Toplumda okuryazarlık kültürünün canlı tutulması, çocukların kütüphane kullanma alışkanlığını kazanmalarına bağlı olup (Nergis, 2011, s. 1141) bu alışkanlığın kazanılmasında yapılacaklardan biri, çocuklara keyif alacakları bir kütüphane ortamı sunulmasıdır. Bu nedenle çocuk kütüphaneleri toplumun yetiştiği, çocuklara ait mekanlar olarak tasarlanmalıdır. Ayrıca okuma sevgisi ve okuma alışkanlığı genellikle bireyin doğumundan ergenliğe kadar uzanan süreçte kazanılmaktadır (İnce Samur, 2017, s. 212). Okuma alışkanlığı, ev kitaplığı ve okul kütüphanesi ile başlamakta ve kütüphaneler ile hayat boyu devam etmektedir (Akman ve Akman, 2017, s. 285). Alanyazında da (Bayram, 1990, s. 10; Cevher, 2015, s. 4; Durulap, Durualp ve Çiçekoğlu, 2013, s. 170; Ekici, 2014, s. 31; Gönen, Temiz ve Akbaş, 2015, s. 87; Kurulgan ve Çekerol, 2008, s. 240; Sevmez, 2009, s. 16; Yılmaz, 2000, s. 458) kütüphane kullanımının, çocukların okuma tutum ve alışkanlıklarını

olumlu yönde etkilediği ifade edilmektedir. 7-10 yaş grubu çocukların, okuma-yazma öğrenmeleriyle birlikte bilinçli olarak kitap seçmeye başlamaları, okuma isteğini yoğun olarak yaşamaları ile sonuçlanmaktadır (Aytaş ve Altunbay, 2016, s. 174).

Araştırma ile çalışma kapsamına alınan ilkökul ikinci sınıf öğrencilerinin kütüphanelerden beklentileri ve okuma tercihlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Erken okuryazarlık döneminin ardından okuryazarlık basamağına geçen ilkökul çağındaki çocuklarda okuma isteği uyandıracak kaynak ve uygulamaların sürekliliği kritik önem taşımaktadır. Ülkemizde ilkökul birinci sınıftaki öğrencilerin büyük bir çoğunluğu özel bir durum olmadığı sürece eğitim-öğretim yılının ilk yarısında okuma-yazmayı öğrenmekte ve ardından okuma-yazma becerilerinin çok yönlü desteklendiği bir döneme girmektedir. Öyle ki birinci sınıfın sonunda öğrenciler akıcı bir şekilde okuyarak okuduklarını anlayabilecek düzeye gelmektedirler. Bu dönemde okuma becerilerinin gelişimine etki edecek unsurlardan biri de kütüphanelerden yararlanılması ve okuma tercihlerinin belirmeye başlamasıdır. Bu bağlamda ilkökul birinci sınıfta öğretmenleri tarafından kütüphanelerle tanıştıran öğrencilerin, ikinci sınıfta kütüphaneye erişimleri önemli görüldüğünden araştırma, ilkökul ikinci sınıf düzeyi bağlamında yürütülmüştür. Araştırma ile aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Öğrenciler kütüphanelerdeki eserlerden en sıklıkla hangilerini tercih etmektedirler?
2. Son bir yıl içerisinde kütüphaneden en sıklıkla eser ödünç alan öğrencilerin okuma tercihleri nasıldır?
3. Son bir yıl içerisinde kütüphaneden en sıklıkla eser ödünç alan öğrencilerin kütüphanelerden beklentileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma, durum çalışması desenlerinden “bütüncül çoklu durum” deseni ile tasarlanmıştır. Bütüncül çoklu durum deseninde, alt birim veya tabakaları bulunmayan birden fazla durum kendi içinde bütüncül olarak ele alınmaktadır (Yin, 1994, s. 39). Bu çalışmada, ilkökul ikinci sınıf öğrencilerinin okuma tercihleri ve kütüphanelerden beklentileri iki alt başlıkta ve kendi içinde bütüncül olarak incelenmektedir.

Çalışma Grubu

Araştırma ile Bursa'nın iki merkez ilçesindeki iki ve Eskişehir il merkezinden bir kütüphaneye araştırmacılar tarafından ulaşılmıştır. Araştırmada kütüphaneye sıklıkla erişim sağlayan öğrencilerin okuma tercihleri ve kütüphanelerden beklentilerini belirlemek için çalışma grubunun oluşturulmasında ölçüt örnekleme tercih edilmiştir. Bu çerçevede, her bir kütüphaneye en fazla erişim sağlayan beşer öğrenci olmak üzere toplamda 15 öğrenci ile görüşülmesi planlanmış ancak üç ebeveyninden araştırma için izin alınamamıştır. Bu nedenle çalışma grubu, 12 ilkökul ikinci sınıf öğrencisinden oluşturulmuştur. Ulaşılan kütüphanelerin buldukları yerleşim birimleri, kütüphanelere aktif üye olan ve araştırma kapsamında görüşülen öğrenci sayıları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Ulaşılan kütüphanelerin yerleşim birimi, aktif üye olan ve görüşülen öğrenci sayısı bilgileri

Kütüphane	Yerleşim birimi	Aktif üye sayısı	Görüşülen üye sayısı
Birinci Kütüphane	Bursa/ Nilüfer	67	4
İkinci Kütüphane	Bursa/ Yıldırım	66	4
Üçüncü Kütüphane	Eskişehir/ Merkez ilçe	125	4
Toplam		258	12

Son bir yılda kütüphaneden en sık eser ödünç alan ve çalışma grubuna alınan öğrenciler, eser ödünç alma sıklıkları ve kod isimleri ile birlikte Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3

Çalışma grubuna alınan öğrenciler ve eser ödünç alma sıklıkları

Birinci Kütüphane	n	İkinci Kütüphane	n	Üçüncü Kütüphane	n
Nihal	74	Zeren	125	Neşe	18
Nehir	55	Işık	107	Arzu	18
Toros	48	Yunus	77	Meral	13
Tarık*	47	Egemen	67	Kemal	12
Tuna	39	Orçun*	65	Aykut*	12

*Ailelerinin onaylamaması nedeniyle görüşülemeyen öğrenciler

Araştırma için ailelerinden izin alınan ve bu doğrultuda çalışma grubuna alınan 12 öğrenciden 8'i kız, 4'ü ise erkektir. Aykut, Orçun ve Tarık'ın ailelerinden araştırma için izin alınamadığından bu öğrenciler çalışma grubundan çıkarılmışlardır. Tablo 3 incelendiğinde, son bir yıl içerisinde (24 Ekim 2017 - 23 Ekim 2018 tarihleri arasında) Zeren ve Işık'ın 100'den fazla; Yunus, Nihal, Egemen ve Nehir'in ise 50'den fazla eser ödünç aldığı görülmektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, çalışma grubuna alınan 12 öğrenci ile yapılan görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Nitel araştırmalarda yer verilen görüşmeler genellikle yüz yüze gerçekleştirilmektedir (Karasar, 2007, s. 165). Araştırma ile öğrencilerin okuma tercihleri ve kütüphanelerden beklentileri araştırmacılar tarafından üçü tarafından yüz yüze yürütülen görüşmeler ile belirlenmiştir. Kütüphaneye erişim sıklığı en fazla olan 12 öğrenciye üç araştırmacı tarafından aşağıdaki görüşme soruları yöneltilmiştir:

1. En çok nerede okumaktan hoşlanırsın? Neden burada okumaktan hoşlanıyorsun?
2. Kitaplarını okumaktan hoşlandığın yazar/lar kimdir?
3. Okudukların arasında en sevdiğin kitaplar hangileriydi? Bu kitapları neden sevdin?
4. Şu ana kadar okuyup hoşlanmadığın kitap/lar var mı? Varsa, bu kitaplar hangi kitaplar ve bunları sevmeme nedenini söyleyebilir misin?
5. Kütüphanelerden/Kütüphane görevlilerinden kitaplar ile ilgili isteklerin nelerdir?

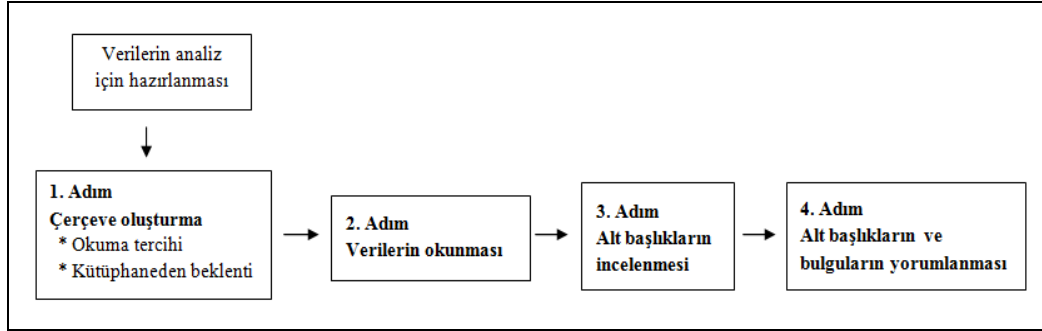
Araştırmada görüşmeler gerçekleştirilmeden önce kütüphane kayıtlarından elde edilen veli iletişim bilgileri aracılığıyla velilere ulaşılmış ve öğrencilerle yapılacak görüşmeler için velilerin izni alınmıştır. Araştırma, çalışma grubuna alınan öğrencilerin 2017-2018 eğitim-öğretim yılında ilkökul ikinci sınıf öğrencisi oldukları süre ile sınırlı tutulmuştur. Görüşmeler ise 24-28 Ekim 2018 tarihleri arasında rehberlik öğretmenleri odası, kütüphane ve çocukların evleri olmak üzere ailelerin uygun gördükleri yerlerde gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri, görüşmeyi yürüten araştırmacılar tarafından görüşmeler sırasında not tutularak kayıt altına alınmıştır.

Verilerin Analiz Edilmesi

Araştırma verileri betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Betimsel analizde araştırma veya görüşme sorularından hareketle analiz için çerçeve oluşturulmaktadır. Araştırma verileri, araştırmaya uyarlanan ve Şekil 1'de yer verilen betimsel analiz yaklaşımına (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 224) göre analiz edilmiştir.

Görüşmeler ile elde edilen verilerin analizi için öncelikle araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen "Okuma tercihi" ve "Kütüphaneden beklenti" başlıklarından

hareketle iki çerçeve oluşturulmuştur. Ardından bu iki çerçeveye göre elde edilen veriler okunmuştur. Daha sonra okunan veriler el ile kodlanarak düzenlenmiş ve alt başlıklar sıralanmıştır. Son olarak bulgular yorumlanmış, gerekli noktalarda doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Veri analizinde araştırmacı tarafından el ile kodlama yöntemi tercih edilmiştir. Alt temalara ulaşılan “Öğrencilerin okuma ortamı tercihleri”, “Öğrencilerin eserleri sevme ve sevmeme nedenleri” ve “Öğrencilerin kütüphanelerden beklentileri” ile ilgili analizlerde veriler gruplandırılırken iki araştırmacı arasında tam olarak görüş birliği sağlanmıştır. Herhangi bir verinin gruplandırılmasında görüş ayrılığı yaşanmamıştır.

Şekil 1. Araştırmaya uyarlanan betimsel analiz yaklaşımı

Bulgular

Araştırma ile elde edilen bulgular, “Öğrencilerin okuma tercihlerine ilişkin bulgular” ve “Öğrencilerin kütüphanelerden beklentileri” başlıkları altında sunulmuştur.

Öğrencilerin Okuma Tercihlerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde “Öğrenciler kütüphanelerdeki eserlerden hangilerini en sıklıkla tercih etmektedirler?” şeklindeki araştırma sorusuna cevap aranmıştır. Tablo 4’te en sık ödünç alınan eserler ve bu eserlerin ödünç alınma sıklığı sunulmaktadır.

Tablo 4’te üç kütüphaneden farklı eserlerin sıklıkla ödünç alındığı görülmektedir. Bulgular, üç kütüphanede toplamda 15 farklı eserin sıklıkla ödünç alındığını göstermektedir. Ayrıca ilk iki kütüphaneden alınan eserlerin aynı yazarlar tarafından yazılan eserler olması dikkat çekmektedir.

Tablo 4

En sıklıkla ödünç alınan eserler ve ödünç alınma sıklıkları

	Eser adı	n
Birinci Kütüphane	Saftirik Greg'in Günlüğü 1: Bu benim!	2
	Saftirik Greg'in Günlüğü 8: Batsın bu dünya!	2
	Saftirik Greg'in Günlüğü 6: Panik yok!	2
	Saftirik Greg'in Günlüğü 9: Bende bu şans varken!	2
	Levent: Dilek kutusu açılıyor.	2
İkinci Kütüphane	Saftirik Greg'in Günlüğü: Türünün son örneği	12
	Türkiye'yi Geziyorum: Levent Kapadokya'da	10
	Levent: Palyaço hafiye	9
	Türkiye'yi Geziyorum: Levent Mardin'de	9
	Türkiye'yi Geziyorum: Levent Pamukkale'de	9
Üçüncü Kütüphane	Minişlerin Büyük Defilesi	9
	Alaaddin ve Sihirli Lambası	8
	Küçük Denizkızı	7
	Mercek Altında İletişim	6
	Pamuk Prenses	5

Araştırmanın bir diğer sorusu “Son bir yıl içerisinde kütüphane aracılığıyla en sık eser ödünç alan öğrencilerin okuma tercihleri nasıldır?” şeklindedir. Bu araştırma sorusu ile öğrencilerin okuma ortamı tercihleri, okumaktan hoşlandıkları eserler ve yazarlara ilişkin bulgular incelenmektedir. Bu bağlamda öğrencilere “En çok nerede okumaktan hoşlanırsın? Neden burada okumaktan hoşlanıyorsun?” soruları sorulmuştur. Öğrencilerin okuma ortamı tercihlerine Tablo 5’te yer verilmektedir.

Tablo 5’e bakıldığında, kütüphanelerden en sık eser ödünç alan öğrencilerin okuma ortamları olarak kütüphaneleri ve kendi odalarını tercih ettikleri görülmektedir. Araştırma kapsamına alınan bazı öğrenciler ise sessiz olan herhangi bir ortamda okuyabileceklerini ifade etmişlerdir. Kütüphaneyi okuma ortamı olarak seçen öğrencilerin tamamı bu duruma kütüphanelerin sessiz oluşunu gerekçe göstermişlerdir. Örneğin, kütüphaneyi okuma ortamı olarak seçen Işık, bu seçimini ve gerekçesini “*Kütüphanelerde okumaktan hoşlanıyorum. Okurken sessizlik olmalı.*” şeklinde ifade etmiştir. Kendi odalarını okuma ortamı olarak tercih eden öğrenciler, odalarının sessiz olduğunu, odalarında kendilerini rahat hissettiklerini ve okuma için en uygun ortamın kendilerine ait odaları olduğunu dile getirmişlerdir. Örneğin Zeren, okumayı sevdiği ortam ile ilgili olarak “*Odamda. Bilgisayar açık olmadığı sürece masamda okumayı seviyorum. Çünkü odam daha sessiz.*” şeklinde görüş bildirmiştir. Öğrenciler arasında sessiz olan her ortamda okuma yapılabileceği yönünde görüş bildiren öğrenciler de olmuştur. Bu öğrencilerden Yunus görüşme sorusunu “*Sessiz alanda. Sessiz olması.*” şeklinde cevaplamıştır.

Tablo 5

En sık eser ödünç alan öğrencilerin okuma ortamı tercihleri

Tercih edilen ortam	n	Ortamın tercih edilme nedeni	n
Kütüphane	5	Kütüphanelerin sessiz olması	5
Çocuk odası	5	Odasının sessiz olması	2
Sessiz ortamlar	2	Odasında kendisini rahat hissetmesi	2
		Okuma için en uygun ortamın kendi odası olması	1

Kütüphaneden en sıklıkla eser alan öğrencilerin yazar tercihlerini belirlemek için onlara “Kitaplarını okumaktan hoşlandığın yazar/lar kimdir?” sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin eserlerini okumaktan hoşlandıkları dolayısıyla tercih etme eğiliminde oldukları yazarlar Tablo 6’da sunulmaktadır.

Tablo 6

En sık eser ödünç alan öğrencilerin yazar tercihleri

Yazar	n	Yazar	n	Yazar	n
Mustafa Orakçı	3	Fatih Dikmen	1	Necla Çandağ	1
Jeff Kinney	2	Gülten Dayıoğlu	1	Zeynep Sevde	1
Birsen Ekim Özen	1	İsmail Bilgin	1	<i>Cevap verilemedi</i>	2
Ceren Kerimoğlu	1	Mevlana İdris	1		
Erkan İşeri	1	Muzaffer İzgü	1		

Tablo 6’ya göre kütüphaneden en sık eser ödünç alan 12 öğrenciden 3’ünün okumaktan hoşlandıkları yazar, “Levent” dizisinin yazarı Mustafa Orakçı’dır. Öğrencilerden ikisinin ise okumaktan hoşlandıkları yazar “Saftirik” dizisinin yazarı Jeff Kinney’dir. Görüşmelerde iki öğrencinin herhangi bir yazar ismi veremedikleri göz önüne alındığında, 10 öğrencinin 15 yazarı okumaktan hoşlanılan yazar olarak belirttikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, bazı öğrencilerin okumaktan hoşlanılan yazar ile ilgili soruya, birden fazla yazar ismiyle cevap vermelerinden kaynaklanmaktadır.

Kütüphaneden en sık eser ödünç alan öğrencilerin okumayı sevmedikleri ve sevmedikleri eserler, “Okudukların arasında en sevdiğin kitaplar hangileriydi? Bu kitapları neden sevdiğin?” ve “Şu ana kadar okuyup hoşlanmadığın kitap/lar var mı? Varsa, bu kitaplar

hangi kitaplar ve bunları sevmeme nedenini söyleyebilir misin?” soruları ile belirlenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 7’de sunulmaktadır.

Tablo 7

En sık eser ödünç alan öğrencilerin sevdikleri ve sevmedikleri eserler

Sevilen eserler	n	Sevilen eserler	n
Saftirik dizisi	3	Küçük Kara Balık	1
Levent dizisi	2	Mavi Gece Kedisi Piksel	1
Alaaddin’in Sihirli Lambası	1	Mum Bebek	1
Badem Operasyonu	1	Parıltı Perisi Parla	1
Ben Mutlu muyum?	1	Parmak Çocuk	1
Beyaz Papatyalı Şapka	1	Vampir dizisi	1
Çanakale’nin İsimsiz Kahramanları	1	Sevilmeyen eserler*	n
Çılgın Gezginin El Kitabı	1	A... K... Ç... A...	1
Çocuk Olmaya Hakkım Var	1	D... O...	1
Hayvan Atlası	1	1... D...	1

*Eser adındaki her sözcüğün ilk harflerine yer verilmektedir.

Tablo 7’de yer verilen bulgulara bakıldığında, neredeyse her bir öğrencinin severek okuduğu eserlerin birbirinden farklı olduğu ve öğrencilerin 16 farklı eseri, okumayı sevdikleri eser olarak ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca “Levent” ve “Saftirik” dizilerinin öğrenciler tarafından diğer eserlere göre kısmen daha çok sevildiği; diğer taraftan görüşme yapılan öğrencilerden üçünün sevmeyen birer eser olduğu belirlenmiştir. Tablo 8’de kütüphaneden en sık eser ödünç alan öğrencilerin, okumayı sevdikleri ve sevmedikleri eserler için sundukları gerekçelere yer verilmektedir.

Tablo 8

En sık eser ödünç alan öğrencilerin eserleri sevmeme ve sevmeme nedenleri

Eserlerin sevilme nedenleri	n	Eserlerin sevilme nedenleri	n
Eğlenceli ve heyecanlı olması	5	Eserin okuduğunda anlaşılabilmesi	2
Öğretici olması/değerler eğitime yer verilmesi	4	Olumsuz unsurlara yer verilmesi	1
Konu ve anlatım tarzının kişiye uygun olması	2		

Tablo 8’e bakıldığında, kütüphaneden en sık ödünç alan öğrencilerin okumaktan hoşlandıkları eserler için sundukları gerekçelerin üç başlıkta toplandığı görülmektedir. Öğrenciler okumaktan hoşlandıkları eserlerin; eğlenceli ve heyecanlı olduğunu, konu ve üslup bakımından kendileri için uygun olduğunu ayrıca bu eserlerde öğretici konu ve unsurlara yer verildiğini ifade etmişlerdir. Örneğin Nihal, en sevdiği eserle ilgili açıklamasını “*Parıltı Perisi Parla. Çünkü içerisinde macera, heyecan ve eğlence var.*” şeklinde yaparak en sevdiği eseri eğlenceli ve heyecanlı bulduğunu ifade etmiştir. Toros ise en sevdiği eser ile ilgili “*Badem operasyonu. Köy kurtarıldı ve iyilik yapıldığı için.*” ifadelerini kullanmıştır. Nehir ise “*Küçük Kara Balık ve Mum Bebek. Anlatım tarzları bana uygun.*” diyerek görüş bildirmiş ve en sevdiği eserlerin üslup açısından kendisine uygun olduğunu ifade etmiştir.

Okunulan eserlerin sevilme nedenleri ile ilgili öğrenci görüşleri, iki başlıkta toplanmıştır. Bazı öğrenciler sevmeyen eserleri anlamadıkları için sevmeyenlerini belirtmişlerdir. Örneğin Zeren, “*Sadece birkaç tane var. A... K... Ç... A... (Eser adındaki her bir sözcüğün ilk harfleri), çünkü oradakilerin yaptıklarını okusam bile anlamıyorum.*” diyerek belirtmiştir. Çalışmadaki bir öğrenci ise eserde olumsuz unsurlara yer verilmesi gerekçesiyle eseri sevmeyenliğini belirtmiştir. Arzu isimli bu öğrenci görüşünü eser adı belirterek “*D... O... (Eser adındaki her bir sözcüğün ilk harfleri), içinde canavarların olması.*” şeklinde bildirmiştir.

Öğrencilerin Kütüphanelerden Beklentilerine İlişkin Bulgular

Bu bölümünde, “Son bir yıl içerisinde kütüphaneden en sıklıkla eser ödünç alan öğrencilerin kütüphanelerden beklentileri nelerdir?” şeklindeki araştırma sorusuna cevap aranmıştır. Bu araştırma sorusu, “Kütüphanelerden/Kütüphanelerdeki yetkililerden kitaplar ile ilgili isteklerin nelerdir?” şeklindeki görüşme sorusundan elde edilen bulgular ile cevaplanmaktadır. Öğrencilerin kütüphanelerden ve kütüphane yetkililerinden kitaplarla ilgili beklentileri, Tablo 9’da gruplandırılarak sunulmaktadır.

Tablo 9

Öğrencilerin kütüphanelerden beklentileri

Beklentiler	n
Kütüphanelerde daha fazla sayıda eser olması	4
Kütüphanelerde eğlenceli eserlere daha fazla yer verilmesi	3
Ödünç kitap alma sayı sınırının arttırılması	2
Kütüphanelerde ödüllendirmenin yapılması	1

Son bir yıl içerisinde kütüphanelerden en sık eser ödünç alan öğrencilerin kütüphanelerden ve kütüphane yetkililerinden istekleri dört grupta toplanmıştır. Öğrenciler kütüphanelerdeki eser sayısının arttırılmasını ve kütüphanelerde eğlenceli eserlere daha fazla yer verilmesini istemektedirler. Bu isteğe Meral’in “İlkokullara göre, heyecanlı kitaplar olmasını isterim.” şeklindeki isteği örnek verilebilir. Kütüphaneden eser ödünç alınırken tek seferde alınabilecek eser sayısının arttırılması ve sıklıkla eser ödünç alan üyelerin ödüllendirilmesi araştırmada ulaşılan istekler arasındadır. Örneğin, Kemal’in kütüphanelerden “Üç kitap almak yerine abartmadan istediğimiz kadar kitap alabiliriz. Çok kitap okursak bize hediyeler verilebilir.” şeklinde bir beklentisi bulunmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçları, ilkokul ikinci sınıf öğrencilerinin en sık ödünç aldıkları eserler arasında ilk iki sırada “Saftirik Greg’in Günlüğü” ve “Türkiye’yi Geziyorum: Levent...’de/da” olduğunu göstermektedir. Bu eserlerden Jeff Kinney’nin “Saftirik Greg’in Günlüğü” adlı eserinde, başkahramanı Greg’in günlük yaşamda başından geçenler, çocuk gözüyle ve mizahi bir dille anlatılmaktadır (Erdal ve Yurtseven Yılmaz, 2018, s. 1126). Eser, 52. Kütüphane Haftası kapsamında kütüphanelerden alınan verilere dayanılarak kütüphanelerde en çok okunan iki eserden biri olarak seçilmiştir (Türk Kütüphaneciler Derneği, 2018, s. 4). “Saftirik Greg’in Günlüğü” ayrıca kurmaca günlüklerin çocuk ve gençlik edebiyatı alanındaki en önemli örneklerinden biri olarak gösterilmektedir (İskender, 2017, s. 415). Bu eser ve “Levent” serisi öğretmenler tarafından da 9-10 yaş grubundaki öğrencilerin okuduğu kitaplar arasında en çok okunan kitaplar içinde belirtilmektedir (Mazlum ve Mazlum, 2016, s. 11). Trim (2004, s. 187), ilkokulun ilk yıllarında çocukların konuşma becerileri, sözcük hazinesi ve okuma becerilerinin gelişmekte olduğunu, onların okumaya karşı ilgilerinin arttığını ifade etmektedir. Araştırmacı, bu yaşlarda çocukların resimli kitaplara karşı olan ilgisinin devam etmesinin yanı sıra daha uzun hikâye ve bilgi kitaplarına yönelmeye başladığını, mizahi eğlenceli şiirlerin yanı sıra şiirsel dille anlatılan hikâyelere ilgi duyduklarını belirtmektedir. Nitekim en sık eser ödünç alan öğrencilerin yazar tercihleri arasında da ilk iki sırada “Mustafa Orakçı” ve “Jeff Kinney” yer almaktadır. Bir başka ifadeyle, ilkokul ikinci sınıf öğrencilerinden kütüphaneden sıklıkla eser ödünç alan öğrenciler, okudukları eserlerin yazar bilgisinin de farkında olan çocuklardır. Her iki yazar da temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan, hem çocukların hayal dünyasına uygun hem de çocuk gerçekliğini yansıtan eserler ortaya koymaktadırlar (Şirin, 2007, s. 16). Diğer taraftan 190 ilkokul birinci sınıf öğrencisinin eser tercihlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmada (Mohr, 2003, s. 163, 169) mevcut araştırmadan oldukça farklı sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık

olarak yarısının (%46) Simon'un (2001) "Hiç Kimsenin Sevmediği Hayvanlar" isimli eseri tercih ettikleri belirlenmiştir. Eser içeriğine yönelik tanıtım bilgileri incelendiğinde, eserin kükreyen, keskin dişleri olan, çingiraklı yılanların, zehirli dişlerin olduğu 26 vahşi hayvanın fotoğrafları eşliğinde, doğanın en yanlış anlaşılabilir hayvanları hakkındaki gerçeği ortaya koyarak okurun doğanın en vahşi ve etkileyici hayvanları hakkında gerçekten ne düşündüğüne kendisinin karar vereceği bir anlatım sergilendiği görülmektedir. Ayrıca aynı araştırmada birinci sınıf öğrencilerinden sadece 15 öğrenci (%12), kitabı tercih etme nedeni olarak resimli olmasını belirtmiştir. Oysa öğrencilere sunulan dokuz kitabın tamamı uzmanlar tarafından belirli ölçütlere uygunlukları doğrultusunda belirlenen eserlerdir. Bununla birlikte Zeynep Cumali, Mavisel Yener, Behiç Ak, Sevim Ak, Fatih Erdoğan, Aytül Akal gibi Türkiye'nin en sevilen ve en çok okunan yazarlarının (Gürbüz, 2014, s.79; Koç, Yıldız ve Coşkun, 2015, s. 695; Lüle, 2007, s. 26; Ungan ve Demir, 2016, s.46; Uzuner Yurt ve Şimşek, 2016, s. 474) mevcut araştırmaya katılan çocukların tercihleri arasında yer almaması bir yandan öğretmenlerin bu eserleri çocuklarla buluşturamamaları ile açıklanabileceği gibi diğer taraftan araştırma kapsamındaki çocuk kütüphanelerinde çocuklara okumaları için önerilen yazarlar arasında yer almaması ile de açıklanabilir. Bir başka neden olarak da akran etkileşiminin kitap seçimlerine yönelik etkileri olarak görülebilir.

Bu araştırma ile kütüphanelerden en sık eser ödünç alan öğrencilerin son bir yıl içinde ödünç aldıkları eser sayısının 12-125 arasında değiştiği belirlenmiştir. Karatay'ın (2010, s. 467) Ankara ve Bolu'da altı farklı okulda öğrenim gören 650 ortaokul öğrencisiyle yürüttüğü araştırmada, son bir yılda öğrencilerin %6,9'unun hiç kitap okumadığı, en çok kitap okuyan 50 öğrencinin de (%7,6) 16-20 kitap okuduğu belirlenmiştir. Kütüphanelerden en çok eser ödünç alan ve okuma sıklıklarıyla yaşam boyu öğrenen olma isteklerini ortaya koyan ilkökul ikinci sınıf öğrencilerinin tamamı, okurken sessiz bir ortama gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Bunun için görüşme yapılan öğrencilerin yaklaşık olarak yarısının kütüphaneyi tercih etmiş olması, bir yandan öğrencilerin okumak için en uygun ortam olarak kütüphaneleri gördüğü ve kütüphanelerin sessiz olduğu şeklinde yorumlanabileceği gibi diğer taraftan öğrencilerin ev ortamlarının veya öğrenim gördükleri okul ortamlarının bu şartları sunmadığı şeklinde de yorumlanabilir. Bu bağlamda okullarda öğrencilere okumak için gereksinim duydukları sessiz ortamların sunulmasıyla özellikle de okuma kültürünün edinimi bakımından en önemli bileşenlerden biri olan okulların bu işlevi daha etkin bir şekilde yerine getirmesiyle mümkün olacaktır.

Kütüphaneden en sık eser ödünç alan ilkökul ikinci sınıf öğrencilerinin sevdikleri ve sevmedikleri eserler önemli ölçüde farklılık göstermekle birlikte eserleri sevmeye ve sevmeme nedenleri arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle eser tercihleri farklılık gösterse de öğrencilerin eserlere yönelik duyguları benzerlik göstermektedir. Trim (2004, s. 113) tarafından belirtildiği gibi öğrencilerin üçte birinin eseri sevmeye nedeninin eğlenceli ve heyecanlı olması, tam da yaşları itibarıyla eğlenceli ve mizahi konuların işlendiği kitaplara ilgi duydukları bir dönemde olduklarını doğrulamaktadır. Bahar, Kaya ve Bahar (2016, s. 57) hem üstün zekâlı öğrencilerin hem de üstün zekâlı olmayan öğrencilerin en çok heyecan içeren macera kitaplarını tercih ettiklerini tespit etmiştir. Diğer taraftan öğrencilerin sadece dörtte biri eserleri sevmeme nedenini belirtmiştir. Bu durum, kütüphanelerden en sıklıkla eser ödünç alan öğrencilerin, okumayı seven öğrenciler olmalarından kaynaklanabileceği gibi kütüphanelerin çocuklara hoşlanacakları türde eserler sunmasının da bir sonucu olabilir.

Okuma kültürünün edinimi, uygun materyallerin yanında çeşitli türlerin okunmasının günlük yaşamın bir parçası olmasını gerektirir (Stranger-Johannessen, 2014, s. 92). Bu nedenle Heale'nin ödünç alabilme ve öğrenme için kütüphanelerde yeterli sayı ve çeşitlilikte kaynak sunulması ile Clark ve Rumbold'un okumanın yaşam boyu öğrenme ve boş zaman etkinliği olarak desteklenmesi gerektiği ifadeleri (aktaran Doiron ve Asselin, 2011, s. 111) okuma kültürünün ediniminde göz önüne alınabilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin

kütüphanelerden beklentilerinde ilk iki sırada kütüphanelerdeki eser sayısının artırılması ve kütüphanelerde eğlenceli eserlere daha fazla yer verilmesi bulunmaktadır. Bu sonuçlar çalışma kapsamına alınan kütüphanelerin dermelerinde eser sayısının artırılması ve çocuklara yönelik dermede çocuklar tarafından eğlenceli bulunan çocuk edebiyatı eserlerine daha fazla yer verilmesi gerektiğini göstermektedir. Öğrencilerin kütüphaneden beklentileri karşılandığında aslında mevcut olandan daha fazla eser okuyabilecekleri düşünülebilir. Çocukların okuma becerilerinin gelişimini desteklemek için okulun ilk yıllarından itibaren onların çocuk kütüphaneleri aracılığıyla bir çevre edinmeleri sağlanabilir. Böylelikle kütüphane müdavimi olan çocuklar, bu çevrede kütüphane etkinlikleri aracılığıyla okuma kültürünü edinerek kendileri için yaşam boyu öğrenmenin kapılarını sonuna kadar açabilirler.

Kaynakça

- Akman, İ. ve Akman, N. (2017). Çocuk ve gençlerde okuma alışkanlığı sorunu: Okul kütüphanelerinin işlevselliğine bir bakış. *Türk Kütüphaneciliği*, 31(2), 281-285. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/download/2799/2745>
- Alaca, E. (2015). Trabzon'da halk kütüphaneleri ve halk kütüphanelerinin şehir kültürüne katkısı. Erişim adresi: <http://acikerisim.ybu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/278/482731.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Alkan, N. (1992). Üniversite kütüphanesi sisteminde kütüphaneci-kullanıcı etkileşimi. *Türk Kütüphaneciliği*, 6(3), 133-141. Erişim tarihi: <http://tk.org.tr/index.php/TK/article/viewFile/1259/1253>
- Altay, A. ve Todorova, T. (2016). Bilgi toplumuna geçiş sürecinde Türkiye’de ve Bulgaristan’da halk kütüphaneleri: Karşılaştırmalı bir araştırma. *Turkish Studies*, 11/2, 1-28. doi: 10.7827/TurkishStudies.8823
- Altay, A., Todorova, T. ve Dursun, B. (2013). Halk kütüphanelerinde çocuklara ve gençlere yönelik yenilikçi bilgi hizmetleri: Türkiye’de durum. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 186-201. Erişim adresi: <http://acikerisim.kirklareli.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.11857/123/2013-2.html.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Aytaş, G. ve Altunbay, M. (2016). İlköğretim öğrencilerinin okuma profilinin “okuma eğilimleri” bağlamında incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(14), 165-190. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/281647>
- Bahar, A., Kaya, A. İ. ve Bahar, F. (2016). Üstün zekâlı olan ve olmayan ilköğretim öğrencilerinin okuma tutum ve tercihlerinin karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim*, 41(187), 45-61. doi: 10.15390/EB.2016.4595
- Bayram, O. (1990). *İlkokul çağı çocuklarının okuma alışkanlığı ve Yenimahalle ilçe halk kütüphanesi gezici kütüphane hizmeti* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: <http://www.bbytezarsivi.hacettepe.edu.tr/jspui/bitstream/2062/522/1/46.pdf>
- Cengiz, E. (2017). *Halk kütüphanelerinde derme geliştirme politikaları: Türkiye’de halk kütüphaneleri üzerine bir değerlendirme* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cevher, N. (2015). *Ankara’daki halk kütüphanesi çocuk bölümlerinin çocukların okuma alışkanlığındaki rolü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Coşkun Sayer, R. (2007). *Çocuk kütüphanelerinde elektronik yayınların kullanımı ve yaygınlaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Devrimci, H. (1993). *İlkokul 5. sınıf çocuklarında okuma alışkanlığının incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Doiron, R. ve Asselin, M. (2011). Promoting a culture for reading in a diverse world. *IFLA journal*, 37(2), 109-117. doi: 10.1177/0340035211409847
- Durualp, E., Durualp, E. ve Çiçekoğlu, P. (2013). 6-8. sınıftaki öğrencilerin okumaya ilişkin tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 159-174. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/253940>
- Ekici, S. (2014). *Ankara'daki anaokullarının okuma alışkanlığına hazırlık yeterlilikleri açısından değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erdal, K. ve Yurtseven Yılmaz, H. (2018). Saftirik Greg'in Günlüğü serisinde okul yaşamı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(2), 1126-1147. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/503692>
- Ersoy, A. (2009). *Yaşam boyu öğrenme ve Türkiye'de halk kütüphaneleri* (Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gönen, M., Temiz, N. ve Akbaş, S. C. (2015). Erken çocukluk döneminde çocuk kütüphanelerinin rolü ve önemi: Bir kütüphane programı örneği, *Milli Eğitim Dergisi*, 208(44), 76-90. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/441341>
- Gürbüz, M. (2014). IFLA-Ülkelerin en iyi on resimli çocuk kitapları listesi projesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(1), 79-87. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/811309>
- Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği (2012, 11 Ocak). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı: 28170). Erişim adresi: <http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/5,halkkutuphaneleri-yonetmeliği-11-01-2012-resmî-gazetepdf.pdf?0>
- Hashempour, L. ve Sapchi, A. T. (2015). Okul kütüphanelerinde renk etkileri ve önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 208(44), 51-60. Erişim adresi: http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/208.pdf
- IFLA. (2011). IFLA çocuk kütüphanesi hizmetleri için ilkeler (B. Yılmaz ve S. Ekici, Çev.). *Türk Kütüphaneciliği*, 25(4), 545-552. [Orijinal kaynağın yayın tarihi, 2003]. Erişim adresi: <https://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/viewFile/430/422>
- International Reading Association. (2010). Sparking the imagination: Dolly Parton's Imagination Library program presents 25 millionth book. *Reading Today*, 28(1), 2. Erişim adresi: <http://0212ut4jm.y.http.eds.a.ebscohost.com.proxy.uludag.deep-knowledge.net/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=290afe44-2533-4a05-8784-31f0ba52a9c8%40sessionmgr4006>
- İnce Samur, A. Ö. (2017). Okuma kültürü edinme sürecinde "ilkokul dönemi (6-10 yaş)". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 50(1), 209-230. doi: 10.1501/Egifak_0000001393
- İskender, H. (2017). Günlük türünün Türkçe öğretiminde kullanım olanakları üzerine bir değerlendirme: Zlata'nın günlüğü örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 413-423. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/351415>
- Karadeniz, C. (2011). Dünyada çocuk kütüphaneleri ve Japonya örneği: Bunko. S. Sever, C. Aslan, Ö. Kanat Soysal, S. Canlı, Ş. Önal, B. Çıldır, S. Karagül, B. N. Doğan, Ö. İnce Samur (Yay. Haz.), 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (s. 841- 847). Ankara: COGEM.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi* (17. bs.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş Ateş, E. (2013). *Çocukların bilgi arama davranışlarının analizi ve çocuklara yönelik elektronik bilgi kaynakları içeren bir veritabanı tasarımı* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karatay, H. (2010). İlköğretim öğrencilerinin okuduğunu kavrama ile ilgili bilişsel farkındalıkları. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27(27), 457-475. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157003>

- Keseroğlu, H. S. (1989). *Halk kütüphanesi politikası ve Türkiye Cumhuriyeti'nde durum*. İstanbul: Türkiye Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Koç, K., Yıldız, S. ve Coşkun, R. (2015). Çocuklar resimli çocuk kitaplarındaki resimleri nasıl yorumluyor? Behiç Ak'ın "Uyurgezer Fil" kitabı ile yapılan görsel okuma üzerine bir araştırma. *Turkish Studies*, 10(4), 687-706. doi: 10.7827/TurkishStudies.7747
- Kurulgan, M. ve Çekerol, G. S. (2008). Öğrencilerin okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıkları üzerine bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 237-258. Erişim adresi: <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/329/544378.pdf>
- Kütüphane Hizmet Esasları Genelgesi. (2012). *Mevzuat (genelgeler)*, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı. Erişim adresi: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14009/genelgeler.html>
- KYGM. (2018). 2017 yılı istatistik bilgileri, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı. Erişim adresi: <http://www.kygm.gov.tr>
- Lüle, E. (2007). Yedi farklı çocuk kitabının çocuk yazını ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(14), 17-30. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/92341>
- Mazlum, Ö. ve Mazlum, F. S. (2016). İlköğretim 4. sınıf ders kitaplarının görsel tasarımına yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *Sanat Eğitimi Dergisi*, 4(1), 1-18. doi: 10.7816/sed-04-01-01
- Mohr, K. A. J. (2003). Children's choices: A comparison of book preferences between hispanic and non-hispanic first-graders. *Reading Psychology*, 24(2), 163-176. doi: 10.1080/02702710308231
- Nergis, A. (2011). Okuryazarlık kültürü ve değişen okuryazarlık türleri. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(3), 1133-1154. Erişim adresi: <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423904367.pdf>
- Önal, H. İ. (2006). Türkiye'de basımcılık ve yayıncılık bilgi hizmetlerine etkisi: Tarihsel araştırma. *Bilgi Dünyası*, 7(1), 1-22. Erişim adresi: <http://bd.org.tr/index.php/bd/article/viewFile/280/275>
- Önerli, S. (1967). Çocuk kitapları ve çocuk kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 16(3), 209-212. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/1977/1949>
- Sevmez, H. (2009). *Türkçe öğretmen adaylarının okuma alışkanlığı ve kütüphane kullanımı üzerine bir inceleme (SÜ Eğitim Fakültesi örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Simon, S. (2001). *Animals nobody loves*. Seastar. [Elektronik sürümü]. Erişim adresi: https://play.google.com/books/reader?id=_7x9ZRYPBJEC&hl=tr&printsec=frontcover&source=gbs_atb_hover&pg=GBS.PA6
- Stranger-Johannessen, E. (2014). Promoting a reading culture through a rural community library in Uganda. *IFLA journal*, 40(2), 92-101. doi: 10.1177/0340035214529732
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Thompson, L. S. (1952). *Türkiye'de kütüphaneleri geliştirme programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. Erişim adresi: <http://212.174.157.46:8080/xmlui/bitstream/handle/11543/1167/197401910.pdf?sequence=1>
- Trim, M. (2004). *Growing and knowing: A selection guide for children's literature*. München: Die Deutsche Bibliothek.
- Türk Kütüphaneciler Derneği. (2018, Mayıs 21). *Ekim 2014 - Ekim 2016 (27. Dönem) Faaliyet Raporu*. Erişim adresi: http://kutuphaneci.org.tr/wp-content/uploads/27_DonemFaaliyetRaporu.pdf
- Ungan, S. ve Demir, E. (2016). Günümüz çocuk edebiyatı yazarları ve eserleri üzerine bir inceleme. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 1(1), 40-65. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/315588>

- Uzuner Yurt, S. ve Şimşek, T. (2016). Sevim Ak'ın öykülerinin eğitsel değerleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(4), 474-488. doi: 10.16916/aded.267382
- Yağcı, Y. (2007). Çocuk ve gençlerin kitaba ulaşmasındaki köprüler. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1), 62-71. Erişim adresi: <http://tk.org.tr/index.php/TK/article/view/22/23>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5. bs.). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, A. (2008). Okulöncesi çocuklara yönelik kütüphane hizmetlerinin önemi ve başarılı bir kütüphane örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 22(2), 169-186. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/406/398>
- Yılmaz, B. (2000). Çok kültürlü toplumlarda etnik azınlık çocuklarının okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıkları. *Türk Kütüphaneciliği*, 14(4), 451-465. Erişim adresi: <http://tk.org.tr/index.php/TK/article/viewFile/697/694>
- Yin, R. K. (1994). *Case study research: Design and methods* (2. bs.). Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Yurttabir, M. (1956). İstanbul Ragıp Paşa Çocuk Kütüphanesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 5(1), 49-52. Erişim adresi: <http://tk.org.tr/index.php/TK/article/viewFile/2207/2175>

Summary

Children's libraries are considered as one of the most effective environments through which children participate in social life (IFLA, 2011; Yılmaz, 2008), develop the habit of reading (Devrimci, 1993) and life-long learning skills (IFLA, 2011). Those employed at children's libraries should be equipped to offer books according to the tastes and wishes of children, to give them freedom to choose their own books and to guide them where necessary. Maintaining the culture of literacy in the society depends on enabling children to gain the habit of using libraries (Nergis, 2011). One of the steps towards this is to offer a library environment which children can enjoy. Children can use libraries effectively in terms of reading for the first time at second-grade level. That said, this study aimed to determine the reading preferences and expectations of second-grade students in primary schools from libraries. In that sense, it seeks to answer the following questions:

1. How frequently do the students use the books at libraries?
2. What are the reading preferences of the students who frequently borrowed books from libraries in the last year?
3. What are the expectations of the students who borrowed the most books from libraries in the last year?

It employed a holistic, multi-case study design, which is one of the case study designs. Interviews were planned to be made with a total of 15 students, five students who most accessed to each of the three libraries selected by the researchers through criterion sampling method. However, as the parents of three students did not give the necessary permission for the interview, the study was performed with 12 second-grade students. The reading preferences and expectations of the students from libraries were determined by one of the researchers through face-to-face interviews. The data were analysed by means of descriptive analysis method.

The primary school second-grade students who borrowed the most books from libraries prefer libraries and their own bedrooms to read books. Some students report that they can read books at any quiet environment.

All of the students who prefer libraries to read books justify their decisions by the fact that libraries are quiet. The students who prefer their own bedrooms state that their bedrooms are quiet, that they feel comfortable there and that their bedrooms are the most suitable environment for reading. Further, they want the libraries to increase the number of books they offer and to offer more entertaining books. All of the second-grade students, who borrowed the most books from libraries and indicate the desire to become a life-long learner considering their frequency of reading, report that they require a quiet environment to read. The finding that almost half of the students interviewed prefer libraries for reading can be interpreted in two ways. Firstly, the students consider libraries as the most suitable environment for reading and libraries are quiet. Secondly, the students do not believe that their homes or schools do not meet the necessary conditions to read.

The two expectations most commonly articulated by the students are that libraries should increase the number of books they offer and offer more entertaining books. These expectations emphasize the need to increase the number of books in the collections of these libraries and to include more children's literature works in children's collection, which are considered entertaining by children.

Usability of Electronic Records Management System (ERMS) of the Republic of Turkey Ministry of Health

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Elektronik Belge Yönetim Sisteminin (EBYS) Kullanılabilirliği

Semanur Öztemiz*

Abstract

The purpose of this study is to evaluate the usability of ERMS concerning the case of the Republic of Turkey Ministry of Health, which is one of the most important institutions of Turkey. Quantitative and qualitative methods are used together in the study. Usability of ERMS, alongside a task-based application, is analyzed by interviews based on evaluating system & user interactions. Findings showed that participants evaluate the Republic of Turkey Ministry of Health ERMS satisfying and trustworthy while it has some weak points. According to participants, a sort of enhancements, particularly educational videos and user feedback, which will increase usability, seemed inevitable. It's thought that results of this study, which is expected to contribute to the literature, can provide an exemplary ERMS - user experience for researchers and system developers.

Keywords: Usability; electronic records management systems; ERMS of Republic of Turkey Ministry of Health.

Öz

Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin en önemli kurumlarından olan Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı örneğinde elektronik belge yönetim sisteminin (EBYS) kullanılabilirliğini değerlendirmektir. Çalışmada nicel ve nitel yöntem bir arada kullanılmıştır. EBYS'nin kullanılabilirliği görev tabanlı bir uygulamanın yanı sıra, sistem-kullanıcı etkileşimlerini değerlendirmeye odaklanan görüşmeler doğrultusunda analiz edilmiştir. Bulgular, katılımcıların TC Sağlık Bakanlığı EBYS'sini tatmin edici ve güvenilir bir sistem olarak değerlendirdiğini, bununla birlikte sistemin bazı zayıf yönleri olduğunu düşündüklerini göstermiştir. Katılımcılara göre eğitim videoları ve kullanıcı geri bildirimleri başta olmak üzere kullanılabilirliği artıracak bir takım iyileştirmeler kaçınılmaz görülmektedir. Alanyazına katkı sağlaması beklenen bu çalışma sonunda ulaşılan vargıların, araştırmacılar ve sistem geliştiriciler için örnek bir EBYS - kullanıcı deneyimi ortaya koyacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kullanılabilirlik; elektronik belge yönetim sistemi; Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı EBYS.

Introduction

Usability is defined as a function of the ease of use of a product. In other words, usability means the effective usage of a product by a particular user for a particular task in a particular context (Bevan, Kirakowski, and Maissel, 1991). Usability studies became popular in the 1980s. Since then, they have increased heavily in investigating human-computer interaction (Lior, 2013, p.

---

* Dr., Hacettepe University Department of Information Management, Turkey.

E-mail: semanuroztemiz@gmail.com

Dr., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

268). Usability is indispensable for all types of use, no matter what they cover, and issues under its function have a significant effect on the purpose, independently from the field of application. If we think about computer systems, their enhancement on work productivity and pleasure, such as reduced error rates and increased cost savings, usability plays a vital role. (Ovaska, 1991, p. 47-48). In this study, usability is analyzed over ERMS, which is defined as “*a computerized system that facilitates the creation, capture, organization, storage, retrieval, manipulation and carrying out of institutions’ works and transactions within the framework of their legal obligations*” (Özdemirci and Bayram, 2009; Yatin, Ramli, Hashim and Kadir, 2015). The system requirements, design features, security, and management have been subjected by many research related to ERMS. According to some researches, “*an ideal ERMS should include a process for check-in check-out, version control and audit trail, record review, security processes, organizational processes, free-text searching, metadata, workflow, imaging, and publishing*” (National Archives in Malaysia, 2011; Raynes, 2002). Adopting ERMS in all institutions and using electronic environments for exchanging official records between institutions, contribute to the expected development in the operation of organizational structures (Demirtel and Bayram, 2014).

Thanks to the capacity of ERMS to store original records, organizations prefer to benefit from ERMS, while digitizing and storing paper record collections (Brown, 1993; Tiitinen, Lyytikäinen, Paivarinta, and Salminen, 2000; Hung, Tang, Chang, and Ke, 2009; Shepherd, 1994). ERMS manages only records, not the information contained within records. It provides efficiency in record storage and retrieval and information access (Yatin et al. 2015). ERMS provides a structure that enables production, distribution, and archiving of all record based archival materials produced in the enterprise. Several researchers emphasize that ERMS is primarily applied in archiving (Bikson and Frinking, 1994; Brown, 1993). Some of the studies directly mention the usability of ERMS. Su and his friends (2017) aimed to understand the usability of ERMS in state institutions using the benefits of human factor engineering. They recommended using human factor engineering for system interface design when setting up a record management system. Su and his friends also believed that the system helped to maintain efficiency and provided the main purpose of structuring withstanding record management systems in state institutions.

Some researches aimed to investigate the ERMS usage in their countries. Yatin and others (2015) revealed the factors that affect the usability and effectiveness of the record management system in public organizations in Malaysia. Results have shown that service quality and information quality are significantly correlated. This study provided valuable information for the government in implementing the "Generic Office Environment - Electronic Government Document Management System" in the future. Corrao and others (2010) initiated to examine the role of usability testing in the evaluation of an Electronic Health Record System. They detected general functionality but higher overall satisfaction than expected. As a result of their study, Corrao and others (2010) mentioned that usability testing could improve the chances that enable to design of ERMS in an integrated way with existing workflow and business processes. Gregory (2005) investigated the implementation of an ERMS in the National Health Service Purchasing and Supply Agency, a UK government agency. This study shows that ERMS causes a massive cultural shift that can be made easier with the backing of senior management. In his study Gregory (2005) also emphasizes that desired results can be achieved with a strong team. Johnston and Bowen (2005) revealed the benefits achieved by organizations that have implemented an ERMS. This research claimed that an organization that is planning to implement an ERMS could be confident that ERMS provides real benefits and an acceptable return on investment.

In Turkey, though usability-focused studies are few, the literature on ERMS is quite extensive. Studies are examined the subject both in terms of its theoretical aspects and in terms of its application. Tamtürk (2017) examined the benefits of ERMS that would be provided to the

public. In line with this objective, Tamtürk evaluated the concept of e-government, and he investigated frequently encountered problems and solutions for system development. Karagöz (2013) examined the usability of the ERMS of Middle East Technical University. He identified some usability issues such as complexity and inconsistency as a result of his study. He suggested that the home page of the system should be designed for easy to use and the actions. In his study Külçü (2009a) evaluated new aspects of records management practices introduced by the start of the provision of public services in the electronic environment. He emphasized the requirements of legal and administrative criteria related to ERMS applications. In another study, Külçü (2009b) assessed the records system of a Turkish public university, using the example of Hacettepe University to develop records management programs in Turkish universities. He determined that institutional processes in Turkish public universities relating to records were not able to meet legal and administrative requirements. Yalçınkaya (2016) analyzed the factors that contribute to the successful implementation of ERMS by organizations and the benefits gained through ERMS implementation. He mentioned that a successful benefit analysis should contain details about organizations, staff, society, financial, and environmental. Özdemirci and Bayram (2009) aimed to introduce the basics of national records management and to direct a policy that will provide speed and function to the integrated state structure within the public. The researchers mentioned that an e-government transformation working with national e-record management policy can enable the creation of a public administrative structure with an effective, transparent and simplified business process, and can provide better quality and faster public service to the business world.

There is not a standard ERMS implementation in the public institutions in Turkey. In other words, ERMS implementations are differently shaped based on institutional requirements. This study will help to understand the usability of the ERMS in the case of the Ministry of Health. From the viewpoint of the Ministry of Health, ERMS is a kind of system which records any document created by its central, provincial and abroad organizations and associated and affiliated institutions' organizations, and shares that information within electronic media and provides easy access to ERMS users (Republic of Turkey Ministry of Health Annual Report, 2018, p. 22). *"Ministry of Health ERMS is amongst the commonly used system by a large number of users (220000 users). Also, there is no other institution widely using this system concerning provincial organizations. In fact, in addition to central institutions and affiliated departments, ERMS is widely used by all health departments from the 81 cities of Turkey, and generated document quantity goes up to 12 million in those departments. By taking into account user and document counts, it can be said that the Ministry of Health is the most widely ERMS used institution in Turkey"* D. Kavak (personal communication, November 25, 2019)¹.

Usability is based on user feedback through evaluation rather than relying on the designer's experience and background. This study can be useful to reveal the usability of ERMS of the Ministry of Health in users' points of view. Research findings can be useful in the improvement process of the system effectively.

ERMS in Turkey

The beginning of ERMS in public institutions of Turkey dates back to the 2000s when arrangements of transporting work processes to electronic media were being carried out. Standardization activities were performed to overcome differences arisen in institutional applications, based on international samples in 2003 (Kandur, 2011).

In 2003, important steps were taken to actualize the e-Turkey Project, which was aimed to comply with global competitive conditions and to protect the integrity of all activities in this

---

¹ This information was obtained from Health Specialist Dilek Kavak, Unit Supervisor of the ERMS of Ministry of Health. The interview held on November 25, 2019.

field by determining information society strategy and politics in the supervision of General Directorate of State Archives (“Yüksek Planlama Kurulu”, 2005). The process, in which Marmara University Department of Information Management was also involved, had been completed right after necessary arrangements on editing and accessing records.

“e-signature law,” which come into force in 2004, 23rd of July, made records generated in electronic media to be valid legally (Önaçan, 2012). By the General Directorate of State Archives, the first model named “Electronic Records Management System Criteria Reference Model (v.1.0)” covering ERMS’s legal, technical and administrative aspects was released. In 2006 a more sophisticated version of the model was released (Kandur, 2011).

In Turkey, public institutions and organizations initiated the use of electronic record generating and management in a widespread manner beginning from 2007. In the same year, “TS 13298 Electronic Records Management Standard” was issued by modeling ISO 15489 Information and Documentation - Records Management (2nd part) standard on and became a mandatory standard in public institutions (Kandur, 2011; Özdemirci, 2003).

In 2011, by a series of legal arrangements, the first steps were taken for the Registered Electronic Mail (REM) system, which provides secure and efficient record exchange between public institutions and organizations and supports legal validity to those records (Özaçan, 2012).

The latest version of the TS 13298 standard, which was first developed and released in 2015, also emphasizes record sharing between institutions. It was proposed ERMS in institutions and organizations to work together with other information systems in an integrated manner (Kandur, 2016). The regulation on procedures and principles required by official correspondences, which came into force in 2015, made it obligatory for public institutions and organizations officially to communicate under e-Correspondence Project, to conform to the e-Correspondence Technical Guide prepared by Ministry of Development (Tahtalıoğlu, 2018).

Methodology

This study was conducted using a mixed-method. The term “mixed method” refers to the integration of quantitative and qualitative data within a single investigation. The main feature of this methodology is that such integration allows the use of more complete and synergistic data than performing separate quantitative and qualitative data collection and analysis (Wisdom and Creswell, 2013).

The time spending on task and counting of mouse clicks are among the most common measures in the evaluation of usability (Kortum and Acemyan, 2016). In the first stage of this study, a task-based usability test implemented to volunteers from the General Directorate of Health Information Systems Department, which has the most common users of ERMS in the Ministry of Health. General Directorate of Health Information Systems Department has 13 staff, and 10 of them were volunteers for attending to the study. Participants (P) were composed of help desk officers (P1 and P2), consultants (P3 and P5), health specialists (P4 and P10), assistant specialists (P6 and P7) and test specialists (P8 and P9). While selecting participants, age, sex, educational background, computer, and internet skill levels are not taken into consideration.

To carry out the research, the functions of ERMS were determined, and 10 tasks were prepared to measure users’ ‘task perform’. The ERMS unit supervisor was consulted in determining the tasks. An appropriate research environment was prepared, and participants were asked to perform tasks. The records of the click counts and access times were kept by the Camtasia Studio program, while the SPSS program was used for the analysis of these data. The participants have been informed that in any case, they are not allowed to ask for assistance, as it would damage the overall accuracy of the research. It was also stated that any question they fail

to answer could be skipped. The research was carried out in a quiet and natural environment where the participants can feel relaxed.

Usability can't be analyzed by just counting clicks or time spent. The user's positive experience and task completion skills should be the key metrics for measuring usability (Farley, 2017). Therefore, in the last stage, an interview with semi-structured questions was conducted with participants to assess their satisfaction with the system. Collected data through interviews were analyzed using the content analysis method. In this context, data coded and interpreted under appropriate themes. Then these data have been analyzed, interpreted, and added to report.

Findings

All of the participants were experienced with ERMS. The task scenarios, which users were required to complete as follows:

Task 1: Create a record on the subject of stethoscope requests for health personnel using the new draft method.

Task 2: Create a record related to the security demands of doctors with the draft method from the file.

Task 3: Protect the record that is related to the health system in the hospitals of Turkey.

Task 4: Send the record related to participation in a conference on preventing obesity in Turkey to the General Directorate of Health Services.

Task 5: Send the down syndrome information meeting record to the Director of General Public Health.

Task 6: Answer a record which is about health literacy in public administration.

Task 7: Send the same record, which is about ERMS installation and usage information, to ERMS director, to archives, and helpdesk.

Task 8. Re-circulating a record to someone else. The record related to joining a symposium on a healthy life. Send it to the ERMS director to invite him. Then re-arrange the same record and send it to the information manager.

Task 9. Automatically print the record on routine monthly meeting with the related button in the "Topic, Privacy, File Plan and Distribution" metadata fields in the new draft template.

Task 10. Automatically print "Distribution, Flow, Attachment, and Interests" metadata fields in the new draft template with the relevant buttons.

The number of clicks for completing a particular task and task completion time defined as quantitative findings. These findings, which derived from completing state of users on 10 tasks, are listed below.

Table 1 identifies the completion of the tasks for each user; also, it shows the accomplishment state of the tasks. According to The ISO/IEC 9126-4 Standard metrics (2004), the task completion rate is between 80%-100% (Number of tasks completed successfully/total number of tasks undertaken x100%). Based on this finding, it can be said that the effectiveness of the system is very high. All of the participants accomplished tasks between 1 and 4 and task 8. P5 was the only participant who could not complete task 5. P4 was unsuccessful for T6 and T7. Assistant specialists (P6 and P7) could not perform T9 and T10. The participants also stated their opinions on many different aspects of the ERMS throughout the usability test. Most of the opinions indicate their satisfaction with the system.

Task completion time is seen as an important criterion for an effective system. Short completion durations foster higher perceived trustworthiness and lower user frustration (Ceaparu et al. 2004; Nielsen, 1999). Long completion duration may cause lower satisfaction and poor

productivity (Hoxmeier and DiCesare, 2000). Table 2 shows the completion duration for each task in minutes. It shows that the completion times are generally similar, but that the tasks between T5 and T10 are completed in longer duration. The higher completion times can be a result of the tasks that require more effort or the wrong choice of participants. The participants may also have chosen the longest path in the system. If they had chosen the lowest path, they would have completed the tasks in less time.

Table 1

Task completion state

Tasks (T)	Participants (P)										Successful	Unsuccessful
	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9	P10		
T1	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	10	0
T2	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	10	0
T3	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	10	0
T4	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	10	0
T5	√	√	√	√	X	√	√	√	√	√	9	1
T6	√	√	√	X	√	√	√	√	√	X	8	2
T7	√	√	√	X	X	√	√	√	√	√	8	2
T8	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	10	0
T9	√	√	√	√	√	X	X	√	√	√	8	2
T10	√	√	√	√	√	X	X	√	√	√	8	2
Task completion rate (%)	100	100	100	80	80	80	80	100	100	90		

Table 2

Task completion time (by minutes)

Tasks (T)	Participants (P)										Time		
	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9	P10	Min.	Max.	Avg.
T1	01:06	01:35	02:12	02:13	02:01	02:11	01:20	02:17	02:14	02:01	01:06	02:17	01:55
T2	02:10	01:08	02:03	02:01	01:48	01:10	01:02	02:02	01:49	01:52	01:02	02:10	01:42
T3	00:40	00:43	00:45	00:47	00:46	00:41	00:38	00:58	00:57	00:49	00:38	00:58	00:46
T4	00:59	01:06	01:48	02:10	02:03	01:13	01:21	01:48	01:26	02:12	00:59	02:12	01:36
T5	02:45	02:37	02:51	02:16	-	02:48	03:10	02:11	02:49	02:29	02:11	03:10	02:39
T6	03:10	02:48	02:51	-	02:44	02:38	02:39	02:47	02:38	-	02:38	03:10	02:46
T7	02:45	02:33	02:41	-	-	02:29	02:12	02:24	02:12	02:37	02:12	02:45	02:29
T8	01:12	02:49	03:01	03:04	02:57	02:49	02:48	02:57	02:32	02:44	01:12	03:04	02:41
T9	02:22	02:32	02:18	03:06	02:42	-	-	02:32	02:41	02:27	02:18	03:06	02:35
T10	02:13	02:11	02:34	02:10	02:24	-	-	02:47	02:36	02:24	02:10	02:47	02:24
Total	19:22	20:02	23:04	17:47	17:25	15:59	15:10	22:43	21:54	19:35			

When the longest and lowest completion durations are compared in Table 2, it is observed that the difference is higher in T8. The shortest completion duration is one minute and 12 seconds, while the longest completion time is 3 minutes and 4 seconds. The difference can be thought to be due to user experiences or features. This situation can be identified with different factors such as age, experience, and excitement level. When considering the completion time for the participants, it is seen that the P3 spent less time to complete the tasks. In general, participants spent less time on ERMS for protecting the record that is related to the health system (T3), while they spent more time on answering a task which is about health literacy (T6).

Click counts is one of the most common measures in the evaluation of usability (Kortum and Acemyan, 2016). The common known three-click rule is an unofficial rule concerning the design of systems navigation. It suggests that a user should be able to find any information with no more than three mouse clicks, although there is little empirical evidence to demonstrate the validity of the three-click rule, optimal clicks make users more willing to use a system (Iglesias, Paredes, Gomez and Gutierrez, 2018).

Table 3
Distribution of click counts for each task

Tasks (T)	Participants										Click Counts			Optimal Path
	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9	P10	Min.	Max.	Avg.	Counts
T1	13	19	16	17	14	16	15	18	18	20	13	20	17	12
T2	12	9	11	11	24	11	10	11	12	11	9	24	12	10
T3	14	11	11	11	12	11	10	11	12	11	10	14	11	8
T4	11	11	11	11	21	11	10	11	10	11	10	21	12	9
T5	27	28	25	25	23	29	31	27	24	29	23	31	27	19
T6	27	41	24	-	23	36	39	33	33	-	23	41	32	19
T7	25	26	28	-	-	24	25	25	25	23	23	28	25	21
T8	24	34	31	26	22	30	32	26	25	28	22	34	28	20
T9	27	28	24	24	22	-	-	21	23	25	21	28	24	18
T10	34	36	32	33	34	-	-	27	26	32	26	36	32	23
Total	214	243	213	158	195	168	172	210	208	190	158	243	197	88

It can be seen from Table 3 that participants clicked more for the tasks T5 - T10. Users made far fewer mouse clicks on tasks on which they answered more quickly. The task T6, regarding answering a record which is about health literacy had shown a higher number of clicks (on average 32 times), while the task T3, about protecting the record that is related to health system had been clicked less (on average 11 times). When participants compared concerning click numbers, it is seen that the P2 (a help desk officer) clicked more than other participants did. P1, who is a health specialist, is the second-most clicker. The two most clicker participants are from different status. However, P8 and P9 are both testing specialists; they have close click counts (210 and 208, respectively). Thus, it can be said that status is not a determinative factor on the click counts. In all tasks, click counts of the participants are much more than the click counts of the shortest path suggested by the system. These differences especially have been observed during the completion of T6 - T8, and T10.

The Views of the Participants about ERMS

In the last stage of the study, an interview with the semi-structured questions was conducted to learn users' opinions concerning the ERMS. Research data were analyzed by the content analysis method. In the content analysis, research data was coded and analyzed under the concepts that explain them (Yıldırım and Şimşek, 2000). In this study, the data obtained from interviews were explained under five themes (see Table 4) coded by pre-determined concepts. The research process was completed after the findings were interpreted.

Table 4

Research themes

Themes	
Benefits of ERMS	How ERMS affect the period of record generation? How has ERMS affected the record submission process?
ERMS usage features	How do you evaluate ERMS usage? Do you need someone else's support in using ERMS? Do you prefer Web application? Does it support mobile applications?
ERMS help and navigation	What are the help options? Are the help options sufficient? How often do you refer to the help record when using ERMS? What does the system direct the user to? Are there any navigation options?
Learnable and memorable	Is the system easy to learn? Are the features of the system memorable? What are the developing aspects of the system?
The weakness and strengths of the system	What are the strengths of the system?

Benefits of ERMS

Under this theme, participants have evaluated the effects of ERMS on the period of record generation and record submission. All of the participants have claimed that the record management process has been shortened and facilitated by using ERMS.

"If you try to set the format in a paper, it will take at least 15-20 minutes. ERMS provides direct progress through the existing template. This situation has a positive effect on saving time" (P1).

"A user saves the average half an hour for a standard record by using ERMS. The system leads the user to be practical and fast. It also prevents paper waste" (P2).

"When a record distributes all over Turkey, it takes too much time. It takes a minimum of five minutes. However, the longest post in ERMS takes only 2 minutes. Although personal skills play an important role in this process, the time difference may be as low as 1/10 compared to physical record distribution" (P3).

"It takes quite a long time to find envelopes, addresses, and interested persons during the record sending process. ERMS certainly takes less time to generate records." (P4).

It is thought that ERMS minimizes the risks related to the record management process.

"The record distribution process in the physical environment had many difficulties. It was quite time-consuming to search an envelope to send the record physically. Risks based on bureaucratic processes (such as losing time and effort, forcing physical damage to the record, accessing records by unauthorized persons, etc.) may exemplify these difficulties" (P5).

It is particularly emphasized that ERMS provides low-cost advantage and eliminates repetitive business processes.

"I want to draw attention to the benefits of ERMS in terms of cost. It reduces the cost of distribution. In a physical distribution environment, you may be awaiting a response for a record that does not reach its recipient. However, you are now able to see who receives and reads the records in ERMS" (P5).

"The attachment of the record arrives later when records are arranged in a physical environment. In contrast, ERMS brings them together" (P6).

ERMS Usage Features

Within the scope of this theme, it is aimed to evaluate the utilization features of ERMS. In this context, the participants were asked some questions such as ease of use, language features, web, and mobile applications of ERMS. All of the participants pointed out that the system has easy-to-use features. It also has satisfying visual elements.

“A user who does not know about the system does not need any explanation by experts and other knowing people after the training process. The system is already directing the user to write in the correct format and automatically complies with the official correspondence rules. I do not prefer web application. I support mobile applications and use them periodically” (P1).

“Easy to use. I do not need anybody’s support. The visual features are well designed” (P2).

“Its’ usage is quite easy, considering the ERMS of different institutions. I do not need the support of someone in use. It’s quite easy to generate or send a record on the system. I prefer web application from time to time. I am using mobile app. The visual features are quite developed” (P3).

“ERMS of Ministry of Health is a user-friendly system. I use the web application only in emergencies. I know it supports mobile applications, but I have not used it. The colors, points, menu items are extremely well designed” (P4).

“It’s usage is quite easy, considering the ERMS of different institutions. I prefer web application. I have not downloaded the mobile app to my phone due to security reasons” (P5).

“I need the support of someone else, such as removing a file, saving an incoming record, etc.” (P6).

“For effective use, public culture should also be known. The system leads the user to this understanding. Mobile applications would use to see records in case of an emergency.” (P7).

“I love using mobile applications because they’re easy to use” (P9).

“I prefer web and mobile applications” (P10).

ERMS Help and Navigation

Under this theme, the participants were asked to evaluate the help and navigation features of ERMS. Help options and navigation features were evaluated within the framework of their sufficient. Participants have satisfied the help and navigation features.

“I never used the help record. Help options include software support, help record in the ERMS, phone, etc. Help options are quite enough. Navigation options are also adequate” (P1).

“I do not need the help record. Help options include help records and videos. Help options are adequate for me” (P2).

“Help options: help record on the port, phone, and software support. Help options are more than adequate. Users are smart. They do what the system administrators cannot think of. The active use of the distribution area is lovely, and this record provides a great advantage in sending. With the right to use, the system does not like the less. Navigation options are sufficient” (P3).

“Help options are quite enough. They are satisfying for a user” (P4).

“Navigation options are sufficient; I get warnings in possible shortcomings or wrong choices. Thanks to warnings, I can see my errors and complete the missing fields” (P6).

“The system warnings and notes are sufficient in the navigation options” (P9).

Learnable and Memorable Features

Participants were asked to evaluate systems related to learnability and memorable features. All of the participants indicated that they had found the system very easy to use, and accessing features easy to memorize.

“The system is quite easy to learn. What you learn remains in your mind. Even the middle age people from the provincial organization can easily remember the system’s features. If they forget something, the help record is already very practical to solve the problem” (P1).

“The system is exactly learnable and memorable. The system’s shortcomings: the outgoing folder is complex; the more irrelevant results are coming when looking for records. The answer does not exactly serve.” (P3).

The Weaknesses and Strengths of the System

Under this theme, the weak and strong aspects of the system were evaluated. Most of the participants have indicated that they encountered no error in the system. They see it quite enough, safe, fast, time, or platform-independent and practical.

“I think the system is quite enough, and it does not need to be improved. Strengths aspects of the system are reliable, by rules and fast” (P1).

“The system has enough options for its users. Strengths aspects of the system can be expressed as safe, fast, practical, independent of time and space” (P2).

“Strengths: I have access to records on many platforms that are independent of time and space. Paraph, mobile signature, and e-signature support in the mobile environment is a huge plus. The system stops wasting paper and filing. There is a simple archiving (filing) logic. A record association exists. The 5070 supports electronic signature law and many other regulations. It provides ease of sending records to institutions and organizations using Registered Electronic Mail. There is no situation concerning the end-user in the submission of REM, the general record that provides automatic transmission in the department” (P3).

“The strengths of the system: Safe, fast, problem solver (for damages such as loss and delay)” (P4).

“Strengths: providing hierarchical control, it’s safer than physical way, saves time-cost, it positively affects our corporate image.” (P5).

“The strengths of the system: fast, prevent record loss, easy accessibility. It also provides hierarchical order” (P6).

“E-mail integration is nice. One-click is enough to send the record by e-mail. I can easily export a barcode record. Improvements can be made for the end-user for reporting” (P7).

“The strengths of the system are to be safe and fast. These are very important features for us” (P9).

It is expected that the system should contain more detail in some applications. However, some help videos may be kept shorter.

“The outgoing folder is complex; the more irrelevant results are coming when looking for records. The answer option does not serve satisfying” (P3).

“Weaknesses: More details on Standard File Plans (SFPs) can be shared. There may also be more explanatory information about the SFP in the removal of the record. There is a need for training on how to search the record.” (P4).

“Help videos can be kept shorter; less is more. Each topic in ERMS can be considered as a different video headline. Long videos do not track users. Directions to improve the system: It must include more informative videos. Because it is an official application, the user has a timid approach for using it.” (P5).

It is thought that the system can be improved with some add-ons or revisal.

“Tracking option can be added to the system. For example, users from the same department should have the option to view any record.” (P6).

“The over script, the attachment, and the interest can be sent by only one process. It is time-consuming to prepare and follow in the physical environment. The system leads users to adapt to the correct hierarchical flow, formal correspondence rules, and other standards.” (P10).

Conclusion

This study investigated the usage and effectiveness of the record management system in the Republic of Turkey Ministry of Health, which is a public regulatory institution in the field of health. The participants supported the research with two-stage participation. In the first phase of the study, the participants asked to fulfill the predetermined tasks. In the next stage, they were asked to evaluate the system within the framework of various aspects.

Findings show that most of the participants completed all tasks successfully. Findings also indicate that the system is quite effective in terms of usability. For most of the participants, the system has satisfactory features. According to the participants, the most known features of the system are reliable and fast. Language, visual features, and menu options were defined as functional and convenient. Participants evaluated the access features of the system as easy to remember. The multiple options for access can be seen among the satisfying features of the system. The intense use of the web or mobile application options is among the supportive findings. The practicality of integrated services such as email integration is pleasing for users.

Research findings also showed that the system minimizes hierarchical error in record submission. The record management process has been shortened and facilitated by using ERMS. Usefulness, ease of use, help, and navigation options are important for users' intention to use ERMS. The use of ERMS provides many advantages such as increasing worker efficiency, improving services, increasing record storage capacity, and eliminating duplication of work by different departments. On the other hand, some incomplete features are giving less detail for using the main elements, such as the Standard File Plan. Besides, there is a need for training in performing searches in the system. Existing training videos are seen as not satisfactory but also time-consuming. The findings of the study yield actionable results that positive impact on existing ERMS performance. Therefore, the results should be considered in light of the objectives and goals of the institution. Some suggestions can be taken into consideration, based on the obtained findings below:

- Training videos should contain more practical information.
- The system must not waste the user's time.
- Some buttons can handle the user feedback mechanism.
- Record tracking options can be expanded to allow the same record to be viewed by all concerned.
- The search results screen should be organized to bring more meaningful results.
- The usability test should be carried out again.
- The system should be revised using findings
- More work could be carried out on the usability of ERMS.

- Some future researches may include comparisons with other institutions or other countries.

It is hoped that research in this area will continue, and each discovery will improve and perfect the measurement and evaluation of ERMS' effectiveness.

Acknowledgment

I would like to thank Health Specialist Dilek Kavak for her contribution to the data collection process.

References

- Bevan, N., Kirakowski, J., and Maissel, J. (1991). What is usability? Available at <https://pdfs.semanticscholar.org/6ebb/47bcbe8f8e3f427fef4c0ecb3235e206d15d.pdf>
- Bikson, T. K. (1994). Organizational trends and electronic media: work in progress. *The American Archivist*, 57(1), 48-68.
- Brown, T. E. (1993). A decade of development: Educational programs for automated records and techniques within the Society of American Archivists. *American Archivist*, 56(3), 410-423. doi:10.17723/aarc.56.3.3302282246h65268
- Ceaparu, I., Lazar, J., Bessiere, K., Robinson, J., and Shneiderman, B. (2004). Determining causes and severity of end-user frustration. Available at <http://www.cs.umd.edu/hcil/trs/2002-11/2002-11.pdf>
- Corrao, N. J., Robinson, A. G., Swiernik, M. A. and Naeim, A. (2010). Importance of testing for usability when selecting and implementing an electronic health or medical record system. *Journal of Oncology Practice*, 6(3), 120-124. Available at <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2868635/>
- Demirtel, H., and Bayram, Ö. (2014). Elektronik belge yönetim sistemlerinin verimliliğe katkısı: Kalkınma Bakanlığı örneği. *Bilgi Dünyası*, 15(1), 91-101. Available at <http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/423>
- Farley, M. (2017). 4 reasons why counting clicks is overrated. Available at <https://cetaris.com/blog/4-reasons-counting-clicks>
- Gregory, K. (2005). Implementing an electronic records management system: A public sector case study. *Records Management Journal*, 15(2), 80-85. doi:10.1108/09565690510614229
- Hoxmeier, J. A., and DiCesare, C. (2000). System response time and user satisfaction: an experimental study of browser-based applications. M. Chung (Ed.), In *Proceedings of the 6th Americas Conference on Information Systems* (p. 140-145). Long Beach, CA. Available at <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.99.2770&rep=rep1&type=pdf>
- Hung, S. Y., Tang, K. Z., Chang, C. M., and Ke, C. D. (2009). User acceptance of intergovernmental services: An example of electronic document management system. *Government Information Quarterly*, 26(2), 387-397. Available at <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0740624X08001627>
- Iglesias, L. J., Paredes, C. A., Gomez, L. S., and Gutierrez, M. P. M. (2018). User experience and the media: The three-click rule on newspaper websites for smartphones. Available at <http://www.revistalatinacs.org/073paper/1271/RLCS-paper1271en.pdf>
- Johnston, G. P., and Bowen, D. V. (2005). The benefits of electronic records management systems: a general review of published and some unpublished cases. *Records Management Journal*, 15(3), 131-140. doi:10.1108/09565690510632319
- Kandur, H. (2011). Türkiye'de kamu kurumlarında elektronik belge yönetimi: mevcut durum analizi ve farkındalığın artırılması çalışmaları. *Bilgi Dünyası*, 12(1), 2-12. Available at <http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/6>
- Kandur, H. (2016). Kamu kurumlarında elektronik belge yönetimi: güncel sorunlar ve geleceğe yönelik beklentiler. F. Özdemirci, N. Özel, T. Çakmak, Z. Akdoğan and Yalçınkaya (Ed.), In *e-Beyas*

- 2015 Sempozyumu Kurumsal Belleklerin Geleceği: Dijitalleştirme-Elektronik Arşiv-Elektronik Belge Yönetimi (p. 29-34). Ankara, Ankara Üniversitesi Belge Yönetim ve Arşiv Sistemi Koordinatörlüğü. Available at http://2015.ebeyas.org/wp-content/uploads/2016/04/e-BEYAS2015_Bildiriler.pdf
- Karagöz, A. (2013). *A usability study on electronic document management system in Middle East Technical University* (Unpublished master thesis). Middle East Technical University: Ankara. Available at <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12616524/index.pdf>
- Kortum, P., and Acemyan, C. Z. (2016). The relationship between user mouse-based performance and subjective usability assessments. Available at <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1541931213601275>
- Külcü, Ö. (2009a). Evolution of the e-records management practices in e-government: reflections from Turkey. *The Electronic Library*, 27(6), 999-1009. Available at http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/Evolution_of.pdf
- Külcü, Ö. (2009b). Quality documentation and records management: A survey of Turkish universities. *Aslib Proceedings*, 61(6), 459-473. Available at <https://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/00012530910989616>
- Lior, L. N. (2013). Evaluating your information experience. In *Writing for interaction: Crafting the Information Experience for Webb and Software Apps* (p. 241-261). USA: Elsevier. Available at <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780123948137000122>
- Republic of Turkey Ministry of Health Annual Report. (2018). Available at <https://sgb.saglik.gov.tr/Dkmanlar/TC%20Sağlık%20Bakanlığı%20Faaliyet%20Raporu%202018.pdf>
- National Archives in Malaysia (2011). Electronic records management systems -system specifications for public offices. Available at <http://www.jpm.gov.my/sites/default/files/u290/ELECTRONIC%20RECORDS%20MANAGEMENT%20SYSTEMS%20-%20SYSTEMS%20SPECIFICATION.pdf>
- Nielsen, J. (1999). Trust or bust: Communicating trustworthiness in web design. Available at <https://www.nngroup.com/articles/trustworthy-design/>
- Ovaska, S. (1991). Usability as a goal for the design of computer systems. *Scandinavian Journal of Information Systems*, 3, 47-62. Available at <https://pdfs.semanticscholar.org/8594/d5e5ea801d4aa1d5a85f40b73cb3e6a4bb15.pdf>
- Önaçan, M. B. K. (2012). Kamu kurumları arasında elektronik belge alışverişi ile ilgili mevzuat ve kamu kurumlarında yapılması gerekenler. *Bilgi Dünyası*, 13(2), 494-506. Available at <http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/81>
- Özdemirci, F. (2003). İlk uluslararası belge yönetim standardı: ülkemiz açısından bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(3), 225-246. Available at <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/264>
- Özdemirci, F., and Bayram, Ö. (2009). Approaches of e-records management in e-state transformation process in Turkey. In Lytras M.D., Ordonez de Pablos P., Damiani E., Avison D., Naeve A., Horner D.G. (Ed.), *Best Practices for the Knowledge Society. Knowledge, Learning, Development and Technology for All. WSKS 2009. Communications in Computer and Information Science*, 49, 395-403. Springer, Berlin, Heidelberg. Available at https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-642-04757-2_42
- Su, T. J., Wang, S. M., Chen, Y. F., Tsou, T. Y., and Cheng, J. C. (2017). Investigating the usability of electronic records management systems in government organizations from a human factor engineering perspective. *Journal of Advanced Management Science*, 5(1), 14-18. Available at <https://pdfs.semanticscholar.org/d8f2/284ad30e7f28bbe5f750f52c3b8df90db53b.pdf>
- Tahtalıoğlu, H. (2018). Türkiye’de elektronik belge yönetim sisteminin kamu personeli tarafından benimsenmesinde eğitim faktörü. *Yasama Dergisi*, 37, 124-147. Available at http://www.yasadergisi.org/web/yasama_dergisi/2018/sayi37/sayi37_124-147.pdf

- Tamtürk, E. (2017). Kamu Yönetiminde Elektronik Belge Yönetim Sistemi. *Journal of Social Sciences of Muş Alparslan University*, 5(3), 851-863. Available at <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/325152>
- The ISO/IEC 9126-4 Standard. (2004). Technical report. Available at <https://www.sis.se/api/document/preview/904663/>
- Tiitinen, P., Lyytikäinen, V., Päivärinta, T., and Salminen, A. (2000). User needs for electronic document management in the public administration: A study of two cases. Available at <https://aisel.aisnet.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1161&context=ecis2000>
- Wisdom, J., and Creswell, J. W. (2013). Mixed methods: Integrating quantitative and qualitative data collection and analysis while studying patient-centered medical home models. Available at <https://pcmh.ahrq.gov/page/mixed-methods-integrating-quantitative-and-qualitative-data-collection-and-analysis-while>
- Yalçınkaya, B. (2016). Elektronik belge yönetim sistemi: EBYS uygulamalarında başarı faktörü ve fayda analizi. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 7(23), 67-96.
- Yatin, S.F.M, Ramli, A.A.M., Hashim, H., and Kadir, W.A. (2015). Electronic records management system: Malaysian experience. *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 9(3), 82-89. Available at: https://www.researchgate.net/publication/272172912_Electronic_Document_Management_System_Malaysian_Experience
- Yıldırım, A., and Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yüksek Planlama Kurulu. (2005, 24 Mart). e-Dönüşüm Türkiye Projesi 2005 Yılı Eylem Planı. Yüksek Planlama Kurulu (Karar numarası: 2005/5). Available at <http://www.resmigazete.gov.tr/Eskiler/2005/04/20050401-12.htm>

Okuyucu Mektupları / Reader Letters

Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay'ın Yaşamöyküsü ve Kaynakçası

A Bio-bibliography of Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay

Hülya Dilek-Kayaoğlu*

Öz

Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü emekli öğretim üyesi Prof. Dr. Meral Alpay'ın yaşamöyküsünü ve 43 yıllık verimli meslek yaşamını yansıtan detaylı bir kaynakçasını vermektedir.

Anahtar Sözcükler: Meral (Şenöz) Alpay; Türk kütüphaneciliği; İstanbul Üniversitesi; yaşamöyküsü; kaynakça.

Abstract

This study provides a retired faculty member of the Department of Information Management, Meral Alpay's biography and a detailed bibliography reflecting her 43 years of productive career.

Keywords: Meral (Şenöz) Alpay; Turkish Librarianship; Istanbul University; bio-bibliography.

*Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: dilekkayaoglu@gmail.com

Prof. Dr., Istanbul University, Faculty of Letters, Information and Document Management Department, Turkey.

Yaşamöyküsü

1938 yılında Zeynep ve Ahmet Kamil Şenöz'ün ilk çocukları olarak İzmir'de doğdu. 1949'da İzmir Asansörüstü İlkokulundan, 1953'te İzmir Kız Lisesinin ortaokul kısmından mezun oldu. 1957 yılında İzmir Kız Lisesini bitirdikten sonra girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünü (ve Coğrafya Bölümünü) 1963 yılında bitirdi. Üniversite eğitimi sırasında Yüksek Öğretmen Okulundan (Çapa/İstanbul) öğretmenlik formasyonunu tamamlayarak mezun oldu. 1958 yılında da Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kütüphanesinde memur olarak çalışmaya başladı. 1960-1962 yılları arasında DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst) bursu ile Göttingen Üniversitesinde öğrenim gördü. 1964'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümünde asistan oldu. 1964-1968 yılları arasında Prof. Dr. Rudolf Juchhoff'la birlikte bölüm derslerine girerek çevirmenlik de yaptı. Kasım 1966'da Karadeniz Teknik Üniversitesinde incelemelerde bulunan ve kütüphanenin gelecekteki gelişimine yön verecek bir rapor hazırlayan Prof. Dr. Juchhoff'a eşlik etti ve doktorasıyla ilgili olarak Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanelerinde incelemeler yaptı. 1966 yılında DAAD bursuyla 2 ay süreyle gittiği Almanya'da Köln, Bonn ve Frankfurt şehirlerindeki üniversite ve meclis kütüphanelerini inceleme amaçlı olarak ziyaret etti. 1968'de *Tüzel kişi yazar sorunu* (1967) başlıklı tezi ile Doktor (Dr.), 1974 yılında da *1928 Harf Devriminden önce ve sonra basımevi, kitap ve kütüphanelerimiz* (1973) başlıklı çalışması ile Doçent (Doç.) oldu.

1977 yılında UNESCO Milli Komisyonu toplantısında "Kütüphanecilik, Dokümantasyon ve Arşiv İhtisas Komitesi" üyeliğine seçildi. 20-28 Kasım 1977 tarihleri arasında Uluslararası Çocuk ve Gençlik Yayınları Kütüphanesinde açılan "Türkiye'de Çocuk Yayınları" konulu serginin İstanbul sorumlularından biri olarak Münih'e gitti. İki 1978 yılında olmak üzere iki yıl üst üste T.C. Kültür Bakanlığının desteklediği ve uluslararası seminerlerin düzenlendiği Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarının Yürütme Komitesi Başkanlığını yaptı. 1978'de Frankfurt'taki Uluslararası Kitap Fuarında düzenlenen seminere bir bildiriyle katıldı. 25 Ekim-24 Kasım 1979 tarihleri arasında Avusturya Hükümetinin davetlisi olarak Viyana'da milli kütüphane hizmetleriyle ilgili olarak incelemelerde bulundu. 1-14 Mayıs 1980 tarihleri arasında Alman Araştırmalar Konseyi DFG'nin (Deutsche Forschungsgemeinschaft) davetlisi olarak "Kütüphanecilik Eğitimi ve Kütüphanecilikte Son Gelişmeler" adlı uluslararası seminere katıldı ve buna bağlı olarak Stuttgart, Köln, Hamburg ve Berlin'deki kütüphanecilik Bölümlerini ziyaret etti. 2-22 Ağustos 1981 tarihleri arasında Münih ve Frankfurt Üniversitelerinde incelemelerde bulundu. Yine 1981 yılında yapılan Leipzig IFLA Genel Kuruluna katıldı ve İngiliz Kültür Heyeti (British Council) davetlisi olarak İngiliz Milli Kütüphanesi (British Library) ile Londra, Manchester ve Birmingham şehirlerindeki üniversite kütüphanelerini ziyaret etti. Hazırladığı *Çocuk Kütüphanesinin Amacı* başlıklı profesörlük takdim tezi ile profesör olan Alpay, aynı yıl *Değişik Ülkelerde Kütüphane Öğretimi* adlı uluslararası bir seminer örgütledi. 1984'te *Almanya'da Türkçe* konulu Sempozyuma bir bildiri ile katıldı (Die moderne türkische Literatur. Türkisch in Deutschland 2-14 November 1984, 1. Symposium Evangelische Akademie in Loccum / Federal Almanya (BRD)). Mayıs 1984'te Moskova'da Lenin Kütüphanesi'nde yapılan *Kültürel Gelişmede Okumanın ve Kitabın Yeri* Seminerine bir bildiri ile katıldı. 1987 yılında İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünde *Türkiye'de Kütüphane alanında Teori ve Uygulama İlişkisi* adlı Sempozyumu örgütledi. 1989-1994 tarihleri arasında İ.Ü. Araştırma Fonu tarafından desteklenen ve sonradan kitaplaştırılan *Anadolu Liselerinde Kültürel Sorunlar* adlı araştırma projesinin yürütücülüğünü yaptı.

1993 yılında Gülten Dayıoğlu'nun 30. Sanat Yılı kutlamalarının komite başkanlığını üstlendi. 1994 yılında İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Bülent Berkarda tarafından, önce bağlı birimlerde merkez kütüphane ilişkisini düzenleyecek danışman olarak; daha sonra

ise İ.Ü. Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkan Vekili olarak görevlendirildi. 2005 yılına kadar da bu görevini sürdürdü. 1995 yılında İstanbul'da düzenlenen IFLA'nın Genel Kurul Toplantısı'nın kongre düzenleme komitesinde görev aldı. 2003-2005 yılları arasında İ.Ü. Araştırma Projeleri Fonu'na desteklenen *İ.Ü. Kütüphaneler Sisteminin Yeniden Yapılandırılması* adlı projenin yürütücülüğünü yaptı. Proje sonlanmadan 21.10.2005 tarihinde emekli oldu.

1989-2005 yılları arasında İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünde öğretim üyeliği ve yönetim kurulu üyeliği; 1990-2005 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Kütüphanecilik Anabilim Dalı Başkanlığı¹ ve 03.01.1993-03.01.1999 tarihleri arasında da Kütüphanecilik Bölüm Başkanlığı² yapmış olan Alpay yetiştirdiği binlerce öğrencinin yanında 31 yüksek lisans tezi, 7 doktora tezi ve çok sayıda bitirme tezi yönetmiştir.

Türk Kütüphaneciler Derneği, IBBY (International Board on Books for Young People) üyeliği ve IFLA Section on Library Theory and Research sürekli komisyonu üyeliği de yapmış olan Alpay iki çocuk annesidir.

Kaynakça³

Tezler

- (1963). Ehe als gesellschaftliches Problem bei Theodor Fontane. Die ausgewählten Werke. L'Adultera, Irrungen, Wirrungen, Stine, Effi Briest. Bitirme tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
- (1968). Tüzel kişi yazar sorunu. Yayımlanmış doktora tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
- (1973). 1928 Harf Devriminden önce ve sonra basımevi, kitap ve kütüphanelerimiz. Doçentlik tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
- (1982). Çocuk kütüphanesinin amacı. Yayımlanmamış profesörlük takdim tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.

Kitaplar

- (1968). *Tüzel Kişi Yazarlığı ve Alfabetik Katalog Kuralları*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.
- (1973). *Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.
- (1976). *Harf Devriminin Kütüphanelerde Yansıması*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.
- (1989). *Kütüphane: Dünü Bugüne Bağlayan Köprü*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.
- (1990). *Kütüphane: Dünü Bugüne Bağlayan Köprü*. 2.bs. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi

Makaleler

- (1968). Kütüphaneci, öğretmen veya araştırmacı mı, yoksa öğrenci mi idi? Rudolf Juchhoff. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*. XVII (3), 169-171.
- (1969). Halk eğitimi ve halk kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, XIX (1), 3-10.
- (1969). Milli bibliyografyalar. *Yeni Yayınlar*, (XIV, Aralık), 399-426.
- (1970). Halk eğitiminin önemi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, XIX (4), 317-420
- (1970). Milli bibliyografyamız. *Yeni Yayınlar*, (XV, Şubat), 39,67.

¹ Rektörlük tarafından 28.02.1990 tarih ve 1139 sayılı yazıyla anabilim dalı başkanlığına atandığı bildirilmiştir.

² Rektörlük tarafından 06.01.1993 tarih ve 139 sayılı yazıyla bölüm başkanlığına atandığı bildirilmiştir.

³ Gazete ve dergilerde yayımlanan yazılar ve söyleşiler bu kaynakçaya dâhil edilmemiştir.

- (1971). Bir temel atma töreninin düşündürdükleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, XX (1), 31-34.
- (1973). Türkçe basma kitapların beşik (inkunabel) devri. *Sanat Tarihi Yıllığı*, (V), 587-599.
- (1975). Halk kütüphaneleri kanunu gerekli mi?. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, XXIV (4), 289-294.
- (1979). Türki. *Lexikon der Kinder-und Jugendliteratur*. Weinheim, Basel: Beltz Verlag.
- (1980). Türk çocuk edebiyatı. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (8-9), 167-191.
- (1980). Uluslararası çocuk kitapları fuarı üzerine düşünceler. *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1980*, s.460-463.
- (1981). Harf devriminin kütüphaneler açısından önemi. *Harf Devrimi'nin 50.Yılı Sempozyumu* içinde (ss. 125-146). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- (1981). Recommended books from turkey. *Book Bird*, (2), 51.
- (1981). Yazının işlevi ve harf devrimi. *Dilbilim*, (VI), 31-38.
- (1982). İstanbul uluslararası çocuk kitapları fuarı üzerine düşünceler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü XXV. Yıl Anı Kitabı 1954-55, 1979-80* içinde (s.1-5). Ankara: A.Ü. DTCF.
- (1983). Kütüphane bilimi ve kütüphanecilik. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, XXXII (4), 188-189.
- (1983). Türk çocuk yayınları geçmişi ve bugünü. *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı*, s.220-239.
- (1983). Yazının işlevi ve harf devrimi. *Harf İnkılâbı Sempozyumu*. İstanbul: Prof. Dr. Nazım Terzioğlu Atölyesi.
- (1984). Çocuk ve kütüphanesi: Okulöncesi dönem. *YA-PA Okulöncesi Eğitim Semineri 1984-I*. İstanbul: YA-PA Yayınları, s.43-47.
- (1984). Çocuk yayınları ve kütüphanesi. *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Seminer Dergisi*, (2), 73-100.
- (1984). Kinderbücher aus der Turkei = Türkiye'de Çocuk Kitapları. *Kinderbücher aus Turkei – Jugoslawien - Griechenland* içinde (ss. 1-85). W. E. Fthenakis ve M. Ulich. München: K. G. SAUR.
- (1984). Türkiye'de Milli Kütüphane. *Günümüzde Kitaplar*. (Ekim), 26-27.
- (1985). Okulöncesi dönemde edebiyatın işlevi. *YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri II-III* içinde (ss. 71-76). İstanbul: YA-PA Yayınları.
- (1985). Es war einmail, es war Keinmal... Geschichten aus der Landern Turkei... Portugal içinde (ss. 5-29). N. Altındağ, A.Oktay, N. Önder, A. San ile birlikte (Weinheim: Beltz Verlag).
- (1986). Çocuk ne zaman okur? *YA-PA 4. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri* içinde (ss. 193-198). İstanbul: YA-PA Yayınları.
- (1986). Değişen toplum ve gençlik. *İ.Ü. Bülteni 1985-1986*, s.71-74.
- (1987). Çocuk kitaplarının okulöncesi dönemde dil gelişmesine etkisi ve okul döneminde okul başarısına katkısı. *YA-PA 5.Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri* içinde (ss. 48-56). İstanbul: YA-PA Yayınları,
- (1987). Değişen kütüphane anlayışı ve Münif Paşa. *Türkische Miscellen / Robert Anhegger Armağanı* içinde (ss. 19-24). İstanbul: Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü.
- (1987). Evdeki kütüphane. *Yayın Dünyasında Çerçeve*. (17), 28.
- (1987). İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi. *İ.Ü. Bülteni*, s.69-70.
- (1988). ...in ein kreative Phase getreten. *Börsenblatt*. (76, September), 1-12.

- (1989). ...in ein kreative Phase getreten. *İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yıllığı*. (IV), 135-138.
- (1989). Atatürk'ün kültür anlayışı ve kütüphaneler. *İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yıllığı*. (IV), 47-51.
- (1989). Türkiye'de çocuklara yönelik yayıncılık. *YA-PA 6. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri* içinde (s.77-81). İstanbul: YA-PA Yayınları.
- (1989).Türkiye'de okul ve çocuk kütüphaneleri. *Türkiye'de ve Almanya Federal Cumhuriyeti'nde Gençlere Yönelik Kütüphane Hizmetleri* içinde (ss. 68-78). Ankara: Kültür Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- (1989). Yayın yaşamı - kitap ve kütüphane hizmeti. *Türkiye'de Çocuğun Durumu* içinde (ss. 231-241). Ankara: DPT ve UNICEF.
- (1990). Atatürk ve Cumhuriyet'le ilgili yayınlar 1989. *İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yıllığı*. (V), 203-204.
- (1990). Berke Vardar'ı anarken. *İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yıllığı*. (V),1.
- (1990). Dil devrimine katkıda Fahir İz. *Journal of Turkish Studies=Türklük Bilgisi Araştırmaları*. 14 (1), s.19-20.
- (1990). Harf inkılâbından dil devrimine. *İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yıllığı*. (V), 31-34.
- (1990). Okul kütüphanesi ve anadolu lisesi örneği. *Prof. Dr. Osman Ersoy'a Armağan* içinde (s.18-25.). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- (1991). Die Schriftreform in der Türkei und Kulturellen Folgen. *Studies on Research in Reading and Libraries: Approaches and Results from Several Countries* içinde (ss. 215-222). München: K.G. Saur.
- (1991). Okuma alışkanlığını kazandırmada kitabın etkisi. *YA-PA 7. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri* içinde (ss. 46-48). İstanbul: YA-PA Yayınları.
- (1992). Atatürk'ün bilgi anlayışı. *İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yıllığı*. (VI-VII), 105-107.
- (1992). Die Schriftreform in der Türkei und ihre Kulturellen Folgen. *İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yıllığı*. (VI-VII), 167-173.
- (1992). Türkiye'de çocuk ve gençlik yayınları ve kütüphaneler. *Çocuk ve Çevre: Alman ve Türk Çocuk Kitapları Sergisi Kataloğu* içinde (ss. 11-12). İstanbul: Alman Kültür Merkezi.
- (1993). XXI. Kütüphane Haftası açılış konuşması. *Türk Kütüphaneciliği*. 7 (2), 135-136.
- (1993). Prof. Dr. Meral Alpay'ın Türk çocuk edebiyatı üzerine sorularına yanıtlar. *Gülten Dayıoğlu 30. Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa* içinde (ss. 48-52). İstanbul: YA-PA Yayınları.
- (1993). Sunuş. Eski Türklerde Yazı, kağıt, kitap ve kağıt damgaları. Şinasi Tekin (Yazan). Tuba Çavdar (Yay. Haz.). İstanbul: Yapı Tasarım Üretim.
- (1993). Sunuş. *Jale Baysal'a Armağan*. Hasan S. Keseroğlu (Yay. Haz.). İstanbul: Yapı Tasarım Üretim.
- (1993). Yazarın zenginleştirdikleri. *Gülten Dayıoğlu 30.Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa* içinde (ss. 13-14). İstanbul: YA-PA Yayınları.
- (1994). Türkiye'de Cumhuriyet döneminde kütüphane alanında gözlenen başarılar. *Kütüphanecilikte Bilgi Belge... Sempozyumu (22-25 Eylül 1992: Ankara) Bildiriler* içinde (ss. 3-10). Ankara: Milli Kütüphane.
- (1995). İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi. *Bilge*. (7) 107-109.

- (1995). Kütüphane ve bilgi bilimleri ile iletişim bilimleri arasındaki ilişki. *Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Armağanı* içinde (ss. 85-90) İstanbul: Marmara Üniversitesi
- (1996). Türkiye’de tıp araştırmaları ve TÜRKMED. *Türkiye Kitap-Kırtasiye Kataloğu*. (78).
- (1997). İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: Bir deneme. *Kütüphanecilik Bölümü 25. Yıla Armağan* içinde (ss. 32-40). Bülent Yılmaz. (Yay. Haz.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- (1998). Hasan Ali Yücel’in Kıbrıs mektupları. *Doğumunun 100. Yıldönümünde Hasan-Ali Yücel Sempozyumu Bildiriler (16-17 Aralık 1997, İzmir)* içinde (ss. 45-50) İzmir: İzmir Üniversiteleri Öğretim Elemanları Derneği.
- (2000). 75. yıl ve sonrasında kütüphanecinin yetiştirilmesi (Deneme). *Kütüphanecilik Dergisi: Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları* (6), 1-9.
- (2002). İ.Ü. Merkez Kütüphanesi. [Web sayfasının içeriği].
- (2003). Harf devrimi ve bizim kuşak. *Kaf Dağının Ötesine Varmak - Festschrift in Honor of Günay Kut. Journal of Turkish Studies= Türklük Bilgisi Araştırmaları* 27 (1), 73-78.
- (2005). Üniversite kütüphanesinin bu günü. *Prof. Dr. Nilüfer Tuncer'e Armağan* içinde (ss. 72-77). (Yay. Haz.) M. Emin Küçük. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Yayına Hazırladığı Kitaplar

- (1975). Robert Anhegger ile birlikte (Yay. Haz.). *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları*. İstanbul: [yy, Tavilli Matbaası].
- (1977). Robert Anhegger ile birlikte (Yay. Haz.). *Kinder-und Jugendbücher der Türkei: Kommentierte= Türkiye’de Gençlik Kitapları: Açıklamalı Bibliyografya*. İstanbul: [Baha Matbaası].
- (1982). Safiye Özkan ile birlikte (Yay. Haz.). *İstanbul Kütüphaneleri*. İstanbul: [Ünal Matbaası].
- (1983). *Değişik Ülkelerde Kütüphane Öğretimi*. Gülen Olut (Türkçe’ye çev.), İstanbul: [Yapı ve Kredi Bankası].
- (1983). Beydaba. Günay Kut ile birlikte (Yay. Haz.). *Ormanda Hayat= Das leben im wald*. Sami Güner (fotoğ.) Zeynep Sayın (Almancaya çev.); Sami Güner (res.). İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası.
- (1985). Ayla Oktay, Norma Razon, Günseli Partanaz ile birlikte (Yay. Haz.), *Oynuyorum-Öğreniyorum*. 3c. İstanbul: YA-PA Yayınları.
- (1988). *Türkiye’de Kütüphane Alanında Teori ile Uygulama İlişkisi Sempozyumu, 7-8 Mayıs 1987*. İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi.
- (1995). *Anadolu Liselerinde Kültürel Sorunlar: Hazırlık Sınıfı*. İstanbul: Mavibulut.
- (1999). Gülten Dayıoğlu, Fatih Erdoğan ve Hülya Dilek-Kayaoğlu ile birlikte. (Yay. Haz.). *Cumhuriyet Dönemi Çocuk ve Gençlik Öyküleri Seçkisi*. 2c. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

Çeviriler

- (1967). Juchhoff, R. Alman Üniversitelerinin kütüphane örgütlemesinde yeni eğilimler. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*. XVI (3), 149-154.
- (1968). Juchhoff, R. Üniversite kütüphaneleri. İzmir : [Ege Üniversitesi Matbaası].
- (1987). Kaegbein, P. Özel bilgi sistemi olarak kütüphane. *Türk Kütüphaneciliği*. I (1), 25-32.
- (1993). Schwarger, M. ve Kaegbein, P. Özel kütüphanecilerin meslek özellikleri. *Türk Kütüphaneciliği*. 7 (1), 53-59.

Yönettiği Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

Yüksek Lisans Tezleri

1. (1982). Andaç, N. Endüstriyel eğitim ve bilgi ihtiyacı. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
2. (1985). Yıldız, G. Endüstri ve ticaret kesimine hizmet veren özel kütüphanelerde yararlandırma hizmetleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
3. (1986). Ardiç, A. Belge - bilgi merkezlerinin işlevleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
4. (1989). Erdoğan, F. 1985-87 yerli çocuk yazını ürünlerinin konusal ve sayısal analizi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
5. (1989). Sekban, P. Sanayi ve ticaret kütüphanelerinde personel. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
6. (1989). Yener, S. Atatürk döneminde devletçilik anlayışı. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
7. (1990). Çabuk, H. Gazete kütüphaneleri: İstanbul'da bir gözlem. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
8. (1990). Ilgazi, A. Atatürk döneminde halkçılık anlayışı ile harf inkılabı arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
9. (1990). Ünlü, R. İlk meclis'ten (23 Nisan 1920) ilk anayasa'ya (20 Ocak 1921) geçişte ilişkiler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
10. (1991). Demir, G. Kütüphanelerarası ödünç verme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
11. (1991). Dilek, H. Kütüphane biliminin kapsamı ve Türkiye'de durum. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
12. (1991). Özen, O. Ü. Nutuk'un dizini. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
13. (1991). Yener, M. P. Çağdaş kütüphane anlayışı ve İstanbul'daki halk kütüphaneleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
14. (1992). Öksüz, H. Lozan'da Batı Trakya sorunu. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
15. (1994). Özsoy, M. B. Laiklik ve halkçılık arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
16. (1995). Tuna, S. Türkiye'de 1923-1938 dönemi ekonomi politikalarının oluşturulmasının yol ve yöntemleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
17. (1997). Bülbül, İ. Numan Menemencioğlu'nun Türk dış politikasındaki rolü. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
18. (1997). Engin, R. Atatürk döneminde bireysel özgürlük (1923-1938). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
19. (1997). İmamoğlu, Ş. A. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi kütüphanesi ve yabancı süreli yayınlar toplu kataloğu. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
20. (1997). Şanlı, N. İ.Ü. Fen Fakültesi kütüphaneler sistemi ve ortak yararlandırma ilkeleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.

21. (1997). Tüfekçibaşı, A. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinin yaralandırma hizmetlerinde bağlı birimlerle ilişkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
22. (1998) Arslan, A. Atatürk döneminde İzmir suikastının çok partili yaşama etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
23. (1998). Çolaklar, H. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi kütüphanelerindeki hizmet anlayışına İ.Ü. yabancı süreli yayınlar toplu kataloğu'nun etkisi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
24. (1998). İnan, N. Üniversitelerde merkez kütüphaneler ile bağlı birimler ilişkisi ve bir uygulama, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
25. (1998). Süzmetaş, S. Atatürk döneminde İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (1924-1938), İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
26. (1999). Berker, İsmet E. Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na girmesinde Almanya ve İngiltere'nin rolü. İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
27. (2000). Akış, C. Seçmeli bilgi yayını, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
28. (2000). Özçelik, F. Üniversite kütüphanesinde kullanıcı eğitimi: İstanbul'daki üniversite kütüphanelerinde uygulamalar. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
29. (2001). Köklü, E. Türkiye'de 1960 sonrasında kütüphanecilikte yenilikler. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
30. (2001). Kuru, Ö. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda laikliğin işlevi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
31. (2004). Yorgancıgil, P. Cumhuriyet döneminde orta öğretimde çağdaşlaşma hareketleri (1924 - 1951). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.

Doktora Tezleri

32. (1994). Şengil (K.), M. Birinci Dönem Türkiye büyük Millet Meclisi'nde düşünce akımları (1920). Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
33. (1995). Çetinkaya, S. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına girişi. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
34. (1996). Erzurum, K. Türkiye'de teknik üniversite kütüphanelerinde dergiler ve İstanbul Teknik Üniversitesi kütüphanesi. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
35. (1996). Öksüz, H. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk dönemindeki Balkan politikası (1923-1938). Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
36. (1996). Ünlü, R. Atatürk döneminde (1923-1938) Cumhuriyet Bahriyesinin, oluşum ve gelişim süreci. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
37. (1998). Dilek-Kayaoğlu, H. Derme oluşturma ve geliştirme: İ.Ü. Merkez Kütüphanesinde bütçe yönetimi (Nisan 1994-Kasım 1997). Yayınlanmış doktora tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
38. (1999). Şenşekerci, Erkan. Türk Devrimi'nde Celal Bayar (1918-1960). Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.

Kaynakça

- Akdemir, D. (2007). Prof. Dr. Meral Alpay'ın yönettiği lisansüstü tezlerin konusal ve sayısal analizi. H.D. Kayaoğlu (Yay. haz.). *Meral Alpay'a Armağan* içinde (ss.15-24). İstanbul: yy.
- International WHO'S WHO of Professionals. (2002-2003). The ultimate professional directory.* Washington D.C.: International WHO'S WHO Historical Society.
- İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü 1998/1999. [Tanıtım Kitapçığı]. [İstanbul: tahm. 1998].
- Keseroğlu, H. S. (1997). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü öğretim elemanlarının yayınları ile doktora - doçentlik - profesörlük çalışmaları- bitirme tezleri 1967-1984. [İ.Ü]. *Kütüphanecilik dergisi: Belge bilgi kütüphane araştırmaları*, (1), 187-218.
- Uraz, N. (2000). Türkiye'de Kütüphanecilik bölümlerinde yapılan yüksek lisans ve doktora ve doçentlik tezleri 1958-1998. [İ.Ü]. *Kütüphanecilik dergisi: Belge bilgi kütüphane araştırmaları*, (6), 137-163.

Değerli Hocam Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay*

My Esteemed Teacher Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay

Hülya Dilek-Kayaoğlu**

Öz

Değerli Hocam Prof. Dr. Meral Alpay'ın 7 Mart 2019 tarihinde aramızdan ayrılmış olması beni de derinden üzdü. Kendisini tanıyanlar kaybımızın ne kadar büyük olduğunu bilirler. Alanımıza yaptığı özgün bilimsel katkılarla olduğu kadar kişiliğiyle de kalplere taht kuran hocam anılarımızda daima yaşayacak. Bu yazı, kendisiyle üniversitede tanıştığım ilk öğrencilik yıllarımdan emekli olmasına kadar geçen sürede bende iz bırakan özelliklerinin kısa bir anlatımıdır. Değerli hocamı saygı, sevgi ve özlemle anıyorum.

Anahtar Sözcükler: Meral (Şenöz) Alpay; Türk kütüphaneciliği; İstanbul Üniversitesi; Türkiye.

Abstract

I was deeply saddened by passing of my esteemed professor Meral Alpay on March 7, 2019. Those who know her will appreciate how great our loss is. My beloved professor, who was admired for her personality as well as for her original scientific contributions to our field, will always live in our memories. This text is a short narration of her defining characteristics that impressed me within the period from my first student years that I met her till her retirement. I remember my esteemed professor with respect, love and longing.

Keywords: Meral (Şenöz) Alpay; Turkish librarianship; University of Istanbul; Turkey.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümüne ve üniversitenin değişik bölüm ve birimlerine 43 yıl boyunca yönetici ve öğretim üyesi olarak hizmet etmiş; binlerce öğrenci yetiştirmiş; adı adeta akademi ile özdeşleşmiş olan değerli hocam Prof. Dr. Meral Alpay'ın 7 Mart 2019 tarihinde aramızdan ayrılmış olması beni de derinden üzdü. Kendisini tanıyanlar kaybımızın ne kadar büyük olduğunu bilirler. Meral Hoca ile kişisel tanışıklığım 34 yıl öncesine, o dönemdeki adıyla, Kütüphanecilik Bölümünün 1. sınıf öğrencisi olduğum günlere gider. İkinci sınıfta final kâğıdımı tüm sınıfın önünde okuyup beni kutlayarak onurlandırmasını ise hiç unutamam. O günden bu yana Meral Hoca biyografimin önemli bir parçası olmuş, gerek meslek yaşamımın, gerekse özel yaşamımın değişik evrelerindeki sevinçlerime ve mutluluklarıma tanıklık etmiş; sıkıntılarımı ve üzüntülerimi paylaşmış; özgüven sahibi, bağımsız bir birey/akademisyen olma sürecimin pusulalarından biri olmuştur.

---

* Bu yazı, *Meral Alpay'a Armağan* (Yay. Haz. Hülya Dilek-Kayaoğlu. İstanbul, 2007) kitabında yayımlanan sunuş yazısına dayanmaktadır. Güncellenerek yeniden yazılmıştır.

This article has been based on the forward letter in the book named Meral Alpay'a Armağan (Prepared by Hülya Dilek-Kayaoğlu. İstanbul, 2007). It was rewritten by updating.

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: dilekkayaoglu@gmail.com
Prof. Dr., Istanbul University Department of Information Management, Turkey.

“Bir bilimci, bir üniversite hocası nasıl olmalıdır, nasıl yaşmalıdır?” diye sorulacak olursa, benim için Meral Hoca buna verilecek en güzel örneklerdendir. Bir bilimci olarak olağanüstü bir çalışma disiplinine, dil ve tarih bilincine, eleştirel yaklaşıma, keskin bir öngörü ve sağlam bir mantık kurgusuna sahipti.

Dünyada en doğru yol göstericinin bilim olduğuna gönülden inanan Alpay, yaşamının her alanında dürüst kalmayı, açık sözlü olmayı ilke edinmiş, toplum çıkarlarını kendi çıkarlarının önüne koyabilen bir insan olmuştur. Gelişmiş bir hakkaniyet duygusuna ve sorumluluk bilincine sahipti. Kendisini başkalarının gözüyle görme saplantısı yoktu. Doğru bildiği yolda, aksi kanıtlanana kadar, yalnız da kalsa, eleştirilse de cesurca ilerlemeyi yeğlemiş; çoğunluğun ya da gücünün yanında yer alma kolaylığı, maddi çıkar ve statü elde etme gibi bilim etiğiyle bağdaşmayacak unsurları reddetmiştir.

Hocası Juchhoff’u ‘hem bir öğrenci, hem bir öğretmen, hem de araştırmacı ve kütüphaneci’ diye tarif etmişti. Bu ifadeyle ben de bugün hocam Meral Alpay’ı tanımlayabilirim. Kanımca, kuram ve uygulamayı etkin bir biçimde bütünleştirebilen nadir hocalardandı. Bitip tükenmeyen bir öğrenme aşkı ve sanat haline getirdiği bir paylaşma ve öğretme heyecanı doluydu. Benim ilk bakışta tatlı sert olarak algıladığım, başkalarının mesafeli ve sert bulduğuna tanık olduğum bir yaklaşımı vardı.

Hem adı, hem de içeriği yeniliğe açık olan, Türkiye gerçekleriyle de her zaman ilişkilendirdiği, doğal pedagojik yeteneğini ve hitabet sanatının inceliklerini kullandığı ilham verici ve motive edici dersleriyle öğrencilerinin gönlünde taht kurmuştur. Yetenekli gençleri keşfetmek, onlardaki gizli gücü harekete geçirmek, atacakları adımlarda kendisini rehber edinmelerini sağlamak, üretken kılmak ise onun ayrı bir becerisiydi. Öğrencilerinin “doğruyu aramanın önemini, yeniyi bulmanın sevincini topluma yararlı olmanın tadını almayı bilen insanlar” olarak yetişmesini isterdi.

Meral Alpay, yetiştirdiği bölüm öğretim üyeleri ve öğrencileriyle olduğu kadar, bir araştırmacı olarak Türkiye sorunlarına öncelik veren, özgün, derinlikli araştırmalarıyla ve yönettiği tezlerle de bilim alanımızın kuramsal gelişimine katkılar sağlamış; düzenlediği bilimsel toplantılarla alanımıza canlılık getirmiştir. Bibliyografyası bunun kanıtı niteliğindedir. Özellikle doçentlik tezine dayanan *Harf Devriminin Kütüphanelerde Yansıması* adlı kitabı bugün dahi aşilamamıştır. Ayrıca, bölümümüzün kuruluş gelişimiyle Meral Alpay’ın meslek yaşamının gelişimi de paralellik arz etmiştir.

Meral Hoca, bizzat tanıklık ettiğim ve meslek yaşamının son 11 yılı boyunca yöneticisi olduğu İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığının gelişmesini sağlamak üzere adeta elini taşın altına koymuş; bir sorun yumağı olarak adlandırabileceğim, üniversite içinde ve dışında neredeyse herkesin “fikir sahibi olduğu”, İstanbul Üniversitesi Kütüphanelerini bir sistem içinde çalıştırmanın altyapısını hazırlamış; bir yeniden yapılanma süreci başlatmıştır. İzmir’de, 2002 ÜNAK Sempozyumu’nda sunduğu bildiri de bu süreci anlatırken şöyle demişti: “Bu süreç hiç bitmeyecektir. Evrimsel olarak gelişim süreci yakalanıncaya kadar yasaların elverdiği ölçüde hep devrimsel bir tutumla yeniyi izleyecek, eskiyi de koruma altında tutarak kullanıma sunacağız”. Alpay, kütüphane yöneticisi olduğu bu dönemde hem doğal felaketlerle (1999 Marmara Depremi), hem de birçok haksız eleştiriyle kendine yakışır bir biçimde savaşmış; bundan yüzünün akıyla da çıkmıştır. Çağdaş yararlandırma hizmetlerinin ve kurallarının İ.Ü. Merkez Kütüphanesi ve Nadir Eserler Kütüphanesinde uygulanmasını sağlayarak herkesin kütüphaneden demokratik bir biçimde yararlanmasının yolunu açmıştır.

Alanımıza yaptığı katkılar yanında örnek bilim insanı kişiliği ile kalplerimize taht kuran Meral Hoca daima anılarımızda yaşayacak. Değerli hocamı saygı, sevgi ve özlemle anıyorum.

Resim 1. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Temmuz, 2001.

Hocam Meral (Şenöz) Alpay'ın Ardından *

After the Death of My Professor Meral (Şenöz) Alpay

Yusuf Tavacı **

Öz

Bu metin hayatımdaki önemli birkaç insandan biri olan sevgili hocam Prof. Dr. Meral Alpay'la ilgili birkaç anı içermektedir.

Anahtar Sözcükler: Meral Alpay; Meral (Şenöz) Alpay; Türk kütüphaneciliği; İstanbul Üniversitesi.

Abstract

This text contains a few memoirs about my dear Professor Alpay, who is one of the most important people in my life.

Keywords: Meral Alpay; Meral (Şenöz) Alpay; Turkish librarianship; Istanbul University.

Özgüvenimi kazanmamda üç kişi etkili olmuştur. Birincisi babam Hasan Tavacı, hiçbir zaman bana sert bir davranışı olmamıştır; arkadaş gibiydik. İkincisi, ilkokul öğretmenim ve okul müdürüm Kemal Mızrakçı. Okulun son yıllarında öğle yemeğimizi yedikten sonra beni öğretmen olarak görevlendirirdi; öğretmenler odasında sınıf arkadaşlarıma ders çalıştırdım. Hızlı da koşardım, bir keresinde bana “Seninle yarışacağız; sen beni geçersen ben sana 10 lira vereceğim, ben seni geçersen sen bana 10 kuruş vereceksin.” dedi. Tabii ki beni geçti. Şimdi düşününce amacının bana güven kazandırmak olduğunu daha iyi anlıyorum. Meral Hocam da gerek öğrencilik yıllarımda gerekse çalışma yaşamımda her zaman beni desteklemiş; sevecenliği, samimiyeti, özgüveni, cesareti, yardımseverliği ve bilgisi ile biz öğrencilerine her zaman örnek olmuştur.

Kitap, kütüphane ve bilgi sözcüklerinin naifliği beni her zaman etkilemiş; okullarda kitaplık kollarında görev almama, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Kütüphanecilik Bölümünün açıldığını duyunca da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden ayrılarak buraya kaydımı yaptırmama neden olmuştur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Kütüphanecilik Bölümü ilk öğrencisini 1964-1965 ders yılında kabul etmiş ve ben de 1965-1966 ders yılında bölümün öğrencisi olmuştum. Bir dönem öğrencisi olduğum İ.Ü. Hukuk Fakültesinin kimsenin kimseyi kolayca tanıyamadığı büyük ve kalabalık amfilerinden ve ortamından herkesin herkesi kolayca tanıyıp, birebir ilişkiye girebildiği, daha küçük amfilerde ya da 20-30 kişilik sınıflarda ders işlediği Edebiyat Fakültesine geçmiştim. Hele de aramızda yaş farkının fazla olmadığı asistan Meral Alpay'ın (Şenöz) varlığı sıcacık bir ortam oluşturmuştu.

---

* Bu mektup, yazarın (2007) *Meral Alpay'a Armağan* kitabında (Yay. Haz. DİLEK-KAYAOĞLU) yayımlanan “Hocam Meral Alpay” başlıklı yazısına dayanmaktadır.

This article has been based on the article entitled “My Teacher Meral Alpay” written by the author (2007) in the book named Meral Alpay'a Armağan (Prepared by DİLEK-KAYAOĞLU).

** Emekli Kütüphane Müdürü, Beyazıt Devlet Kütüphanesi.

Retired Library Director, Beyazıt State Library, Turkey

Derslerdeki bu güzel ortam ve genel kitaplık görevlilerinin başta sayın Prof. Dr. Jale Baysal olmak üzere Nuray Yıldız, Sevim Uslu, Yılmaz Karakaya ve Nejat Eratioğulları gibi çalışanların yakınlıkları Şenol Turan Ataalp arkadaşımınla birlikte günümüzün tamamına yakını, Edebiyat Fakültesinde geçirmemize neden olmuştu.

O yıllarda bölümün ve biz öğrencilerin her şeyi Prof. Dr. Rudolf Juchhoff ve Meral Alpay'dı. Sayın Juchhoff ve Meral Hanım genelde derslere birlikte geliyorlardı. Çok ender de olsa Sayın Juchhoff yalnız gelmiş ve Meral Hanım da gelmemiş ise uzatarak telaffuz ettiği Türkçesiyle “Meral Hanım nerededir?” der, hepimizin gülmesine neden olurdu. Sayın Juchhoff ilk dersinde bizlere “Kütüphanecilik bölümünü neden seçtiniz?” diye sormuş, verilen yanıtın tamamına yakınının “okumayı sevmek” olması karşısında; okuyan kütüphanecinin kütüphanesindeki işlerin duracağını söylemişti.

Prof. Dr. Juchhoff derslerini Almanca anlatıyor, Meral Hanım da Türkçe'ye çeviriyordu. Almanca konuşmalar uzadığında da etrafla konuşur; bazen de gülerdik. Aramızda konuşmalar, sırtmalar olurdu. Çoğunlukla ben yanımdakileri konuşmaya zorlardım. Hocam da disiplini sağlamak adına müdahale eder genellikle de yanımdakileri “Seni dışarı atarım!” diyerek azarlardı. Seneler sonra bir yemekte bunu kendisine hatırlatıp, “Genelde ben yaramazlık yapıyordum ama siz onları azarlıyordunuz” dediğimde olayın genel durumuna bakarak değerlendirdiğini söylemişti.

Sayın Hocam derslerin yanında sosyal etkinliklerde de bizleri teşvik ederdi. Okulun daha ilk yıllarında Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesinde görev almış, dernekçe Kervansaray'da düzenlenen günde Meral Hocam ile birlikte piyango bileti satmıştık.

Bir keresinde de bizlere Almanca öğretmeye kalkışmış, birkaç dersten sonra ilgisizliğimiz karşısında üzülerek vazgeçmek zorunda kalmıştı.

Mesleğini ve dersleri ciddiye alan öğrencilerine hep gereken ilgiyi gösterirdi. Okulun son yıllarında (1968) Sayın Jale Baysal'ın sayesinde Erenköy Kız Lisesinde memuriyete başlamıştım. Okula devamım azaldığından arkadaşlarımı her zaman görüp, konuşuyordum. Duydum ki arkadaşlarımdan birçoğu bitirme tezleri için konularını almışlar ve bitirme sınavına hazırlanıyorlardı. Hemen Hocama gittim ve bitirme tezimi vermesini istedim. İlk verdiği konunun zor ve çok zamanımı alacağını anlayınca, tekrar giderek tezimi değiştirmesini istedim. Hiçbir güçlük çıkarmadan tezimi değiştirdi. Yeni tezimin adı “İstanbul Üniversitesi Kütüphaneleri ve Sorunları” idi. Daha sonra kürsü başkanımız Prof. Dr. Faruk Timurtaş tezin adını “sorunları” yerine “meseleleri” diye değiştirdi. Sayın Hocam o sırada doğum iznine ayrılıyordu, bana tez çalışmalarım için çekinmeden evine gelebileceğimi söyledi. Defalarca evine giderek tezimin kontrolünü yaptırđım. Evine her gittiğimde de rahatsız olduğuna dair hiçbir izlenim almadım.

Tezimi tespit edilen sınav tarihine kadar bitirmem çok zordu. Sınav tarihinin daha sonraya alınması için Hocama gittim, beni bölüm başkanımız Sayın Timurtaş'a gönderdi, zor da olsa sınav tarihini ileriye aldırđım. Tezimin daktilo edilerek bitirilmesi ancak sınav sabahı gerçekleşti. O sabah herkes sınava girerken ben tezimi teslim etmekle uğraşıyordum. Sınava geç girmeme karşın sınav kâğıdını ilk verenlerdendim. Sözlü sınava girdiğimde bölüm başkanımız Sayın Timurtaş gülerek, Yusuf her şeyi bize pazarlıkla kabul ettirdi, sorularımızı daha çok ders notları dışında soracağız dedi. Bitirme derecimin orta olduğu açıklanınca itiraz ettim ve sınıfta bırakılmamı istedim. Her zaman olduğu gibi Meral Hocam sabırla beni ikna etmek zorunda kaldı.

Sayın Hocam çalışma yaşamımda da beni sürekli desteklemiş ve cesaretlendirmiştir. Ancak yeri geldiğinde de eleştirmekten de geri kalmamıştır. Kendine güveni son derecede gelişmiş birisiydi ve başkaları tarafından beğenilme diye bir derdi yoktu. Gördüğü hatayı insanların anında yüzüne karşı söylerdi. Çalışma hayatım sırasında doğruları dile getirdiğimde bazı bakanlık yetkililerinin “Sen Meral Hanım'ın öğrencisisin” diyerek davranışımı tenkit

ettiği olmuştur. Sayın Hocam, İstanbul İl Halk Kütüphanesi Müdürü Sayın Ayten Şan ve ben İstanbul Radyosunda bir yayına birlikte katıldık. Canlı yayında; Ayten Hanım “Köprülü Kütüphanesi ilk halk kütüphanesidir,” dediğinde Hocam, “O köprüünün altından çok sular aktı” deyiverdi. O anda ortamda buz gibi bir hava esti. Dışarı çıkınca, “Hocam bizi olur olmaz yerde eleştirme; yanlışı da siz öğretmişsiniz” deyince, “Siz de kendinizi sürekli geliştirmelisiniz” dedi.

Bir kütüphane haftası açılışında kürsü başkanı olarak yaptığı konuşmasının büyük bir bölümünde müdürü olduğum Beyazıt Devlet Kütüphanesini eleştirdi. Doğal olarak kendisine bir müddet küstüm, bir gün beni aradı ve senden özür dilemeyeceğim diyerek doğrudan asıl konuya girdi ve arzusunu dile getirdi. Tabii o günden sonra aramız da düzeldi.

Öğrencileri olarak birçoğumuz önemli kütüphanelerde önemli görevler aldık. Sayın Hocamızın üzerimizde büyük emekleri vardır. Yine bölümümüzün kurumlaşarak bugüne gelmesinde ve mesleğimizin yaygınlaşarak toplum tarafından benimsenmesinde sevgili hocam Prof. Dr. Meral Alpay'ın şüphesiz önemli katkıları vardır.

Hoca'nın maddiyatla da pek işi olmazdı. Birlikte gittiğimiz yemeklerde de genellikle ödemeyi kendisi yapardı. Birbirimizde telefonlarımız vardı, önemli günlerimizde arar, iyi dileklerde bulunurduk.

Çok şanslıyım böyle bir hocam olduğu için. Altı ayımı Giresun-Görece'de, altı ayımı İstanbul'da geçiriyorum. Şükürler olsun ki Allah'ım cenazesinde bulunmamı nasip etti; ruhu şad olsun.

Resim 1. Arka ortada Prof. Dr. Rudolf Juchhoff sağında Meral Şenöz ve öğrencileri, Kent Otel, 1968.

Sevgili Öğretmenim

My Dear Teacher

Ayten Şan*

Öz

Hocam Meral Alpay ile tanışmamız kendisinin İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünde Prof. Dr. Rudolf Juchhoff'un asistanlığını yaptığı dönemde oldu. Meral Hanım Prof. Juchhoff'un derste Almanca olarak anlattıklarını bize Türkçe olarak aktarırdı. Okul bittikten sonra da Meral Hanım ile yakınlığımız devam etti. Kütüphanecilik mesleğini sürdürdüğüm yıllarda kendisinin desteğini gördüm. Birlikte çalışma fırsatı bulduğum hocamla bir süre yakın evlerde de oturarak, komşuluk yapma imkânı da buldum. Aynı zamanda çok iyi bir akademisyen olan Meral Hanım açık sözlü, güler yüzlü, disiplinli bir anne ve öğrencileriyle dost bir hoca olarak her zaman hatırlanacaktır.

Anahtar Sözcükler: Meral Alpay; kütüphanecilik; Yüksek Öğretmen Okulu.

Abstract

I met Professor Meral Alpay when she was Professor Rudolf Juchhoff's assistant in the Istanbul University, Department of Library Science. Ms. Alpay was translating Juchhoff's lecture from German to Turkish for us. We continued to keep in touch with Meral Alpay after my graduation. She supported and led me during the years I worked as a librarian. I had an opportunity to work with her and even to be her neighbour during a lapse of time when we happened to lived nearby. Meral Alpay who was an excellent academician will always be remembered as an outspoken, gracious person, a disciplined mother and a professor who was amiable with her students.

Keywords: Meral Alpay; librarianship; Higher Teacher Education School.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin (o yıllardaki adıyla) Kütüphanecilik Bölümüne kayıt yaptırdığımda, bölümün sıcak ortamında buluvermiştim kendimi. Bölüm açılalı çok olmamıştı, öğrenci ve akademisyen sayısı fazla olmadığından olsa gerek hemen hemen herkes birbirini tanıyordu. Uğrak yerlerimizden biri olan üçüncü kattaki Edebiyat Fakültesi Genel Kitaplığında yönetici olarak Jale Baysal bulunuyordu. Daha sonraki yıllarda kariyer çalışmalarına ağırlık veren Jale Baysal, Prof. Dr. olarak uzun yıllar bölümde ders vermiştir. Meral Şenöz Alman Dili Edebiyatı mezunu olup, bölümün kurucusu Prof. Dr. Rudolf Juchhoff'un asistanlığını yapıyordu. Kariyer çalışmalarını hızlıca tamamlayarak, O da Profesör oldu. Basılı ders materyali yok denecek kadar az olduğundan Prof. Dr. Rudolf Juchhoff'un derste anlattıklarını Meral Hanım Türkçe olarak bize aktarıyor, bizler de not tutuyorduk. Sormak istediklerimizi Meral Hanım'a soruyor, onun içtenlikli yaklaşımıyla samimiyetimiz giderek artıyordu. Öğretim yılının sonuna doğru Meral Hanım'la arkadaş gibi olmuştuk, yaş farkımız da fazla değildi zaten.

Prof. Dr. Rudolf Juchhoff'tan ders alma şansımız bizim dönem için ne yazık ki uzun sürmedi. Ders yılı bitiminde fakülte binasının tam karşısında bulunan Kent Otel'de, Hoca'nın

* Emekli Müdür, Beyazıt Devlet Kütüphanesi. E-posta: aytensan@hotmail.com
Retired Library Director, Beyazıt Public Library, Turkey.

ülkesi Almanya'ya tatil için gitmesi nedeniyle küçük bir uğurlama töreni yaptık. İkinci ders yılı başlangıcında ne yazık ki Prof. Dr. Juchhoff'u göremeyecektik, çünkü ülkesinde vefat ettiği haberi geldi.

Bu arada tam yılını hatırlayamıyorum, Meral Hanım'ın medeni durumundaki değişiklikle soyadı "Alpay" olmuştu. Başlık olarak "Sevgili Öğretmenim" dedim, bunun birkaç nedeni var. Birincisi Meral Hanım da benim ve bölümdeki birkaç arkadaşım gibi Yüksek Öğretmenliydi. O yıllarda orta öğretime öğretmen yetiştirmek üzere ve Türkiye'nin üç büyük ilinde (Ankara, İstanbul, İzmir) Yüksek Öğretmen Okulları vardı, bunlar çeşitli nedenlerle ne yazık ki kapatıldı. Bu okulların kapatılmaları eğitimimize vurulan en büyük darbedir. Meral Hanım'da da Yüksek Öğretmenli olmanın bilincini ve sorumluluk duygusunu bizlere olan yaklaşımında görüyordum. Bir başka neden ise, Meral Hanım'ın bana ve daha birçok arkadaşımıza olan ilgisinin bütün yaşantımız boyunca devam etmesidir. Üçüncü sınıfa başladığımız yıl Meral Hanım'a çalışmak istediğimi söyledim. Çok geçmeden İktisat Fakültesi Sosyal Siyaset Kürsüsü Kütüphanesine kütüphaneci aradıkları haberini verdi. Böylece ilk işimi bulmuş oldum. Kısa bir süre sonra hiç habersiz bir gün çalıştığım kütüphaneye çıkageldi öğretmenim. Doğrusunu söylemek gerekirse hiç beklemiyordum, belli ki beni işimin başında görmek istemişti, bunun adı Yüksek Öğretmenlilik sorumluluğudur. Fakültedeki işini gücünü bırakıp, bana zaman ayırmıştı.

Öğrenimim bitince, Yüksek Öğretmen Okulunda Milli Eğitim Bakanlığının bursuyla okuduğum için, İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesine kütüphaneci olarak atandım. O yıllarda kütüphaneler Milli Eğitim Bakanlığının kuruluşlarıydı. Beyazıt Devlet Kütüphanesi Müdürü Muzaffer Gökman'dı, farklı bir yönetim anlayışı vardı Muzaffer Bey'in. Doğrusunu söylemek gerekirse benim de uyum sağlamam biraz zor oldu. Bu dönemde yine "sevgili öğretmenim" Meral Alpay'ın desteğini gördüm, beni hiç yalnız bırakmadı. Bu ilgisi bütün çalışma hayatım boyunca devam etti diyebilirim. Hiç unutmadığım ve her zaman uygulamaya çalıştığım bir şey söyledi, "İşinde güçlü ol." dedi. Olabildiğince buna özen göstermeye dikkat ettim. Birçok güçlüğün üstesinden gelmemde bunun çok yararlı olduğunu düşünüyorum, bunu da öğretmenime borçlu olduğumu biliyorum.

"Sevgili Öğretmenimle" bir dönem Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yönetim Kurulunda birlikte çalıştık. Bu yakın çalışma sürecinde onun ne kadar çalışkan olduğuna tanık oldum, hızına uyum sağlamada zorlandığımı bile söyleyebilirim. Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı düzenlemiştik. Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesinin bu konudaki ilk etkinliği oluyordu, etkinlik çok ilgi gördü.

O yıllarda Laleli'de evlerimiz de çok yakındı. Kızım doğduğu zaman uzun bir süre hemen her gün, daha sonraları üç-dört günde bir mutlaka evime gelirdi. Anneliği de ondan öğrenmiştim. İyi bir dostluk ilişkimiz oldu. Özel yaşantılarımızın sıkıntılarını, güçlüklerini, sevinçlerini paylaştığımız çok zamanlar oldu. Ben Laleli'deki evimden taşındım. Komşuluğumuza bir süre ara vermiş olduk. Ataköy'e taşınınca Meral Hanım'la yollarımız yine keşişti. Onlar da Ataköy'deki evlerine taşınmışlardı. Sık sık karşılaşır olmuştuk.

Meral Hanım aile bağlarına önem verirdi; ailesine düşkün, eşine ve çocuklarına karşı sorumluluk duygusu yüksekti. Pırıl pırıl iki genç yetiştirdi, çocukları Menekşe ve Egemen'i büyütürken ne kadar özen gösterdiğini, iyi bir öğrenim görmeleri için ne kadar emek verdiğini çok yakından gördüm. Menekşe başarılı bir hekim, Egemen de iyi bir mühendis oldu.

O'nun akademisyen olarak özelliklerini ve başarılarını Üniversitedeki çalışma arkadaşları benden daha iyi bilirler onun için o yönüne değinmedim. Meral Hanım'ın kişilik özelliklerini oldukça yakından bildiğim için anlatmaya çalıştım. Birkaç cümleyle özetlemek gerekirse, o olduğu gibi görünen, doğru bildiğini açık yüreklilikle hangi ortamda olursa olsun söylemekten çekinmeyen, ülkesini ve insanları seven, güler yüzlü, ciddi bir anne, öğrencileriyle her zaman dost olabilen bir akademisyendi. Ve "sevgili öğretmenim", ölüm size hiç yakışmadı, erken oldu bu ayrılık, sizi özlüyoruz.

Dönüştüren Sevginin Yolu

The Way of Love that Transforms

Osman Torun*

Öz

Türkiye’de kütüphanecilik alanına önemli katkılar yapmış olan Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay’ın akademisyen ve eğitimci kişiliğinin kişisel deneyimlerle değerlendirildiği bu yazıda, yazarın üniversite eğitimi ve sonrasında Meral Alpay ile iletişimi ve Meral Alpay’ın yazarın hayatındaki önemli etkileri paylaşılmaktadır. Meral Alpay, yazarın yaşamında etkisi hep hissedilecek derin izler bırakmış, kişisel gelişim ve üretim süreçlerinde varlığı ve emekleriyle değerli katkılar sunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Prof. Dr. Meral (Şenöz) Alpay; kütüphanecilik eğitimi; kütüphanecilik anıları; mesleki iletişim; eğitimci rolü.

Abstract

In this article, Prof. Dr. Meral (Senoz) Alpay who contribute greatly to Turkish librarianship is mentioned. Also Prof. Dr. Meral Alpay’s academic and educational identity is evaluated by author’s personal experience. Meral Alpay has always left a deep traces in author’s life and made valuable contributions to his development and productivity through her presence and efforts.

Keywords: Prof. Dr. Meral (Senoz) Alpay; librarianship education; librarianship memories; professional communication; educator role.

Anadolu’nun küçük bir kasabasından İstanbul’un deryasına katıldığım, üniversitenin koridorlarında tanıdığım bir insanın bende derin etkiler bırakacağını bilemezdim elbette. Ne var ki o iklime ayak bastığım ilk demlerden bugüne kaderimi belirleyen birçok önemli olayda hep onu gördüğümde her seferinde bir kez daha şaşırıyorum. Daha önceden durakları belirlenmiş bir yolculuğa çıkıp, beni bekleyen bir insana kavuşmanın sevincini duyumsadım içimde varlığıyla.

Bir öğrenci-öğretmen iletişiminin çok ötesine geçen duygudaşlık evrenindeki sahiplenmelerle, paylaşımlarla o çok zor geçen öğrencilik yıllarımın ve sonrasında umut verici pınarıydı o. Düşkünlükte, yoksunlukta uzanan içten bir el, kendini bulma yolculuğunda sana kapılar açıp, yol gösteren bir bilgelik, gerektiğinde tüm insanları ve imkânları senin için seferber edip üzerini örten, açlığını gideren bir sihirli yürek varken nasıl umutsuz olabilirdi ki insan? Bunu yalnızca ben mi yaşadım? Hayır... Benim gibi kendini arayan nice genç insana dokunmuş, onların varoluşlarını güçlendirmiştiniz. Hepimize evrensel değerlere dayanan özgürlük, araştırma, sorgulama duygusu tohumları ekmiştiniz ki bugün bunların çiçekler açtığını, meyveye durduğunu görmeliydiniz. Bilmeden, farkında olmadan seçtiğim bu mesleği sevmenin en önemli nedeniydi varlığınız. Derslerinizde sizi dinlemek çok özeldi. Kafamda çözülecek birçok sorunlarla iliştiğim ön sıralarda, derse gelmenizle başlayan o sıra dışı ve benzersiz öğrenme yolculuğu beni alıp uzaklara, bambaşka diyarlara götürür, dersin sonunda

* Bilgi Belge Yöneticisi/Editör, İncirliova Belediyesi. E-posta: torunosman@gmail.com

Information Manager/Editor, Municipality of İncirliova, Turkey.

her birimiz o kapıdan girdiğimizden çok fazlasıyla, çoğalarak, coşkuyla çıkardık her zaman. Bizlere sunduklarınız kadar; sunma biçiminiz, bizi yüreklendirişiniz, kendimiz olma cesaretine çağırışınız, bilgi aktarmaktan çok öteye geçen öğrenme ve keşfetme yolculuklarına çıkarışınız çok değerliydi bizler için. Siz bir öğretmenden çok öte bir rehber, bir sırdaş, bir ustaydınız. Yeri geldi annemiz, ablamız, yoldaşımız oldunuz. Merak, araştırma tutkusu, özgür düşünme biz gençlerin hayal gücü ve enerjisi sunduğunuz iklimde buluşunca ne güzel yolculuklar, üretimler doğuverirdi içimizden. Kişiliğiniz, dünya görüşünüz, paylaşımlarınız, bakış açınız... Hepsi zengin öğrenme olanakları sunuyordu bizlere.

Dedim ya, siz bir öğretmenden öteydiniz benim için. Kader yolculuğunun neredeyse tüm kapılarında hep yanımda buldum, hissettim varlığınızı. Okul bitip iş yaşamına başladığımızda nice buluşmalarda paylaştık hasretimizi, duygularımızı. Belki daha az görmekteydik birbirimizi ama hep aynı sıcaklık, aynı hasret kuşatmıştı yüreklerimizi. Yaşadığım kısa süren işsizlik günlerinde bile rüyanıza girmiş, bunu hissetmiş yine derman olmuştunuz. Bu süreçte sizinle birlikte çalışma fırsatı bulduğum o kısa zaman dilimi benim için ne değerliydi bilerseniz! Güzel insanımla, varlığıyla çoğaldığım biriyle birlikte çalışıyordum daha ne olsundu... Ama en mutlu olduğum gün, emekli olduğunuzda sizin için hazırlanan armağan kitabına bir yazı ile katıldığım ve o kitabı sizin elinizde gördüğüm zamandı. Bendeki emeklerinizin çiçekler açıp, üretimlere dönüştüğü bu kitapta sizin için yazmak onur vericiydi. Hele bir de bana dönüp “*Yazını beğendim, güzel olmuş*” demiştiniz ya o zaman dünyalar benim olmuştu. Öyle ya, sizi tanıyana kadar doğru dürüst kitap bile okumayan ben, armağan kitabınızda uzunca sayılabilecek bir yazı kaleme almış, beğeninizi öğrenmiştim. Bundan büyük saadet olur muydu?

Üniversite yıllarımın “*çocuk ve gençler için bir şeyler yapmak*” hayalinin ilk meyvesi olan deneme antolojisi hazırlıkları için de buluşacaktık sizinle. Şimdi düşünüyorum da deneme türünü sevmemde bana okulun ilk günlerinde okumam için hediye ettiğiniz Salah Birsal’ın *Kahveler Kitabı*’nın etkisi büyük olsa gerek. Pek çok fikri tartışıp, yeni pencereler ve bakış açıları ile nitelikli bir kitap ortaya çıkmasındaki emeğinizi, yüreklendirmelerinizi hiç unutmayacağım sevgili öğretmenim. Bu emeklerle var ettiğimiz kitabı sizinle paylaştığım an benim için ne kadar değerliydi bir bilerseniz.

Bize kazandırdığınız meslek sevgisi, adaletli ve özgürlükçü bakışı sadece sözde değil yaşamda da görerek içselleştirmemizi sağlıyordu. Kendi ikliminin gerçeğiyle barışık, saygın bir bilim insanı ile yaşadıklarımız bizleri çok olumlu yönde biçimlendirerek güzelliği, doğruyu arayan üretme odaklı bireylere dönüştürdü. Bilime, bilgiye olan sarsılmaz inancınız yüreğinizde taşıdığınız insan sevgisi ve vicdan duygusuyla hepimizi “daha iyi insanlar” olmaya, üretmeye, çoğalmaya, çoğaltmaya davet ediyordu. Bizler bu içtenlikli sesi hep içimizde hissedeceğiz Meral Hocam. Bizleri dönüştüren sevginiz çoğalarak başka insanları, dünyayı da güzelleştirecek. Bıraktığımız “insanlık” mirasına sahip çıkıp, yaşatacağız.

Bir gün bu fani dünyadan ayrıldığımızı duyduğumda içimden bir parçanın da koptuğunu hissettim o anda. Sizden kalan boşluğu hiçbir şey doldurmayacak belki ama, tıpkı bize öğrettiğiniz güzellikleri bizler de o çok önemseydiğiniz çocuklara, gençlere ve tüm insanlara yaymaya, yaşatmaya çalışacağız. Bunu başarabildiğimiz, ürettiğimiz ölçüde, içimizdeki boşluğunuzun etkisi azalacak belki de.

Sizi karşıma çıkardığı için binlerce teşekkür ediyorum Tanrı’ya. İyi ki yollarımız kesişti. Bendeki emeklerinizi hiç ama hiç unutmayacağım. Gittiğiniz yerde bizleri gördüğünüzü, yaptıklarımızdan haberdar olduğunuzu, olacağınızı biliyorum. Belki orada da keyifli dersler anlattığınız, kitaplarla, kütüphanelerle bulduğunuz yepyeni insanlarla bir aradasınızdır; cennette çok güzel bir çocuk kütüphanesi kurmuşsunuzdur. Kim bilir?

Ruhunuz şad olsun, ışıklar içinde uyuyun sevgili öğretmenim, annem, ablam, güzel insanım, ustam...

Bir Zamanlar İstanbul Çocuk Kitapları Fuarı: Prof. Dr. Meral Alpay'ın Anısına!

Once Upon a Time Istanbul Children's Book Fair: In Memory of Prof. Dr. Meral Alpay!

Nabey Önder*

Öz

Sayın Prof. Dr. Meral Alpay'ı anlatabilmek için onun hocalığının dışında, yaratıcılığı, organizasyon becerisi, sabrı ve aldığı verimli sonuçları da bilmek gerek. Onun için de 1979 Uluslararası Çocuk Yılı nedeniyle İstanbul'da düzenlenen ve 25 yabancı ülkenin, 24 yerli yayıncının; bir yıl sonra da 27 yabancı ülkenin ve 25 yerli yayıncının katıldığı "İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı" ve etkinliklerini anlayabilmek gerek. Bu fuar boyunca uluslararası boyutta birbirine düşman ülkeleri aynı mecrada buluşturması, yurt içindeki her tür düşüncede sahip yayıncıların kitaplarını aynı sergi ortamında buluşturabilmesi Sayın Hocamız Meral Alpay'ın becerisi sayesinde sağlanmıştır. Munis, insancıl, yapıcı, uzlaştırıcı bir karaktere sahip olan ancak hatayı kabul etmeyen, uyararak doğruyu bulmanızı sağlayan değerli hocamız nur içinde yatsın.

Anahtar Sözcükler: Çocuk kitapları; Çocuk Kitapları Fuarı; Meral Alpay.

Abstract

There is more to know about Professor Meral Alpay beyond her prowess as a teacher in order to understand who she was: Her creativity, her organizational skills, her patience and the excellent results she attained were among her qualities. One has to be familiar with the International Children's Book Fair held in Istanbul in 1979 attended by 25 foreign and 24 local publishers, renewed the following year with even more attendees. This event was made possible thanks to her talent to bring together and host such a wide variety of guests and products. She was both friendly and humane with a constructive and conciliatory personality. While she was severe with errors, she knew how to guide us towards the right path through caution and advice. May she rest in peace.

Keywords: Children's books; Children's Books Fair; Meral Alpay.

Başlarken,

Hocam, arkadaşım, hayattaki en büyük destekçim değerli Prof. Dr. Meral Alpay için Türk Kütüphaneciler Derneği yayın organı *Türk Kütüphaneciliği* dergisinin bir özel sayı çıkaracağını öğrendiğim zaman hiç tereddütsüz "ben de yazarım" dedim. Hatta yazmazsam kendimi suçlu hissedeceğimi düşündüm. Çünkü geçmişte Meral Alpay ile öyle bir dayanışma içine girdik ki, insan gücünü aşan bir dayanışma idi bu... Gerek zaman, gerek mekân, gerekse beraber hareket ettiğimiz farklı düşünce, farklı eylem içinde olan kişileri, sivil toplum kuruluşlarını, birbirine düşman ülkeleri bir faaliyet ortamında bir araya getirdik. Samimiyetimizden şüphesi olmayan bu kesimler de bize zorluk çıkarmadılar. Hep destek verdiler.

---

*Emekli kütüphaneci. E-posta: nabeyonder@gmail.com
Retired librarian, Turkey.

Prof. Dr. Meral Alpay sağ olsaydı, “Geçmişteki bu çalışmaları, olayları, etkinlikleri birlikte yazalım hocam.” diyecektim. Ama geç kaldım, çünkü hocam artık aramızda yok. O zaman elimdeki belgelere dayanarak hocamın anısına ben yazmaya karar verdim.

Hocamla tanışıklığımız üniversite yıllarına dayanır. 1968-1971 dönemi İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğrenci idim. Kütüphanecilik Kürsüsünden de bir sertifika almıştım. Arada sırada derslere giriyordum. Fakat tüm ders notlarını Yüksek Öğretmen Okulundan Kütüphanecilik Bölümünde olan arkadaşlarımdan alıyordum. Bu notlara dayanarak sertifika imtihanına girdim. Sınavda hocam Meral Alpay halk kütüphaneleri ile ilgili bir soru sordu. Ders notları elimde olduğu için sorunun cevabını eksiksiz yazdım, ama başka bir şey de yaptım, cevabın altına; “Her ne kadar hocalarımız böyle anlatıyorlarsa da gerçekler öyle değildir.” diye yazdım ve halk kütüphanelerinde karşılaştığımız problemleri de ifade ettim. Sorunun cevabını eksiksiz yazmama rağmen imtihanı geçemedim, ancak ikinci imtihanda sertifikamı alabildim.

Aradan yıllar geçti, 1977 yılında Beyazıt Devlet Kütüphanesinde Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesinin kongresi yapılıyordu. Soru ve eleştiriler bölümünde hocam sürekli eleştiri yapıyordu. Ben de ondan geri kalır mıyım, başladım eleştirmeye... Meral Hoca bir ara sanki beni ilk kez görüyormuş gibi “Sen kimsin?” dedi. “Ben Nabey Önder’im hocam, Millet Kütüphanesinde çalışıyorum.” dedim. Sadece “ukala” dedi ve sonunu getirmede. Tabi ben bozulmuştum, fakat bir şey yapamadım, oturdum yerime. Sonradan öğreniyorum; 1970’li yıllarda imtihanda doğru cevap verdiğim halde “Her ne kadar hocalarımız böyle anlatıyorlarsa da gerçekler öyle değildir.” diye yazmama çok içerlemiş. Aradan geçen 7 yıla rağmen adımları ve bu tavrımı hiç unutmamış... Bu kongrede Meral Alpay ve Ayten Şan’ın da içinde olduğu yeni bir kadro genel kurulda TKD İstanbul Şube Yönetim Kuruluna seçildiler. Meral Alpay’ın önerisi ile ben de yönetime girdim. İlk toplantıda İstanbul Şube Başkanlığına getirildim.

Görev bölümü ve yetkilendirme kararından sonra bu yönetimin bir farkındalık yaratması gündeme alındı. 1978 yılı Kütüphane Haftasında bir “çocuk kitapları sergisi” açılmasına karar verildi. Önce mekân sorunu düşünüldü. “Öyle bir mekân seçelim ki bundan sonraki yıllarda bize ışık tutsun.” denildi. Yoğun araştırmalardan sonra İstanbul Belediyesi Saraçhane binasının fuayesinde sergi açılmasına karar verildi. Belediye Başkanı Sayın AYTEKİN KOTİL ile yapılan görüşmede talebimiz olumlu karşılandı ve sergi alanı Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesine tahsis edildi. Meral Alpay bu serginin katılımcılarının yazarlar, çizerler ve yayıncılardan oluşmasını istiyordu. Yönetim Kurulunda itiraz eden olmadı, çalışmalara başlandı.

Hiç zaman kaybetmeksizin İstanbul’da bulunan ve konu ile ilgili tüm sivil toplum kuruluşlarına yazı çıkarıldı. Başta Türkiye Yazarlar Sendikası olmak üzere yayınevleri, çevreciler, aynı amaca hizmet eden resmi ve özel kuruluşlar Millet Kütüphanesinde toplantıya davet edildiler. Yapılan toplantılarda yayınevlerinden, sendikalardan, ticari kuruluşlardan temsilciler toplantıya katıldılar. TKD İstanbul Şubesinin 1978 Kütüphane Haftasında açmayı düşündüğü İstanbul Belediye Başkanlığı fuayesindeki serginin sunumu dikkatlice dinlendi, tartışıldı. Katılımcılar, çok amaçlı ve geniş boyutlu böyle bir sergi için bir yürütme kurulu oluşturulmasına karar verdiler. Katılımcıların ortak önerileri ile Doç. Dr. Meral Alpay (İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi) Yürütme Kurulu Başkanlığına Vedat Demirci (TRT İstanbul Radyosu Çocuk Yayınları Müdürü), 2. Başkanlığa TKD İstanbul Şubesi Başkanı Nabey Önder, yazmanlığa Yılmaz Elmas (TAYKO Çocuk Yayınları Yönetmeni) saymanlığa getirildiler. Yürütme Kurulu üyeleri ise Hayati Asilyazıcı (İstanbul Belediye Başkanlığı Kültür Danışmanı), Sabri Koz (Öğretmen, yazar), Tekin Sönmez (Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreter Yardımcısı), Feryal Birden (Öğrenci), Nurtan Eğitimci (Uzman Kütüphaneci), Ömür Candaş (YaBa Çocuk Yayınları Yönetmeni), Osman Gök (İstanbul Belediyesi Kütüphaneler Müdürü), Kezban Elibüyük (Öğrenci) ve Tacettin Diker’den (Karagöz Sanatçısı) oluşuyordu.

Sergi ile ilgili tüm çalışmalar Yürütme Kurulu tarafından yapıldı ve sonuçlandırıldı. 1978 yılı Kütüphane Haftasında İstanbul Belediye Başkanlığı Saraçhane binasının giriş katında görkemli bir “Çocuk Kitapları Sergisi” törenle açıldı. Bir ay boyunca açık kalan sergide katılımcılar stantlarda görevli bulundurdular. Bir ayın sonunda bu etkinliğin bir başlangıç olduğu katılımcılar tarafından dile getirildi. İşi biraz daha büyütmemiz ve uygun bir yer temin edilebilirse “İstanbul Çocuk Kitapları Fuarı” olarak organize olmamız önerildi ve kabul edildi.

Resim 1. Hocam Prof. Dr. Meral Alpay ile Türk Kütüphaneciler Derneğinin bir etkinliğinde dans ederken

Araştırmalar sonunda Koç Grubu tarafından Taksim’de yaptırılan ve henüz resmi açılışı yapılmayan İstanbul Belediyesine ait Atatürk Kitaplığı bu iş için çok uygun görüldü. Belediye Başkanımız Sayın Aytekin Kotil ile yapılan görüşmede 1979 yılının “Uluslararası Çocuk Yılı” olması da dikkate alınarak Atatürk Kitaplığında “İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı” düzenlenmesi kabul edildi.

I. İstanbul Çocuk Kitapları Fuarı

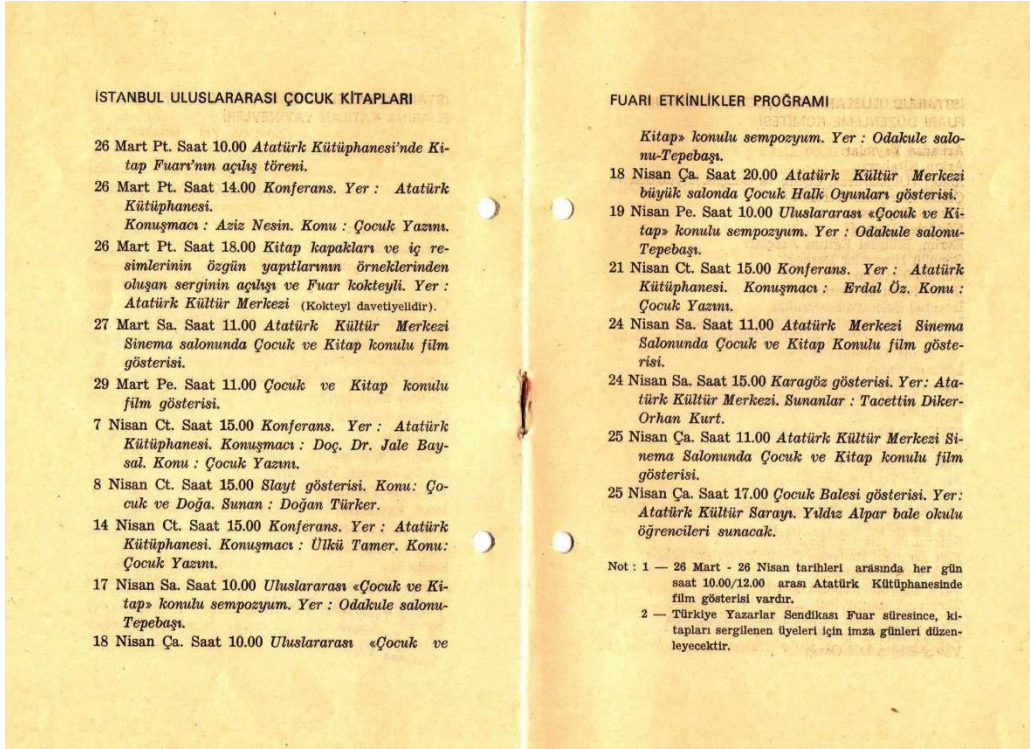
1978 Nisan’ından başlayan ve 1979 Mart’ına kadar olan o bir yıllık dönemde değerli hocamız Meral Alpay’ın dirayetli çabaları ve bizlerinde yorulmak bilmeyen çalışmalarımız ile 26 Mart-26 Nisan 1979 tarihleri arasında düzenlenen “I. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı” eksiksiz bir şekilde gerçekleştirildi. Bu fuarda sergilenen değişik dil ve yazılı çocuk kitapları ile izleyenlere “yabancı olana” dokunma olanağı sağlandı. Her biri bir ya da birkaç kişinin ortak düşünce ürünü olan yerli ve yabancı kitaplar arasında karşılaştırma yapan çocuk ve gençlerden başka yayıncılar, yazar, çizer ve diğer ilgililer kendisinde olanın daha çok farkına vardılar. Çocuk yılı da olması nedeniyle bu fuara 25 yabancı ülke ve 24 yerli yayıncı katıldı. Kukla, çocuk sineması, resim, afiş sergileri yanında “Çocuk ve Kitap” konulu sempozyum ve konferans dizisi fuarın amacının çocuklara yönelik bir kültür ve sanat olgusu olduğunu göstermiştir. Bu olgu yerli ve yabancı birçok kuruluşun işbirliği ile gerçekleşmiştir.

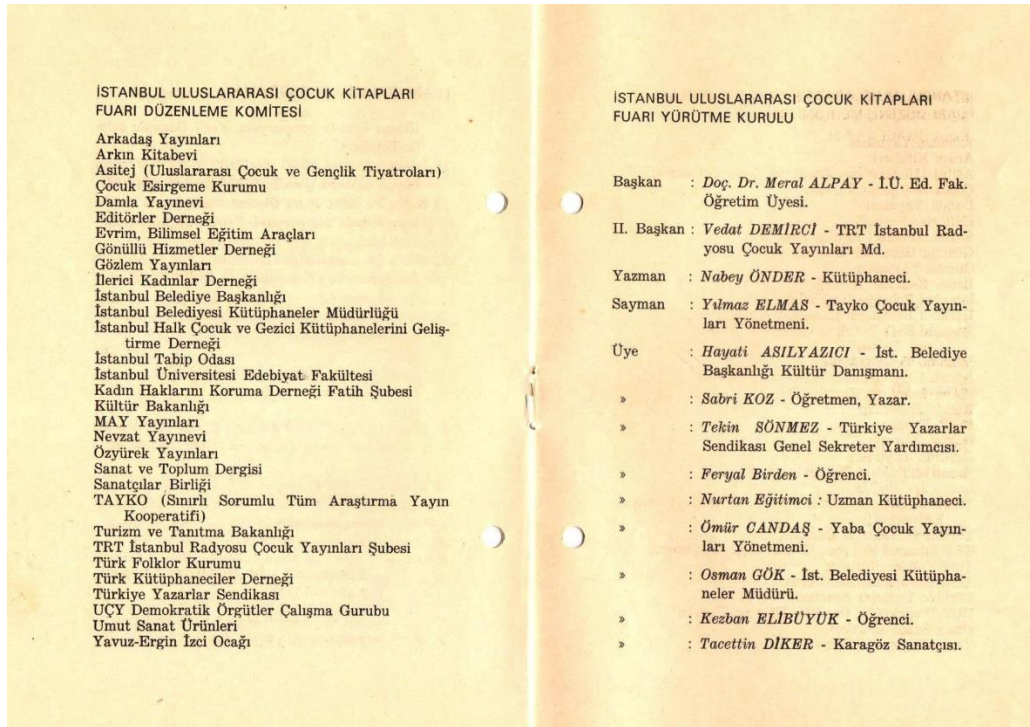
Resim 2-3. İstanbul Belediyesi Fuayesinde yapılan Çocuk Kitapları Sergisinin İstanbul Valisi ve İstanbul Belediye Başkanı tarafından açılış töreni

Resim 4. I. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı broşürünün kapağı

Resim 5. I. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı programı

Resim 6. I. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı broşürü

Taksim Atatürk Kitaplığında düzenlenen "İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı" birçok açıdan bizlerin ufkunu açmıştı. Özellikle yurt dışından gelen katılımcı uzmanlar, Türkiye'deki çocuk kitaplarını yazar ve çizer yönüyle inceleme olanağı bulmuşlardı. Bizim yazar ve çizerlerimize de 25 farklı ülkenin çocuk kitaplarına dokunma, inceleme ve kıyaslama

imkânı doğmuştu. Ayrıca dışarıdan gelen uzmanlardan çocuk kitapları konusunda dünyada neler olup bittiğini öğrenme fırsatı yakalamıştık.

Önceden mahdut kişiler tarafından bilinen, fakat üye olmayı bile hiç akıllarından geçirmedikleri *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Yayınları Kurulu* (IBBY-International Board on Book for Young People¹) gibi bir kuruluşun varlığından haberdar olmuştuk. Merkezi İsviçre’de bulunan ve UNESCO’nun denetimindeki bu kuruluşa statü gereği üye ülkelerin önerisi ile biz de üye olduk. Uzun yıllar Türkiye Başkanlığını bu makalenin yazarının yaptığı kuruluşun Türkiye raportörü ve yazmanı değişmez bir şekilde Meral Alpay olmuştur.

IBBY, batılı çocuk yazar ve çizerleri açısından çok önemsenen bir kuruluştur. O nedenle bu kuruluşun amaç maddesini de yazma gereği duydum. IBBY, İsviçre’nin Zürih kentinde kurulmuştur. İsviçre Medeni Kanununun 60. maddesi uyarınca kurulan ve kamuya yararlı bir dernek niteliğinde olan bu kurulun amaçları, kuruluş tüzüğünde² şöyle belirtilmektedir:

“1. Dünyanın her tarafında “gençler için iyi kitaplar” sorunu ile ilgilenen kuruluşları bir araya getirmek,

2. Bu tür kitapların yayınlanmasını ve onlardan yararlanılmasını geliştirmek amacıyla:

a) Dünyanın her yanındaki gereksinmelere uyacak biçimde yayınlanmalarını özendirmek,

b) Bu yayınları radyo, televizyon, basın, film ve ses bantları gibi diğer çağdaş iletişim araçları ile birleştirmek,

c) Gençler için kütüphanelerin gelişmesini özendirmek,

3. Tüm olanaklardan yararlanarak gençlik kitaplarının geliştirilmesine katkıda bulunmak,

4. Uluslararası nitelikte gençlik kitaplarının yayılmasına yardım etmek ve bu konudaki çevirileri özendirmek,

5. Çocuk yazını ve çocuk kitaplarının resimlendirilmesinin çeşitli yönleriyle ilgili her tür araştırmayı özendirmek ve bu tür araştırmaların sonuçlarının uluslararası çapta yayınlanmalarını örgütlemek,

6. Ulusal ve uluslararası planda gençlik kitaplarıyla ilgili etkinlikleri olan veya bu alanda kütüphanecilerin, öğretmenlerin, editörlerin, yazar ve çizerlerin eğitilmesine çalışan kişiler, gruplar, kuruluşlar ve örgütlere bilgi ve danışma hizmeti sağlamak.”

Ayrıca Türk yazar ve çizerleri için de fuar çok önemli bir kapıyı aralamıştı. O güne kadar “Çocuk Edebiyatı” tartışmasına da noktayı koyan bir uygulama olmuştu. Çok önemseydiğimiz yazarlarımızı bile sıkıntıya sokan bu tartışmalar fuarla beraber çocuk edebiyatı noktasında destek bulmuş ve savunucularına cesaret vermiştir. Bu konuda ünlü çocuk kitapları yazarımız ve eğitimci Gülten Dayıoğlu’nun (2010, s. 25-26) kendi yaşam öyküsünü anlattığı kitabının *Çocuk Edebiyatı Mücadelesi* isimli bölümündeki ifadeleri bu konuda dikkat çekicidir:

“Çocuk Edebiyatı’na hizmet verirken, öylesine sevinip göneniyordum ki!... Bu sevincin kaynağında, o zamanlar ülkemizde Çocuk Edebiyatı’nın henüz benimsenmemiş olması ve bu nedenle de piyasada nitelikli çocuk kitaplarının bulunmayışı yetiyordu. Aklımca bu açığı kapatma çabasına girişmiştim. Ne var ki, çok geçmeden coşum, sevincim burnumdan gelmeye başladı. Çünkü çocuk kitapları ile ilgili olarak yapılan çeşitli toplantılarda, akademisyen ve bazen de dönemin ünlü yazarlarıyla işbirliği yapmak

¹ Bkz. <http://www.ibby.org/>

² Bkz. Ek 2: Yontar, A. S. Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu (International Board on Books for Young People): Amacı, Kuruluşu ve Örgütlenmesi”. *Metin teksirdir.*

durumundaydım. Bu kişiler karşısında, yaptığım işi “Çocuk Edebiyatı” olarak nitelendirmem, şimşekleri üzerime çekiyordu. Beni, “çocuk kitabı yazmayı, Çocuk Edebiyatı olarak değerlendirmen yanlış. Çünkü, Çocuk Edebiyatı diye adlandırılan bir edebiyat dalı yok. Çocuk kitapları da edebiyatın genel kapsamı içinde yer alır, ” diyerek öyle bir hurpalıyorlardı ki!...Ben tüm bunlara karşın, Çocuk Edebiyatı'nın, çocuk kitaplarını kapsayan özel ve özgün bir edebiyat dalı olduğuna kesinlikle inanıyordum. Dahası, Çocuk Edebiyatı'nın, çocukların yaş düzeylerine göre, kendi içinde de bölümlere ayrılmak zorunda olduğunu biliyordum. 1979 UNESCO tarafından, Dünya Çocuk Yılı ilan edildi. Yıl boyunca pek çok yazar, birçok çocuk kitabı yazdı. Bu arada akademisyenler ve kütüphaneciler, Çocuk Edebiyatı ile ilgili seminerler, konferanslar ve kitap fuarları düzenliyorlardı. Ben de bu çalışmaların içindeydim. Dünya Çocuk Yılı nedeniyle Prof. Dr. Meral Alpay, Nabey Önder'in çabalarıyla Taksim Belediye Kütüphanesi'nde, uluslararası nitelikte bir çocuk kitapları fuarı düzenlendi. Bu etkinlik, o zamanın koşullarına göre, Çocuk Edebiyatı adına yapılmış olağanüstü atılımdı. İşte bu fuar sırasında, Çocuk Edebiyatı ile ilgili bir dernek kurma görüşü belirdi. Çocuk Edebiyatı alanındaki ürünlerimizle yurt dışına açılabilmek için dernek ilk adım olacaktı. Bu hedef doğrultusunda, Çocuk Edebiyatı'na gönül vermiş kişiler, belli aralıklarla toplanmaya başladık. Bu toplantılarda, derneğin çekirdeğini oluşturan; Prof. Dr. Meral Alpay, Nabey Önder, Nadir Ergin Telci, Gülten Dayıoğlu, Can Göknil, Serpil Ural, Fatih Erdoğan, Ayla Çınaroğlu gibi isimler yer alıyordu. Bu hazırlık çalışmaları, başta parasal sorunlar olmak üzere, birçok neden yüzünden 1994 yılına kadar sürdü. 1994 yılında derneğimiz kuruldu. Derneğin amacı nitelikli çocuk ve gençlik yayınlarının üretimini özendirmek, yurtiçi ve yurt dışında tanıtımına önayak olmak, çocuk ve gençlerin yüksek dil ve estetik özellikleri olan kitaplarla buluşmasını sağlamaktı.

Günümüzde, Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği, artık IBBY kanalıyla uluslararası etkinliklerde varlık gösterecek düzeye gelmiştir.”

Sayın Dayıoğlu'nun yazdıkları gösteriyor ki, “İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı” sadece çocuklar açısından değil, yazarlar ve çizerlerimiz açısından da yeni ufuklar açan bir oluşumdur. Tüm bu oluşumların sağlanmasında Prof. Dr. Meral Alpay'ın yönlendirmesi ve emeği yadsınamaz. Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesinin öncülüğünde; aralarında T.C. Kültür Bakanlığı, İstanbul Belediye Başkanlığının da bulunduğu 32 kamu ve özel kuruluşun gerçekleştirdiği iş ve güç birliği sonucunda gerçekleşen Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarını açarak hem çocuk yılını, hem de her yıl yinelenen Kütüphane Haftası'nı kutlama eylemini başlatmıştık. Bu fuarın en önemli amacı alışılmışın dışında ticari olmaktan çok kültürel idi. Sergilenen yerli ve yabancı çocuk kitapları kanalıyla İstanbul'da yaşayan ve sergiye gezebilen çocuklara yeryüzünde değişik dil ve alfabelerde yetiştirilen çocukların varlığını duyurmaktı. Ayrıca çocuk kitaplarına ilgi duyan yetişkinlere de yerli ve yabancı çocuk yayınları arasında karşılaştırma olanağı sağlanacak, kendimizde olanın daha fazla farkına varılacaktı. Nitekim çocuk kitabında dizgi, düzen, çizgi, resim ve baskı alanında değişik örnekler arayan çok sayıda yayıncı, yazar, çizer ve yükseköğrenim çağındaki bulunan öğrenciler de fuara olağanüstü ilgi göstermiş bilgi ve deneyim alışverişi yapmışlardır. Bir ay gibi oldukça uzunca bir süre Atatürk Kitaplığında açık bulundurulmuş ve yaklaşık 30 bin kişinin izlediği fuarda; ABD, Avusturya, Belçika, Brezilya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Çin Halk Cumhuriyeti, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Federal Almanya, Fransa, İngiltere, İsrail, İsveç, İsviçre, Japonya, Kanada, Macaristan, Mısır, Polonya, Portekiz, Romanya, S.S.C.B., Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan'dan gelen yaklaşık 5000 çocuk kitabı sergilenmiştir. Ayrıca yerli ve yabancı afişler, bebekler, İsa Çelik'in konusu “Çocuk” olan fotoğraf sergisi; Aslan Kaynardağ'ın “Alfabe Sergisi” ve Türkiye'de yayımlanmış çocuk kitaplarından seçilmiş resimlerin özgün örneklerinden oluşan sergi, kitaplar yanında fuarın görsel iletişim sanatlarına

verdiği değeri de vurguluyordu. Sergilenen yabancı kitapları, fuarı gezen yetişkinler ve çocuklar istedikleri gibi karıştırıp inceleyebiliyorlardı. Buna karşılık ABeCe, Arkadaş, Arkın, Çocuk Esirgeme Kurumu, Damla, Deniz, Derinlik, Evrim Eğitim Araçları, Gelişim, Gözlem, İş Bankası, İnkılap ve Aka, İtimat, Köyün Çocuğu, Kurtuluş, MAY, Milliyet, Nevzat, Özyürek, Redhause, Tayko, Tercüman ve YaBa gibi yayınevleri adı altında sergilenen yerli çocuk kitapları ise sergi salonunda yeterince incelenemese de, sergiyi gezenler satış bölümünde istedikleri kitapları inceleyerek satın alabilmiştir. Yüzde 10 indirimli yapılan satışlara ilgi çok büyük olmuş, bol çeşitli seçme olanağı geniş satış bölümünün sürekli dolu oluşu gözlemcilere, değil Türkiye’de İstanbul’da bile kitap ticaretinin, dağıtım ve sergilemenin gizli talep hesaplanarak yapılmadığını göstermiştir. Fuar süresince Kültür Bakanlığının izni ile Atatürk Kültür Merkezi salonlarında halk oyunları, bale, tiyatro, Karagöz ve kukla gösterileri düzenlenmiş, İstanbullu çocuklar ve aileleri bu sanat gösterilerinden ücretsiz bir şekilde yararlanmışlardır. Ayrıca Atatürk Kitaplığında her cumartesi yapılan tartışmalı toplantılarda, çocuk kitaplarının ülkemizdeki üretim, dağıtım ve tüketim sorunları dile getirilmiş, Aziz Nesin, Jale Baysal, Ülkü Tamer, Doğan Türker ve Erdal Öz gibi uzman kişilerle izleyiciler bu sorunları tartışma olanağı bulmuşlardır. 17-19 Nisan 1979’da fuar nedeniyle örgütlenen “Çocuk ve Kitap” konulu uluslararası sempozyum ise, konunun daha geniş bir düzeyde ele alınmasını sağlamıştır. Meral Alpay başkanlığında, Aysel San ve Nabey Önder tarafından yönetilen bu toplantıda; Avusturya (2), Bulgaristan (1), Federal Almanya (2), Fransa (1), İngiltere (1), İsrail (2), Yunanistan (2) ve Türkiye (2) adına 13 bildiri okunmuş, her bildiriden sonra tartışma açılmıştır. Gerek konsolosluklar tarafından Türkçeye çevrilerek çoğaltılıp dağıtılan bildiri metinleri ve gerekse İstanbul Sanayi Odasının Odakule salonunda, anında yapılan sözlü çevirileri dinleyebilme aygıtları, çok dilde yürütülen çalışmalarda iletişim engelini ortadan kaldırmıştır. Türk basınında yankılanan ve yabancı basında da ilgi gören bu sempozyumun Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi tarafından banda alınan tutanakları, şube başkanı Nabey Önder tarafından basıma hazırlanmıştır. Eğitimciler, kütüphaneciler, yayıncılar ve tüm ilgililere içeriği ile çok yönlü ve değerli bilgiler sunan bu tutanakların yayımlanması için Kültür Bakanlığına müracaat edilmiş, fakat bir sonuç alınamamıştır. Bu tutanaklar hocam Meral Alpay’ın Kürsü Başkanlığı sırasında gereksinme duyuldukça öğrencilerin yararlanmaları amacıyla İ.Ü. Kütüphanecilik Kürsüsünde tutuluyordu. Sonraki akıbetini bilemiyorum.

Çocuk yılındaki bu ihtişamlı fuardan hemen sonra Fuar Yürütme Kurulu bir sonraki yılın çalışmalarına başladı. Bu çalışmalarda zaman zaman yabancı konsolosluk yetkilileri de toplantılara katılıyor ve bilgi ediniyorlardı. Fuar Yürütme Kurulu; Çocuk Yılındaki fuar sonrası Türkiye’deki çocuk yayınlarına yönelik ortak bir bildiri yayımlamaya karar verdi. Yine hocamız Prof. Dr. Meral Alpay’ın başkanlığında ortak bir metin oluşturuldu. Bu metin hem katılımcı yayınevlerine, hem basına dağıtıldı. Böylece kamuoyu Türkiye’deki çocuk yayınları hakkında bilgi sahibi oldular.

Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı Yürütme Kurulunun çocuk yayınlarına yönelik kaleme aldıkları ortak metin:³

“Basın Açıklaması

Çocuk yayınlarının en önemli eksiklerinden biri, çocuklara yönelik dramatik yerli yapımların yeterince üretilmemesidir. Bu sorunun kaynaklandığı en önemli nedenlerden biri, televizyon ve film tekniğine göre yazılmış, çocuklara yönelik dramatik yapıtların üretilmemesidir. Çocuk yazınının yeni yeni önem kazandığı ülkemizde, yazarlarımıza düşen en önemli görevlerden biri de, etkinliği tartışılmayacak kadar açık olan televizyon yayınlarında yer alabilecek, çocuklara yönelik dramatik yapıtlar üretmektir. Bu gün televizyon çocuk yayınları okul öncesi ve okul çağı olmak üzere iki ayrı yaş kümesine yöneliktir. Okul öncesi için benimsenen

³ Bildirinin orijinali yazarın kişisel arşivindedir.

sınırlama 3-6 yaş, okul çağı için 7-12 yaşlardır. Algı ve beğenileri, bilgi ve eğitim düzeyleri, yapısal özellikleri birbirinden oldukça ayrı olan okul öncesi ve okul çağı çocuklarına ayrı ayrı yapımlarla yönelmek, her iki yaş kümesinin içerdiği özellikleri göz önünde tutmak zorundayız. Okul öncesi (3-6 yaş) çocuklara yönelik yapımlarda genel amacımız çocukların;

- Dil ve bilişsel gelişimlerine yardımcı olmak,
- Öğrenme ve araştırma isteğini güçlendirmek, ilgi alanlarını geliştirmek,
- Çocuğun çevresi ile uyum sağlamasına yardımcı olmak için sıra ve paylaşma kavramlarını aile, arkadaşlık ilişkilerini karşılıklı yardım ve işbirliği anlayışını geliştirmek,
- Kendine güven duygusunun gelişmesine ve pekişmesine, sağlıklı bir duygusal dengenin oluşmasına yardımcı olmak, hayal gücünü geliştirmek, estetik düzeyini yükseltmek

- Sağlıklı olabilmesi için temizlik, yeterli ve dengeli beslenme, kazalardan ve hastalıklardan korunma konularında bilgi vermek ve alışkanlık kazandırmaktır.

Okul çağı (7-12 yaş) çocuklarına yönelik yapımlar ve yayınlarda çocukların;

- Düşünsel yeteneklerini geliştirmek, özgür düşünce ve yaşam biçimini benimsemelerine yardımcı olmak,
- Yapıcı ve yaratıcı yeteneklerini geliştirmek, araştırmaya yöneltmek,
- Çevresi ile uyum sağlamasına yardımcı olmak, İşbirliği, insan sevgisi, sorumluluk duygularını geliştirmek, hoşgörülü kılmak,
- Kendine güven ve cesaret duygusunun gelişmesine yardımcı olmak,
- Ulusal ve evrensel kültürü tanıtmak,
- Yurt ve dünya gerçekleri hakkında bilgi vermek,
- Yurttaşlık bilincini geliştirmek,
- Kişisel ve toplumsal nedenlerden kaynaklanan sorunlarına eğilmeyi amaçlamaktayız.

Okul öncesi ve okul çağı çocuklarına yönelik bu amaçlarımızın gerçekleşebilmesinde etkili yapımların yanı sıra, kuşkusuz dramatik yapımlardır. Bu yapımlar:

- TV Çocuk Oyunları,
- TV Kukla Oyunları,
- TV Çocuk Filmleridir.

Özellikle okul öncesi çocuklar için kukla oyunu metinlerine büyük bir gereksinim duyulmaktadır. Bu üç ayrı dalda üretilecek yapıtların gerçekleştirilebilmesi için televizyonun teknik olanaklarına uygun olarak yazılmaları gerekmektedir.”

II. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı

II. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarının Kütüphane Haftası da dikkate alınarak bir sonraki yıl 31 Mart- 30 Nisan 1980 tarihleri arasında yine Atatürk Kitaplığında yapılmasına karar verildi. Kitaplığın tahsisi için İstanbul Belediye Başkanımız Sayın Aytekin Kotil ile görüşüldü, onay alındıktan sonra belirlenen tarihler için protokol imzalandı. Fuar Komitesi bir yıl boyunca hemen hemen her hafta toplanarak çalışmalarını sürdürdü. Sekreteryaya tarafından yazışmalar ve sonuçları konusunda komiteye bilgi verildi, yeni organizasyonlar için tartışmalar yapıldı, kararlar alındı. Fuarın açılışı, 27 yabancı ülke ve 25 yerli yayıncının katılımı ile 31 Mart 1980 günü saat 14.00'te Kültür Bakanımız Sayın Ahmet Taner Kışlalı, Belediye Başkanımız

Sayın Aytekin Kotil, Atatürk Kitaplığını yapan ve Belediyeye bağışlayan Sayın Vehbi Koç tarafından yapıldı. Açılıшта, katılımcı ülkelerin İstanbul Konsolosları ya da konsolosluk yetkilileri de bulundu. Açık kaldığı bir ay boyunca belediyelerden ücretsiz temin edilen otobüslerle İstanbul'un en ücra köşelerinden bile öğretmenleri nezaretinde öğrenciler taşındılar. Bu süre içinde tutulan istatistiğe göre 40 binin üzerinde ziyaretçinin fuarı gezdiği, yerli yabancı kitaplara dokundukları tespit edildi. 1979 yılında yapılan Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarında olduğu gibi, bu fuarda da kukla, çocuk sineması, resim, afiş sergileri yanında "Çocuk Yazımında Görsel İletişim" konulu sempozyum ve konferans dizisi, fuarın amacının çocuklara yönelik bir kültür ve sanat olgusu olduğunu göstermektedir. Bu olgu yerli ve yabancı birçok kuruluşun işbirliği ile gerçekleşmiştir. Ayrıca bu fuarda 1979 Çocuk Yılında Türkiye'de yayımlanmış çocuk kitapları arasından, çocuk jürilerinin seçtiği "II. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı Ödülünü" kazanan kitapların ödülleri yazarlarına verilmiştir. Bu amacından saptırılmamak üzere fuarın her yıl yinelenmesi ve hiç olmazsa İstanbul'da uluslararası düzeyde çocuk ve kitap konusunda düşünce ve deneyim alışverişinin sağlanması da geleceğe dönük amacımızdı, ancak maalesef her olumlu hareketin birileri tarafından baltalandığı gerçeği ile karşı karşıya kaldık ve II. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarından sonra çalışmalarımızı durdurduk. Yine de üzülmedik, çünkü bizimki bir başlangıçtı. Sonraki yıllarda ticari amaçlı firmalar devreye girdiler ve daha geniş boyutlu kitap fuarları yapılmaya devam ediyor.

Resim 7. II. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı broşürünün kapağı

16. KÜTÜPHANE HAFTASI VE II. İSTANBUL ULUSLARARASI ÇOCUK KİTAPLARI FUARI PROGRAMI	
31 Mart 1980 Pt. Saat 10.00 Atatürk Kütüphanesi'nde 16. Kütüphane Haftası ve II. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı'nın açılış töreni.	
31 Mart 1980 Pt. Saat 15.00 Fatih İthalk Kütüphanesi'nde «İlk Türk Gazeteleri» sergisi.	
1 Nisan 1980 Sa. Saat 10.00 Süleymaniye Kütüphanesi.	
a) «Yazma eserlerin yazma ve basma katalogları ve vakfiyeler» sergisi.	
b) Kursiyerlerin cilt kapakları sergisinin açılışı.	
1 Nisan 1980 Sa. Saat 15.00 Boğaziçi Üniversitesinde Kütüphane Haftası çayı.	
2 Nisan 1980 Ça. Saat 10.00 Edirnekapı Halk Kütüphanesi	
a) Masal babası Eflâtun Cem Güney'e onur plaketinin verilmesi.	
Düzenleyenler: Türkiye Yazarlar Sendikası ve Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.	
b) Türk Folklor Kurumu ile birlikte düzenlenen «Folklor ve Etnoğrafya Sergisi'nin açılışı.	
2 Nisan 1980 Ça. Saat 15.00 Beyazıt Devlet Kütüphanesi.	
a) İsmail Saib Sencer'i anma toplantısı.	
	Konuşmacılar :
	1— Hasan Duman - Beyazıt Devlet Kütüphanesi Müdürü.
	2— Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver
	3— Prof. Dr. İsmet Sungurbey
	b) Kitap ve Kütüphane ile ilgili Türkçe Yayınlar Sergisi'nin açılışı.
	3 Nisan 1980 Pe. Saat 10.00-12.30 Boğaziçi Üniversitesi. BTS. «Akademik Kütüphanelerin Sorunları» konulu söyleşi.
	3 Nisan 1980 Pe. Saat 15.00 Bakırköy Halk Kütüphanesi'nde «Karma Resim Sergisi'nin açılışı.
	4 Nisan 1980 Cu. Saat 10.00-17.00 ISO-Odakule Küçük Salon'da «Çocuk Yazınında Görsel İletişim» konulu Uluslararası sempozyum.
	5 Nisan 1980 Ct. Saat 10.00-17.00 ISO-Odakule Küçük Salon'da «Çocuk Yazınında Görsel İletişim» konulu Uluslararası sempozyum.
	5 Nisan 1980 Ct. Saat 13.00-17.00 Selimiye Astsubay Ordu Evi'nde Kütüphaneciler tanışma çayı.
	6 Nisan 1980 Pa. Saat 10.00-17.00 ISO-Odakule Küçük Salon'da «Çocuk Yazınında Görsel İletişim» konulu Uluslararası sempozyum.
	6 Nisan 1980 Pa. Saat 16.30 ISO-Odakule Küçük Salon'da 1979 Yılı Türk Çocuk Yazınında derece alan yazarlara ödül töreni.
	9 Nisan 1980 Ça. Saat 14.00 Atatürk Kültür Merkezi Sinema Salonu'nda çocuk filmi gösterisi.
	12 Nisan 1980 Ct. Saat 15.00 Konferans. Yer: Atatürk Kütüphanesi.

Resim 8. II. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı programı

	Konuşmacı : Sennur Sezer Konu : Çocuk Yazınında Görsel İletişim. Türkiye Yazarlar Sendikası	
16 Nisan 1980 Ça. Saat 14.00 Atatürk Kültür Merkezi Sinema Salonu'nda çocuk filmi gösterisi.		
19 Nisan 1980 Ct. Saat 15.00 Konferans. Yer: Atatürk Kütüphanesi. Konuşmacı : Tan Oral (Kariyerliler Derneği).		
19 Nisan 1980 Ct. Saat 14.00 Atatürk Kütüphanesi. «El Becerilerini geliştirici gurup çalışması». Uygulayan : Ece Yayınları.		
26 Nisan 1980 Ct. Saat 15.00 Konferans. Yer: Atatürk Kütüphanesi. Konuşmacı : Gün İrk. Konu : Çocuk ve Görsel Sanat. (Görsel Sanatçılar Derneği).		
		II. İSTANBUL ULUSLARARASI ÇOCUK KİTAPLARI FUARI DANIŞMA KURULUNA ÜYE VEREN KURULUŞLAR VE TEMSİLCİLERİ
		Akçay, Faik : Sanatçılar Birliği.
		Alpay, Doç. Dr. Meral : U.Ç.K.F. Yürütme Kurulu Başkanı.
		Asilyazıcı, Hayati : İstanbul Belediye Başkanlığı.
		Berker, Nurhayat : Yapı ve Kredi Bankası.
		Birden, Feryal : Gönüllü Hizmetler Derneği.
		Candaş, Ömür : Ya-Ba Yayınları.
		Çağlayan, Sibel-Telci, Ergin : Evrim Eğitim Araçları.
		Demirci, Vedat : TRT İstanbul Radyosu Çocuk Yayınları.
		Diñçel, Melike : Çocuk Esirgeme Kurumu.
		Elmas, Yılmaz : Tayko Yayınları.
		Ercan, Yıldır : Pamukbank.
		İlkonur, Mehmet : Milliyet Çocuk Yayınları.
		Karabol, Seher : Umur Sanat Ürünleri.
		Kulaksızoğlu, Adnan : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Pedagoji Kürsüsü.
		Kural, Orhan : Akbank
		Önder, Nabey : Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.

Resim 9. II. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı broşürü

Rüstem, Zafer	: T.C. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı-Ist. Turizm Bölge Müdürlüğü.		
Sarıer, Emir	: Arı Grafik.		
Soy, Muzaffer	: İstanbul Kültür Müdürlüğü.		
Tanören, Oğuz	: Redhouse Yayınları.		
Tavacı, Yusuf	: T.C. Kültür Bakanlığı.		
Ural, Yalvaç	: Türkiye Yazarlar Sendikası.		
II. İSTANBUL ULUSLARARASI ÇOCUK KİTAPLARI FUARI YÜRÜTME KURULU			
Başkan	: Doç. Dr. Meral ALPAY - İ.U. Ed. Fak. Öğretim Üyesi.		
Yazman	: Nabey ÖNDER - Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Başkanı.		
Üye	: Yusuf TAVACI - (Celâlettin KIŞMIR) - Kültür Bakanlığı temsilcisi - İstanbul İl Halk Kütüphanesi Müdürü.		
Üye	: Hayati ASILYAZICI - İstanbul Belediye Başkanlığı temsilcisi - Genel Sanat Yönetmeni.		
Üye	: Muzaffer Soy - İstanbul Kültür Müdürlüğü temsilcisi.		
Not : Yayınları ve Basınla ilişkileri Yusuf ÇELTEKLER yürütmektedir.			
		ÇOCUK YAZININDA GÖRSEL İLETİŞİM ULUSLARARASI SEMPOZYUM 4-6 NİSAN 1980	
		<i>4 Nisan, Cuma</i>	
10.00	Açılış : Doç. Dr. Özer Soysal		
10.30	Mss. Margaret Jack (İngiltere) «Britanya'da son gelişmeler ve kütüphanecilerin sorumluluğu»		
14.00	G. Emani (İran)		
15.00	M. Taghi Banki (İran)		
		<i>5 Nisan, Cumartesi</i>	
10.00	Katharina Baudach (Fed. Almanya) «Resimli kitap»		
11.00	Konrad Kaulbach (Fed. Almanya) «Okuma öğretiminin izlenec ve yöntemleri»		
14.00	Dr. Lucia Binder (Avusturya) «Çocuk yazınında yeni konular ve biçimler»		
15.00	Helga Aichinger (Avusturya) «Çocuk kitabının resimlenmesi üzerine düşünceler»		
		<i>6 Nisan, Pazar</i>	
10.00	Gaston Pasty (Vatikan) «Çocuk yazınında görsel iletişim»		
11.00	Mistik = Mustafa Eremektar (Türkiye) «Çizimler ve Sorunları»		
14.00	Arnavutluk (?)		
15.00	Ömür Candag (Türkiye) «Görsel iletişimin çocuk yazınında önemi»		

Resim 10. II. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı Broşürü

Çocuk Yayınları Derneği⁴

1977'de başlayan çocuk kitaplarına yönelik sergi ve fuar serüvenimiz 1980'de bitmişti. Fakat bu alandaki çalışmalarımız devam ediyordu. Öncelikle çocuk yazınıyla ilgili bir dernek kurularak tüzel kişiliğe kavuşulması, IBBY Uluslararası Gençlik Yayınları Kuruluna da bu tüzel kuruluş kanalıyla üye olunması fikri hep yaşıyordu. Nitekim bu amaçla farklı mekânlarda ve farklı zamanda yapılan toplantılarda dernek kurma çalışmaları yoğunluk kazandı.

1978'de Kültür Bakanlığınca IBBY'ye gereken aidatları ödeyerek ülkemiz üye yapılmışsa da 1981'den itibaren bu ödemeler kesintiye uğradı. IBBY üyeliğimiz de askıya alındı. Onun için bu üyeliğin mutlaka kalıcı olarak bir tüzel kişilik kanalıyla yapılması gerekiyordu. Bu nedenle toplantı üstüne toplantı yapıyorduk. Buna rağmen derneğin kurulması 1994'ü buldu. Derneğin resmen kuruluşunu Sayın Gülçin Alpöge'nin basın duyurusu ile kamuoyu öğrendi. Alpöge duyurusunda,

“1979 çocuk yılı nedeniyle yapılan çocuk kitapları fuarı, semineri ve başka etkinlikler sonucunda Prof. Dr. Meral Alpay ve Sayın Nabey Önder'in öncülüğünde IBBY'in Türkiye kolu olacak bir çocuk yayınları derneğinin oluşması için çalışmalara başlanmıştır. 1988, 1990 ve 1992 yıllarında IBBY'in toplantılarına bireysel olarak Türkiye'den katılımlar olmuştur. 1994 yılında ise “Çocuk Yayınları Derneği” resmen kurulmuştur. Kurucu üyeleri şu kişilerden oluşmuştur: Nadir Ergin Telci, Hüseyin Fatih Erdoğan, Gülten Dayıoğlu, Dinar Can Göknil, Serpil Ural, Meral Alpay, Ayla Çınaroglu. Bu arada IBBY ilk kurulduğu zaman Türkiye üye olmuş ve 1956 yılında Cahit Uçuk Andersen adayı olarak gösterilmiştir. Andersen ödülünü alamamış ama çocuk yayınları için örnek kitap olarak seçilmiş ve liyakat diploması almıştır. 1958 de Eflatun Cem Güney'e aynı diploma verilmiştir. Bilgilerinize.” diyordu.⁵

⁴ Söz konusu derneğin tam adı Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneğidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://cgyd.org/>

⁵ Bkz. Ek 3: Alpöge'nin Çocuk Yayınları Derneği başlıklı tarihsiz basın duyurusu.

1977'de Meral Alpay ve TKD İstanbul Şubesinin öncülüğünde başlanılan bu serüven nihayet amacı devam ettirecek bir derneğin kurulması ile noktalandı. Bir süre IBBY Uluslararası Gençlik Yayınları Kuruluna üye olan dernek, bugün IBBY'ye üye dernekler arasında görülmemektedir.

Türkiye'de Çocuk Kitapları

İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı yurt dışında da ses getirmişti. 1981'den itibaren uzun yıllar yabancı ülkelerin İstanbul Konsoloslukları derneğimizle diyaloglarını sürdürdü, hatta konsolosluklarda verdikleri resepsiyonlarda derneğimiz protokol listelerindeydi. Yurt dışındaki çocuk kitapları ile ilgili dernek ve kuruluşlar çalışmalarından derneğimizi sürekli haberdar etmişler, bienal davetlerini derneğimiz kanalıyla yapmışlardır. Bu diyaloglar, gelişerek Federal Almanya ile somut bir faaliyete dönüşmüş olup, IFP Alman Devlet Pedagoji Enstitüsü tarafından Prof. Dr. Meral Alpay kanalıyla iletilen talepleri hayata geçirilmiştir.

1982 yılında Almanya'nın Münih kentinde bulunan IFP Alman Devlet Pedagoji Enstitüsü Müdürü Dr. W.E. Fthenakis ve Proje Müdürü Dr. Michaela Ulich'den alınan bir mektupla Almanya'da çalışan 6 ülkenin işçi çocukları için ülkeleri ile ilgili resimli çocuk kitapları yayınlamaya karar verdiklerini öğrendik. Mektupta⁶; bu ülkelerin Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz olduğu belirtilerek;

“Bu ülkelerde oluşturulan uzmanlar kanalıyla yayınlanan resimli kitaplar, masallar, şarkılar, oyunlar, öğretici malzeme enstitü tarafından temin edilmektedir. Bu malzemeler her şeyden önce Almanya'daki yabancı çocukların anadillerindeki malzeme ile karşılaşmasına yarayacaktır. Bu malzeme onların kendilerini sadece “yabancı” veya “konuk işçi çocuğu” olarak hissetmelerini engelleyecek, kendi ulusal ya da bölgesel kültürlerini de öğrenerek yetişmelerini sağlayacaktır. Alman çocukları da bu malzeme kanalıyla başka kültürlerin varlığını öğreneceklerdir. Bu kitaplar o ülkelerde kurulacak komiteler tarafından hazırlanacak ve Almanya'da 2 dilli olarak basılacaktır” ifadelerine yer verilmişti.

IFP Alman Devlet Pedagoji Enstitüsü Türkiye için bu teklif “Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı” Fuar Komitesi Başkanı Sayın Meral Alpay'a yapılmış olup, Meral Alpay komitede yer alacak uzmanlar için çalışmalarına başlamıştır. IFP Alman Pedagoji Enstitüsü Müdürü Dr. Michaela Ulich'in Türkiye'yi ziyareti sırasında oluşturulan uzman kadro listesi kendisine sunulmuştur. Türkiye Komitesi Meral Alpay başkanlığında; N. Altındağ, A. Oktay, N. Önder ve A. San'dan oluşmuştur. Bir yıllık yoğun bir çalışmadan sonra 1983'e kadar yayınlanmış çocuk kitapları temin edilmiş, oyun-oyuncak gibi destekleyici materyaller toplanmış, özellikle yaş grupları dikkate alınarak çocuk kitapları okunmuş ve pedagojik açıdan tartışmalar yapılmıştır. Çalışmalar sonucunda, Enstitü'nün isteği doğrultusunda Türk çocukları için bir metin ortaya çıkmıştır. Bu metin esas alınarak Alman Pedagoji Enstitüsü tarafından Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan çocukları için kitap yayımlanmıştır.⁷ Kitapta düzenleme yaş gruplarına göre yapılmıştır. Kitap içindeki bu başlıklar aşağıdaki gibidir:

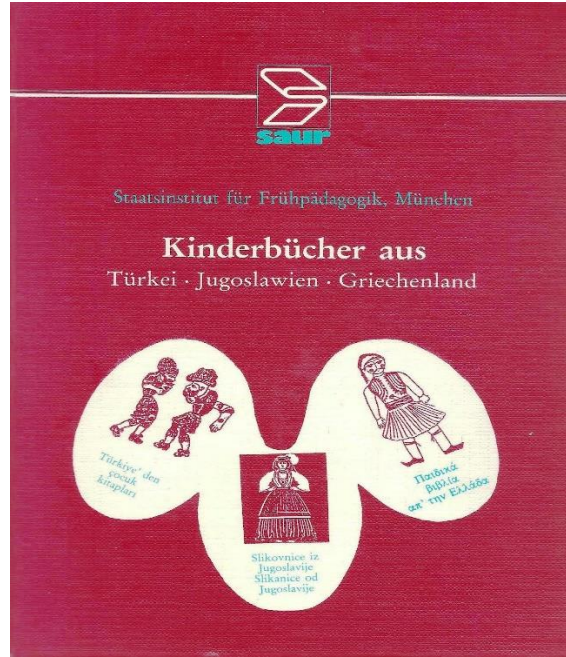
- Metinli, resimli çocuk kitapları (4-8 yaş grubu),
- Çevreci, renkli resimli çocuk kitapları (6-8 yaş grubu),
- Az metinli renkli kitaplar,
- Kısa metinli, resimli çocuk kitapları,
- Resimli çocuk romanları (5-8 yaş grubu),

⁶ Bkz. Ek 4: Fthenakis, W. E. ve Ulich, M. imzalı, 25-29 Mayıs 1982 tarihli ve Staatsinstitut für Frühpädagogik başlıklı mektup.

⁷ Bkz. Şekil 12.

- Küçük, kısa, resimli masallar,
- Çocuklar için yazılmış, siyah-beyaz resimlerle süslenmiş kısa şiirler,
- 6-8 yaş grubu için monologlar, tekerlemeler,
- Güncel, toplumsal çelişkileri güldürerek anlatan resimli çocuk kitapları bibliyografik künyeleri de verilerek, açıklamalı olarak hazırlanmış ve ayrıca destekleyici oyun-oyuncak vb. materyaller Enstitü'ye gönderilmiştir.

Bu materyallerden yararlanılarak 3 cilt kitap yayımlanmıştır. Bu makalenin yazarının elinde sadece çocuk kitaplarını içeren cilt bulunmakta olup, diğer ciltler temin edilememiştir.

Resim 11. IFP Alman Devlet Pedagoji Enstitüsünün projesi kapsamında Türkiye Komitesinin çalışmaları ve desteğiyle yayımlanan kitap

Sonuç

Yukarıda açıkladığım 3 yıllık çalışmalarımızda değerli hocamın yaratıcı, yönlendirici ve sonuç alıcı vasıflarını gördüm. Sonraki yıllarda da Türk Çocuk Edebiyatı alanında gerek hazırladığı bibliyografyalarla, gerekse yazdığı makalelerle yardımcı olmaya çalıştığına şahit oldum. Hatta Dr. Robert Anhegger ile birlikte yaptığı *Almanca Çocuk Kitapları Bibliyografya* çalışmalarının bu etkinlikler sonucunda doğduğunu da söylemek yanlış olmaz. Türk kütüphaneciliğinin mihenk taşlarından biri olan Prof. Dr. Meral Alpay için ne kadar yazsak da onu anlatmakta yetersiz kalıyoruz. Onun için son sözü değerli meslektaşlarıma ve tüm okurlarıma bırakıyorum. Bir faninin 3 yıl içinde uluslararası düzeyde neler yapabileceğini okuduklarında görebilecekler ve bir zamanlar ülkemizde dünya çapında ses getiren çocuk kitapları fuarlarının düzenlendiğini hatırlayacak veya öğreneceklerdir.

Prof. Dr. Meral Alpay hocama yetiştirdiği yüzlerce öğrencilerinden biri olarak bir kez daha teşekkür ediyorum. Nur içinde yatsın.

Kaynakça

Dayıoğlu, G. (2010). *Yaşadıklarım ve düşlediklerim: Yetmiş iki kitap, bir hayat*. (4. bs.). İstanbul: Altın Kitaplar.

Ekler

Ek 1

I. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarına Katılan Ülkeler

1. Amerika Birleşik Devletleri
2. Arnavutluk
3. Avusturya
4. Belçika
5. Brezilya
6. Bulgaristan
7. Çekoslovakya
8. Çin Halk Cumhuriyeti
9. Danimarka
10. Demokratik Alman Cumhuriyeti
11. Federal Almanya
12. Fransa
13. Irak
14. İngiltere
15. İsrail
16. İsviçre
17. Japonya
18. Kanada
19. Libya
20. Macaristan
21. Polonya
22. Portekiz
23. Romanya
24. Türkiye
25. Yugoslavya

I. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarına Katılan Yayınevleri

1. ABeCe Yayınları
2. Arkadaş Yayınları
3. Armağan Yayınları
4. Artel Yayınları
5. Çocuk Esirgeme Kurumu
6. Damla Yayınları
7. Deniz Yayınlar
8. Derinlik Yayınları
9. Evrim Eğitim Araçları
10. Gelişim Yayınları
11. Gözlem Yayınları
12. İş Bankası
13. İtimat Yayınları
14. Köyün Çocuğu Yayınları
15. Kurtuluş Yayınları
16. MAY Yayınları
17. Milliyet Yayınları
18. Nevzat Yayınları
19. Özyürek Yayınları
20. Redhaus Yayınları
21. Tayko Yayınları
22. Tercüman Gençlik Yayınları
23. Yaba Yayınları
24. Yansıma Yayınları

I. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı Kapsamında Düzenlenen “Çocuk ve Kitap” Konulu Sempozyuma Katılan Ülkeler ve Konuşmacı Sayısı

1. Avusturya (2)
2. Brezilya (1)
3. Federal Almanya (2)
4. Fransa (2)
5. Irak (1)
6. İngiltere (1)
7. İsrail (1)
8. Türkiye (2)
9. Yunanistan (2)

I. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı’na Katılan Ülkeler (1980)

1. Amerika Birleşik Devletleri
2. Arnavutluk
3. Avusturalya
4. Avusturya
5. Belçika
6. Bulgaristan
7. Çekoslovakya
8. Çin Halk Cumhuriyeti,
9. Danimarka
10. Demokratik Alman Cumhuriyeti
11. Federal Almanya
12. Finlandiya
13. Hindistan
14. İngiltere
15. İran
16. İsveç
17. İsviçre
18. İtalya (Institutue International Per La Diffusione Della Cultura)
19. Japonya
20. Kanada
21. Kore
22. Libya
23. Macaristan
24. Mısır
25. Romanya
26. Suriye
27. Türkiye

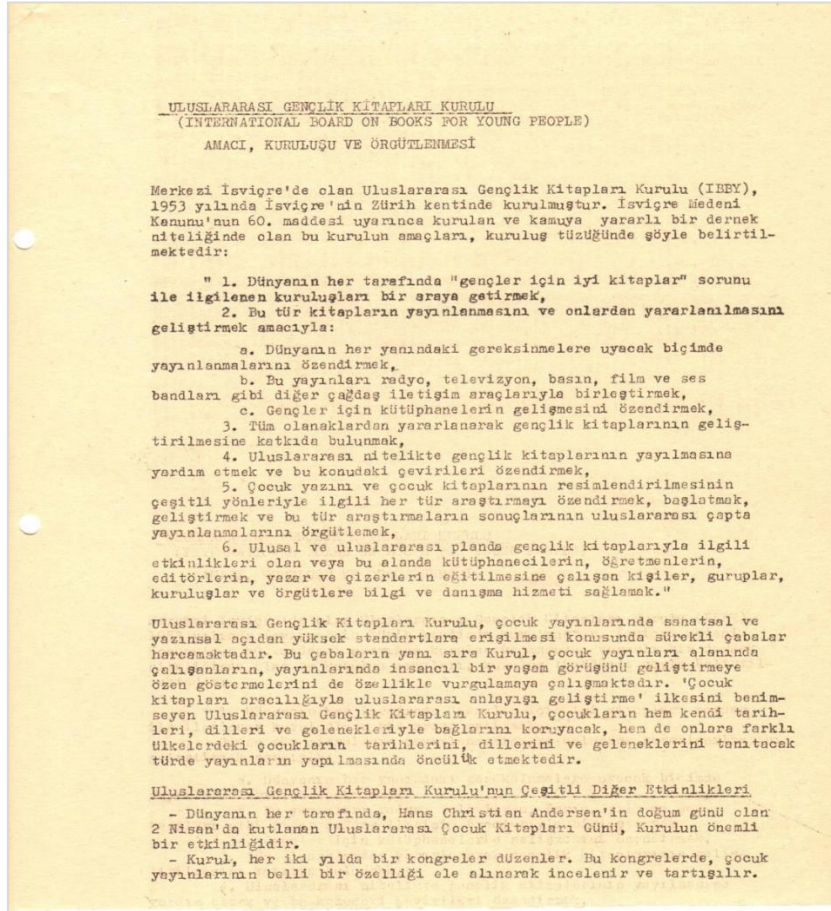
II. İstanbul Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı’na Katılan Yayınevleri

1. ABeCe Yayınevi
2. Ankara Belediyesi Basın ve Yayın Müdürlüğü
3. Altın Kitaplar
4. Arkadaş Yayınları
5. Arkın Yayınları
6. Bil Dağıtım
7. Damla Yayınları
8. Ece Yayınları
9. Esin Yayınları
10. Evrim Eğitim Araçları
11. Gelişim Yayınları
12. Gözlem Yayınları
13. Işıl Yayınları

14. İnan Yayınları
15. İnkılâp ve Aka Yayınları
16. İş Bankası Yayınları
17. Kurtuluş Yayınları
18. Milliyet Çocuk Yayınları
19. Özyürek Yayınları
20. Redhause Yayınları
21. Ramzi Yayınları
22. Serhat Dağıtım
23. Tayko Yayınları
24. Tercüman Gençlik Yayınları
25. YaBa Yayınları

Ek 2. Aysel San'ın (Yontar) IBBY konusunda hazırladığı rapor

-2-

- Her iki yılda bir kez yayınlanan bir yazar ve bir çizere Hans Christian Andersen Madalyası verilir. Bu madalyaya layık görülen yazar ve çiziler, Kurula bağlı H.C.Andersen Jürisi'nce saptanır.

- Kurul, yine her iki yılda bir, yeni yayınlanan iyi çocuk kitaplarından oluşan bir 'Hans Christian Andersen Şeref Listesi'ni yayımlar. Bu liste ile çocuklara ve gençlere yönelik kitaplarda gerek yazınsal, gerekse resimlendirmesi ve çeviri açısından mükemmelliğe dikkat çekilmeye çalışılır.

- Kurul, Bookbird adlı bir dergi yayınlamaktadır. Üç ayda bir çıkan bu dergide çocuk yayınlarıyla ilgili eleştiri, inceleme ve haberler yer alır.

- Kurulun yayınladığı Çocuk Yayınları Konusunda Bilgi Kaynakları Kılavuzu Uluslararası Gençlik Kurulu'na bağlı ulusal seksiyonlar arasında üretici bilgi ve hizmet değişimini özendirme çalışır. İki kısımdan oluşan bu kılavuzun birinci kısmında, her ülkedeki ulusal seksiyonların adresleri, ikinci kısmında ise her ülkede çocuk yayınlarıyla ilgili bilgi ve hizmet sağlama yönünden yardımcı olacak örgütlerin adresleri bulunmaktadır.

- Kurulun bilgi sağlama ve danışma açısından UNESCO ve UNICEF ile yakın ilişkileri vardır.

- Kurul, Uluslararası Kitap Komitesi'ne de üyedir.

Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu'nun Örgütlenmesi ve Yönetimi

Kurul, dünyonun çeşitli ülkelerinde kendisine bağlı ulusal seksiyonlardan oluşur. Ulusal seksiyonların temsilcileri de Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu'na Genel Kurul'ünü oluşturur. Her iki yılda bir düzenlenen toplantılarda Genel Kurul, Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu başkanına, Yürütme Kurulu'nu, saymanına, denetleyicilerini ve H.C.Andersen Jürisi başkanını seçer. Kurulun bir de Sekreterliği vardır.

-Ulusal Seksiyonlar

Bir ülkede gençlik kitaplarıyla ilgili uğraşları olan ve çalışmalarını Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu'na amaçlarına uygun çizideki grup ve örgütler, o ülkede . . . Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu'nun bir ulusal seksiyonunu örgütleyebilirler. Hiçbir ülkede birden fazla ulusal seksiyon olmaz. Ulusal seksiyonlar, Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu ile ilişkiyi sağlayacak iki temsilci seçerler. Üye olabilmek için gerekli formları doldurup yazılı olarak Sekreterliğe başvururlar. Ulusal seksiyonların üyeliği, Yürütme Kurulu'nun oy çoğunluğuyla alacağı karar sonucunda onaylanır.

Üyelerin yıllık ödentilerinin miktarı, Yürütme Kurulu'na belirlenir. En çok çocuk yayını olan ülkeler en fazla, en az çocuk yayını olan ülkeler ise en az ödentiyi verirler.

Genel Kurul toplantılarında her ulusal seksiyonun baş oy hakkı vardır. Ancak ödentilerini vermemiş olan ulusal seksiyonlar oy kullanamazlar. Genel Kurul toplantılarında ulusal seksiyonlar, kendi ülkelerindeki etkinliklerini açıklama olanağına sahip olurlar.

-3-

Ulusal seksiyonların tüzüklarının olması gerekli değildir. Her ulusal seksiyonun türü ve çalışmalarının kapsamı ülkelere göre değişir. Bazı ülkelerde ulusal seksiyonlar, o ülkede çocuk kitaplarının geliştirilmesi konusunda tek resmî örgüt niteliğindedir. Yine bazı ülkelerde bu seksiyonlar, ulusal düzeydeki birçok başka örgütle birlikte çalışabilirler. Türleri ve çalışma alanlarının kapsamı nasıl olursa olsun, ulusal seksiyonların tümünün ortak özelliği, çocuklara ve çocuk yayınlarına karşı derin bir ilgiyi paylaşmaktır.

-Kişisel Üyelikler

Ulusal bir seksiyonun bulunmadığı ya da bu seksiyonların kişilerin üyeliğini onaylamadığı durumlarda, kişiler de Uluslararası Gençlik Kurulu'na üye olabilirler. Ancak bu üyelerin Genel Kurul'da oy hakları yoktur.

-"Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu'nun Dostları" Grupları

Herhangi bir ülkede ya da coğrafi yörede, Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu'nu tanıtmak ve desteklemek, onun amaçlarını geliştirmek üzere "Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu'nun Dostları" grupları örgütlenebilir. Bu grupların da Genel Kurul'da oy hakları yoktur.

- Yürütme Kurulu

Bu kurul ulusal seksiyonlar arasında egüdümlü sağlar; bilgi toplar; ulusal seksiyonu olmayan ülkelerde Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu'na mesajına yayılmasını örgütler; yeni ulusal seksiyonların kurulmasını özendirme çalışır; iki yılda bir yapılan kongreleri düzenler; çocuk yayınları alanında çalışan yayınevlerine, kişilere ve kurumlara danışmanlık eder.

Yürütme Kurulu, aynı zamanda Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu'nun da başkanı olan bir Yürütme Kurulu başkanı, bir önceki yılın başkanı, Genel Kurul'ca seçilen sekiz üye, H.C.Andersen Jürisi başkanı, Bookbird dergisi editörü ve bir saymandan oluşur.

-Sekreterlik

Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu'nun Genel Kurulu ile Yürütme Kurulu'nun politika ve programlarına yürütmekle yükümlüdür.

-Komisyonlar

Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu'na bağlı bir Seçim Komisyonu vardır. Gerekli durumlarda Yürütme Kurulu çeşitli özel komisyonlar da oluşturabilir.

(Bu rapor, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi yazmanı Ayşel San tarafından hazırlanmıştır.)

Ek 3. Çocuk Yayınları Derneği basın duyurusu

**ÇOCUK VE GENÇLİK
YAYINLARI DERNEĞİ**

1979 çocuk yılı nedeniyle yapılan çocuk kitapları fuarı, semineri ve başka etkinlikler sonucunda Prof. Dr. Meral Alpay ve sayın Nabey Önder'in öncülüğünde IBBY'in Türkiye kolu olacak bir çocuk yayınları derneğinin oluşması için çalışmalara başlanmıştır. 1988, 1990 ve 1992 yıllarında IBBY'in toplantılarına bireysel olarak Türkiye'den katılımlar olmuştur.

1994 yılında ise Çocuk Yayınları Derneği resmen kurulmuştur. Kurucu üyeleri şu kişilerden oluşmuştur:

Nadir Ergin Telci
Hüseyin Fatih Erdoğan
Gulten Dayıoğlu
Dinar Can Goknil
Serpil Ural
Meral Alpay
Ayla Çınaroglu

Bu arada IBBY ilk kurulduğu zaman Türkiye üye olmuş ve 1956 yılında Cahit Uçuk Andersen adayı olarak gösterilmiştir. Andersen ödülünü alamamış ama çocuk yayınları için örnek kitap olarak seçilmiş ve liyakat diploması almıştır. 1958 de Eflatun Cem Güney e aynı diploma verilmiştir

Bilgilerinize
Gulcin

Ek 4. IFP Alman Devlet Pedagoji Enstitüsü tarafından gönderilen mektup

IFP

Staatsinstitut für Frühpädagogik
Direktor: Dr. Dr. W. E. Fihenski

D-8000 München 81
Arabellastraße 1/III
Im Zentrum für Bildungsforschung
Telefon (089) 92 14 31 74

Report of the Meeting between the National Committee and
Dr. Michaela Ulich (IFP) in Istanbul, May 25 - 29, 1982

A. Summary of the Agenda

B. Topics and Plans That Were Discussed

A. The Agenda

Due to preliminary correspondence between Turkey and Munich and due to intensive preparation of the meeting on behalf of the Turkish committee, we were able to tackle a whole series of practical tasks and systematic problems within 4 days:

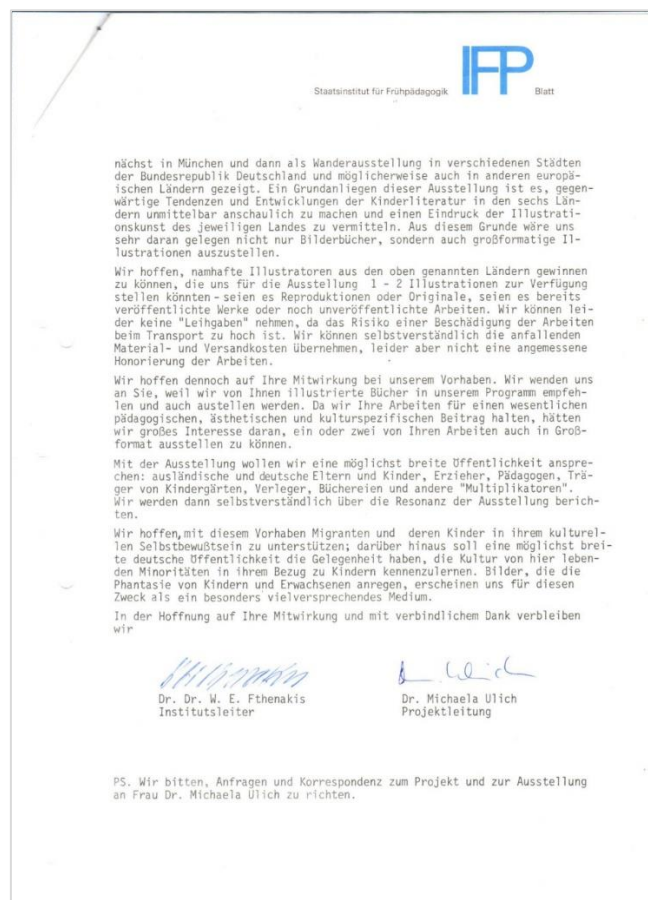
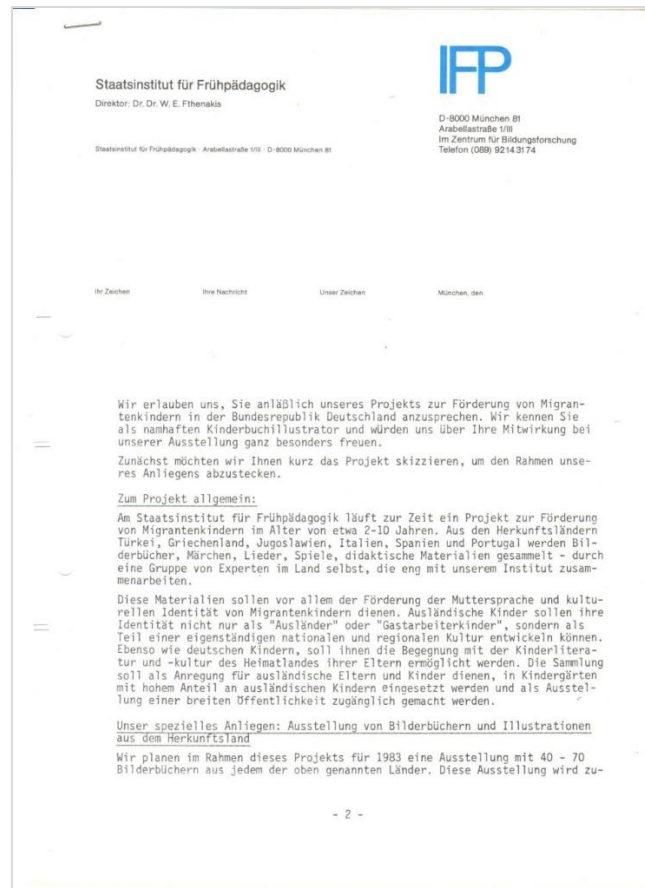
1. Intensive discussion with all members of the committee about their work;
2. Meeting and discussion with various publishers; purchase of children's books (the selection of material had been prepared by the committee, and the publishers had been "warned" of our visit);
3. Selection of toys - from a huge collection which had been put on display for our meeting;
4. Meeting and discussion with 5 renowned Turkish illustrators (illustrators of children's literature);
5. Visit to a cassette whoselale and tape studio;
6. Visit to a kindergarten - children performed traditional songs and dances for us;
7. Visit to a school. The children performed traditional dances, singing and dancing games. The teacher is cooperating with Dr. Ayla Oktay in collecting children's "folklore", the oral tradition of songs, rhymes and games.

B. Topics and Plans That Were Discussed

The discussion was based on a number of questions posed by the committee and on a recent paper on the project handed out by the IFP.

1. The Anthology, i.e. the Collection of Texts
The anthology will include - roughly speaking - the following genres:

2

Sevgili Hocam Meral Alpay

My Dear Teacher Meral Alpay

Hasan S. Keseroğlu*

Öz

1976 yılında Meral Alpay'ın öğrencisi oldum. Bölümü bitirince de asistan olarak aynı bölümde çalışmaya başladım. Meral Alpay hem hocam oldu hem iş arkadaşım ama her zaman hocalığı, öğretici tutumu bir adım öndeydi. Benim örnek aldığım hocam ve temel değerlerimden birisi oldu. Elbette özliyorum Hocamı ama yaşamın öbür adı da ölüm.

Anahtar Sözcükler: Meral Alpay; anılar; İstanbul Üniversitesi.

Abstract

I became Meral Alpay's student in 1976. When I graduated, I started to work as an assistant in the same department with her. Meral Alpay became both my teacher and my colleague, but she was always one step ahead of her teaching and her attitude as an instructor. She became a model for me and set my basic values. I certainly miss my mentor, but the other name of life is death.

Keywords: Meral Alpay; memories; Istanbul University.

Demek ki, arayıp arayıp telefonlarımın açılmama nedeni rahatsızlığınızdı. Demek ki, artık dış dünya ile ilişkiyi kesmişsiniz. Demek ki, geçmişte iz bıraktığınız dostlarınızı, öğrencilerinizi görmek istemiyordunuz. Demek ki, en son Kastamonu'da kısacık konuşmanızın nedeni de böyle bir sona bakıştı. Oysa Hocam Meral Alpay, amfileri dolduran gür ve kocaman sesiyle neler öğretmedi ki bize.

27 Mart 1977 olmalı. Dünya Tiyatro Günü. Derslikteydik. Ellerinizi eteğin üstünden içeri sokmuştunuz. "Bugünün önem ve anlamı nedir?" diye sordunuz. 20 kişi kadardık derslikte. Kimseden ses çıkmadı. Ben parmak kaldırdım. Mavi gözlerinizle öyle sert bakıyordunuz ki. "Dünya Tiyatrolar Günü. Dünya tiyatrocuları adına Eugène Ionesco bir konuşma yaptı, Türk tiyatrocuları adına da Haldun Taner" dedim. Tek tek o adları, Ionesco ile Haldun Taner'in konuşma içeriklerini sordunuz. O hafta çıkan *Milliyet Sanat Dergisi* ile *Cumhuriyet Gazetesi*'nden okuduğum taze bilgilerdi.

O günlerin koşulları içinde okul açıksa ve ders yapılıyorsa mutlaka derslerinizi izliyordum. O günlerde fakülte koridorlarında silahlar patlıyordu. Öğrenci, öğretim üyesi ayırımı yapılmadan kaba tutum, şiddet çok ucuzlamıştı. Size bir öğrenci tekme atmış, çorabınız kaçmıştı. Özellikle bir grubun yandaşı öldüğünde bütün Fakülte silah zoruyla yürütülür, arabalı vapurlarla karşıya geçirilirdi. Siz iki kez benim de içinde olduğum birçok öğrenciyi odanızı alıp içeriden kapıyı kilitlemişsiniz. Size göre de bu tür eylemler şiddet yoluyla yapılmamalıydı. Dahası siyaset konusu üniversiteye de girmemeliydi. Derslerimizde günlük siyasete ilişkin bir tek konuşmanızı anımsamıyorum. Çünkü öğretim üyesinin işi ne ise o olmalıydı. Günlük siyaset değil!

---

* Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: keseroglu@kastamonu.edu.tr
Prof. Dr., Kastamonu University, Department of Information and Records Management, Turkey.

Geliş Tarihi - Received: 20.11.2019

Kabul Tarihi - Accepted: 09.12.2019

Size göre ilk görevimiz yaptığımız işe olanca ciddiyetle sarılıp, odaklanmaktı. Bunu bütün dersleriniz, bireysel konuşmalarınız, eylemlerinizi yansıttınız! Tembellik, boşvermişlik, baştan savmalık asla hoş görülmeleyen bir tutumdu sizin karşınızda. Öğrenci boşvermişliği içinde bu çok kolay yenip, hazmedilecek bir durum değildi. Bu nedenle de öğrenciler temellendirmesi olanaksız bir abartıyla bakarlardı size. Ciddiyetiniz sertlik olarak algılanırdı. Öğrenciler çekinirdi bu nedenle sizden. Odanıza girmek, bir soru sormak bile zordu. Sınıf temsilcisiymişim gibi ben odanıza girer, sorardım soruları. Akli başında, temellendirilmiş yani üstünde düşünülmüş hiçbir soru sizi rahatsız etmez, tersine yanınıza oturtup tek tek açıkladınız istenenleri.

Ders anlatmanız, dersi konu olarak zihinlere işleyişinizi ben örnek almıştım. Eğer bir gün ders vereceksem Meral Alpay gibi vermek isterdim o dersi. Öylesine etkili ve konuyu kuşatan bir tutum içinde anlatırdınız ki derslerinizi. Ders anlatma konusunda bir sonraki örneğim de Felsefe Bölümü hocalarımdan Nermi Uygur olmuştu.

Ders anlatmadaki başarınızın nedenini Fakülteyi bitirdiğim yıl birlikte Kataloglama derslerine girerken anladım. Beni yine yanınıza oturtup, “Neleri öğrenmeleri gerekiyor? Gel bunları soru olarak yazalım” dediniz. Yüze yakın soru ürettiniz. Sorular ders akışıyla özdeştiler. Bana da Aralık ve Nisan ayında bu soruların karşılığını sen hazırlanıp anlatırsın, dediniz. Daha dersler başlamamıştı. Sizinle derse girip anlatımınızı öğrencilerle izliyordum. Bana da sorular soruyordunuz. Yani hep hazır olmam gerekiyordu. O günlerde üniversite hocalığına hazırlanma bugünkü gibi tepeden inme olmuyordu.

Doktora tez hocam Jale Baysal’dı. Ama konu halk kütüphanesi olduğu için sizinle çalışıyorduk. Biten bölümler ardından yanınıza oturtup tümce tümce sesli okuyarak anlamsızlıkları tek tek ortaya çıkarıyor, anlaşılmayan yerleri benim sözlerimi düzelterek yeniden yazıyordunuz. Sorular soruyor gerekli yerlere o soruların karşılığını yazıyordunuz. Sevgili Hocam, ne çok emeğiniz vardır doktora tezimde.

Yıllarla Fakülte Kurulu toplantılarına ben de katıldım. Orada düşüncelerinizi apaçık ortaya koyuşunuz, ama inceliği asla elden bırakmadan savunmalarınız, size karşı saygımı daha da büyüttü.

Kimi kişilere karşı ilginiz, özeniniz gerçekten çok büyüktü. Ama en büyük darbelerden birisini yine bu ilgiden alacaktınız. Sizi öylesine sarstı ki okuldan uzaklaştınız. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığını vekâleten yönetmeye başladınız. Derslerinizi bile Kütüphane’de yapar oldunuz. Yabansı bir durum yaşıyordunuz. Yıllarca var gücünüzle yanında, arkasında olduğunuz öğrenciniz size karşı bir tutum içine girmişti. Bunun anlamını yıllarla ben de öğrendim. Gerçekten kafanızın önünde ya da arkasında yalnız destek vermek olan, güvendiğiniz kişilerin kötülüklerini ben de yaşadım. Sizin olanca yakınlığınız; onların hançerleri için “tam sırasında” öldürücü bir hedef olabiliyormuş. Bütün yaşam dengelerinizi bozabiliyor. Kısacası Hocam, ne tür kötülük gelirse yine kendi öğrencilerimizden geliyormuş, ben bunu size yaşatılırken gördüm ve birçok örneği de yaşadım ne yazık ki. Bu durumun sizde bıraktığı acıyı geç de olsa anlayabiliyordum.

Sizin bir de İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Başkan Vekili iken yaşadıklarınız var. Bunu herkesler bilmeli bence. İÜ Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler bölümünde, 1925 yılında Yıldız Sarayından taşınmış Abdülhamit’e ait kitapların dermesi yer alır. Burası metal kepenklerle kapalı tutulur. Çok özel durumlarda ziyarete açılan bir yerdir. Buradaki kitapların kataloğunu hazırlamak istediğimde çok mutlu olmuşsunuz. Ama güvenlik açısından da yeterli eleman yoktu. Kısacası kim olursa olsun o nadir eserler odasında yalnız çalışamazdı. Sonra, Bardakçı diye bir gazeteci, deprem sonrası sizin bu kitapları tekmelediğinizi, yani aşağıladığınızı söyledi bir televizyon kanalında. Yazdı da bunları. Elbette meslektaşlarınız ve yakınlarınız bunun doğru olmadığını biliyordu. Dahası en yakın tanıklardan birisiydim. Ama geniş bir kamuoyuna yönelikti bu konuşmalar ve yazılanlar. Yalandı. Kendini

gazeteci ve tarihçi diye tanıtan bir kişi nasıl böylesine rahat yalan söyleyebiliyordu, anlayamamıştım. Siz ki, Rektör Sayın Kemal Alemdaroğlu'nun istediği bir kitap için "Başvuru kitabımı kütüphaneden çıkaramam, isterseniz size fotokopi olarak yollayabilirim." diyebilen bir kişi idiniz. Başka bir söyleyişle ne yalakalık yaptınız ne de sizi oraya getiren kişiye ayrıcalıklı bir tutum belirlediniz.

Ya Edebiyat Fakültesi Seminer Kütüphanelerinin birleştirilmesi konusu... Nasıl da saldırdılar size. Neyi niçin yapmak istediğinizi de dinlemediler. Oysa kişilere bırakılmış, Bölüm Başkanı ya da bir asistanın buyruğunda hizmet veren bölümlerdeki kitaplar bütün öğretim elemanları ve öğrencilere açılacak, isteyen öğretim üyesi de istediği kadar kitabı öğretim yılı boyunca ödünç alıp, kullanabilecekti. Bu durum, ilk İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi kurulurken de yaşanmıştı: Fakülte Kütüphaneleri kurulurken bir merkezde kitapları toplama girişimine "kitapsız Darülfünun olmaz" diye tepki gösterilmiştir. Alemdaroğlu'nun alınması ardından bir Dekan –ki Alemdaroğlu'nun sıkı savunucusuydu- birden bambaşka kılığa girerek yeniden Seminer Kütüphanelerini açmaya başladı. Değişik bir söyleyişle, düşünmeden de olsa, kimse kendi uzmanlık alanında konuşulmasına izin vermek istemiyor ama başka alanlarda konuşabiliyordu. Bunun anlamı da hemen herkes kendi alanına apaçık saygısızlık yapıyordu. Siz hep kendi alanınızda konuşuyordunuz. Bilgisi olmadan fikir yürütenlerden değildiniz!

Söz konusu kitaplar bir araya toplanırken Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kütüphanesinden Wilhelm von Humboldt'un ciltlerle bütün eserleri çıktı. Bunu eminim Felsefe ya da Türk Dili Edebiyatı Bölümü öğretim elemanları bilmiyorlardı. Bir araya getirildiğinde bunu herkes yazar adı ya da konu altında görebilecekti. Buna izin vermek istemiyordu pek çok öğretim üyesi. Yapılabilecek bir şey kalmamıştı ve sustunuz. Üstelik Edebiyat Fakültesindeki yer sorunu vardı ve 14 Seminer Kütüphanesine memur atanması da çok kolay değildi. Proje de Sayın Alemdaroğlu'na aitti. Bence de doğru bir projeydi. İşin bir başka boyutu da Seminer Kütüphanesinde çalışan bir arkadaşım emekli olmadan önce kitapları teslim etmek için hocaları arıyor ve üstlerinde görünen kitapları istiyordu. Ünlü bir öğretim üyesinin tepkisi: "Deli misin kızım! Eve kamyon mu götüreceğim!" biçiminde olmuştu. Evet, Seminer Kütüphaneleri hocaların arka bahçesi olmalı ve istediklerini istedikleri zaman evlerine taşınmalıydılar. Elbette çıkar, olması gerekenin önüne geçince yapacak pek bir şey de kalmıyor. Öyle de oldu. Size üzülme ve suçlanmak kaldı yalnız.

Ama bence rahat uyuyun Sevgili Hocam, Tanrı korusun bugünlere kalsaydınız, kim bilir neler neler uydurulup, suçlanacak, bezdirilecektiniz! Hukuk ve kural tanımaz suçlamalar karşısında, "Sahi, üniversiteler bu duruma mı düştü!" sorusunu sormaktan kendinizi alamayacaktınız. Çünkü Atatürkçü ve demokrat tavrınız günümüzün kurban edilecekler adaylığına uygun düşecekti. İyi ki bugünleri yaşamadınız Hocam, iyi ki! Kurtlar kuzu postuna bürünmüş; yalnız kişilik olarak değil ruhlarını da bilinmezliğe, kişilerin kulluğuna pazarlamış öylesine çok insan, üniversitelerde öğretim üyesi olarak görev yapıyor ki. Anlatmam yetersiz kalır. Gazetelerde, haberlerde de sık sık görüyoruz bunları.

Çağdaş, Atatürkçü, demokrat tutumunuz her zaman ön planda oldu. Yaptığınız 1. Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı, 1979 yılında Atatürk Kitaplığında sergilendi. İstanbul'un ilk uluslararası çocuk kitapları fuarıdır bu. Fuar yanında yine uluslararası nitelikte Çocuk Kitapları ve Kütüphaneleri üstüne pek çok yabancı katıldığı bir sempozyum düzenlediniz. Açılış döneminin Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı ile Kütüphaneler Genel Müdürü Sayın Özer Soysal yapmışlardı. Öğrencileriniz olarak Fuarda ve Sempozyumda görevler üstlenmiştik. Bugün yabansı bir biçimde çocuk kitapları ve çocuk kütüphaneleri üstüne yazılanlarda bu etkinlikleri görmüyoruz. Öylesine ucuzladı her şey sevgili Hocam. Biliyorum, yakınmaları sevmezsiniz. "Sen niye yapmıyorsun, yazmıyorsun?" diye sorardınız eminim.

Sizin öğrenciniz olmuş olmaktan gurur ve onur duyuyorum. İyi ki vardınız, binlerce öğrencilerinizden birisi olma şansını yaşadım. Sevgili Hülya Dilek Kayaoğlu'nun adınıza

hazırladığı “Meral Alpay’a Armağan” kitabında yer verdiğim şiiri sesli okutmuştunuz. Onu bir kez daha okumak istiyorum size Sevgili Hocam, ışıklar içinde yatın.

Masalların Masalı

Su başında durmuşuz,
 çınarla ben
 Suda suretimiz çıkıyor,
 çınarla benim.
 Suyun şavkı vuruyor bize,
 çınarla bana.

Su başında durmuşuz,
 çınarla ben, bir de kedi.
 Suda suretimiz çıkıyor,
 çınarla benim, bir de kedinin.
 Suyun şavkı vuruyor bize,
 çınarla bana, bir de kediye.

Su başında durmuşuz,
 çınar, ben, kedi, bir de güneş.
 Suda suretimiz çıkıyor,
 çınarın, benim, kedinin, bir de güneşin.
 Suyun şavkı vuruyor bize,
 çınara, bana, kediye, bir de güneşe.

Su başında durmuşuz,
 çınar, ben, kedi, güneş, bir de ömrümüz.
 Suda suretimiz çıkıyor,
 çınarın, benim, kedinin, güneşin, bir de ömrümüzün.
 Suyun şavkı vuruyor bize,
 çınara, bana, kediye, güneşe, bir de ömrümüze,

Su başında durmuşuz.
 Önce kedi gidecek,
 kaybolacak suda sureti.
 Sonra ben gideceğim,
 kaybolacak suda suretim.
 Sonra çınar gidecek,
 kaybolacak suda sureti.
 Sonra su gidecek
 güneş kalacak;
 sonra o da gidecek.

Su başında durmuşuz.
 Su serin,
 Çınar ulu,
 Ben şiir yazıyorum.
 Kedi uyukluyor
 Güneş sıcak.
 Çok şükür yaşıyoruz.
 Suyun şavkı vuruyor bize
 Çınara bana, kediye, güneşe, bir de ömrümüze...

Nâzım Hikmet

İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Olarak Hocam Meral Alpay

My Teacher Meral Alpay as Director of İstanbul University Library

Ümit Konya *

Öz

Prof. Dr. Meral Alpay İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünden 2005 yılında emekli olmuştur. Meslek yaşamının son 11 yılını (1994-2005) İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı olarak değerlendirmiştir. Meral Alpay'dan hemen sonra aynı göreve atandığım için hocamızın kütüphanede gerçekleştirdiği çalışmalarını yakından izleme fırsatı buldum. Aşağıdaki yazıda bu dönemle ilgili genel bilgiler yer almaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Meral Alpay anıları; İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi; üniversite kütüphanesi.*

Abstract

Professor Dr. Meral Alpay retired from İstanbul University Information and Document Management Department in 2005. She worked as a Director of İstanbul University Central Library for 11 years of her professional life between 1994-2005. Since I was assigned to the same post after Meral Alpay, I had the opportunity to follow closely her works in the library. The following article provides general information about this period.

Keywords: *Memories of Meral Alpay; Central Library of İstanbul University; university library.*

Hocam Meral Alpay, 1994-2005 yılları arasında vekaleten İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı görevinde bulunmuştur. 2005 yılında emekli olunca yerine vekaleten beni atadılar. Bu nedenle Meral Hocamın 11 yıl süren Daire Başkanlığı sürecinde çalışmaları takip etme fırsatı buldum. Sizlerle o döneme ilişkin paylaşabileceğim bilgileri aktarmak istiyorum.

Daire Başkanlığı görevine vekaleten atanacağım dönemin Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Şafak Ural tarafından bildirilince hemen Meral Hocamızı arayarak durumu kendisine bildirdim. Kabul edip etmeme konusunda tereddütlerim vardı. Meral Hoca evine davet etti ve kendisi ile bu konu üzerine uzun bir görüşme yaptık. Görevi kesinlikle kabul etmem gerektiğini belirtti. Hocamızın özellikle vurguladığı bu önemli göreve niçin beni seçtikleri konusu idi ki, zihnimi meşgul eden konulardan biri de zaten buydu. Bunun dışında büyük bir kütüphanenin yönetimine geçmek çok zor ve sıkıntılı bir süreç olabilirdi.

İki yıl süren yöneticilik döneminde hocamın verdiği bilgiler yapabileceğim hataların engellenmesini sağladı. Meral Hocamın belirttiği özellikle dikkat etmem gereken noktalar iki yıllık süreçte sık sık karşıma çıktı ve bu sayede hataya düşmekten kaçınabildim. Sonraki yıllarda o dönemde aldığım kararların karşıma çıkacağını belirten hocam haklı çıkmıştı. Her

---

*Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: uko@istanbul.edu.tr
Prof. Dr., İstanbul University Department of Information Management, Turkey.

zaman dikkat ettiğim ve hocamın da vurguladığı kütüphanenin modern işletmecilik kurallarına göre yönetilmesi düşüncesi İ.Ü. Merkez Kütüphanesi'nin gelişmesinde etkili olmuştur.

Meral Hocamın Başkanlığı sırasında dikkat çeken uygulamalardan bazıları şu şekilde özetlenebilir:

- **Kütüphane kullanımı için İ.Ü. mensubu olmayanlardan ücret alınması:** Başlangıçta tepki çeken bu uygulama çok yerinde bir uygulama idi. Nitekim yıllar bazında bu uygulamanın üniversite bütçesine katkısı çok olmuştur. Ayrıca hocamız telif hakkı ücreti alınması yönünde bir karar almıştı. İyi çalışan bir derleme kütüphanesi olduğumuz için İstanbul dışından çok sayıda kullanıcı kütüphaneye araştırma için geliyordu. İ.Ü. Merkez Kütüphanesi'nin kullanıcılarının çoğunluğu İ.Ü. mensubu olmayanlardan oluşmaktaydı. O nedenle araştırmacıların ödediği ücretler az da olsa toplamda iyi bir yekun tutuyordu.
- **Kütüphane dışına ödünç verme hizmetinin kaldırılması:** Son derece etkili bir karar olmuştur. Geçmişte kütüphaneden ödünç alınan eserlerin geri getirilmediği bilinmektedir. Bu nedenle kütüphanenin derme bütünlüğünde sıkıntılar olmuştur. Nitekim başkanlık dönemimde üniversite yönetiminden üst düzey yöneticiler zaman zaman ödünç kitap isteğinde bulunmuşlardı. Ancak kesinlikle Meral Hoca'nın aldığı karara sadık kalarak izin vermedim. Bu kişilerden kimileri kararı anlayışla karşılayarak kütüphaneye gelip çalışmışlardır. Ancak kimileri ile de sıkıntı yaşamıştım. Fakat herkese aynı kararı uygulayınca uygulama güzel bir şekilde devam etmişti. Derleme Yasası daha sonra 2012 yılında yeniden düzenlenerek yönetmeliğe derleme kütüphanelerinin ödünç vermeyeceği maddesi eklenmiştir.
- **Personelin akademik gelişiminin devam etmesi:** Hocamız bu yönde de kararlı adımlar atmıştır. Kütüphane personelinden çok sayıda çalışanın bu dönemde ulusal ve uluslararası toplantılara katılım sağladığı ve bildiri verdiği görülmektedir. Aynı yaklaşım sonraki yönetim dönemlerinde de devam etmiştir.
- **Nadir Eserler Kütüphanesi:** Meral Hocamız dönemi ne yazık ki bir felakete şahitlik etmiştir. Marmara depreminin etkisi maalesef özellikle Nadir Eserler Kütüphanesinde büyük olmuştur. Meral Hoca kütüphane çalışanları ile birlikte kütüphaneye girmiş ve kitapların zarar görmesini engellemek üzere çaba harcamıştır. Nadir Eserler Kütüphanesinde bulunan tüm eserler İ.Ü. Rektörlüğü Bilim ve Sanat Merkezine taşınıp burada hizmet vermeye devam etmiştir. Bu dönemde, bu birim üniversiteyi ziyaret eden hemen herkesin ilk uğrak noktası ola özelliği kazanmıştır. Bu konuya yakından şahit oldum. Çünkü hocamızın başlattığı çalışmayı tamamlamak bana nasip oldu. Yenilenen Nadir Eserler Kütüphane Binasının teslim alınması ve Rektörlükteki kitapların taşınması işlemleri çok zor ve hassas bir iş oldu. Taşınma esnasında kütüphane personeli ile hocamızı anmıştık.
- **Kütüphane Otomasyon Programı:** Meral Hoca İ.Ü. Merkez Kütüphanesi için bir program yazdırma isteğindediydi. Bu nedenle bir programcı ile anlaşarak UFUK programını hayata geçirmiştir. UFUK programı çok uzun yıllar sürekli geliştirilerek kütüphanede kullanılma olanağı bulmuştur. Bu sayede kullanıcılar elektronik ortamda kataloğu tarama olanağına kavuşmuşlardır. Program sonraki yıllarda MARC formatlı bir program ile değiştirilmiştir. Ufuk programı ülkemizdeki ilk kütüphane programı örneklerinden biri olduğu için çok önemlidir.
- **İ.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğretim elemanlarının kütüphanede görevlendirilmesi:** Meral Hoca bölüm çalışanlarının teori ve uygulamayı birleştirmesi açısından yararlı olan bir uygulamayı başlatmıştır. O yıllarda bizler haftada bir gün kütüphanede çalışırdık. Bu sayede hem hocamızla sık sık bir araya gelme hem de uygulamadan örnekleri öğrencilerle paylaşma fırsatı bulabildik.

- **Asistan öğrenci çalıştırılması:** Meral Hoca Kütüphanede bulunan personel sayısı yeterli olmadığı için asistan öğrenci uygulaması başlatmıştır. Böylelikle hem öğrencilerin deneyim kazanması hem de kütüphane çalışanlarına destek sağlanması söz konusu olmuştur. Öğrenci sayısı başlarda 5-6 ile sınırlı iken sonraki dönemlerde 25-30'a kadar çıkmıştır.

Elbette Meral Hocamızın İ.Ü. Merkez Kütüphanesi'ne yaptığı katkılar sayılamayacak kadar çoktur. Bu kısa yazıda yalnızca en çok akılda kalanları paylaşmaya çalıştım. Hocamızın çalışmaları gerek bana gerekse benden sonra gelenlere her zaman ilham kaynağı olmuştur. Nitekim Hocamızın kütüphane materyallerinin dijitalleştirilmesi isteğini *Zamana Direnen Eserler Projesi* ile hayata geçirme fırsatı bulduk. Proje döneminde hocamız gerek şahımdan gerekse kütüphaneden desteğini hiçbir zaman eksik etmemiştir. Yalnızca proje için değil kütüphane ile ilgili ne ihtiyacımız olursa her zaman yanımızda olmuştur. Bir Daire Başkanı olarak Meral Alpay, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde gelecek kuşaklara taşınabilecek çok güzel işlere imza atmıştır.

Meral Hocam

My Dear Teacher Meral

Selçuk Hünerli*

Öz

Prof. Dr. Meral Alpay'ın öğrencisi olan Prof. Dr. Selçuk Hünerli'nin yaşamının dönüm noktalarında ne denli önemli etkilerinin olduğunu anlatan bir anı yazısıdır.

Anahtar Sözcükler: Meral Alpay; anı; İstanbul Üniversitesi.

Abstract

This letter is dedicated to Prof. Meral Alpay who had a crucial role at Prof. Dr. Selcuk Hunerli's professional and academic life.

Keywords: Meral Alpay, memoir; Istanbul University.

Hani bazı insanlar vardır, size dokunur. Dokunmak olumlu anlamdadır bu tümcede. Ama el vermek gibi değil, daha bilimsel bir durumdan söz ediyorum. İşte, Meral Hoca bana dokunan, üzerimde emeği çok olan insanlardan biridir. Daha birinci sınıfta Amfi 1'de -İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesini bilenler anımsarlar- o dipsiz sınıfta, bölümdeki ilk dersimizi ondan almıştık. Hiç kuşkusuz herkesin düşüncesi farklı olabilir ancak, ben onu ilk dersimizde ve ondan sonraki tüm derslerimizde hep hayranlıkla dinledim. İlk derste yaptığım birtakım ukalalıklarla adımları hemen öğrendi. Aslında, o ukalalıkları yaparken de asıl amacım buydu.

Meral Hoca benim karikatür sevdama bilirdi. Lisans zamanlarında çeşitli mizah dergilerini gezer karikatürlerimi oradaki usta çizerlerle paylaşır onların fikirlerini alırdım. Bazıları karikatürlerimi alır dergilerinin amatör ya da diğer sayfalarında yayınlar ve bunun için bana para verirlerdi. Hem karikatürüm yayınlandığı için hem de para kazandığım için havalara uçardım. Sadece *Gırgır* dergisi ile aynı binada bulunduğu için *Günaydın* gazetesinin arşivinde önce özel kütüphane stajımı yapmış ardından da geceleri çalışmaya başlamıştım. Hem harçlığımı çıkartıyor hem de karikatür konusunda kendimi geliştiriordum. Ama saat 18.00'de başlayan mesai çoğunlukla sabaha karşı 02.00'yi aşıyor ve benim dinlenmiş olarak derslere katılmamı olumsuz etkiliyordu.

Arada bu yaşadıklarımı randevu olarak ziyaretine gittiğim Meral Hocamla da paylaşıyordum. Meral Hoca benim başarılı bir öğrenci olduğumu düşünüyor, gazetede çalışmanın performansımı düşürmesinden endişeleniyordu. Bir de sanatçı olduğum için beynimin sağ lobuyla düşündüğümü, dolayısıyla benden bilim adamı ya da kütüphaneci olamayacağını söylüyordu. Modern eğitimin bilime inanan tüm insanları gibi görüşlerini bilimsel gerçeklerle örtüştürmeye gayret ediyordu. Ben de ne yalan söyleyeyim büyük bir üzüntü ve düş kırıklığıyla onu dinliyordum. O dönemdeki pek çok arkadaşım Hoca'nın bu görüşünü anlatıyor, her şeyi bir arada neden yapamayacağımı diye hayıflanıyordum.

---

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü.

E-posta: shunerli@gmail.com

Prof. Dr., Istanbul University, Hasan Ali Yucel Faculty of Education, Department of Computer Education and Instructional Technologies, Turkey.

Geliş Tarihi – Received: 13.12.2019

Kabul Tarihi – Accepted: 13.12.2019

Hoca benim kariyerimde de çok etkili olmuştur. Askerliğin ardından *Günaydın* gazetesi ile anlaşılmayınca boşta kaldım ve Karacan Yayınlarında çalışmaya başladım. Çok mutlu değildim orada da. Ciddi bir haksızlık yaşayınca bir ay sonra istifa ettim. Evliydim, ev geçindiriyordum ve işsizdim. Umutsuzca eve döndüm. Eşime olanları anlattım. Kara kara düşünmeye başladık. Aradan çok az zaman geçti ve telefon çalmaya başladı. Meral Hocaydı arayan. Gazeteciler Cemiyeti Basın Müzesini açıyordu ve bir kütüphaneciye ihtiyaçları vardı. Meral Hoca beni oraya yönlendirince hemen anlaşmayı yaptık ve ben hem basından kopmadım hem de kütüphanecilik mesleğine devam ettim.

Basın Müzesinde birkaç yıldır çalışıyordum. Tam anımsamıyorum ama 1990 yılıydı sanırım, Meral Hoca beni ziyarete geldi. Basın konularında yaşanan çeşitli değişikliklerden söz ettik. İletişim kavramı daha yeni yeni tartışılıyordu. Konu hakkında bilgilerimizi paylaştık. Hemen, aklıma hocanın iletişim konulu bir sunum yapması geldi. Meral Hoca beni kırmadı. Oldukça uzun bir hazırlanma döneminin ardından o yılki Kütüphane Haftasında Basın Müzesi Prof. Dr. Meral Alpay'ın yaptığı iletişim sunumuyla çok kalabalık bir konferansa ev sahipliği yaptı. Konferanstan çıkan dinleyicilerin kafası karışık olsa bile yeni fikirlerle doluydu. Ben de o gün akademik çalışmalara başlama kararı aldım.

İletişim alanı benim için biçilmiş kaftandı. Hocaya söz ettiğimde bana gene beyin loblarından bahsetti, yılmadım. Yüksek lisans sınavlarına hazırlandım. Başladıktan üç yıl sonra bitirdim. Hemen ardından doktora başladım. Bu sırada bir gazetede karikatürçülük yapabilme fırsatı yakaladım. Çok iyi para kazanmanın yanında yıllardır yapmak istediğim iş benim olmuştu. Mutluluktan uçuyordum. Hemen hocamla paylaştım. İşte ben sana söylemişim diye başlayan bir konuşmadan sonra benim de hevesimi kırmamak için onaylamış gibi göründü.

Aradan beş ay geçti. Art arda çalıştığım iki gazete de ayrı ayrı batınca ben gene işsiz kaldım. Bu sefer daha rahattım ama işsiz kalmak canımı sıkıyordu. 29 yaşındaydım ve ne yapacaktım. Evde bunları düşünürken benim işsiz kaldığımdan haberi olmayan Meral Hocam o sırada telefonla beni aradı. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Fizik Kütüphanesi bir uzman kadrosu açmış. Benim bu kadroya başvurmamı çok istedi. Devlet memuriyetinin bana çok kazancı olacağından söz etti. Hocanın referans olması sayesinde orada uzman olarak çalışmaya başladım ve İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesinde ertelediğim doktora çalışmamı yeniden hayata geçirdim. Bu aralarda hocayla daha sık görüşme fırsatım oldu ve iletişim, kütüphanecilik, sanat ve bunların benimle ilgisi konusunda çok tartıştık.

2006 yılında uygulamalı iletişim alanında doçentliğimi aldıktan sonra ilk olarak Meral Hocamı aradım. Çok memnun olduğu sesinden ve konuşmasından anlaşıyordu. İlk kez biri beni yanılttığı için çok memnun oldum dedi. Benimle gurur duyduğunu söyledi.

Hoca hakkında herkesin çeşitli görüşleri vardır kuşkusuz. Meral Hoca ile birlikte çalışmak çok zordu. Karakter olarak da zor bir insandı. Motivasyon için aşağılama tekniklerini de kullanırdı. Bu yüzden pek çok arkadaşımın Hoca ile ilgili düşünceleri benimle örtüşmeyebilir.

Meral Hoca benim her zaman çekindiğim ama yine de hayranlık duyduğum biri oldu. Eğitim anlayışıyla, daha sonra öğrencilerini takip etmesiyle ve onların kariyer planlamasına yönelik çalışmalarıyla hem işini hem de insanlık görevini hakkıyla yerine getiren biriydi hoca. Bana önerdiği işlerle, yaptığı ufak ama benim için önemli dokunuşlarla kariyer yaşamımda da ne kadar önemli olduğu ortada. Lisans sınıf arkadaşlarımla Meral Hocayı ziyaret etme kararı aldıktan kısa bir süre sonra ölüm haberini duyduktan sonra birlikte yaşadığımız anılar bir film şeridi gibi gözlerimin önünden geçti. Hala Meral Hocamı, bana ve Türk kütüphaneciliğine katkılarını düşünmediğim bir günüm bile geçmiyor.

Sevgili Meral Hocam, iyi ki yaşam boyu sizin öğrenciniz olmuşum ve sözünüze uymuşum. Huzur içinde yatın.

Sevgili Merhume Meral Alpay Hocamın Anısına Saygı İle

With Respect for the Memory of My Dear Deceased Teacher Meral Alpay

Güler Demir*

Öz

Yaşamımız boyunca ölüm yokmuş gibi davranış ve tutumlar sergileriz. Oysa ölüm belki de bizler için en önemli mesajdır. Sevgi, saygı, hoşgörü içerisinde ilişkiler sürdürmek, kalp kırmamak misyonumuz olmalıdır çünkü ne biz ne de diğerleri hep var olmayacağız. Bu yazı ile yokluğu beni derinden sarsan sevgili rahmetli Hocam Meral Alpay ile ilişkili anılarımı paylaşmayı amaçladım. Lisans ve doktora eğitimim sırasında tanıdığım sevgili hocam merhume Meral Alpay, bugünüme, bildiklerimi, mesleki ilke ve değerlerimi borçlu olduğum bir isimdir. Sevgili merhume Meral Alpay'ın çoğumuzun gönlünde hep yaşayacağına yürekten inanıyor, kendisini sevgi ve saygı ile anıyorum.

Anahtar Sözcükler: Meral Alpay; kütüphanecilik; Bilgi ve Belge Yönetimi; İstanbul Üniversitesi; akademisyen; yönetici.

Abstract

We have always exhibited behaviors and attitudes in our life as if there is no death. However, the death is perhaps the most important message for us. We must have a mission to maintain relationships in love, respect and tolerance and we should not break one's heart due to the fact that neither we nor others will always be alive. In this article, I intend to briefly share my memories of my dear deceased teacher, Meral Alpay, whose death tore my heart out. My dear deceased teacher, Meral Alpay, whom I knew during my undergraduate and post-graduate education periods, is a person that I owe my today, what I know, my professional principles and values. I sincerely believe that dear deceased Meral Alpay will always live in the hearts of many of us. I will always remember her with love and respect.

Keywords: Meral Alpay; librarianship; Information and Records Management; İstanbul University; academician; director.

Meral Hocamın kaybını öğrendiğim anda yaşadığım duyguları anlatabilmem çok zor. Saydığım, sevdiğim, değer verdiğim, iyi ki öğrencisi oldum diye mutlu olduğum hocamın kaybı ile beraber sözcüklerle ifade edilmesi çok zor bir süreç yaşadım. İnsanın sevdiği bir insanı artık hiç bir zaman göremeyeceğini, sesini duyamayacağını düşündüğü ilk anlarda bunun kabulü kadar ağır bir başka şeyi hayal edemiyorum. Meral Hocamın kaybı pek çok kişi gibi benim için de işte böyle bir şeydi. Bunu ilk öğrendiğim anda onunla ilgili birçok anım peş peşe zihnimde sıralandı. Gözlerim doldu, boğazım düğümlendi ve keşke dedim onu daha sık görmeye çalışsaydım, daha sık iletişim kursaydım. Bunu hep yapmaz mıyız? Keşkelerimiz en çok da kayıplardan sonra dilimize yerleşmez

---

* Dr., Kastamonu Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: gulerdemir2009@gmail.com
Dr., Kastamonu University Department of Information and Records Management, Turkey.

mi? Ne biz ne başkaları hiç ölmeyecekmiş gibi yaşar, gündelik telaşlar içinde ömürler yitirir, kırar ve kırılırız. Yaşama ilişkin en önemli ders belki de ölümün ta kendisidir. Haksızlıklar yapıp diğerlerinin duygularını hiçe sayan ve durmadan kıran, üzen kişiler, ölümü hep unuturlar. Neyin uğruna? Değer mi?

Meral Alpay, diğer değerli hocalarım gibi, bugünüme, değerlerime katkılarını olgunlaştıkça daha çok anladığım isimlerden. Lisans ve doktora eğitimimde kendisi ile çok anı biriktirdim. Henüz üniversiteye yeni başladığım çocuk denecek yaşlarımda kendisini tanıdım. Amfilerde derslerini izlerken sıklıkla bu kadar derin bilgilere nasıl sahip olabildiğini düşünür, sorgular; kullandığı her bir kavram ya da açıkladığı her konu bana bir serüvenin heyecanını yaşatırdı.

Sanırım tatlı sertliği en çok öne çıkan özellikleri arasındaydı. Derslerde bir anlık dalgınlığınızı hissederek ve hemen “nerede kalmıştık?” gibi sorularla öğrencinin dikkatini tekrar toplamasını sağlardı. Alana ilişkin anlattığı dersleri gündelik yaşamdan örneklerle zenginleştirir, soyut olanı somutlaştırarak öğrenmemizi kolaylaştırırdı. Eğitim sistemi ezbercilikten uzaktı. Sertliğinin arkasındaki yumuşak kalbi ile daha çok doktora eğitimim sırasında tanıştım. Doktora derslerimizi 1996-97 yıllarında İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi’nde yer alan odasında yapardık. Hocamız aynı zamanda İstanbul Üniversitesi’nde Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı görevini yürütmekteydi. Hem bir akademisyen hem bir yönetici olarak yükümlülükleri ağırdı ama işini o kadar çok severek yapıyordu ki bu hepimiz için çok güzel bir örnekti. O dönemlerde daha sonra daire başkanlığı görevini yürüteceğim Yıldız Teknik Üniversitesi Kütüphanesi’nde uzman olarak çalışıyordum. Bir gün ziyaretime geldi. O günü hiç unutamam çünkü hocam geleceği için çok heyecanlı bir hazırlık içindeydim. Soğuk bir kış günüydü. Odama girer girmez tam olarak hangi sözcükleri kullandığını anımsayamasam da şuna benzer bir cümle kullandı: “Bak ne güzel bir ortamın var. Sıcacık ve rahat. Buna çok mutlu oldum çünkü bu ortamda rahatça derslerini de çalışırsın”. Bunu söylerken eliyle radyatörlere dokunmuştu. Bu kadar basit gibi gördüğüm bir detaya bu kadar tatlı biçimde anlam yüklemesi ve ardından gelip saçlarını okşaması ile beraber sert görünümünün arkasındaki şefkatini tanıdım. Aslında basit gördüğüm detay olağan bir biçimde radyatörlerin yanması idi. Ancak bu ortamı bulamayan insanların yaşadığı güçlüğe sözsüz biçimde vurgu yapan ifadeleri onun ne kadar derin bir iç dünyası olduğuna da işaret etti. O dönemlerde her şeyin başına koyduğum hayalim sürekli çalıştığım İngilizceyi daha da ilerletmekti. Dersleri sırasında bir yurt dışı telefon görüşmesine tanık oldum. Çok iyi bildiği Almanca dışında İngilizceye de beni hayran bırakacak derecede hakimdi. “Ben de başarmalıyım” dedim. Çalıştım ve hala çalışıyorum.

Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşadığı dönemlerde de iletişimimizi sürdürdük. Ceza infaz kurumu kütüphanelerinin durumuna ilişkin doktora tezimi okuyup beni takdir ettiğini söylediği anı unutmam olası değil. Dünyalar benim olmuştu. Daha sonra akademisyenlik yaşamıma başladığımda da “sen başarısın, buna inanıyorum” demiş, beni yüreklendirmişti. Sevgili hocam eleştirmeyi bildiği gibi –eleştirileri özünde çok yapıcıydı- insanı motive etmeyi de bilirdi. Bu onu özel kılan insani yanlarındandı.

Sevgili Meral Hocamın kaybı - daha önce Jale Hocamın kaybı gibi- bende çok acı duygular yarattı, evet ama bir yandan da bu kadar değerli isimlerin öğrencisi olmanın gururunu yaşattı.

Arkalarında bıraktıkları ile onlar aslında hep aramızdalar. Yüreklarimize hep dokunurlar. Mekânları cennet olsun...

Anılarımdaki Meral Hanım

Meral in My Memories

Kenan Erzurum*

Meral Hanımla ilgili düşünce ve duygularımı anıların yaşandığı ortam, mekân, olaylar ve yılların içinde bütün samimiyetimle aklımı ve duygularımı birbirine karşı öne çıkarmadan yazmağa çalıştım. O benim ablamdı, Kütüphanecilik Bölümü'nden Türkoloji, Tarih gibi başka bir bölüme de sadece o üzülmeyin, diye geçmemiştim.

Işıklar içinde uyusun.

Öz

Kenan Erzurum 1967 yılında İstanbul Üniversitesi'ne girdi. Meral Alpay'la tanışması da burada gerçekleşti. Dört yıl Meral Alpay'ın öğrenciliğini yaptı. Daha sonra Meral Alpay ile doktora çalışmasını tamamladı. O nedenle Meral Alpay ile çok yakın akademik çalışma içinde bulundu. Meral Alpay'ı tanıdı. Meral Alpay iyi bir eğitimci, zeki, çalışkan, dürüst bir hoca olarak anılarında kaldı. Bu yazıyı Meral Alpay ile ilgili duygu ve düşüncelerini belirtmek için hazırladı.

Anahtar Kelimeler: *Kütüphane; Bilgi ve Belge Yönetimi; anı; İstanbul Üniversitesi; Meral Alpay.*

Abstract

Kenan Erzurum entered Istanbul University in 1967. It was there that he met Meral Alpay, and he was a student of her for four years. He also completed his doctoral studies with her, which allowed him to know her and work closely with her. Meral Alpay was a good educator, and she was an intelligent, hardworking, and honest teacher. Mr. Erzurum wrote this article to express his thoughts and feelings about Meral Alpay.

Keywords: *Library; Information Management; memoir; Istanbul University; Meral Alpay.*

Meral Hanımı 1967 yılında tanıdım. O yıl İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu Hazırlık Lisesini bitirmiş, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girmiştım. Öğretmen okullarından seçilerek, lise öğretmeni yetiştirilmek üzere Yüksek Öğretmen Okullarına gönderilen biz köy çocukları, lise son sınıfı Ankara, İstanbul ve İzmir'de açılan Yüksek Öğretmen Okullarında bitiriyor, sonra sınavla üniversitelerin fen ve edebiyat fakültelerine giriyorduk. O sene de öyle olmuştu. Ben, Adana Düziçi İlköğretmen Okulu'ndan İstanbul Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'na seçilenlerdendim.

O yıllarda, Edebiyat Fakültesi'nden 4 sertifika tamamlanarak mezun olunuyordu. Kitap okumayı seviyordum. Bu nedenle ana bilim dalı olarak Kütüphanecilik bölümüne yazılmış, Türkoloji bölümünden de iki sertifika seçmişim. Kendimce, bu tercihlerimle kitaplara daha yakın bir edebiyat öğretmeni olacaktım.

* Dr., Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı, Bahçeşehir Üniversitesi.

E-posta: kenan.erzurum@lib.bau.edu.tr

Dr., Director, Bahçeşehir University Library and Documentation Office, Turkey.

Geliş Tarihi - Received: 26.09.2019

Kabul Tarihi - Accepted: 17.10.2019

Üniversitede okumak biz öğretmen okulundan gelmiş köy çocukları için çok heyecan verici, çok yüce bir şeydi. Biz, o ayrıcalığa okulumuzdaki derslerimizde gösterdiğimiz başarımız nedeniyle ulaşıyorduk. Mutluyduk. 1967 yılı 1 Kasım günü Üniversitede eğitim başladığında öğrencisi olduğumuz Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'ndan Beyazıt'taki Edebiyat ve Fen Fakültelerine büyük bir gururla gidip derslere başlamıştık. İşte Meral Hanım'ı ilk o derslerde tanıdım. Bizden yedi sekiz yaş daha büyük, gencecik bir kızdı. Derslerimize Alman Hoca Prof. Dr. Rudolf Juchhoff ile birlikte geliyor ve sınıfta hocaya tercümanlık yapıyordu.

Başlarda, Meral Hanım çok da iyi iletişim kurduğumuz birisi değildi. Sert mizaçlıydı. En ufak bir olayda, özellikle kız öğrencileri haşlıyordu.

O yıllarda, sol görüşü benimseyen gençler arasında müthiş bir kitap okuma ve aydınlanma rüzgârı esiyordu. Ben de o rüzgâra kapılanlardandım. Çok kitap okuyordum. *Jack London, Bertrand Russell, Simone de Beauvoir, Panait Istrati, Dimitri Dimov, Maksim Gorki, Georges Politze, Karl Marx, Sigmund Freud, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir, Bekir Yıldız, Abbas Sayar, Osman Şahin*, (Sabahattin Ali'nin kitapları yasaklıydı.) okuduğum yazarlar arasındaydı.

Derslerde ön sıralarda oturuyor, okuduğum kitaplardan aldığım bilgi birikimi ve cesaretle de özellikle sosyal konularda hocalarla tartışmalara giriyordum. Bu tartışma Meral Hanım'ın derslerinde de oluyordu ama o, bu tartışmalardan rahatsız olmuyor, hatta memnun görünüyordu.

Biz Yüksek Öğretmenli öğrencilerin Meral Hanımla ilk yakınlaşması İstanbul ve Ankara Üniversitesi kütüphanecilik bölümlerinin aynı gün Bolu'ya bir gezi düzenleyip, Bolu'da bir mesire yerinde buluşmamızla oldu. Bu gezi, üst sınıftaki abilerin önderliğinde gerçekleştirilmişti. Geziye Juchhoff ve Meral Hanım da katılmıştı. Biz Yüksek Öğretmenli çekingen köy çocukları otobüste arka koltuklarda oturuyorduk. Ama yol ilerleyip de şarkı ve türküler başlayınca arka tarafın sesi daha çok duyulur oldu.

Bolu'da nerede buluştuğumuzu hatırlamıyorum. Ama orada Ankara Üniversitesi Kütüphanecilik bölümünden gelen hoca ve öğrencilerle tanıştık. İlk tanışmadan sonra hocalar ayrı bir yerde sohbet ederken, bizler de çam ağaçlarının arasında koşuşturuyorduk. O arada Meral Hanım da hocaları bırakıp bize katıldı. Bizimle saklambaç ve elim sende oyunları oynadı. Bizimle olmaktan ve koşturmaktan zevk alıyordu. Dönüş yolunda şenlik daha da arttı. Hoca, aramıza geliyor, türkülerimize katılıyor ve hep beraber türküler, şarkılar söylüyorduk. Meral Hanım'la biz Yüksek Öğretmenlilerin birbirimizi anlamamız işte o gezide başladı ve kopmadan da devam etti.

1968-1969 eğitim yılı başladığında Juchhoff ölmüştü. Dolayısı ile derslerimize Meral Hanım ve Edebiyat Fakültesi Genel Kitaplık müdürü Jale Hanım (Baysal) girmeğe başladı. Ben, sınıfta konu ile ilgili tartışmalara katılmam nedeni ile hocaların aklında kalan bir öğrenci idim. Bu sebeple 1969 yılının Ekim ayında Edebiyat Fakültesi Genel Kitaplığı'nda memur olarak çalışacak biri aranırken beni de hatırlamışlar, hatta Meral Hanım alınmam için ısrarcı da olmuş. Değerlendirmelerden sonra benim alınmama karar verilmiş. Jale Hanımdan teklif aldım ve Genel Kitaplık'ta işe başladım. Bu, benim için, gençlerin sağcı ve solcu diye ikiye ayrıldığı o günün zor koşullarında bulunmaz bir nimetti. Jale Hanım ile müdür (aynı zamanda hoca)-memur ilişkim böyle başladı.

Aysel Yontar'ı da ondan sonra tanıdım. Aysel Yontar, benden 2 sınıf yukarda bir öğrenci idi. Aynı zamanda Genel Kütüphane'de çalışıyordu. Dünya iyisi, yumuşak huylu, akıllı, dil bilen aydınlık bir insandı. 1972 yılında Fulbright bursu ile Amerika'ya gidene kadar çok iyi, çok dostane bir iş arkadaşlığımız oldu. Beraber çalışmaktan, tanımaktan, sohbet etmekten huzur duyduğum bir insan ve arkadaşım. Hâlâ da bu duygularım azalmadan devam eder.

Kütüphanede işe başladıktan sonra sadece Aysel'i değil, Meral ve Jale Hanımları da daha yakından tanıdım.

Meral Hanım, her sabah bizim odamıza uğrar, “günaydın” der Aysel’le benim hatırımızı sorar, sonra kütüphanenin asma katındaki odasına giderdi. Bu arada doğal olarak, günlük konuları da konuşur, tartışırdık. Zaten ondan sonra da ben Kütüphanedeki görevimden ayrılana kadar abla-kardeş olarak hep beraber olduk ve ilişkimiz kopmadan devam etti.

O zamanlar Meral Hanım evlenmişti. Öğrencileri olarak, evlenmesinden çok da haberimiz olmadı. Bir gün Meral Hanımın evlendiğini duyduk, o kadar. Laleli’de küçücük bir evde oturuyorlardı. Nedenini hatırlamıyorum ama, bir iki kere o eve gitmiştim. Eşi Yurdakul Ağabeyi de o ziyaretlerim sırasında tanıdım.

Daha sonra Edebiyat Fakültesi’nin güney karşısında bulunan Kent Otel’in arkasındaki bir binaya taşınmışlardı. Sanırım o zaman Menekşe de doğmuştu. 1969’dan 1972 yılı sonunda mecburi hizmet borcum nedeniyle Anadolu’ya gidene kadar, hemen her öğleğin parasını uzatarak benden bir tost yaptırmamı istedi, ben de yemekten dönerken ona istediği tostı yaptırıp getirirdim.

Yine o yıllarda, Bursa Uludağ’a bir gezi düzenledik. İşi organize eden bendim. Geziye Meral Hanım, Yurdakul Ağabey ve Meral Hanımın annesi de katıldı. Sanırım Menekşe iki, üç yaşlarındaydı ve gezi boyunca kucaktan kucağa dolaşıp durmuştu. Bu geziye de yine Yüksek Öğretmen Okulu’ndaki arkadaşlarımızdan da katılanlar oldu. Otobüste, yol boyunca şarkılar, türküler hiç eksik olmadı. Doğal olarak Meral Hoca da bunların içindeydi ve yakınlığımız daha da arttı.

Bu yıllarda Meral Hanım, ben ve biz yüksek öğretmenliler için (Safiye Yarar, Ayten Şan, Nevrihal Özkerem ve diğerleri) bir abla olmuştu. Artık aramızda her şeyi konuşuyor, dertleşiyor, tartışıyorduk. Bir Cumartesi günü Meral Hanım işe gelmişti ama çok üzgündü. Hemen Safiye ve Ayten başta olmak üzere kızlara telefon ettim ve kendimizce bir plan hazırladık. Biz onun üzülmesini istemiyorduk. Öğleğin iş çıkışında Meral Hanım’ı eve salmayıp, bu üzüntüyü unutturacaktık. Nitekim onu, Şehzadebaşı’nda dışarıda masaları da olan bir mekâna götürdük. Sanırım pastaneydi. Orada hep beraber bir şeyler yedik, çay içtik. Kızlar özellikle onu güldürmek için komik şeyler anlattı ve Meral Hoca’ya üzüntüsünü unutturduk. Ayrılırken artık gülüyordu ve biz mutluyduk.

Meral Hanım samimi idi, içi dışı birdi, pratik çözümler üretebilen birisiydi. Bana göre uzun süreli kini de olmazdı. Nesi var nesi yok anlatır, sevinir, üzülür ve çabucak da ağlardı. O maviş gözlerden seller gibi yaş aktığını çok görmüşümdür.

Bir sabah işe gelmiş, çalışıyorduk. Meral Hoca, iki gözü iki çeşme odaya girdi. Hüngür hüngür ağlıyordu. Odada Aysel’le ben vardım. Merakla sorduk. O zaman bir yandan ağladı, bir yandan da küfrederek olayı anlattı:

Sabah işe gelirken bakmış sokakta bir genç yatıyor. Durumu görünce aklına sarhoş veya tinerci olabileceği gelmiş. Ama yanına gidip sormadan da edememiş. Gitmiş, “Ne oldu, neden burada yatıyorsun?” kabilinden ilgilenmiş. Genç; “Açım, kaç gündür bir şey yemedim, o nedenle bu hale geldim,” gibilerden bir şeyler mırıldanmış. Durumu öğrenince hemen açık olan bütün komşu esnafa uğrayıp, para toplamış, oradan bir şeyler alıp yedirmiş, kalan parayı da gence verip ayrılmıştı. O gün, Hoca bir yandan bu olayı anlattı, bir yandan da ağladı. O hali hala gözlerimin önündedir.

Yine o yıllarda doçentlik tezini hazırlamaya çalışıyordu. Tez konusu, belirli yıllar arasında harf devriminden önce ve sonra basılan kitaplardı. Zaman zaman bizim odaya geldikçe nasıl yapsam diye düşünüyor, yollar arıyordu. Şimdi unuttum ama, sanırım amaç, seçilen yıllar arasında ‘hangi ilde kaç matbaa kurulmuş ve bu matbaalarda Latin harfleriyle kaç kitap basılmış?’ bunu saptamaktı.

Bir gün konuşma sırasında isterse bu konuda kendisine yardımcı olabileceğimi söyledim ve aklıma gelen çözüm yolunu anlattım. Önerim Hocaya da uygun geldi ve planlar yapmaya

başladık. Bu çalışma Meral Hoca'nın evinde yapılacaktı. Çalışmayı Meral Hanım, ben ve Safiye Yazar¹ beraber yapacaktık. Matbaa ve basılan kitapların listesini kaydetmek için kırtasiyeye gidip büyük ambalaj kâğıtları aldım. Bu kâğıtların üzerine bugünkü Excel tablosunu andıran boş tablolar hazırladım ve alfabetik olarak bütün illerin adını yazdım. Bir Cumartesi günü öğleden sonra, o zaman Cumartesi günleri öğleye kadar çalışıyorduk. Safiye ile buluşarak Meral Hanım'ın evine gittik. Çalışma Türkiye bibliyografyası taranarak yapılacaktı. Hoca bibliyografyadan o yıllarda basılan kitapları buluyor, söylüyor, biz de tablo üzerine alfabetik olarak yerleştirdiğimiz illerin altına kaydediyorduk. Bu çalışma ne kadar sürdü hatırlamıyorum. Ama biz, iş bitene kadar hocanın evine gitmeğe ve çalışmağa devam ettik.

Yine o yıllarda Yurdakul Ağabey askere gitti. Sanırım o zaman Menekşe üç yaşlarında bir çocuktü. Aysel ayrılmış, bursla Amerika'ya gitmişti. Ben kütüphanedeki işime, Meral Hanım da hocalığa devam ediyordu. O nedenle Meral Hanımla her gün görüşüyorduk. Arada benim yardım edeceğim bir iş olursa elimden geleni yapıyordum. Bizim birkaç yıl önce başlayan abla ve kardeşliğimiz devam ediyordu. Bazen o akşam Yurdakul Ağabeye yazdığı mektupta "Bir sıkıntımız olursa Kenan yardım ediyor, merak etme," diye yazdığını söylüyordu.

Daha sonra mecburi hizmet borcum nedeniyle bakanlıktan atamamı istedim. Yozgat Halk Kütüphanesi'ne tayinim çıktı ve ben 1972 yılı Aralık ayının son günlerinde, Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi'ndeki görevimden ayrılarak Yozgat'a gittim. Vedalaşırken Jale Hanım ve Meral Hanım da dâhil herkes ağlıyordu. Ne duygulu ve ne hüznü bir ayrılıştı.

Oradan askere gittim, askerlik dönüşü Denizli İl Halk Kütüphanesi'ne tayinim çıktı ve sanırım 1975 yılı baharında Denizli'de çalışmağa başladım. Ama bu süre içinde hocalarımla bağım hiç kopmadı. O zamanlar telefon etmek imkânsız denecek kadar zordu. Ama mektup yazmak, kart göndermek diye de bir âdetimiz vardı. İletişimimizi bu yöntemlerle sürdürüyorduk. Jale Hanım bölüm başkanı olmuştu. Oradan Jale Hanıma doktora yapmak istediğimi yazdım. Sonra İstanbul'a gelerek sınava girdim ve kabul edildim. Artık doktora öğrencisi olmuşum.

Denizli güzel bir yerdi ama gene de sıkılıyordum. 1976 yılının Ekim ayı sonunda iki üç gün arayla hocalarımdan; Jale ve Meral Hanım'dan art arda iki mektup aldım. Jale Hanım İstanbul Belediyesi'nin Taksimde bir kütüphane kurduğunu (Taksim Atatürk Kütüphanesi) ve buraya müdür arandığını, kendisinin de beni tavsiye ettiğini söylüyordu. Meral Hanım da TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi müdürü Nazan Haseki'nin bir kütüphaneci aradığını ve kendisinin beni tavsiye ettiğini yazıyordu.

Tabii ki bu iki mektup beni çok mutlu etti. Çünkü Kütüphaneler Genel Müdürü Abdül Kadir Salgır'la geçinemiyordum. Konuyu değerlendirip, izin alarak İstanbul'a geldim. Belediyeye bağlı bir iş yerinin siyaset nedeniyle huzurlu olamayacağını düşünüyordum. O nedenle MAM'da Nazan Hanım'la görüştüm, işe başlamam konusunda anlaştık.

İlerleyen günlerde bakanlığa bağlı görevimden ayrılarak 16 Kasım 1976 yılında TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi'nde işe başladım. Bir yandan MAM'da çalışıyor, bir yandan da doktora çalışmama devam ediyordum. Arada bir izin alıyor, Jale Hanım'a uğruyor; yaptıklarını anlatıyor, Hocadan yeni ödevler alarak geri dönüyordum. O sırada evlendim ve Meral Hanım'dan nikâh şahidim olmasını istedim. Meral Hanım nikâh şahidim oldu. İlerleyen aylarda, bir gün, hatırımı sormak için telefonla Jale Hanım'ı aradım. Jale Hanım telefonu açtı ama tezle ilgisi olmayan bir konuda bana kırıcı sözler söyledi ve ben doktorayı bıraktım. Jale Hanım emekli oluncaya kadar da konu ile hiç ilgilenmedim.

Artık uzun zamandır TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi'nde çalışıyordum ve işimden memnundum. Jale Hanımın ayrılmasından sonra bir gün İstanbul'a geldim ve

¹ Safiye Yazar: Meral Hanımın Kütüphanecilik Bölümündeki öğrencilerinden, benim de sınıf arkadaşımı. O sırada Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi'nde çalışıyordu.

Fakülteye de uğradım. Buraya gelip de Meral Hanıma uğramamak olmazdı, uğradım. İkimiz de birbirimizi görmekten memnunduk. Konuşurken benim doktora işini sordu.

Ben de “Bıraktım,” dedim.

Meral Hanım; “Yeni af çıktı, yapmak istersen ben danışmanın olurum,” dedi. Hatta “Şimdi hemen Sosyal Bilimler Enstitüsüne git, durumu öğren ve gel; ben seni bekliyorum,” dedi.

Gittim görevliler af çıktığını ve o affın beni de kapsadığını, istersem devam edebileceğimi söylediler. Ben de öğrendiklerimi gelip hocaya anlattım.

Hoca; “Tamam” dedi. “Ben senin danışmanın olurum, sen yeniden başla.”

Hemen oracıkta bir kâğıt bulundu ve beraberce benim dilekçeyi yazdık. Ben de böylelikle doktora tekrar başladım.

İşte Meral Hanım ile abla kardeş olmanın, ikinci devresi de o zaman başladı.

Ben MAM’da süreli yayımlar kütüphanecisi olarak çalışıyordum. O yıllarda MAM’ın Kütüphanesi Türkiye’deki en iyi kütüphanelerden birisiydi. Bu kütüphaneye yaklaşık 700 yabancı dergi geliyordu. Bu dergilerin ısmarlanması, paralarının ödenmesi, kaydı, eksik sayıları için mektup yazılması; kısacası her işini ben yapıyordum. Her gün araştırmacı arkadaşlar ve üniversitelerden dergilerden yararlanmak için gelen hocalarla beraberdim. Dergilerin araştırmacılar için ne kadar önemli olduğunu görüyordum. O nedenle, tez olarak “Türkiye Teknik Üniversiteleri kütüphanelerinde dergiler ve İstanbul Teknik Üniversitesi Kütüphanesi” isimli bir konu düşündüm. Amacım bizim teknik üniversitelerimizin tarihini ve teknik üniversite kütüphanelerine alınan dergilerin durumunu saptamaktı. Bir görüşmemizde bunu Meral Hanım’a söyledim. “Uygundur, olur,” dedi ve ben tez çalışmasına başladım.

İşte kıyamet de ondan sonra koştuk. Artık bir araya geldiğimizde iki Meral ve iki Kenan vardı. Birisi abla kardeş, diğeri tez nasıl ilerleyecek onu tartışan iki kişi. O bir şey diyor, ben başka bir şey diyordum. Hoca teoriciydi, ben işin pratiğini yapıyordum. Tez bitti ama biz de bittik.

Meral Hanımın gizlisi saklısı olmazdı. Pratik çözümler üretebilen birisiydi. Zekiydi, dost canlısıydı, sevecendi. Yüreği yufkaydı, duygusaldı. Tanıyanlar, dışarıdan sert görünen mizacının yanında bu özelliklerini de bilirdi. Ağladı mı o maviş gözlerinden sel gibi boncuk boncuk yaş akardı. Kız öğrencilerine karşı kırıcılığı da vardı. Bir öğrencisi, bir küçük kardeşi olarak benim kadar yakınında çok az kişi olduğunu düşünürüm. Her şeyini bilirdim. O da benim her şeyimi bilirdi. **Hepsi anılarda kaldı. Mekâmı cennet olsun.**

Sevgili Hocam Meral Alpay'a

Memories with Meral Alpay

Hatice Aynur*

Öz

Meral Alpay öğrencileri için ilham veren, onları düşündüren, önkabul ve sınırlarını zorlayan bir hoca idi. Hoca'nın anısının çağrıştırdıkları bu kısa yazıda anlatılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Meral Alpay; anılar.

Abstract

Meral Alpay was an inspiring teacher of undergraduate students, making them think and challenging their limits. As the title suggests, this short paper is about personal memories of the late Meral Alpay.

Keywords: Meral Alpay; memories.

Öncelikle sevgili Meral Alpay Hocamı son yıllarda ne yazık ki göremediğimi, son yolculuğuna ülke dışında bulunduğum için uğurlayamadığımı ve bundan dolayı üzgün olduğumu belirtmek isterim. Vefatını öğrendiğimde bir süre zihnimde yoğun bir şekilde benimle beraber oldu. Hayatımızın kesiştiği, keskin dokunuşlarda bulunan bazı insanlar vardır, kendi yaşam gaileniz içinde uzak düşseniz bile hep onu tanıdığınız yerde, istediğiniz zaman bulabileceğinizden emin olarak günler geçip gider. Vefat haberlerinin gelmeye başlamasıyla birlikte kendinize gelirsiniz; artık epey yaş almış olduğunuzu ve o insanların da artık ya zihninizde yaşattığınız gibi genç olmadıklarını ya da aramızdan ayrılmak üzere olduklarını idrak edersiniz. Hocamın kaybı yaşamıma değmiş bazı insanları ihmal ettiğimi hatırlattı, bundan sonra gündelik koşuşturmaların üzerine çıkmaya çalışmak için kendime söz vermeme vesile oldu.

Hocayı anlatmakta zorlanıyorum, zira çok şey söylemek istiyorum, ama anılarım sis perdesinin arkasında kalıyor, çok uzun zaman geçmiş ve araya çok sayıda farklı yaşantılar, deneyimler girmiş, anılar tazelenmemiş. Yazacaklarım daha ziyade belli bir zaman diliminden kalan izlenimlerim olacak. Üniversiteye başladığım 1980 yılından mezun olduğum 1984'e kadar Meral Hanım'ın hayatımın üzerine nokta atışları yaptığını ve bu atışların yaptığım seçimlerde çok etkili olduğunu söylemem gerekir; bunun üzerinde durmak istiyorum. 1981 yılı yazında Şişecam'da staj yapma imkânı sağlaması, benim için bambaşka bir dünyanın kapılarını açtı. Bu stajın en önemli etkisi de çok cazip görünen şirket ve benzeri kurumlarda çalışma ihtimali yerine akademik dünyaya yönelmemi sağlamasıydı. Ayrıca Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nin yeni kurulmakta olan kütüphanesinde staj/çalışma imkânını yaratması farklı birikimleri olan üniversite hocalarını tanıma ve izleme fırsatı sundu. Robert Anhegger-Mualla Eyüboğlu'nun Doğan Apartmanındaki evlerinde çalışma imkânı ise edebiyat alanında araştırma yapmanın nasıl bir şey olduğunu yakından izlememe ve gözlem yapmama katkıda bulundu. Anhegger ile Vedat Günyol 1996'da yayımlayacakları Evangelinos Misailidis'in Rum harfleriyle Türkçe kaleme aldığı ve 1872'de yayımladığı *Temâşâ-i Dünya ve Cefakâr-u Cefakeş /Seyreyle Dünyayı* adlı romanını baskıya hazırlıyorlardı. Saatlerce

* Prof. Dr., İstanbul Şehir Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. E-posta: haticeaynur@sehir.edu.tr
Prof. Dr., İstanbul Şehir University Department of Turkish Language and Literature, Turkey.

masadan kalkmadan birlikte çalışmalarını heyecan ve hayranlıkla izlemiştim. Birlikte çalışmanın keyfini görmüş olmam, benim de arkadaşlarım ve meslektaşlarımla böyle ortamlar yaratılmasına katkıda bulunmama ve ortak çalışmalar yapıyor olmama etkisi olduğunu düşünüyorum.

Üniversite dördüncü sınıfta *Günümüzde Kitaplar Dergisi* için hazırlamaya başladığım bibliyografyaların dört tanesi üniversite yayınları üzerineydi.¹ Hazırladığım bibliyografyalar bana üniversite yayınları üzerine ilginç değerlendirmeler yapma fırsatı vermekle birlikte o günkü birikimimle bunu yazabilmem pek mümkün görünmüyordu. Hocama durumu anlatıp kendisinin yazıp yazamayacağını sordum, beni kırmadı ve bu malzeme üzerine yazdığı kısa bir değerlendirme yazısı *Günümüzde Kitaplar Dergisi*'nde yayımlandı.² Hocanın bu yazısının onun bibliyografyasında yer almadığını fark ettim. Bugün de geçerli olan tespitlerde bulunmuş sevgili Hocam.

Kütüphanecilik Bölümünde birbirinden değerli hocalardan ders alma şansımız oldu, her birinin eğitme-öğretme tekniği üzerimizde kalıcı izler bıraktı. Ders anlatımından en çok etkilendiğim iki hocadan biri Meral Hoca'ydı. İki saat dikkatimizi hiç kaybetmemize izin vermeden ders anlatırdı. Sorular sorarak bizim derse katılmamızı sağlamaya, zihnimizi açmaya, ufkumuzu genişletmeye çalışırdı. Her dersinden sonra okuma ve öğrenme arzusunun arttığını ya Fakülte'nin kütüphanesine ya da Sahaflar arşısına koşa koşa gittiğimi hatırlıyorum. Odasının kapısı öğrencilerine her zaman açıktı, ne zaman kapısını alsam geri çevirmedi. Yoğun işlerinin arasında bana ne kadar çok zaman ayırdığını hoca olduğum zaman daha iyi anladım. Odasındaki konuşmalarımızdan biri, benim kendime farklı bir yol izmeme vesile oldu. Boğaziçi Üniversitesinde Türk Edebiyatı alanında yüksek lisansa başlamam için desteğini eksik etmedi. Onun da tahmin ettiği gibi benim o alana intisap etmem hem kendime hem de alana farklı açılımlar getirdi.

2007'de Hülya Dilek-Kayaoğlu'nun hazırladığı *Meral Alpay'a Armağan* kitabında Hoca hakkında yazılanları okuduğumda hocanın en temel özelliklerinden birinin öğrencilerinin hayatına dokunması olduğunu görüyorum. Cömertçe sunduğu bilgisi, zamanı ve ilgisine karşılık öğrencilerinden bireysel beklenti içinde olmadığını bilakis gittiğimiz yollarda yararlı ve başarılı insanlar olduğumuzu bilmesinin onun için yeterli olduğunu hissettirdi. Bu tarz tutumlara sahip hoca sayısının sınırlılığı malumdur, onun dokunduğu öğrenciler ondan gördükleri gibi ulaşabildikleri insanlara ve yaşadıkları topluma yararlı bireyler olma çabasını devam ettirme gayreti indeler. Hayatımın erken döneminde yaptığım seçimlerde yol gösterdiğiniz teşekkürler sevgili Hocam!

¹ Aynur, H. (1984). Türkiye'deki üniversitelerin yayınları, Ocak-Eylül 1984. *Günümüzde Kitaplar Dergisi*, 1(11), 56-60.

Aynur, H. (1985). Türkiye'deki üniversite yayınları-II. *Günümüzde Kitaplar Dergisi*, 2(14), 60-63.

Aynur, H. (1985). Türkiye'de üniversite yayınları kaynakçası. *Günümüzde Kitaplar Dergisi*, 2(23), 57-60.

Aynur, H. (1985). Türkiye'de üniversite yayınları kaynakçası-1984'e ek. *Günümüzde Kitaplar Dergisi* 2(24), 58.

² Alpay, M. (1985). Türkiye'de üniversite yayınları ve bir değerlendirme. *Günümüzde Kitaplar Dergisi*, 2(24), 57.

Saygıdeğer Profesörüm Meral Alpay

My Dear Professor Meral Alpay

Hatice Işık*

Öz

Saygıdeğer Profesörüm Meral Alpay'ın vefatı nedeniyle kaleme aldığım anı yazısıdır.

Anahtar Sözcükler: *Meral Alpay; Türk kütüphaneciliği; Türkiye.*

Abstract

This is the memoir of my dear Professor Meral Alpay.

Keywords: *Meral Alpay; Turkish librarianship; Turkey.*

*Meral Alpay
Kelimeler, cümleler, okurken, aydınlatırken genç dimağları
Her bir öğrencinin yoluna ışık tutmaktı amacı
Sadece meslek değildir, kütüphanecilik
Karanlıkta, en zor zamanda bilgi ile destek olmaktır
Mum ışığı yakmaktır genç beyinlere,
Üniversite meslek okulu değil
Yaşamın tüm safhalarında önde yürüyebilmenin önsözüdür.*

Kütüphanecilik Bölümünde İlk Dersim: Meral Alpay, 1992

“Neden buradasınız?”

“Üniversitenin sadece meslek kazandıran yerler olduğunu düşünüyorsanız hemen gidin bence.” cümlesi ve devamındaki açıklamaları, daha ilk derste “Üniversitenin amacı nedir?” diye sorgulamamızı sağladı.

Bazen, “Ben kimim? Neden yaşıyorum?” gibi anlık felsefi çıkarımlar yaptıran, Türkçeye olan hâkimiyetiyle etkileyen, kelimelerin etimolojik kökeni konusundaki bilgisi ve anlatımıyla bizleri kendisine hayran bırakırdı. Sonra aniden bir cümle ile sarsar ve kendimize getirirdi benliğimizi...

“Görmezlikten gelinen her sorun, daha çok büyüyüp karşımıza çıkar.”

Meral Alpay'a armağan kitabında kütüphanelerin taşınması konusundaki “Bir Kütüphane Taşındı...” başlıklı yazım üzerine, kütüphanelerin taşınması ile ilgili makale yazalım demişti ama fırsat olmadı. Keşke Meral Hanım'ı dinleseydim, araştırmayı beraber yapsaydık ve her zamanki gibi yol göstericim olsaydı.

Kadına, aydınlığa, bilgiye düşman olan zihinlerin hedefi olduğunda bile yılmadı. Tüm bunlara rağmen beyinlerin dogma bilgiler yerine bilimsel gerçeklerle dolmasına yardımcı oldu. Teokrasi yerine bilimin ışığı oldu, yolları, beyinleri aydınlattı.

Bilgiye âşık olanların yolu daima aydınlık olur. Bazen sisli, bazen gölgeli ama sonunda da ışıklı olur. Öğrencilerin olarak bizler mum olacağız her türlü karanlığa.

Ruhunuz şad olsun, sizi çok özleyeceğiz.

---

* Kütüphaneci, İstanbul Bilgi Üniversitesi. E-posta: yenikurtulushatice@gmail.com
Librarian, İstanbul Bilgi University, Turkey.

Anılarımdaki Meral Hocam

My Professor Meral Alpay in My Memories

Selçuk Süzmetaş*

Öz

1991 yılının Ekim ayında, üniversite hayatımın ilk dersini, Amfi 7’de “Toplum ve Kütüphane” adıyla almıştım. Unutamadığım ve derin izler bırakan bir ders olmuştu. Tabii ki, Meral Hocamızdan aldığımız ilk dersimizdi. Yıllar geçip de mezun olduğumda, uzun yıllar Meral Hocamın çalışma ekibinde yer almam ayrı bir gurur kaynağı olmuştur. Meral Hocam; artık benim hem hocam, hem danışmanım, hem rehberim, örnek aldığım bir meslek büyüğümdü. Disiplinli ve otoriter görünümünün altında, sevgi dolu masmavi gözlerindeki derin bakışları, bir o kadar duygusal kalbiyle, bizlere aydınlanmanın, disiplinli çalışmanın, vatan sevgisinin ne olduğunu sözleri ve hareketleriyle her zaman göstermiştir. Hocam, sizin öğretilerinizi her zaman rehberim olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Meral Alpay; İstanbul Üniversitesi; Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü; Türk Kütüphaneciliği.

Abstract

In October 1991, I took the first course of my university life under the name of “Society and Library” in Amphithe 7. It is a course that I will never forget it and has left deep traces in me. Of course, it was our first course from Professor Meral Alpay. After years from my graduation, it was a source of pride for me to be part of Meral Alpay’s working team for many years. Professor Alpay was both my teacher and consultant and she was exemplary librarian. Under her disciplined and authoritarian appearance, her deep gaze in his loving deep blue eyes, with his emotional heart, has always shown us what enlightenment, disciplined work, love of homeland is by his words and actions. My dear professor, your teachings will always be my guide.

Keywords: Meral Alpay; Istanbul University; Department of Information and Documentation Management; Turkish Librarianship.

Meral Hocamdan aldığım ilk ders, *Toplum ve Kütüphane*’nin ardından; *Araştırma Yöntemleri*, *Kütüphane İşlemleri*, *Üniversite Kütüphaneleri* ve şu an adını hatırlayamadığım diğer derslerimin yanı sıra, Meral Hocamla yaşadığım her diyalog bir ders havasında geçiyordu.

1992 yılı ve üniversitede ilk 1 Mayıs gününü yaşayacaktım. Bizden büyük sınıflardan farklı şeyler duymuştum. Duyduklarımın endişesi ve ürkekliğiyle birlikte, Meral Hocamın odasına heyecanla gitmiştim. Hocam, heyecanımı anlamış olacak ki, hemen karşısında duran sandalyeye oturmamı söyledi. Kendisine, 1 Mayıs günü ders olup olmayacağını sorduğumda; İvan Pavlov’un asistanıyla olan diyalogunu anlatmış ve herkesin kendi işini yapması gerektiğini

---

* Öğretim Görevlisi, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı.

E-posta: suzmetas@istanbul.edu.tr

Academic Librarian., Istanbul University Library, Turkey.

Geliş Tarihi - Received: 07.10.2019

Kabul Tarihi - Accepted: 13.11.2019

söylemişti. Yani, 1 Mayıs günü ders yapılacaktı ve 1 Mayıs günü yapılan derste; üniversitenin, bir ülke için, lokomotif görevi gördüğünü örnekleriyle bize anlatmıştı.

Yıllar çabuk geçiyordu ve son sınıf olmuştum. Edebiyat Fakültesi Laleli Kapısından çıkarken, Meral Hocamla karşılaşmıştım. Hocam, Merkez Kütüphaneye yarı zamanlı çalışacak asistan öğrenci alınacağını söylemişti. Hocamdan aldığım bilgi üzerine, asistan öğrenci olarak Merkez Kütüphanede yarı zamanlı olarak işe başlamıştım.

Yaptığım ilk iş; bilgi ve belgeye erişim noktasında, güncel olmayan alfabetik ve sistematik kart katalogların katalog çekmecelerine dizilerek, katalogların güncelliğinin sağlanmasıydı. Bu çalışmaya 1994 yılı Ekim ayında başlamış ve 1995 yılı Kasım ayında tamamlamıştık. Bu çalışmayla birlikte 40.000 sistematik konu kataloğu Evrensel Onlu Sınıflandırma Sistemine göre ve 30.000 alfabetik katalog fişi önce kendi içlerinde sıralanmış ve ardından kart katalog çekmecelerindeki yerlerine yerleştirilmişti. Bu çalışmayla birlikte, dermenin güncelliği sağlanmış ve okuyucunun erişemediği yayınlara erişim sağlanmıştı. Bu, beni oldukça heyecanlandırmıştı.

Asistan öğrenci olarak çalıştığım dönemde, Meral Hoca, dört uzman kütüphaneci alacağını söylemişti. Hocamdan aldığım bilgi üzerine, sınava başvuru için gerekli prosedürü gerçekleştirmiştim.

Sınav gününü hayatım boyunca unutmam mümkün değildi. Zira, yazılı sınavım iyi geçmişti. Ancak, mülakat pek parlak değildi. Meral Hocam, mülakatta beni epey terletmişti. Mülakat çıkışında moralim oldukça bozuktu. Bir süre sonra, sınav sonucu kapalı zarf içinde tarafıma tebliğ edildiğinde, büyük bir heyecanla sınavı kazandığım bilgisini, zarfın içinden çıkan yazıyla öğrenmiştim.

Benim için yepyeni bir dönem başlamıştı. 1995 yılı Eylül ayında, Merkez Kütüphanede uzman kütüphaneci olarak meslek hayatına atıldım.

Benim için, 1995-2005 yılları arasındaki on yıllık süreç, Meral Hocamla dolu dolu geçirdiğim, meslek hayatımın temellerinin atıldığı ve görev aldığım kütüphanede önemli dönüşümlerin yaşandığı bir süreç olup, bu, şahsım adına önemli kazanımları elde ettiğim bir süreç olmuştur.

Bugün, geriye dönüp baktığımda; Meral Hocamın Merkez Kütüphane ve Nadir Eserler Kütüphanesi için düşündüklerini ve planladıklarını, o dönemin şartları kapsamında gerçekleştirmek için vermiş olduğu mücadele ve bu mücadeleyi verirken kendisinin yanında yer almış olmak benim için ciddi bir kazanım olmuştur.

1995-2005 yılları arasında yaşadığım süreci, bugünkü bilgi birikimim ve tecrübemle değerlendirdiğimde, Meral Hocamın Merkez Kütüphane için çok yönlü düşündüğünü, planlar yaptığını ve çalıştığını şimdi çok daha iyi anlamaktayım. Özellikle bilgi ve belgeye erişim noktasında önemli dönüm noktalarının yaşandığı bu süreç içinde yapılan çalışmalar, altı madde altında toplanabilir:

Birincisi; kütüphane otomasyon yazılımı çalışmaları Kasım 1995 yılında başlamıştır. Bu çalışmalarda önemli dönüm noktaları, Merkez Kütüphane yayınlarının kataloglama işlemlerinin otomasyona aktarılması olup, 1999 yılında da otomasyon SQL ortamına aktarılmıştır. Sonrasında, şube kütüphanelerde de aynı otomasyon kullanılmaya başlanmıştır. Bu haliyle, İstanbul Üniversitesi Kütüphanelerinin toplu kataloğunun oluşturulması noktasında, önemli bir aşama kaydedilmiştir. Aynı otomasyon üzerinden, Merkez Kütüphanede; kütüphane içinde dolaşım modülü hizmet vermeye başlamıştır. Ayrıca, 1995 yılında konu başlıkları uygulamasına geçilmiştir. Kitaplardaki aksesyona göre numaralandırmadan, yıllara göre aksesyon numarasına geçilmiştir.

Bilgi ve belgeye erişim noktasındaki çalışmaların ikincisi; 1996 yılında Merkez Kütüphaneye Internet bağlantısının sağlanması olmuştur. Aynı zamanda, veri tabanlarına Internet ortamında erişim Merkez Kütüphaneden sağlanmıştır.

Bilgi ve belgeye erişim noktasındaki çalışmaların üçüncüsü; 1996'lı yıllarda Merkez Kütüphanede network sisteminin kurulması olmuştur. Bu dönem önemli bir dönüm noktasıdır. Bir sunucu, üç tarama terminali ve üç kataloglama terminali ile Ufuk Kütüphane Otomasyon Yazılımı hayat bulmuştur. Yine bu network sistemi, üniversitemizdeki ilk uygulama olması açısından da önemlidir. Sonraki yıllarda, üniversitemiz network sistemi oluşturulmuş ve bu yapıya geçiş yapılmıştır.

Bilgi ve belgeye erişim noktasındaki çalışmaların dördüncüsü; Nadir Eserler Kütüphanesinde kullanılmak üzere, mikrofilmden fotokopi çıktısı alınan cihazın alınmasıyla birlikte, araştırmacıların bilgi ve belgeye erişiminde önemli bir aşama olmuştur.

Bilgi ve belgeye erişim noktasındaki çalışmaların beşincisi; o dönemdeki adıyla “Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu” kapsamında Merkez Kütüphaneye gelen, ancak kataloglama işlemi yapılmadığı için erişim sağlanamayan ve yıllar içinde birikmiş yayınların kataloglanarak dermenin güncel hale getirilmesidir. Bu sayede bilgi ve belgeye erişimde önemli bir aşama kaydedilmiştir.

Bilgi ve belgeye erişim noktasındaki çalışmaların altıncısı; 2002-2003 yıllarında dijitalleştirme çalışmalarının başlamasıdır. Bu çalışmalarda kazanılan bilgi birikimi ve tecrübeler, gelecek yıllarda yapılacak çalışmalara ışık tutmuştur. Özellikle açık erişim çalışmaları kapsamında elde edilen tecrübe ve birikimler pekiştirilerek uygulama alanı bulmuştur. Bu dönem yukarıda sıralananların dışında, mesleki gelişimimiz adına çeşitli mesleki ve akademik çalışmaların da yapıldığı bir dönem olarak akıllarda kalmıştır.

Meral Hoca, personel motivasyonu ve aidiyetinin geliştirilmesi noktasında; yüksek lisans ve doktora çalışmaları, bildiri ve makale çalışmalarında her zaman destek olmuş ve yol göstermiştir. Yaptığı bilgilendirme toplantılarında, özellikle uluslararası literatürdeki güncel makaleleri bizlerle paylaşmıştır. Buna ilaveten, Merkez Kütüphanede görev alan öğretim görevlilerinin, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünde her yıl düzenli olarak seminer dersleri vermelerini sağlamıştır. Ayrıca Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları 2'nin çeviri çalışmalarını yürütmüştür.

Meral Hoca'nın döneminde abone olunan yabancı basılı dergilerden oluşan seçki hazırlanır, öz dizinleri Türkçe'ye çevrilir ve tüm akademik birimlere gönderilmiştir. Bu amaçla Merkez Kütüphane bünyesinde Çeviri Bürosu kurulmuştur.

Merkez Kütüphanedeki yayın depoları sorununu ilk duyuran ve çözüm yolları arayan yine Meral Hoca olmuştur. Meral Hoca kendini Merkez Kütüphaneye ve öğrencilerine adanmış, gerçek bir bilim insanı, örnek bir cumhuriyet kadınıydı.

Hocamı özlem ve rahmetle anıyorum, mekanı cennet olsun.

Sözcüklerin Sessizliğinde... Prof. Dr. Meral Alpay

In the silence of the words... Prof. Dr. Meral Alpay

Güler Demir*

8 Mart 2019 günü sonsuz yolculuğuna uğurladığımız Hocamız Prof. Dr. Meral Alpay'a Sevgi ve Saygıyla...

Öz

Prof. Dr. Meral Alpay'la İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde birlikte geçen on bir yıla lisans ve yüksek lisans dönemini de eklersek, yirmi yıla yakın bir zamana karşılık gelmekte. Birikmiş ve sessizliğe bürünmüş çok sözcük var ona dair. Oysa sesi dün gibi kulaklarımızda. İnceden gülüşüne yansıyan sesiyle "Güler yine homurdanma" diyor camlı kapıda yansıyan gölgeme bakarken.

Fabrika gibi çalışıyoruz dediği kütüphanemizde; çok güldüğümüz, çok üzüldüğümüz, bir o kadar tartıştığımız günlerin sonunda hep kütüphane sevgimiz kazandı. Her ne kadar "işyerinde arkadaşlık olmaz, olursa sürpriz olsun" dese de, biz her zaman onun büyümeye çalışan çocuklarıydık.

O zaman konuşsun sözcükler sessizce...

Anahtar Sözcükler: Prof. Dr. Meral Alpay; İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi; kütüphanecilik.

Abstract

It makes nearly a period of twenty years with Prof. Dr. Meral Alpay, eleven years of which is co-working in Central Library of Istanbul University after my undergraduate and graduate degrees. There are many words that have accumulated in silence about her. But her voice is always in our ears: "Güler don't grumble." She says with a voice reflected in her gleeful smile, as she looks at my shadow reflected in the glass door.

In our library, where we work like in a factory, as she defines it; we laughed a lot, we conflicted and felt sad sometimes, no matter what we had we never lost our library love at the end. Although she always says that "there is no friendship in the workplace -if there is it is a surprise," we were always her children trying to grow.

Then let the words speak quietly...

Keywords: Prof. Dr. Meral Alpay; Istanbul University Central Library; librarianship.

İlk Söz

Her Fakültenin efsane hocaları vardır, yıllar geçse de öğrencileri tarafından unutulmayan. Mezun olursunuz, dönem arkadaşlarınızla bir araya geldiğinizde söz dönüp dolaşır ona gelir. Herkesin mutlaka anlatılacak bir anısı vardır Meral Hoca'yla ilgili. Yaşarken gülüp geçemeyeceğiniz, anlattığınızda hem komik olduğunu hisseder, hem de o gün farkına varamadığınız şeyleri öğrenirsiniz. Aslında liseden çıkıp gelen ve üniversitenin daha ne olduğunu kavramaya çalışan öğrencilere birey olmanın inceliklerini öğretir söyledikleriyle.

*Öğretim Görevlisi, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı.

E-posta: gulerd@istanbul.edu.tr

Academic Librarian, Istanbul University Library and Documentation Center, Turkey.

Sonsuz yolculuğuna çıktığı 8 Mart tarihi bile hocanın son dersini yine muzip bir şekilde verdiğini gösterir.

Öğrencisi olduğunuz hocanızla aynı çatı altında çalışmak ise bambaşka bir deneyimdir sizin için. Çünkü Meral Hoca, işle ilgili bir cümleyi engin bilgisiyle sayfalar dolusu metne dönüştürebilen ve karşılıklı konuşarak ufkunuzu açabilen bir yapıya sahiptir. Bir konuyu konuşmaya veya danışmaya girdiğinizde, aklınıza gelmeyen bambaşka konularda bilgi sahibi olursunuz odadan çıkarken. Her cümlenin seçilmiş olduğunu hissedersiniz ve hiçbir şey kaçırmamanız için sürekli canlı tutar sizi.

İstanbul Üniversitesinin Merkez Kütüphanesinde ilklere imza atmıştır. Üniversitedeki ilk internet bağlantısı kütüphanede gerçekleşmiştir: 1995 yılında yapılacak İstanbul'daki büyük IFLA toplantısı için. Dünya kütüphanelerinde var olan bu yeni teknolojinin öğrenilmesi gerektiğini vurgulayarak iki kişiyi TÜBİTAK MAM'da eğitim almak üzere göndermiştir. IFLA Türkiye Düzenleme Komitesinde görev almış, bu çok büyük ölçekli uluslararası toplantıda alt komitelerde gönüllü olarak görev alınması gerektiğini vurgulamıştır. Gönüllü olarak bu organizasyonda IFLA Yönetim Kurulundan özel teşekkür belgesi almış olmak ise hala gurur vericidir.

İnterneti a'dan z'ye öğrenmek üzere gidilen tek günlük kursta, Gebze'deki TÜBİTAK MAM'da o gün altyapıdaki sorun nedeniyle Telnet, Gopher gibi sistemlere bağlanılamamış kuramsal bilgilerle geri dönmüştür. Meral Hoca ertesi gün bağlantı kurulamadığını öğrendiğinde, telefona sarılıp mutlaka öğrenilmesi gerektiğini vurgulayarak kursun tekrarını sağlamıştır. Bu kurstan sonra kütüphanede araştırma yapmak isteyenlere randevu ile internet hizmeti verilmeye başlanmıştır. 1994 yılında başlayan 2003 yılına kadar düzenli olarak "İ.Ü. Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı ve bağlı birimlere satın alınan süreli yayınların listesi" adıyla hazırlanan yabancı dildeki süreli yayınların ve kitapların künyelerini içeren listelerin, 1995 sunuşunda ise internet hizmetini şu cümlelerle dile getirmiştir:

"Dergi sayısı azaldıkça ortaya çıkan bilgi boşluğunu, kendi kaynaklarından karşılayamadığı zaman, başka kütüphanelerden fotokopi yoluyla getirtebilmek için Başkanlığımız, her türlü hazırlığını tamamlamıştır. Okurumuz özel hizmet masraflarını karşıladıktan sonra yurt içinden veya yurt dışından bizim aracılığımızla kitap ve makale ihtiyacını kendi seçtiği hızda İnternet kanalıyla getirtmeğe başlamıştır."

Düzenli olarak her yıl hazırlanan bu listelerin sunuşlarında Meral Hocanın kütüphane sağlama politikasını ve tüm fakülteler arasında gözettiği eşgüdümü izlemek mümkündür. 1996 yılındaki Sunuş yazısında bu eşgüdümü somut olarak bir cümle ile özetlemiştir: *"Fakülteler arasında büyük fark yok, çünkü konusal dağılıma bakıldığında Temel Bilimler başta olmak üzere neredeyse dengeli denecek bir duruma erişildiği açıkça görülmektedir. Önemli olan her dergiden her araştırmacının yararlanabilmesidir"*. Ayrıca Merkez Kütüphanede on bir yıl süren Vekil Daire Başkanlığı sırasında bütçenin dağılımında fakülteler arasında *"adalet duygusunun"* oluşması gerektiğini vurgulamıştır.

2000'li yılların başında hızlanan basılı dergilerin elektronik dergiye dönüşümleri ve yayınevlerinin veritabanı olarak kütüphane kaynakları içinde yer almasıyla, Merkez Kütüphane için artık yeni yayın şeklini de içine alan "melez kütüphane" kavramı gündeme gelmiştir. 2002 yılında satın alınan dergi ve kitap listesinin sunuş yazısında melez kütüphane kavramını bütçedeki artışla karşılaştırıp "büyük bir melez kütüphanenin kullanıma sunulduğunu" belirtmiştir. *"Fakülte kütüphaneleriyle Merkez Kütüphane entegrasyonu tamamlanınca İstanbul Üniversitesi sınırları içinde bilimsel bilgiye erişim hizmetleri bütünleşmiş olacaktır. Veri tabanlarındaki 5731 elektronik dergi, ayrıca abstrakt ve bibliyografik listeler, internetteki kütüphane katalogları, emek yoğun kütüphane hizmetinin ürünlerinin kolayca kullanılmasını sağlatarak ucuzlatmıştır."*

Elektronik yayınlara ilgili abonelik işlemlerinde ise ULAKBİM EKUAL oluşumuna paralel olarak üniversitelerle ilgili öngörüsünü kendi el yazısıyla bir notta şu cümlelerle ifade etmiştir:

“YÖK Dok. ile TÜBİTAK birlikte çalışmalıdır. Elektronik veri tabanları her üniversite mensubu tarafından kullanılabilir. Konsorsiyuma gerek yoktur. Herkesin devleti patronudur. Özel üniversiteler, devlet üniversitelerinin almadığı veri tabanı veya matbu dergi ve kitabı devlet üniversitelerinin hizmetine sunmalıdır. Bu sunumla devlet üniversitelerinin kütüphanelerini de kullanma hakkını elde ederler.”

İstanbul Üniversitesinin genç araştırmacılar için başlattığı bilimsel dergilerden seçilmiş makalelerin özetlerini Türkçeye çeviren büro, 1998 yılının ortalarında Merkez Kütüphane bünyesinde kurulmuştur. Dört çevirmen sağlık, sosyal ve teknik bilimler olarak ayrılan ana konularda çevirilere başlamıştır. Çevirilerin yer aldığı “Özçevirileri Dizininin” ise yılda dört kez yayınlanması planlanmıştır. İlk kez bir “Çeviri Bürosu” kütüphane hizmetleri içinde yer almıştır.

2000 yılında çıkarılan ikinci cildin ilk sayısındaki sunuşunda Prof. Dr. Meral Alpay, *“Özçevirileri Dizinimiz’in ikinci cildinin bu ilk sayısı, aslında internette yayınlanmak üzere hazırlanmıştı. Ancak elimizde olmayan nedenler yüzünden bazı teknik, olumsuz sonuçlar ortaya çıkmıştır. Özür diliyorum, anlayışla karşılanmayı umut ediyorum. Yapılan çevirilerin güncel içeriği eskimesin diye bu kez de kağıtla çoğaltma yoluna gittik ve bir an önce araştırmacıların –özellikle yüksek lisans ve doktora öğrencilerimizin- eline ulaşsın istedik.”*

cümlelerine yer vermiştir. Görüldüğü gibi 2000 yılının Şubat ayında internette henüz elektronik Türkçe bilimsel yayınların bulunmadığı bir dönemde bir ilki gerçekleştirmek istemiştir.

Gazetelerden fotokopi hizmeti yerine fotoğraf makinasıyla dijital çoğaltma yapılmaya yine aynı yıllarda başlanmıştır. Bu yöntemle ilk dijitalleştirme çalışmalarının temeli atılmıştır. Ord. Prof. Dr. Mehmet Fuad Köprülü’nün “Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri” adlı eserini fotoğraf makinasıyla dijitalleştirip PDF olarak merkez kütüphanenin web sayfasına eklemiştir. Bundan sonra yapılacak işler arasında kütüphane kataloglarında yer alan eserleri dijitalleştirmek olduğunu, bu ilk PDF dokümanının kütüphanelere örnek olmasını istemiştir.

Son Söz

Meral Hoca, yirminci yüzyılın sonlarında başlayan kütüphanelerdeki teknolojik değişimleri ve gelişimleri İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde uygulamak üzere planlamış ve olanaklar çerçevesinde uygulamaya koymuştur. Derleme kapsamında gelen yayınların, personel sayısındaki yetersizlik nedeniyle biriken katalog fişlerini daktiloyla çoğaltma yerine önce hafızalı daktiloyla işi hızlandırmış, ardından kütüphane katalog programının oluşturulması için çalışmalara başlamıştır. UFUK adı verilen katalog programıyla üniversite birim kütüphanelerindeki yayınların bibliyografik birliğini sağlamayı planlamıştır. Yüksek lisans öğrencileriyle İstanbul Üniversitesinin kütüphanelerindeki süreli yayınların toplu katalog çalışmalarını yürütmüştür. Harita ve Müzik koleksiyonu için AACR2’nin ilgili bölümlerinin çevrilmesini sağlayıp, kütüphanenin tüm kaynaklarının dünya standartlarında ulaşılabilir olabileceğini hedeflemiştir.

Gece yaralarına kadar çalışmaktan yorulmayan, yenilikleri yakından takip eden ve bizlere “Eğitim için kendinize yatırım yapın; dil öğrenin, akademik gelişmeleri ve literatürü takip edin, konferanslara, seminerlere katılın, yazı yazın” demekten vazgeçmediği gibi, tatlı sert yanıyla insanı bir anda başka bir boyuta yönlendirmekten de hiç vazgeçmemiştir. Şimdi ışığı hiç sönmeyecek yıldızında bize hala “okuyun” demektedir.

Sonsuz sevgi ve saygılarımla...

Mavi Gözlü, Yüce Gönüllü Bir Melek

A Benevolent Angel with Blue Eyes

Canan Ergün*

Öz

İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünü kazanıp, okula başladığım ilk gün Prof. Dr. Meral Alpay hocam ile tanışma anımı anlatmaya çalıştım.

Anahtar Sözcükler: Prof. Dr. Meral Alpay; kütüphanecilik.

Abstract

I met Professor Dr. Meral Alpay on my first day at Istanbul University, Department of Librarianship. I tried to tell my memory of this first day that I met with Professor Dr. Meral Alpay.

Keywords: Professor Dr. Meral Alpay; librarianship.

Eminim ki herkesin üniversite hayatıyla ilgili asla unutamadığı; komik, duygusal ya da trajikomik anıları vardır. Benim de hayatım boyunca hiç unutamayacağım anım sevgili hocam Prof. Dr. Meral Alpay ile ilk tanışma anımdır.

Tesadüfler bazen insanın kaderini belirler. Benim hayatımdaki en büyük tesadüf, rahmetli ablam ve arkadaşlarının üniversite tercihlerimi yapmasıyla başladı. Ablamların hazırlamış olduğu üniversite tercih listesini görme şansım hiç olmamıştı. Üniversite sınav sonuç belgesi geldiğinde şaşkınlık içinde kalmıştım. Adını ilk kez duyduğum ve hakkında bilgi sahibi olmadığım İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümünü kazanmıştım.

Ardından, üniversite kaydı için rahmetli babamla İstanbul'a geldik. İstanbul'a ilk gelişimdi. İlk kayıt günü fakülte binasını da görmüştük. Üniversitenin açıldığı gün, fakülte binasını kendi kendime bulamayacağım için kuzenimin Yabancı Diller Yüksek Okulunda İngilizce Öğretmenliği okuyan arkadaşı, fakültenin kapısına kadar getirmişti.

Karşıma çıkan birkaç kişiye sorduktan sonra Edebiyat Fakültesi en üst kata kadar çıktım. Uzun bir koridor, koridora girilen kapının üstünde geniş bir tabela vardı; ama bölüm adı yazmıyordu. Bölümü birkaç kişiye sordum, burası dediler. Şaşkın bir şekilde koridora adımlarımı attım. İlk dikkatimi çeken duvarlardaki panolar, toplu iğnelerle panolara tutturulmuş kâğıtlar olmuştu. Bir kalorifer peteğinin yakınındaki panonun önünde öğrenciler vardı, panoda asılı olan bir kâğıda bakıyorlardı. Oraya doğru ilerledim, kâğıtta ne yazıyordu şu an anımsamıyorum ama kalorifer peteğinin önünde ne yapsam diye durup düşündüğümü hatırlıyorum. Dalgın dalgın kalorifere dayanmış düşünürken omzumda bir el hissettim. İrkildim, bir çift mavi gözle karşılaştım. Gülümseyerek, “*Sen kütüphanecilik birinci sınıf öğrencilerinden misin?*” diye sordu. Ben de “*Evet efendim.*” dedim. Ayaküstü adımı sordu, sonra da “*Gel benimle.*” dedi, eli omzumda birkaç adım ilerideki bir odaya doğru ilerledik. Orta büyüklükte bir oda, kapının solunda yüksek ayaklı, üstü yeşil deri kaplı büyük bir masa, yeni sayılmayan bir koltuk, sağda ise yerlerden yukarılara kadar yükselen bir kitap yığını vardı.

* Web Hizmetleri Koordinatörü, Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi. E-posta: caergun@ku.edu.tr
Web Services Coordinator, Koç University Suna Kıraç Library, Turkey.

Masanın üstü, sehpanın üstü her yer kitaplarla doluydu. Beni bir hamleyle koltuğuna oturttu ve “*Gelen olursa Prof. Dr. Meral Alpay hocamız dekanlığa kadar gitti, bir saat sonra dönecek dersin.*” dedi. Sonra da hızla odadan çıktı gitti. Kapı sürekli çalıyor, her gelen beni görüp şaşırıyor ve papağan gibi Prof. Dr. Meral Alpay hocamızın söylediklerini söylüyordum. Tabii hocamız bir saat sonra gelmedi. Uzun bir süre orada oturdum. Sonunda Prof. Dr. Meral Alpay hocamız geldi ve ben koltuğundan hemen fırladım, gelenlerin isimlerini ve notlarını kendisine ilettim. Tam çıkacaktım, masasının karşısındaki koltuğa oturttu ve bir sürü sorular sordu. Benim hakkımda her şeyi bir çırpıda öğrendi.

Bölümü nasıl seçtiğimi de sordu, yukarıdaki gibi anlattım. Ben anlatırken tatlı tatlı gülümsüyordu. Ben ise tir tir titriyordum. Aslında Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi Mali Bilimler ve Muhasebe Yüksekokulunu istediğimi, burada çok kalmak istemediğimi ve seneye tekrar üniversite sınavına girmeyi planladığımı söyledim. Yüzündeki gülümseme kayboldu, “*Bölümümüz çok güzeldir, hemen vazgeçme, bak ben sana bu bölümü ve mesleği çok sevdireceğim.*” dedi. Mesleğimiz ve bölüm hakkında bir sürü bilgiler verdi. Oracıkta en az bir yıl bölümde kalacağıma dair söz de aldı.

Prof. Dr. Meral hocam o günden sonra beni hiç unutmadı, bir eli hep üstümdeydi. Her zaman yardım etti. Büyük bir zevkle öğretir ve bilgisini bizlerle içtenlikle paylaşırdı. İlgisini ve sevgisini bizlerden hiç esirgemezdi. Mavi gözleri şefkatle, öğretme ve yardım etme aşkıyla bakardı. Prof. Dr. Meral hocam, rahmetli annem gibi benim iyilik meleğimdi.

Hakkınız asla ödenemez Hocam, mekânınız cennet, ruhunuz şad olsun. Sonsuza kadar kalbimdesiniz, sizi seviyorum.

Gerçek Bir Aydın: Prof. Dr. Meral Alpay Şenöz

A Real Intellectual: Prof. Dr. Meral Alpay Şenöz

Atakan Aydın*

Öz

Meral Hoca ile tanışma ve çalışma dönemimi, Hocam hayattayken hazırlanan armağan kitapta dönemlere ayırarak aktarmaya çalışmıştım. Tekrara düşme ve bir şeyleri atlamış olma kaygısıyla yazıyı tekrar okudum ve aşağıdaki metni tüm içtenliğimle yazmaya çalıştım.

Anahtar Sözcükler: Meral Alpay Şenöz; Türk Kütüphaneciliği; kütüphaneciliğe katkı sunanlar.

Abstract

I tried to tell my story about the time I spent with Meral Alpay while she was alive. My article in the books differs from it. I have written it with complete sincerity and my deepest regards.

Keywords: Meral Alpay Şenöz; Turkish librarianship; contributors of librarianship.

“Duygularımızı yalnız ölümün uyandırdığına dikkat ettiniz mi? Bizden yeni ayrılmış dostlarımızı ne kadar severiz, değil mi? Ağzları toprakla dolup hiç konuşmaz olmuş hocalarımıza ne kadar hayranızdır! Saygı o zaman çok doğal olarak gelir, belki de tüm yaşamları boyunca bizden beklemedikleri o saygı. Ama biliyor musunuz niçin ölümlere karşı hep daha dürüst ve daha cömertizdir? Nedeni basittir! Onlara karşı bir yükümlülüğümüz yoktur.” (Camus, 2013)

2019 Mart’ında Hocamın aramızdan ayrılış haberini aldığım da dersteydim. Duraksadım, gökyüzüne baktım. Sanki gökyüzü en güzel yıldızını kaybetmiş, kapkara kesilmişti. Usulca döndüm öğrencilerime, gözlerinin içine baktım, yıldız gibi parlıyordu her biri. Göz kesildim, Meral Alpay’lar gördüm karşımda. Gökyüzüne döndüm tekrar, aydınlanmıştı.

Hoca yaşadığı duyguları gizlemezdi, düşünceleri gibi. Serzenişleri, kahkahaları çok özeldi. Tam 20 yıl önce, yıkılmak üzere olan Nadir Eserler Kütüphanesinde, artçıların ardına yaşandığı gün kitapları kurtarmaya çalışırken ortaya koyduğu özveri ve o güzel gözlerinden süzülen gözyaşları... Yıldız Sarayı’ndan gelen tarihi, canı pahasına canlı tutmaya çalışmıştı.

1997’de Kütüphanecilik Bölümüne girmiştim. Aynı tarihte Prof. Dr. Meral Alpay bölüm başkanlığını ve lisans derslerini bırakmıştı. Talihsizliğin büyüklüğü Hoca’yı tanıdıkça kendini daha da net gösteriyordu. Asistanı, yüksek lisans tez danışmanım Prof. Dr. Hülya Dilek Kayaoğlu olmasa ne kendisini tanıyabilir ne de “ben” olabilirdim (Aydın, 2007). Merkez Kütüphanenin yönetim katında, Hoca’nın makamının hemen bitiminde yer alan küçük camekânlı odada, lisans eğitimini tamamlayana kadar okul döneminde “paralı asker” yaz dönemlerinde de geçici işçi statüsünde çalışıyordum. Yüksek lisans yaparken de beş arkadaşım ile birlikte Hocamdan dersler aldım. Yanılmıyorsam bizden sonra sadece bir doktora öğrencisi oldu. Bir Cumhuriyet aydını ve bilim insanının çok yakınında çalışmış ve kendisinden dersler almış olmak, gerek özel gerekse iş yaşamımda her zaman kendimi güvende hissetmemi

---

* Müdür Yardımcısı, Robert Koleji İbrahim Bodur Kütüphanesi. E-posta: aaydin@robcol.k12.tr
Assistant Head Librarian, Robert College Ibrahim Bodur Library, Turkey.

sağladı. Kendisinden hayata ve bilime dair çok şey öğrendim, öğrendik. Hocamla geçirdiğimiz her an çok özeldi. Sevgili Hocam ve yüksek lisans arkadaşlarımla sinerji yaratmıştık. Tartışmalar, kahkahalar derslerimizde eksik olmazdı. Dersleri ipe çekerdik. Çok şanslıydık. Aysel, Cem, Derya, Mine, Tolga yüksek lisans arkadaşlarım, uygulama alanında şimdilerde çok önemli işler başarıyor ve bilime katkı sağlamaya çalışıyorlar.

Hoca, var olan sorunlara bilimsel yöntemlerle evrensel değerler doğrultusunda çözüm üretmeye çalışır, projeler üretirdi. En kötü koşullarda dahi karamsarlığa düştüğünü hatırlamıyorum. Her zaman umut doluydu. Tanıdığım en sabırlı, en çalışkan insanlardan biriydi. Bu iki sıfat, tercümanlığını yaptığı bölüm kurucusu Prof. Dr. Rudolf Juchhoff'un (Alpay, 1968) tavsiyelerinin etkisiyle ortaya çıkmış olabileceği akla gelse de, daha çok Hocamın kendi doğasında vardı. Birlikte çalıştığımız dönemde Merkez Kütüphaneden en son çıkan kişi olduğuna birçok kez şahit olmuşumdur. Hocamdan önce kütüphaneden ayrılmak istemezdim. Çoğu zaman ziyaretine gelen bilim insanlarıyla gerçekleştirdiği sohbetlerine kulak misafiri olurum. Benim için Merkez Kütüphane, akademi gibiydi. Hocanın her an benimle konuşma olasılığı vardı ve bu durum beni canlı tutuyordu.

Haftada bir gün, bir öğrencinin yakınından geçmeye cesaret edemeyeceği, Beyazıt'ın en güzel restoranından tercihimize göre kaşarlı, kıymalı, kuşbaşı ya da karışık pide ısmarlardı. Kaşarlı pideyi çok severdi. Mesaiye kalan kişilerle hep birlikte hocanın odasında toplanırdık. Sıcak pidemi yerken kütüphane biliminin yanı sıra felsefe, edebiyat, bilim tarihi alanında Hocamın ağzından çıkanları heybeme doldurmaya çalışırdım.

Bazen İstanbul Üniversitesi Merkez Binasının ana girişinin sağında kalan Profesörler Evi'ne giden Hocama eşlik ederdim. Tavan süslemeleri ve yüksekliği ile insanın başını döndüren ve insana kendini küçük hissettiren mekân, benim için önemli bir öğrenme merkezi olmuştu. Belirli bir düzende bir araya getirilmiş çatal, kaşık, bıçaklar, tabaklar, bardaklar, peçeteler... Hiçbir şeye dokunmadan önce hocanın yemeğe başlamasını beklerdim. Büyük bir dikkat ve nezaketle çatal ve bıçağı kullanır, sofraya adabına harfiyen uyardı. Hoca daha sonraki günlerde, ikili yemeklerimizi Ataol Behramoğlu, Kemal Alemdaroğlu, Toktamış Ateş gibi hocaların bulunduğu masalara taşıyırdı.

Geçici işçi kadrosuna almak için Kemal Alemdaroğlu ile beni tanıştırdığı gün çok özeldi. Üniversite rektörü Prof. Dr. Alemdaroğlu, Prof. Dr. Alpay ve lisans öğrencisi, hiçbir sıfatı olmayan ben profesörler evinden rektörlük binasına kadar sohbet ederek yürümüştük. Hocanın her yaptığını gözlemlerdim. Belirli bir sosyal çevreden gelen 20 yaşındaki bir gence kapı açması, ideallerine koşabilmesi için yollar yapması, Hoca'nın ilerlemenin ön koşulu eğitime inanmış ve gerçek bir Cumhuriyet insanı olmasıyla açıklanabilir. Belki de gençlere sorumluluklar yükleyerek Atatürk'ün vasiyetini yerine getirmeye çalışıyordu. Merkez Kütüphaneyi kütüphanecilik öğrencileri için uygulama alanına dönüştürmüştü. Devletin atadığı uzman kütüphaneciden, memurdan daha çok kütüphanecilik öğrencisi vardı. Kuram uygulama ilişkisinin öneminden sıklıkla bahsetmekle kalmaz bunun gerçekleştirilebileceği sağlıklı ortamı kurmak için yeni yol ve yöntemler üzerinde araştırmalar yapardı.

Hocayla çalışmak kolay değildi. Bilimsel dayanağı olmayan söylemlerden, boş argümanlarla konuşulmasından hiç haz etmezdi. Hocayla konuşurken kelimeleri özenle seçmek ve düzgün bir şekilde ifade etmek gerekliydi. Odasından beni nazik bir şekilde nasıl kovduğuna armağan kitapta yer vermiştim.

Hoca bir Cumhuriyet insanıydı. Cumhuriyet'in nasıl kurulduğunu Atatürk devrimlerinin anlam ve önemini her fırsatta dile getirir ve açıklardı. İyi bir okur, iyi bir konuşmacıydı. Dili çok etkili ve doğru kullanırdı. Hocadan ders alanlar kendisinin ne kadar iyi bir dilbilimci olduğunu bilir. Yüksek lisans derslerinde altı arkadaş ağzımız açık hocayı dinler; verdiği referansları not etmeye, yaptığı göndermeleri anlamaya, ince esprilerini kaçırmamaya çalışırdık. Dil üzerine yaptığı paylaşımlardan büyük haz duyardık. Meral Hoca Almanca,

İngilizce ve Türkçe'yi iyi konuşurdu. Ancak kendisini üstün kılan bu dilleri iyi konuşuyor olması değil, dillerin sistemini biliyor olmasıydı. Yüksek lisans tezimde kullandığım “çağdaş” kavramını yapısal ve anlamsal olarak açıklaması Hoca'nın çok yönlülüğünün, bilimler arasında nasıl ilişkiler kurabildiğinin en önemli göstergesiydi.

Hoca çevresindeki herkese dil, din, ırk, cinsiyet, yaş ayırımı gözetmeksizin sevgi ve saygıyla yaklaşırdı. Dalkavukluktan hiç hoşlanmazdı. Yaşadığı apartmanın görevlisinden söz ederken “Bey” kavramını görevlinin adının sonuna mutlaka eklerdi. Cumhuriyet aydını halka inememe ve halkı hor görme suçlamalarıyla yıllardır eleştirilmiştir. Bu konuda içimdeki paradoksu, yaşadığım savrulmaları Hocam ortadan kaldırmıştı. Hoca kuşkusuz Cumhuriyet'in yetiştirdiği, yarattığı bir aydıydı. Kimseyi ne hor gördüğüne ne de küçümseydiğine şahit olmuşumdur. Kütüphanenin etrafında cirit atan işportacılara zaman zaman kuralları, kanunları hatırlatır onlarla sohbet ederdi. Halkın Cumhuriyet'i ve yarattığı aydınlığı anlamaması için belirli çevrelerce Cumhuriyet'in nasıl manipüle edildiğini görmemi sağlayan da Hocam olmuştu. Düşündüğünü, inandığını yüksek sesle söylemekten asla çekinmezdi. İnsan ilişkilerindeki tutarlılığıyla önemli bir rol modeliydi. Herkese eşit mesafede durur, karar vermeden önce farklı sesleri duymak isterdi.

Hoca, İstanbul Üniversitesi Baltalimanı Tesislerinde, “Meral Alpay'a Armağan” başlıklı kitapta yazısı olan; lisansında, yüksek lisansında, doktorasında danışmanlığını yaptığı eski öğrencilerini; arkadaşlarını, onlara teşekkür etmek için bir araya toplamıştı. İnanılmaz bir enerjisi vardı. Güzel gözlerini en son orada görmüştüm.

Son iletişimimiz 2009 yılında oldu. Çok uzaklarda olmasına karşın ev sahipliğini üstlenmiş olduğum ve yürütme kurulunda yer aldığım önemli bir organizasyona ilişkin duygu, düşünce ve iyi dileklerini iletmişti:

From: Meral Senöz <meralsenoz@gmail.com>

To: Atakan Aydın <atakan.aydin@yahoo.com>

Sent: Tuesday, June 30, 2009 12:49:30 PM

Subject: Re: [KUTUP-L: 10791] II.Ulusal Okul Kütüphanecileri Konferansı -- Teşekkür

Sevgili Atakan,

Okul Kütüphaneleri 2. Ulusal Konferansına katılamadım ama neredeyse bir yıldır - hatta Amerika'dan bile- internet kanalıyla adım adım izledim. Toplantıda konuşulanları da okurum diye düşünüyorum. Okuduğum teşekkür yazıları özverili işbirliği çalışmalarını yansıtıyor. Katılamadığım için üzgünüm.

Gelecek için umut yarattığınızı söyleyebilirim. Sizlerle gurur duyuyorum. Kutlarım.

Dilerim gelecek yıl 3. konferansa katılırım.

Sevgiler.

Meral Alpay Şenöz

Meral Alpay, yaşamı boyunca inandığı evrensel, çağdaş değerlere bağlı kaldı ve bilimin dışına çıkmadan, aydın insan yetiştirmek için yaşadı.

Hocamla tanıştığım günden bugüne hayat yolculuğumu kolaylaştıran, Hocamdan bende kalan üç sözünü paylaşmak isterim:

“Çatışma olmayan yerde ilerleme olmaz.”

“İş yerinde arkadaşlık olmaz, olursa mükemmel olur.”

“Farklı yönlerde aynı anda koşmaya çalışırsan bir yere varamazsın, kulvarını seç.”

Teşekkürler Hocam. Huzur içinde yatın...

Kaynakça

Alpay, M. (1968). Kütüphaneci, öğretmen veya araştırmacı mı, yoksa öğrenci mi idi? *Türk Kütüphaneciliği*, 17(3), 169-171.

Aydın, A. (2007). Meral Hoca'yla geçirilen 3 kısa dönem. H. D. Kayaoğlu. (Yay. haz.), *Meral Alpay'a armağan* içinde (s. 303-309). İstanbul: [y.y].

Camus, A. (2013). *La chute* [Düşüş]. (H. Demirhan, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.

Atatürk'ün Gözlerindeki Gizemli Tılsım

Mysterious Talisman in the Eyes of Atatürk

Cem Özel*

Öz

Duayen meslektaşımız Meral Alpay'ın vefatı nedeniyle kaleme alınan yazıda Alpay, insani ve mesleki yönleriyle anılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Meral Alpay; kütüphanecilik; Türkiye.

Abstract

In the article penned due to the passing of Meral Alpay, the doyen of our profession, she is commemorated through her humanitarian and professional sides.

Keywords: Meral Alpay; librarianship; Turkey.

1996-2000 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü Dokümantasyon ve Enformasyon Ana Bilim Dalındaki lisans eğitimimi tamamladıktan sonra, yüksek lisans hayalleriyle dolup taşım. Daha doğrusu dolup taşmadım da, taşırıldım. Mezun olmadan kadrosuna dahil olduğum İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesinin Müdürü Serdar Katipoğlu, var gücüyle beni yetiştirmek için, moral ve motivasyon yükleyerek, uzun uğraşlar verdi. Bu sayede buradaki iş hayatımdan sonra mesleğimizin en iyi icra edildiği kurumlardan biri olan Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezinin kubbesi altında çalışabilme imkânını elde ettim. Nihayetinde ALES'ti (O zamanki kısaltmasıyla LES), yabancı diller sınavıydı derken iş mülakata kadar vardı. Mülakatta lisanstan iki sınıf arkadaşım vardı. Arkadaşlarımın haricinde Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesinden bir arkadaşım daha vardı. Hem reklam olmasın hem de espri olsun diye adlarını burada vermiyorum. Bir de sonradan canciğer olduğum; ama o sıralar “Bu adam da nereden çıktı?” dediğim biri daha vardı: Atakan Aydın. Onunla çok uğraştığım, arkasından çokça atıp tuttuğum ve dedikodusunu yaptığım için adını anmakta bir sakınca görmüyorum. O kadar da olsun.

Mülakat sırasında neler sorduklarını hatırlamıyorum; ama hepimiz geçer not almıştık. Haftada iki gün sürecek olan dersleri de bir güne topladığımız için bizden iyisi yoktu. İş yerlerinden bir gün izin almak hiç de zor olmadı. Yüksek lisans derslerinde, lisansta tanışmaya müşerref olamadığımız bir hocadan da ders alacaktık. Her yerde ismi duyulan, biraz da korkuyla anılan efsane hocamız Meral Alpay! Bazı karakteristik özellikleri, kendisinin soyadı gibi erkekçeydi. Dediği dedik, yumruğunu masaya okkalı şekilde vurabilen hocalardan. Kendisi o zaman İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanıydı. Dersleri merkez kütüphanedeki şatosunda yani onun bulunduğu üst katta yapıyorduk. Şato diyorum; çünkü benim için bir maceraydı Meral Alpay'la tanışmak ve derslerine devam etmek. Mesleğimizin duayeninden ders almak bizim için son derece önemliydi. Aldığımız bu dersler hem içerik hem

---

* Kullanıcı Hizmetleri Yöneticisi, Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi. E-posta: cem.ozel@sabanciuniv.edu
User Services Manager, Sabanci University Information Center, Turkey

işleniş açısından oldukça üst düzeydeydi. Meral Hoca, derslerden birini üniversitenin yakınındaki bir otelin kafesinde yapacağımızı söylemişti. Ne yalan söyleyeyim, o zamana kadar hiçbir otelin çatısı altında bulunmamıştım. Her gün önünden geçtiğim o şaşıklı otelin içinde ben de oturup bir şeyler yiyip içecektim. Benim için bir ilkti. Her ne kadar çalışıyor olsam da, bir otelde yenilecek içilecek şeylerin hesabı ne kadar tutar diye de düşünmeden edemiyordum; ama endişem yersizdi. Meral Hoca, hesabı çocuklarına ödetmedi (Hoca be Hoca. Büyüksün Meral Hoca). Lisans boyunca dört yıl kapısından girip çıktığım; ama depolarına inmediğim Merkez Kütüphanenin katları arasındaki mazgalların üstünde seyahat etmek de Meral Hoca sayesinde oldu. Kendisi bize çok değerli bir kişinin tezini de (ya bitirme tezi ya da yüksek lisans teziydi) gösterdi. Etkilenmemek elde değildi. O zamana kadar yaşadığım Kartal'da bir kültür merkezine adı verilen bu şahsiyetin ismini çok duyardım. Sonradan gerekli bilgiler edinerek gözümdeki karizmasının daha da büyüdüğünü görmüş oldum. Elime alıp incelediğimde tezin yazarının ismi karşımdaydı: Hasan Âli Yücel.

Bu ısınma turlarından sonra hiç unutamadığımız bir fırça darbesiyle bizi bizden etmişti Meral Alpay. Hoca'nın, yerinde olmadığını düşündüğümüz bir gün, dersi kırdık ve yanılmıyorsam felekten bir yarımada turu yaptık. Bir sonraki haftanın dersine gittiğimizde, eğitim hayatımda işitmediğim azarları toplu bir şekilde Hocamızdan alma şerefine nail olduk. Hayatımın fırçasıydı. "Nasıl dersi kırdık, Atatürk gençliğine yaklaşıyor muydu bu tavırlarımız?" diye 100 fırça darbesini bir bir suratımıza yemiş olduk. Hiç birimiz Meral Hoca'dan 100 almadık demeyecektik.

Ertesi hafta Hoca yumuşamıştı ve attığı fırçalarının biraz fazla olduğunu düşünmüş olacak ki, günah çıkarır gibi, geçen haftayı bir kez daha irdeleyip konuyla ilgili düşüncelerimizi sordu. Eşref saatinin akrep ve yelkovanına tutunup güç alarak düşüncelerimi ilettim. Meral Hoca'nın o çakmak çakmak mavi gözlerinin içine bakarak, "Bize kızarken, arkanızda bulunan fotoğrafta Atatürk'le göz göze geldiğimi ve yaptıklarımızdan çok utandığımı" söyledim. Arkadaşlar bu sözlerimi duyunca o an bir kurgu yaptığımı düşünüp, birbirlerinin yüzlerine bakıyorlar, gülme krizine girmek için dudaklarını ısıyorlar, kahkahalarını kütüphanenin dış kapısının eşiğine saklıyorlardı. Meral Hoca da bu sözlerime çok şaşırdı ve içtenlikle inanıp, hayretlerini bildiren bir "Yaa!" ünlemi çıktı ağzından. Masanın altından yediğim tekmeler, az sonra bitecek dersin ardından yapılacak geyiğin habercisiydi. Arkadaşlar geyik yaptığımı düşünedursunlar, o gün gerçekten Atatürk'ün gözleriyle karşılaşmıştım. Çok utanmıştım. Atatürk'ün manevi mirasçısı olmaya adaylığımızı koyduğumuz biz gençlerin yaptığı bu hareket, büyüklerimizin gözünde güven kırıcıydı. Neyse ki kısa zamanda kendimizi toparlayıp, her derse katılıp, güzel tezlerin altına da imzalarımızı atarak Hocamızın gözüne yeniden girmiş olduk.

Hayatımıza dokunan büyüklerimizi anmak, bizim için bir vefa borcudur. Az zamanda çok ve büyük anıların ışığında kıymetli hocamız Prof. Dr. Meral Alpay'ı ve bu yazıyı teslim ettiğim 10 Kasım günü münasebetiyle de Atatürk'ümüzü bir kez daha saygı ve minnetle anıyorum.

Bir Yol Arkadaşı

A Fellow Traveller

M. Tayfun Güllü*

Öz

Türk kütüphaneciliğinin kilometre taşlarından Prof. Dr. Meral Alpay'ın vefatı nedeniyle kaleme alınan anı yazısıdır.

Anahtar Sözcükler: Meral Alpay; Türk kütüphaneciliği; Türkiye.

Abstract

This is the memoir of Professor Meral Alpay who is one of milestones of Turkish librarianship.

Keywords: Meral Alpay; Turkish librarianship; Turkey.

Mesleğimizin kilometre taşlarından olan Meral hocayı ilk gördüğüm ve tanıdığım yıl 1987'nin Mayıs ayı idi. İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü tarafından düzenlenen "Türkiye'de Kütüphanecilik Alanında Kuram Uygulama İlişkisi Sempozyumunda" hocanın neredeyse tek başına her yere yetişmeye çalışması ve sınırsız gibi görünen enerjisi, sempozyumun yapıldığı Edebiyat Fakültesinin toplantı salonunda bulunan meslektaşların dikkatini çekmişti.

Meral Hoca'yı ikinci kez, ayı ve gününü tam olarak hatırlamasam da, 1987 yılında bir piknik ortamında gördüm. O yıllarda Türkiye'de eğitim veren 3 bölümün öğretim üyeleri, öğrencilerin ve mezunların birbirini tanıması ve kaynaşması için Abant'ta bir piknikte bir araya gelmeyi kararlaştırmışlardı. Ankara'dan iki, İstanbul'dan iki otobüs Abant'ta buluştuk ve gün boyu unutulmayacak bir yaz pikniği yaptık. İstanbul'dan gelen ekibin başında, genç, dinamik ve sarışın bir hoca bulunuyordu. Herkesle önceden tanışmış gibi davranan, öğrencileri harekete geçiren samimi duruşu dün gibi aklımda olan hoca, Meral Hoca'dan başkası değildi ve öğrencileri ile birlikte adeta bir aile görüntüsü içindeydi.

Değerli hocamızı daha yakından görmek ise 1991 yılında yine İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü tarafından düzenlenen "Kütüphane-Enformasyon-Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRKMARÇ Sempozyumuna" denk geldi. O dönem İstanbul Üniversitesinde Öğretim Üyesi olan değerli Hasan Keseroğlu hocamızın olağanüstü çabaları ile başarıya ulaşan sempozyumda Jale Baysal ve Meral Alpay hocalarımız başta olmak üzere İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü öğretim üyelerini yakından tanıma ve görüşlerini dinleme fırsatımız oldu.

Değerli hocam ile birebir sohbet etme fırsatı ise 2001 yılının Eylül ayında Almanya'ya bir grup meslektaşımız ile yaptığımız mesleki bir ziyaret sırasında oldu. Hocamızın bilimselliğinin yanı sıra, karakterine işlemiş-doğasına yer etmiş liderliği, muhteşem Almancası ile birleşen otoriter yapısı, önce Hamburg, ardından Lüneburg'da ziyaret ettiğimiz bilgi merkezlerinin yöneticilerinin de dikkatlerini çekmişti.

Bu gezi sırasında aklımda yer eden en önemli anekdot ise sosyal etkinlik olarak Elbe nehrinde yaptığımız tekne gezisiydi. Gezi esnasında nehrin bir bölümünde sıra sıra salkım

* Editör, Türk Kütüphaneciliği dergisi. E-posta: editor@tk.org.tr

Editor, Turkish Librarianship journal, Turkey.

söğütler suya eğilmiş bir halde olağanüstü bir görüntü sergiliyorlardı. Hoca manzarayı görür görmez “salkım söğütler yıkıyordu suda saçlarını” şiirini okumaya başladı. Hoş ambiyanın da etkisiyle hepimiz hayranlık içinde hocamızı dinlemiştik. Meral Hoca, grupta bulunan ve merak içinde kendisini izleyen Almanlara da kısa bir çeviri ile şiiri açıklamıştı.

Şimdi anlıyorum ki, insanın Meral Hoca gibi bir yol arkadaşı olmalıymış, yerine göre hoca, yerine göre korkusuz bir mücadele kadını, yerine göre arkadaş, yerine göre de ortama uygun bir şiiri yakalayarak herkesi hipnotize eden bir bilge kişi...

Anısı önünde saygı ile eğilirken dün gibi kulağımda olan sesiyle okuduğu *Salkım Söğüt* şiiri anısına armağan ediyorum.

Ruhun şad, yattığın yer ışıklarla dolsun hocam...

Salkım Söğüt

Akıyordu su
gösterip aynasında söğüt ağaçlarını.
Salkımsöğütler yıkıyordu suda saçlarını!
Yanan yalın kılıçları çarparak söğütlere
koşuyordu kızıl atlılar güneşin battığı yere!
Birden
bire kuş gibi
vurulmuş gibi
kanadından
yaralı bir atlı yuvarlandı atından!
Bağırmadı,
gidenleri geri çağırmadı,
baktı yalnız dolu gözlerle
uzaklaşan atlıların parıldayan nallarına!

Ah ne yazık!
Ne yazık ki ona
dört nal giden atların köpüklü boynuna bir daha yatmayacak,
beyaz orduların ardında kılıç oynatmayacak!

Nal sesleri sönüyor perde perde,
atlılar kayboluyor güneşin battığı yerde!

Atlılar atlılar kızıl atlılar,
atları rüzgâr kanatlılar!
Atlıları rüzgâr kanat...
Atlıları rüzgâr...
Atlıları...
At...

Rüzgâr kanatlı atlılar gibi geçti hayat!

Akar suyun sesi dindi.
Gölgeler gölgelendi
renkler silindi.
Siyah örtüler indi
mavi gözlerine,

sarktı salkımsöğütler
sarı saçlarının
üzerine!

Ağlama salkım söğüt,
ağlama,
Kara suyun aynasında el bağlama!
el bağlama!
ağlama!

Nazım Hikmet 1928

Meral Alpay'ın Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğündeki Kimi Sözcüklerin Etimolojisi

Etymologies of Some Words in Meral Alpay's Dictionary of Library Terms

Ali Rıza Tosun*

Öz

Dil, bir ulusun her şeyidir. İnsan dil ile düşünür. Sözlük ise dilin hazinesi işlevini üstlenir. Her bir sözcüğün anlamı, yanında, geçmişten günümüze kültürel katkısını ortaya koyar. Bu çalışmanın amacı, saygıyla andığımız Meral Alpay'ın hazırladığı Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğünde yer alan ilk dört harfe bağlı kalınarak terimlerin etimolojisini yapmaktır. Bütün sözcükleri ele almak bir anma yazısı boyutlarını aşacağı için kapsam daraltılmıştır. Kütüphanecilik alanında belirlenen kapsamda kullanılan sözcüklerin ağırlıklı olarak Batı kökenli ve Grekçe ile Latinceye dayandıkları gözlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kütüphanecilik; sözlükler; etimoloji; Meral Alpay.

Abstract

Language is everything in a nation. Human thinks with language. The dictionary functions as a treasure of language. Besides the meaning of each word, it reveals its cultural contribution from past to present. The aim of this study is to make the etymology of the terms by adhering to the first four letters in the Dictionary of Library Terms prepared by Meral Alpay we respectfully commemorate. The scope has been narrowed since all words will exceed the dimensions of a memorial. It was observed that the words used in the scope of librarianship were of Western origin and were based on Greek and Latin.

Keywords: Librarianship; dictionaries; etymology; Meral Alpay.

Giriş

Türkiye'de Bilgi ve Belge Yönetimi alanında hazırlanan ikinci sözlük Meral Alpay'ın "Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğü" adıyla 1973 yılında yayımlanır (Alpay, 1973). Alpay'ın sözlük terimleri, bir tanım ötesinde geniş açıklamalar içermekte ve ansiklopedik bilgi biçiminde sunulmaktadır. Bu çalışmada, Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğünde yer alan 32 terimin etimolojisi yapılmıştır. Sınırlı sayıda sözcüğün ele alınma nedeni ise, tümünün bir kitap boyutuna ulaşacağı aynı zamanda Meral Alpay'ı anmak için hazırlanan dergi içindeki bir yazı boyutunu aşacağı düşüncesidir. Alpay'ın sözlüğünün ilk dört harfi içinden açıkça etimolojik anlamı anlaşılamayacağı düşünülen terimler seçilmiştir. Çalışma, bilgi ve belge yönetimi alanında yapılacak etimolojik çalışmalar için bir ön deneme anlamı da taşımaktadır.

Terimler sözlüğünden alınan madde başlıklarının hangi dillerden nasıl geçtiğini gösteren; uluslararası üç harfli dil kısaltma standartları (ISO 639-2 Code) kullanılmıştır: Örneğin tur<eng<lat. Burada köken sözcük lat (Latince), Eng (Latineden İngilizceye geçtiği) tur ise (İngilizceden Türkçeye) geçtiğini göstermektedir. Sözcüğe ilişkin açıklamalar elden geldikçe özgün kaynaklardaki yazı ve yazılış biçimine göre verilmiş, ancak Türkçe biçimleri

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi Felsefe Bölümü. E-posta: biltar@hotmail.com

Assist. Prof. Dr., Kastamonu University Department of Philosophy, Turkey.

madde sonunda kısa açıklamalarla verilmiştir. Sözcüğün kökenine ilişkin bilgi veren sözlük sayısı da birden fazla ise o kaynaklar da gösterilmeye çalışılmış; özellikle de Türkçede ilk kullanıldığı sözlüklerden yararlanılmıştır. Bu da dildeki (Türkçedeki) değişimi izlememize de katkı sağlayacaktır.

Abone, tur<fra, ابونه **abone**: “Fransızca’dan, tertible satılan hususen muvakkat şeylerin kıymetini vermek için deftere geçmiş, sağlanmış müdavim müşteri” (Ahmed Vefik Paşa, 1876, c.1. s. 3). **abonner**: v.a. Contracter au nom d’un autre, et pour lui, l’engagement qu’on appelle Abonnement. *Je vous ai abonné au journal, au spectacle, au concert.* **abonné**: èe. part, passé (DAF, 1879, 1. cilt s. 8). **abonner**: v. a. 1. Faire au nom de quelqu’un un abonnement. Etym. Bas-lat. abonare, abbonare, mettre des bornes dans les terres des vassaux, et aussi racheter les droits féodaux, faire une convention qui limite une certaine prestation (Littre, 1883, s. 15). **abbon-are**: ind. abbono; (A) (It. bono): 1. to verify (an account or bill). (B) (Fr. abonner<old. Fr. abourner, consequently a var. of aborner< borne: boundary, and cognate to blt. abonare, abbonare, to mark out land, also to redeem feudal rights, so that the lit. meaning of abonner is to prescribe limits); to take a season ticket for, a person. (Hoare, 1915, s. 3). **abonner**. To compound with, or for; to agree before-hand, or be at a certain rate, with, for a thing; to make good one thing with another; also to alien, or exchange one thing for another (Cotgrave, 1673). belirli bir süreliğine bir mal yada hizmeti almak, ödemek üzere önceden anlaşmak. Fransızca abonné sıfat-fiili abone olmak anlamına gelen abonner fiilinden türemiştir, abonner fiili ise Geç Latince sınır, süre, vade vermek, çizmek anlamına gelen abonare, abbonare fiili ile eşkökenlidir.

Abstract, tur<eng<lat, bk. öz, dizini. **abstract**, adj.- L. abstractus, pp. of abstrahere, ‘to draw away’ (Klein, 1971, s. 8). Çekmek, çıkarmak fiilinin geçmiş zaman ortacı. İngilizce çekilmiş, çıkarılmış, öz, anlamına gelen abstract, Latince çekmek çıkarmak; abstrahere fiilinin sıfat fiil hali olan abstractus’tan türemiştir.

Adaptasyon, bk. Uyarlama, tur<fra<lat, آدابتاسيون Bir şeyi diğerine uydurma; uyma. Edebi bir eseri yeni bir maksada göre uydurma (Toven, 1924, s. 40). **adaptation**: s. f. Action d’adapter. Il est peu usité (Dictionnaire de L’académie, 1879, s. 25). **adapter**: va. to adapt; from L. Adaptare (Brachet, 1873, s. 31). **ad-apto**: 1. v.a. to fit, adjust, or adapt to a thing (Lewis ve Short, 1879, s. 30). **adapter** اويدرمق uydurmak, ياقشترمق yakıştırmak, S’adapter ياقشتمق yapışmak, ياقشتمق yakışmak (Bianchi, 1831, s. 7). آدابتته **adapte**: ... Molier’in mudhikelerini (مضحكه komedi) adapte etmesi... (Gökalp, 1923, s. 7). Fransızca uydurmak, yakıştırmak anlamına gelen adapter fiilinin isim hali, bu da Latince apo, apio, apto bağlarım, uydururum, iliştiririm kökünden “ad” önekiye türetilen ad-apto, adaptare bağlamak, uydurmak, iliştırmek fiilinden evrilmiştir.

Adres kitabı: tur<fra<lat, آدرس **adres**: ... bir zarfın üstüne bana adresinizi yazıp... (Tarhan, 1918, 2. cilt, s. 250). آدرس **adresse** [Fransızca’dan]: İsim ve ikametgah tarifi (Mehmed Salahi Bey, 1896, s. 17). **adresse**: mektub üstü. **adresser**: yollamak, göndermek. **adresse**, s. f. Indication, désignation, soit de la personne à qui il faut s’adresser, soit du lieu où il faut aller ou envoyer (DAF, 1879 1. cilt s. 29). **adresser**: it. addirizzare, esp. aderezar, pr. diriger vers, d’un type ad-directiare, dérivation romane de ad-directus (cp. dresser). —D. adresse (v. c. m.). **dress**: tr. and intr. v. - ME. dressen, ‘to direct, prepare; to dress’, fr. OF. (= F.) dresser, fr. VL. *directiare, fr. L. directus, pp. of dirigere, ‘to put into a straight line; to direct, guide’ (Klein, 1969, s. 482). Adresse sözcüğü Fransızca adresser fiilinden bu ise Geç Latince directarie fiilinden, bu da yönelme, doğru, düz anlamına gelen directus sıfat fiilinden türemiştir.

Afiş tur<fra<lat, أفيش **afiş** Fr.: Umumi bir mahalle yapıştırılan ilan (Toven, 1924, s. 62). **afficher**, v.a., hafta ile ilan etmek. Placarder: duvara hafta yapıştırmak (Bianchi, 1831, s. 32). **afficher**: anheften; lat. affigicare (figere) (Körting, 1908, s. 7). **af-figo** (better adf) **affigere**, **affixi**, **affixum**: to fix, or fasten to or upon, to affix, annex, attach to; constr. with ad or dat

(Lewis ve Short, 1879, s. 67). Fransızca genel bir yere asılan kağıt, afiş, poster iliştiirmek anlamına gelen addresser fiilinin isim halidir, bu da Latince eklemek, yapıştırmak, iliştiirmek anlamına gelen affigere fiilinden türeyen affigo sözcüğünden alınmıştır.

Ahlâka aykırı kitap, tur<ara, اخلاق **ahlâk**: 1. İnsanın yaradılıştta haiz olduğu veya terbiye ile istihsal ettiği ahvâl-i rühiyye ve kalbiyye, hisâl, şemail (Sami, 1900, s. 82). **ahlâk**: Ve dahi ulularun ahlak-i hamidesine itimad itdüm (Manyaslı Kadı Mahmud, 1992, varak 5a). خلق **hulq**, **huluk**: Huy ve tabiat, cemi خلق **huluk** ve اخلاق **ahlâk** gelir (Karahisari, 1826, s. 203). خلق **hlk** kökü altında **hulq**, خلق **huluk**: Huy ve tab' ve seciyye manasınadır (Asım Efendi, 1816, s. 898). Arapça خلق **hlk** kökünden gelen ahlâk, hulq ya da huluk sözcüğünün çoğuludur, خلق **halaka**: yarattı, yaratmak fiilinden türetilmiştir ve yaratılış, huy, tabiat, karakter anlamında gelir.

Akademi, tur<fra<grc, أكاديه می **akademi** [Fransızca'dan] Encümen-i Daniş. Fransa Akademisi tarafından bir madalya itasıyla takdir olunmuşdı (Mehmed Salahi Bey, 1896, s. 34). أقاديه **akademiya**: [Yu. ἀκαδημία, Academie] Ulum ve fünün encümeni (Sami, 1900, s. 82). **académie**: sf. an academy, learned society; from L. academia (the garden near Athens in which Plato taught, thence extended to signify any meeting of philosophers or learned persons) (Brachet, 1873, s. 5). **academy**: n. - F. académie, fr. L. academia, fr. Gk. ἀκαδημία (or, less correctly, ἀκαδημία), fr. earlier ἐκαδημία, 'the Academy.', a gymnasium near Athens where Plato taught. ἀκαδημία (orig. meant 'the olive grove of Academus'. Academus, n., name of a hero from whom the academy near Athens derived its name. - L. Academus, fr. Gk., ἀκάδημος fr. earlier ἐκάδημος, 'Academus' (Klein, 1971, s 8). Fransızcada önce Ἐκάδημος, (Ekaemos), sonra Ἀκάδημος Akademos, Latince Akademus aslen, mitolojik Yunan kahramanı Akademos'un zeytin koruluğu demektir. Platon, Atina yakınlarındaki bu zeytin koruluğunda okulunu kurduğu (M.Ö. 387) ve derslerini burada verdiği için insanlar tarafın Akademos şeklinde adlandırılmıştır. Bu ad da zamanla Akademiye dönüşmüştür.

Aksesyon tur<fra<lat, accession: s. f. 1. Action d'adhérer à, de donner son consentement. Etym. Accessio, de accedere, accéder (Littre, 1883, s. 29). **accession**: n. - F., fr. L. accessionem, acc. of accessio, 'a coming near, approach', fr. accessus, pp. of accedere (Klein, 1971, s 11). **accessio** [accedo]: a going or coming to or near, an approach, **accessus**: [accedo] a going or coming to or near, an approaching, approach (Lewis ve Short, 1879, s. 16). **accedo**, **accessi**, **accessum**: to go or come to near, to approach (Lewis ve Short, 1879, s. 15). Fransızca sözcük ulaşmak, erişmek, yaklaşmak anlamına gelen acceder fiilinden bu da Latince yaklaşma, erişme, ulaşma anlamına gelen accessio, accessus sözcüklerinden bu da accedere; yaklaşmak, ulaşmak erişmek fiilinden gelir.

Alâmet-i farika tur<ara, علامت فارقه **fârikâ** 'alâmet-i fârikâ: Bir şahıs veya şeyin diğerlerinden tefriki için vazolunan işaret-i mahsusa (Sami, 1900, s. 46). علم 'lm kökü altında علامة **alâmet**: İki ar beyninde olan fasl ve sınıra denir. Ve yollarda nişan için mansub olan mil ve menara denir ki semt ve maksad onunla malum olur (Asım Efendi, 1816, s. 520). Arapça iz, nişan anlamına gelen 'alâmet ile yine arapça ayıran, ayırıcı anlamına gelen fârikâ sözcüğünün Farsça tamlama kurallarına göre oluşturulmuş ayırıcı, belirleyici özellik, iz, nişan anlamında isim tamlaması.

Albüm tur<fra<lat, ألبوم [album fransızca'dan] **albüm**: tasvir mecmuası, fotoğraf defteri (Mehmed Salahi Bey, 1896, s. 38). **album**: s. m. 1. Livre sur lequel les voyageurs consignent leurs observations. etmy. Album, neutre de albus, blanc (Littre, 1883, s. 102). **album**: n., a blank book for pictures, stamps, autographs, etc. - L. album, 'a white tablet, on which various kinds of notices were inscribed (Klein, 1969, s. 45). III. **album**: i. n. whiteness, white color, white (Lewis ve Short, 1879, s. 81). Fransızca sözcük Latince albus beyaz sıfatından, bu da beyazlık anlamına gelen album sözcüğünden türemiştir.

Alfabe tur<fra<grc|ara, **alphabet**: m. الف با élif ba (Hindoğlu, 1831, s. 16, stn 1). الفبا **elifba**: Hurûf-i hecânın cedveli. Hurûfun tertibi kadimde Süryani'den Arab'a andan Himyeriler

vasıtasıyla Mısır'a ve Filistine andan Yunan'a geçip yanlış okunmamak üzere kelime kelime yazılmıştır. **alphabet**: n. - L. alphabetum, compounded of Gk. ἄλφα and βῆτα names of the first two letters of the Greek alphabet (Klein, 1969, s. 56). İlk okuma kitabı, herhangi bir konunun ilk açıklayıcı kitabı.

Almanak tur<fra<lat<ara? **almanac**: Nam, allegant, quod antiqui astronomi pount principium anni cirtier principium Octobris, ficut patet in expositione tabularum, quae Almanac vocantur (Bacon, 1733, s. 120). **almanak**: Fransızca almanach “yıllık, salname, çeşitli bilgiler içeren takvim” sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Yeni Latince aynı anlama gelen almanac sözcüğünden alıntıdır (ilk kullanımı: 1267 Roger Bacon, İng. düşünür). Bu sözcük Arapça nkh kökünden gelen al-munaḳḳaḥ المنقح “gözden geçirilmiş, redakte edilmiş, özetlenmiş (yazı)” sözcüğünden alınır. Arapça sözcük Arapça naḳaḥa نقح “budadı” fiilinin mufa^{al} vezninde (II) edilgen fiil sıfatıdır¹. **munaḳḳaḥ**: 1. Soyulmuş, ayıklanmış, temizlenmiş. 2. En iyi kısmı seçilmiş, müntehaḥ, güzide. 3. İdare maksadıyla fazlası kesilmiş (masraf). [Avrupa lisanlarında takvim manasıyla müstamel ve Arabiden mehuz olduğu zahir olan Almanach lüğatinin « المنقح al-munaḳḳaḥ » tan galat olduğu maznun ise de, bu tabirin Araplarca o mana ile müstamel bulunmuş olduğu bilinmediğinden, bu babda ihtiyat lazım] (Sami, 1900, s. 1420).

Anonim tur<grc, آنونيم **anonim**: Anonymous (company) (Redhouse, 1890, s. 230). آنونيم anonim [Yu. ανώνυμος]: İsimsiz, belli ve mezkur olmayan (Sami, 1900, s. 57). **άνωνύμος** **anonumos**: اسمسز اولهرق isimsiz olarak, اسمنى بيلديرميه رك ismini bildirmeyerek (Panayotidis, 1897, s. 223). anonym, n. - F. anonyme, fr. L. anonymus, fr. Gk. ανώνυμος ‘without a name’, fr. άν - (see priv. pref. an-) and όνυμα dial. form of όνομα ‘name’ (Klein, 1969, s. 80). Yunanca ad, isim anlamına gelen όνομα onoma sözcüğüne ‘άν an’ olumsuzluk eki getirilerek άνωνύμος anonumos isimsiz sözcüğü oluşturulmuştur.

Ansiklopedi tur<fra<grc, **encyclopédie**: ‘ulūm-i cāmi‘ā, انسيفلوپيدى ansiklopedi, külliyat-i ‘ulum ve fūnūn (Tıngır ve Sinapian, 1891, s. 265). **encyclopedia, encyclopaedia**: n. - Late L. encyclopaedia, fr. inexact Gk. ἐγκύκλιος παιδεία, for ἐγκύκλιος παιδεία, ‘circular education, general education’, lit. ‘training in a circle’ (Klein, 1969, s. 519). Fransızca encyclopédie sözcüğünden, bu da Geç Latince encyclopaedia’dan bu ise daire, çember şeklinde eğitim, genel, her konuya değinen eğitim ἐγκύκλιος παιδεία sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük ise ἐγκύκλιος evkuklios; genel olarak, παιδεία paudeia: eğitim sözcüklerinin bir araya gelmesinden oluşur.

Anterlinleme tur<fra<lat, **interligne**: انترلين interlin, anterlin, satır arası girindi, satır arasına yazılan kelimat (Tıngır ve Sinapian, 1892, s. 25). **interligne**: sf. a space between lines, printer’s leading; from L. inter and Fr. ligne (Brachet, 1873, s. 200). Fransızca interligne sözcüğünden bu ise Latince ara, aralık, arası anlamına gelen “inter” sözcüğü ile Fransızca satır çizgi anlamına gelen “Ligne” sözcüğünün birleşiminden oluşur.

Antoloji tur<fra<grc, **anthologie**: mecmua, müntehabat-i asar, güldeste-i şuara (Tıngır ve Sinapian, 1891, s. 28). άνθολογία **antologia**: قوپاروب طوپلامه çiçek koparub toplama. άνθος **antos**: چيچك çiçek (Panayotidis, 1897, s. 182-183). λέγω [v.] ‘to collect, gather’ (Beekes ve Beek, 2010, s. 841). Fransızca anthologie sözcüğünden bu ise Yunanca çiçek toplamak anlamına gelen άνθολογία antologia sözcüğünden alıntıdır. Bu ise άνθος antos ile λέγω lego sözcüklerinin birleşimidir.

Arabesk tur<fra<ara, **arabesque**: Arapların tarz ve usulünde olan (nakış, mimarlık vesaire) (Sami, 1882, s. 107). **arabesque** عارابه سك **arabesk**: Arap usul tezyinindeki gibi grift dal ve şekillerden ibaret eşkal-i tezyiniyye (Arseven, 1924, s. 21). Arap özel adından, Arap estetiği, zevkine göre dizayn edilmiş geometrik olmayan grift eşya, süsleme, sanat eseri.

Arşiv tur<fra<lat<grc, **archives**: evrak ve senedāt ve defatir-i mühimme (Sami, 1882, s. 112). **archive**: n., generally used in the pl.- F. archives, fr. L. archivum, archium, ‘the

¹ Bkz. <https://www.nisanyansozluk.com>

archives', transliteration of Gk. ἀρχεῖον 'official building', pl. τὰ ἀρχεῖα, 'public records, archives', fr. ἀρχή, 'beginning, origin, first place, office' (Klein, 1971, s. 101). Fransızca sözcük Latince archivum, archium sözcüğünden bu da Yunanca kamuya, devlete ait bina, evrak anlamına gelen ἀρχεῖον arheion sözcüğünden alıntıdır, bu da ἀρχεῖον arheion sözcüğünün çoğuludur. ἀρχεῖον arheion da ilk, başlangıç, köken anlamına gelen ἀρχή arhe sözcüğünden türemiştir.

Belge tur, بَلْغُو **belgü**: emare, alamet (Kaşgarlı Mahmud, 1990, s. 215).

Beşik baskıları. incunable: tur<fra<lat, Tabā' atın evā' il--i icadında basılmış kitaplara itlak olunur (Sami, 1882, s. 879). **incunabula**: n. pl., 1) the first stages of anything; 2) books printed before the year 1500. - L. incunabula (pl.), 'swaddling clothes; cradle; childhood; origin, beginning' (Klein, 1969, s. 758). Fransızca incunable Latince beşik, kundak, kundak bezi, çocukluk, köken, başlangıç anlamına gelen incunabula sözcüğünden alıntıdır. 1500 yılından önce basılan kitaplara da beşikteki çocuğa benzetilerek incunabula (beşik baskı) adı verilmiştir.

Bibliyografya tur<fra<grc, **bibliographie**: Kitaplar hakkındaki malumat. Kitaplar hakkında malumat tahriri (Sami, 1882, s. 197). βιβλιογραφία bibliografia: علوم احوال کتب ulūm-i ahval kütüb, کتابر حقتده کی معلومات kitaplar hakkındaki malumat. βιβλίον biblion: کتاب kitab. γραφή grafe: یازی yazı, خط hatt (Panayotidis, 1997, s. 374; s. 452). Fransızca'dan alıntılır. Fransızca sözcük de Yunanca βιβλιογραφία bibliografia sözcüğünde alıntıdır. Bu sözcük de Yunanca βιβλίον biblion ve γραφή grafe sözcüklerinin birleşiminden oluşur.

Bibliyoman tur<fra<grc, **bibliomane**: kitaplara pek çok sevda ve merakı olan adam (Sami, 1882, s. 197). **βιβλιomanία bibliomania**: کتاب دلیلیگی kitap deliliği. **βιβλίον biblion**: کتاب kitab. **μανία mania**: دلیلک delilik (Panayotidis, 1997, s. 374; s. 1149). Fransızca'dan alıntıdır. Fransızca sözcük de Yunanca βιβλιomanία bibliomania sözcüğünde alıntıdır. Bu sözcük de Yunanca βιβλίον biblion ve μανία mania sözcüklerinin birleşiminden oluşur.

Biyografya tur<fra<grc, **biographie**: Tecüme-i hāl, sīre't, terācime-i ahvāl ve siyer kitabı, terācime-i ahvāl muharrirliği (Sami, 1882, s. 204). **βιογραφία biografia**: ترجمة حال tercüme-i hāl, تراجم احوال terācim-i ahvāl, سير siyer, سيرت sīre't. **βίος bios**: عمر ömür, زندگی zindeği, دیرلیک dirilik, صاعلق sağılık. **γραφή grafe**: یازی yazı, خط hatt (Panayotidis, 1997, s. 375; s. 452). Fransızcadan alıntıdır. Fransızca sözcük Yunanca βιογραφία biografia sözcüğünden alıntıdır. Yunanca sözcük βίος bios yaşam ve γραφή grafe yazı sözcüklerinin birleşiminden oluşur.

Broşür tur<fra, **brochure**: kitapların eczası toplayub dikmeklik. Cildsiz ve kağıd kaplı ufak kitap, risale. **brocher**: nakş etmek. Örmek. Beygirin ayağına nalı mıhlamak. Bir kitabın eczasını dikip kağıtla kaplamak (Sami, 1882, s. 247). Fransızca birkaç sayfadan oluşan cildsiz kitapçık anlamına gelen brochure sözcüğünden bu da saplamak, çivilemek, şişlemek, dikmek, iğne vb. aletle dikmek anlamına gelen brocher fiilinden türemiştir.

Büro malzemesi tur<fra<lat, بورو **büro**: yazı masası. İşlerin tanzim ve idare edildiği mahal (Toven, 1924, s. 163). **bureau**: Yazı masası, yazıhane. **bure**: Bir nev' kalın aba (Sami, 1882, s. 255). **bureau**: n. - F., 'desk, writing table, office', fr. OF. burel, dimin. of bure (F. bourre), 'coarse woolen cloth', hence bureau orig. meant 'table covered with a coarse woolen stuff.' OF. bure, comes fr. VL. *bura, corresponding to Late L. burra, 'flock of wool' (Klein, 1969, s. 210). **burra**: II. A shaggy garment (Lewis ve Short, 1879, s. 255). Fransızca yazıhane, yazı masası, üzerinde kaba aba, yün, keçe bulunan masa anlamına gelen bureau sözcüğünden, bu da Geç Latince kaba yünlü kumaş anlamına gelen burra sözcüğünden gelir.

Cep yayını tur<ara<san, جيب **ceyb**: Ar. 1. Yaka, yaka açıklığı. n. 2. [Tr. zebanzedi: جب ceb] Esvabın öte berisinde akçe, mendil, evrak vesaire vaz'ına mahsus olarak yapılan kese. [Esasen Araplar yaka açıklığının göğüse gelen kısmını bu işe kullandıkları için bu isimle tesmiye olunmuştur]. 3. r. Bir kavsın bir ucundan bed' ile diğer ucundan merkeze mümted nısf-i kutra indirilen hatt-ı amûdî, Fr. sinus (Sami, 1900, s. 490). **الجيب el-ceyb**: Yakaya denir, giriban

manāsına; cem; جيب cuyüb gelir. İnde'l-baz bunun mevzi'-i zikri bu makamdır, جوب cev b maddesi değildir. Şārih der ki hālen libasın yanlarında ceyb itlak olunan yerler ki libas kesesi menziledir, bu lügat-ı 'āmmiyedir, yakaya teşbihle itlak olunmuştur. ve جيب **ceyb**: Yaka açmak manasınadır; tekūlu: جُبْتُ الْقَمِيصَ أَجِيْبُهُ كَأَجْوِبُهُ Müellif bunu جوب [ceyb] zeylinde dahi zikr eylemiştir, ve جيب [ceyb] Sadr ve kalb manasına istimal olunur (Asım Efendi, 1815, s. 100). **sine**: n. (trigon.) – L. sinus, 'the fold of a garment; bosom; curve, gulf'. As a mathematical term, L. sinus was first used by Gherardo of Cremona in his translation from the Arabic (about the year 1150) to render Arab. jayb 'chord of an arc'; sine (fr. Old Indian. jīva-, 'bow-string'), which he confused with Arab. jayb, 'fold of garment' (Klein, 1969, s. 1447). **jyā**: The Sanskrit wor jyā means "a bow-string": and hence "the chord of an arc", the arc is called "a bow" (dhanu, cāpa). "It may be noted that the modern term sine is derived from Hindu name, the Sanskrit term jīvā was adopted by early Arab mathematicians but was pronounced as jiba. It was subsequently corrupted in their tongue into jaib. The latter word confused by the early Latin translations of the arabic works such as Gherardo of Cremona (c. 1150 AD) with a pure Arabic word of alike phonetism but meaning differently "bosom" or "bay" and was rendered as sinus, which also signifies "bossom" or "bay" (Kolachana, Mahesh ve Ramasubramanian, 2019, s. 268). Cep, yaka açıklığı anlamı Arapçadır. Matematikteki sinüs anlamı ise Sankritçe jīvā'nın Arapça'da önce ciba daha sonra cep, yaka açıklığı, girinti, bağır, körfez demek olan ceyb ile içiçe geçmesi sonucu sinus (yay kirişi), ardından da sinüs fonksiyonu anlamını kazanmıştır, Kremonalı Gerard (Gherardo of Cremona) yay kirişi anlamındaki ceyb sözcüğünü çevirirken, Latince'de de yaka, bağır, açıklık anlamıda taşıyan sinus sözcüğüyle çevirmiş bu yolla da Latinceye geçmiştir.

Ceza fişi tur<ara<fas, **cezā**: yol başında küydi aña cezā birmek uçun. (Zemahşeri, 1993, s. 66). جزی czy kökü altında جزاء **cezā**, جزية **cāziyet**: Mükafat 'alā'ş-şey' manasına isimlerdir ki bir nesneye mukabil 'ivazdan {عوض bedel} ibarettir. جزاء **cezā**: bu dahi bir kimseye 'ivaz ve mükafat eylemek manasınadır. جزية **cizyet**: Harac-i arza denir ki arz-i hariciyyeden alınan mala denir... Ve zımmi taifesinden alınan baş haracına denir, cemi جزا cizā gelir, ve جزی cizy gelir ve جزاء cizā' gelir. Şārihin beyanına göre جزا cezā maddesindedir, lakin mu'arrebatta جزية cizyet, gizyet-i Farisi {كزيت} mu'arabi olmak üzere meşhurdur (Asım Efendi, 1817, s. 784). **گنج genc**: define ve hazinedir ki zīr-i zemīnde medfūn maldan ibarettir, Arabide كنز kenz denir (Asım Efendi, Burhan-i Katı 1799, s. 713). **ganj**: [gnc I (M gnc), N ~] treasure, treasury; hazine, kamu malıyesi (MacKenzie, 1986, s. 35). **גזא gza or גזא gza**: m. (= גזא gza; גזא gza; fr. which γάζα) treasure, collection (Jastrow, 1903, s. 208). **γάζα gaza**: قاصه kasa, پارہ صندیغی para sandığı. خزینہ hazine (Panayotidis, 1897, s. 405). **yazn**: Parth. gzn; MP gzn Farsça گنج genc: treasure: hazine (Gharib, 1995, s. 182). Arapça جزی czy kökünden, bir edim karşılığında alınan ödül ya da ceza sözcüğünden gelir. Pehlevicede gnc, gnc, Partça da ise gzn şeklinde kaydedilen bu sözcük Farsça'da hazine, define anlamıyla genc biçimine dönüşmüştür. Arapçada açıkça görülen cizye, kamuya bedel ödenmesi anlamını ilk ne zaman kazandığı ise açıklanmaya muhtaçtır.

Cilt tur<ara<akk, **cild** kökü altında **cild** ve **celed**: Her hayvanın derisine denir (Asım Efendi, 1815, s. 588). **גלד {geled}** m. (b.h.; גלד gld) coating, skin; thickness (Jastrow, 1903, s. 245). **גלד {geled}** m.n. skin, hide (Klein, 1987, s. 99). **gildu** (giladu) s.; hide (The Assyrian Dictionary 1995, s. 71). Arapça **cild** kökünden, deri, cilt post sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Aramice **geled** ve Akadca **gildu**, **giladu** sözcüğüyle eş kökenlidir.

Cüz tur<ara, **cz** kökü altında **cüz**: Bir nesnenin bir paresine ve bir bölümüne denir. Cemi اجزاء eczā' gelir. **cez**: masdar olur, bölük bölük bölmek (Asım Efendi, 1815, s. 10). **cüz**: 1. Bir küllün mürekkep olduğu aksamdan beheri, kül mukabili. 2. Kısım, parça, bölük. 3. Kurankerim'in münkasım olduğu otuz eczā-i şerifenin beheri. 4. El yazısıyla muharrer kitapların beheri, on yaprak yani 20 sayfadan ibaret bölükleri. 5. Kütüb-i matbū'anın bir defada tab olunan sekiz ya on altı veyahut otuz iki sayfası veyahut parça parça

neşrolunanlarının beher parçası (Sami, 1900, s. 474). Arapça جزء cz' kökünden kısım, parça, bölüm, bölüm, pay, kitap forması demek olan جزء cüz' 'den alıntıdır.

Çift nüsha tur<fas, **cüft**: cüft kıldı sözni (Zemahşeri, 1993, s. 39). çift (< Far. cüft) çift/gift (Lat. par, Far. hamtā) ç. 37a/26 (Argunşah ve Güner, 2015, s. 458). **جفت cuft**: zevc manasıdır ki eş tabir olunur Arabide fedān denir (Asım Efendi, Burhan-i Katı, 1799, s. 271). **juxt** [ywht l (P ywxt), N juft!] pair, couple (MacKenzie, 1986, s. 47). **ywxt yüyd** جفت یوغ yūğ **cuft**: yoke, pair, team (Gharib, 1995 s. 451). **چفت çift** [Fa. cim-i Arabi'nin zammıyla olan «جفت» ten] Tek olmayan, iki müsavi adede taksimi mümkün olan (Sami, 1900, s. 511). Farsça çift, tek olmayan, eş, iki birimi olan anlamına gelen جفت cuft sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Pehlevicede cuht (juxt), Soğdça yūgd (ywxt, yüyd) sözcüğü ile eş kökenlidir.

Çivi yazısı tur, **چیز cij**: Demirden çivi. Zırhın halkasının perçinine de cij denir (Kaşgarlı Mahmud, 1990, s. 496). **جوو cüvü**: الاشفی el-işfā: sivri uçlu alet, kunduracı bizi (Ebu Hayyan, 1930, s. 47). اشفی şfy kökü altında اشفی işfā: Nesne delecek alete denir. Ve pabuçcular alatından biz tabir olunan alete denir (Asım Efendi, 1817, s. 850). Türkçe *cij* zamanla çiviye evrilmiştir.

Sınıflandırma tur<ara+tur, **صنف sınıf**: bölük (بلوك), nev' ve darb ve kısım gibi. Cem'i sunūf ve esnāf gelir (Karahisari, 1826, s. 344). صنف şnf kökü altında **صنف sınıf**: Güne ve nev' ve bābet, cem'i sunūf ve esnāf gelir (Asım Efendi, 1816, s. 895). Arapça sınıf sözcüğü ile Türkçe +landırmak ekinin birleşiminden ortaya çıkmıştır.

Sonuç

Bilgi ve Belge Yönetimi alanı için yapılan bu deneme, Bilgi ve Belge Yönetimi disiplini terimlerinin oluşturulması ve Türkçeleştirilmesi konusunda bir ön çalışma, dile karşı duyarlılığı uyandırma etkinliği olarak düşünülmelidir. Bu konuda da aşağıda çıkan sonuç; dil açısından, özellikle de Bilgi ve Belge Yönetimi alanında kullanılan sözcüklerin önemlice bir kısmının yabancı kökenli olmaları düşündürücüdür.

Toplam 32 sözcüğün ele alındığı çalışmada ağırlıklı olarak sözcüklerin Batı kökenli (Yunancaya kadar geri giden, biri kesin olmayan 9 sözcük; biri kesin olmayan kökü Latinceye kadar geri giden 7 sözcük; biri kesin olmayan biri de Türkçe ekle birlikte kullanılan, kökü Arapçaya kadar giden 4 sözcük; kökü Akatçaya kadar geri giden 1 sözcük; kökü Farsçaya kadar geri giden 1 sözcük; kökü Sanskritçeye kadar geri giden 1 sözcük) olduğu belirlenmiştir. Sözcüğün alındığı dil bakımından da yine Batı kökenli olanlar öne çıkmaktadır. Bunların sıralaması ise, Fransızca aracılığıyla alınan 19 sözcük, Arapça aracılığıyla alınan 7 sözcük, İngilizce aracılığıyla alınan 1 sözcük, Yunanca aracılığıyla alınan 1 sözcük, biçimindedir.

Bilgi ve Belge Yönetimi alanında çalışanların temel görevlerinden birisi de alanda kullanılan terimlerin Türkçeleştirilmesi konusunda daha duyarlı olmaları gerektiği yönündedir.

Kaynakça

- Ahmed Vefik Paşa. (1876). *Lehçe-i Osmani*. İstanbul: Cemiyet-i Terbiye-i Osmaniyye.
- Alpay, M. (1973). *Kütüphanecilik terimleri sözlüğü*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Argunşah, M. ve Güner, G. (Yay. haz.). (2015). *Codex Cmanicus 1303*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Arseven, C. E. (1924). *Sanat kamusu*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Asım Efendi. (1799). *Burhan-i Katı*, M. H. H. Tebrizi 1652. İstanbul: Daru't-Tıbaati'l-Amire.
- Asım Efendi. (1815). *Kamusu'l-Muhit tercümesi, Muhammed Firuzabadi, Kamusu'l-Muhit 1410*. İstanbul: Daru't-Tıbaati'l-Amire (Üsküdar Matbaası).
- Asım Efendi. (1816). *Kamusu'l-Muhit Tercümesi, Muhammed Firuzabadi, Kamusu'l-Muhit 1410*. İstanbul: Daru't-Tıbaati'l-Amire (Üsküdar Matbaası).
- Asım Efendi. (1817). *Kamusu'l-Muhit Tercümesi. Muhammed Firuzabadi, Kamusu'l-Muhit 1410*. İstanbul: Daru't-Tıbaati'l-Amire (Üsküdar Matbaası).

- Bacon, F. R. (1733). *1294, Ordinis minorum, Opus majus ad clementem*, London: Typis Gulielmi Bowyer.
- Beekes, R. ve Breek, L. V. (2010). *Etymological dictionary of Greek*. Boston: Brill, Leiden.
- Bianchi, T. X. (1831). *Vocabulaire Français-Turc*. Paris: Imprimeur de la Societe de Geographie.
- Brachet, A. (1873). *An etymological dictionary of the French language*. (G. W. Kitchin, Çev.). Oxford: Clarendon Press.
- Cotgrave, R. (1673). *A French and English dictionary*. London: Anthony Dolle.
- Dictionnaire de L'académie Française*. (1879). 1. C. A-H. (7. bs.). Paris.
- Ebu Hayyan. (1930). *Kitabu'l-İdrak, 1312*. A. Caferoğlu. (Yay. haz.). İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Gharib, B. (1995). *Sogdian dictionary: Sogdian-Persian-English*. Tahran: Farhang Publication.
- Gökalp, Z. (1923). *Türkçülüğün esasları*. Ankara: Matbuat ve İstihbarat Matbaası.
- Hindoğlu, A. (1831). *Dictionnaire abrege Français Turc*. Viyana: F. Beck.
- Hoare, A. (1915). *An Italian dictionary*. Londra: Cambridge University Press.
- Jastrow, M. (1903). *A dictionary of the Targumin Talmud Babli and Yerushalmi and the Midrashic literature*. New York: G. P. Putnam's Son.
- Karahisari, M. (1826). *Ahter-i Kebir 952/1545*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Kaşgarlı Mahmud. (1990). *Divanu Lugati't-Türk*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Klein, E. (1969). *A comprehensive etymological dictionary of the English language*. New York: Elsevier.
- Klein, E. (1987). *A comprehensive etymological dictionary of the Hebrew language*. Jerusalem: The University of Haifa.
- Kolachana, A., Mahesh, K. ve Ramasubramanian, K. (Ed.). (2019). *Studies in Indian mathematics and astronomy, selected articles of Kripa Shankar Shukla*. Amsterdam: Springer.
- Körting, G. (1908). *Etymologisches Wörterbuch der Französischen Sprache*. Paderborn: Druck und Verlag von Ferdinand Schöning.
- Lewis, C. T. ve Short, C. (1879). *A new Latin dictionary*. Oxford, New York: Harper & Brothers.
- Littre, E. (1883). *Dictionnaire de la langue Française*. Paris: Librairie Hachette.
- MacKenzie, D. N. (1986). *A concise Pahlavi dictionary*. Oxford University Press.
- Manyaslı Kadı Mahmud. (1992). *Gülistan tercümesi 1451*, M. Özkan. (Haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Mehmed Salahi Bey. (1896). *Kamus-i Osmani*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Panayotidis, Y. (1897). *Kamus-i Rumi*. İstanbul: Panayotidis Matbaası.
- Redhouse, J. W. (1890). *A Turkish and English lexicon*. İstanbul: A. H. Boyajian.
- Sami, Ş. (1882). *Kamus-i Fransevi dictionnaire Français Turc*. İstanbul: Mihran Matbaası.
- Sami, Ş. (1900). *Kamus-i Türki*. İstanbul: İkdam Matbaası.
- Tarhan, A. H. (1918). *Mektublar 1, 2, Haşiye Süleyman Nazif, 1334/1918* İstanbul: Matbaa-i Amire.
- The Assyrian dictionary*. (1995). (5. bs). Chicago: University of Chicago.
- Tıngır, A. B. ve Sinapian, K. (1891). *Fransızcadan Türkçeye istilahat lugati: A-H*. (c. 1). İstanbul: İmprimerie & Litographie K. Bagdadian.
- Tıngır, A. B. ve Sinapian, K. (1892). *Fransızcadan Türkçeye istilahat lugati: I-Z*. (c. 2). İstanbul: İmprimerie & Litographie K. Bagdadian.
- Toven, M. B. (1924). *Yeni Türkce lugat*. (2. bs.). İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Zemahşeri. (1993). *Mukaddimetü'l-Edeb, Harizm Türkçesi ile tercümeli şuşter nüshası*. N. Yüce (Yay. haz.). (2. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Kütüphane Hizmetlerinin Tanıtımında Sosyal Medya Etkisi: Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi Örneği

Impact of Social Media in Promotion of Library Services: Bursa Uludag University Library Example

Aykut Bayraktar*

Öz

Bu çalışmada, Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi sosyal medya hesaplarının gelişimi ve nasıl kullanıldığı anlatılmaktadır. Kütüphane hizmetlerinin sosyal medya üzerinden nasıl tanıtıldığı ve bu tanıtımın kullanıcı üzerinde ne kadar etkili olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, farklı sosyal medya platformlarında paylaşıp etkili sonuçlar oluşturduğu görülen gönderilere örnek olarak yer verilmiştir. Çalışma, tanıtım faaliyetlerini bu alanda yapan ya da yapmayı düşünen üniversite kütüphanelerine ve kütüphanecilerine bir fikir verirse amacına ulaşmış kabul edilecektir.

Anahtar Sözcükler: Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi; üniversite kütüphanesi; sosyal medya; tanıtım.

Abstract

This study aims explaining the development and use of social media accounts of Bursa Uludag University Library. It has been tried to explain how library services are promoted on social media and how effective this promotion is on the user. In this respect, the posts that shared on different social media platforms and produced effective results were included as examples in the study. If the study gives an idea to university libraries and librarians who are doing or intending to do promotional activities in this field, it will be considered to have achieved its purpose.

Keywords: Bursa Uludag University Library; university library; social media; public relations.

Giriş

Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesinde hizmetlerin ve kaynakların tanıtımı hali hazırda web sayfası, e-posta, broşür vb. ortamlarda yapılmaya devam etmektedir. Ancak, hizmet verilen kitlenin sosyal medya kullanım yoğunluğu, bilgiye sosyal medya üzerinden erişme alışkanlığı gibi etkenler kütüphane pazarlama ve tanıtım faaliyetlerini sosyal medya ortamında da yürütme gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu gereklilik çeşitli sosyal medya platformlarında kurumsal anlamda yeni hesapların açılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak 2015 yılı Ağustos ayında “Uludağ Kütüphane” adıyla Facebook ve Twitter hesapları açılmış, daha sonra 2016 yılı Haziran ayında yine aynı isimle Instagram hesabı, 2017 yılı Mayıs ayında ise Youtube hesabı aktif edilmiştir.

---

* Öğretim Görevlisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı.

E-posta: abayraktar@uludag.edu.tr

Academic Librarian, Bursa Uludag University Library, Turkey.

Tablo 1

Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi sosyal medya hesaplarının yıllık paylaşım sayıları

Sosyal medya platformu	2015	2016	2017	2018
Facebook	46	201	420	438
Twitter	38	207	419	438
Instagram	-	199	364	438
Youtube	-	-	4	34

Tablo 1’de görüleceği üzere hesaplarımızın açıldığı ilk yıllarda iki-üç günde bir yapılan paylaşımların, sonraki yıllarda günde birden fazla paylaşıma doğru artış gösterdiği görülmektedir.

Günde bir ya da birden fazla kez farklı hesaplarda (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube vb.) paylaşım yapmanın daha etkili olduğu ve daha çok kullanıcıya ulaşıldığı hesaplardan alınan istatistiklerden görülmektedir. Bununla birlikte günün hangi saatlerinde yapılan paylaşımın daha etkili olduğu henüz saptanamamıştır. Bu konuyla ilgili farklı görüşler olsa da yapılan paylaşımın içeriği, niteliği ve görselliğine göre aldığı etkileşimin değişiklik gösterdiği saptanmıştır.

Etkili paylaşım yapmanın yollarını süreç içerisinde tecrübe kazandıkça anlamaya başladığımızı söyleyebiliriz. Kurumsal olarak bununla ilgili nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunu bazı örneklerle açıklamaya çalışacağım.

Her işte olduğu gibi bu konuda da planlı olmak önem arz ediyor. Şöyle ki; eğer yapacağınız olağan paylaşımların dışında günlük, haftalık ya da aylık paylaşım planlamaları yaparak bunu işinizin bir parçası haline getirirseniz hem sizin için hem de takipçileriniz için daha zevkli hale geldiğini görebiliyorsunuz.

Resim 1. Periyodik olarak akademisyenlerimizle yaptığımız bir projeye yönelik örnek bir paylaşım

Resim 2. Periyodik olarak öğrencilerimizle yaptığımız bir projeye yönelik örnek bir paylaşım

Resim 1 ve 2’de verilen örneklerde görüleceği üzere kütüphane hizmetlerini ve kaynaklarını Bursa Uludağ Üniversitesine mensup gerçek öğrenci ve akademisyenlerimiz üzerinden tanıtmayı amaçladığımız bu proje ile sosyal medya üzerinden çok fazla kişiye eriştiğimizi söyleyebiliriz.

“Takip ettiğiniz sayfalarda neler görmek hoşunuza gidiyor?” sorusunun cevabı, yapacağınız paylaşımları hazırlarken size rehberlik edebilir. Tamamında olmasa da yapılan bazı paylaşımlarda kurumsal bir dil yerine esprili bir dil ve anlatım kullanmayı tercih edebilirsiniz. Bu takipçilerinizle sizi yakınlaştıracak ve daha kolay iletişim kurmanızı sağlayacaktır.

Resim 3. Torununa sürpriz yapmaya gelen ve onu kütüphanede arayan dedemiz paylaşımı

Resim 4. Öneri kutusuna yazılan bir öneriye verdiğimiz cevabımızın paylaşımı

Resim 5. Dünya Kadınlar Günü paylaşımı

Resim 6. Paylaşımın yapıldığı tarihlerde popüler olan “sunumsuz yakalanma” üzerine bir paylaşım

Güncel eğilim ve gelişmeleri, güncel etiketleri, güncel popüler gelişmeleri takip ederek bunlarla birlikte paylaşım yapmanın etkili olduğunu deneyimlerimizden çıkarabiliyoruz. Paylaşmalarınızı güncel etiketlerle (hashtag) birlikte yapmanız söz konusu etiketi takip edenlerin de paylaşımlarınızı görmesini dolayısıyla daha çok kişiye ulaşmanızı sağlayacaktır. Bununla birlikte üniversitede öğrenciler ve akademisyenler tarafından çok takip edilen sayfa ve grupları paylaşımınızda etiketlemek de etkili olabiliyor. Burada özellikle üniversite yöneticileri (rektör, rektör yardımcısı, dekan, vb.) ile yapacağınız işbirliğinin önemli olduğu görülüyor. Söz konusu yöneticilerin varsa sosyal medya hesaplarının takipçi sayısının fazlalığı düşünüldüğünde yaptığınız paylaşımları takip etmesi ya da kendi hesabında paylaşması (retweet, vb.) çok sayıda etkileşim almanızda ya da yeni takipçi kazanmanızda etkili olacaktır.

Yazının başında da belirttiğim gibi paylaşımların daha çok etkileşim aldığı saatleri henüz tam olarak saptayamadık. Bunun için denemeler yapabilirsiniz fakat bununla birlikte günde birden fazla paylaşım yapmanın daha etkili olduğunu istatistiklerden görebiliyoruz. Diğer taraftan aynı paylaşımı birden fazla sosyal medya hesabınızda farklı zamanlarda paylaşmak da tercih edilebilir. Her sosyal medya hesabının takipçileri farklı özellik ve anlayışa sahip olabiliyor. Buradan yola çıkarak sadece bir hesabınıza yönelik paylaşımlar da (Twitter anketi, Instagram anketi vb.) o hesabınızın takipçileri ile daha etkili iletişim kurmanızı sağlayabilir. Bununla birlikte Instagram ve Facebook hesaplarında aynı paylaşımı hem haber kaynağında hem de “hikaye” (*story*) bölümünde paylaşmak yararlı olabiliyor.

Özellikle son zamanlarda hikaye kısmında paylaşılan bir gönderinin görülme ihtimali haber kaynağında yapılan paylaşıma göre daha yüksek olduğu görülüyor.

Uzun yazılara karşı mesafeli duran takipçileri de göz önünde bulundurarak paylaşımların kısa ve öz olması, görsel, fotoğraf ya da video içermesinin daha fazla etkileşim almasının yollarından biri olduğunu söyleyebiliriz. Bunu yaparken özellikle görsel hazırlama aşamasında profesyonel bir yardım almak gerekebilir. Tasarım konusunda kendisine güvenebileceğiniz, grafik tasarım için gerekli programları (Photoshop vb.) kullanabilen bir personel ya da part-time çalışacak öğrenci istihdam etme yoluna gidilebilir. Bu aşamada kurumsal olarak çoğunlukla yarı zamanlı öğrenci istihdamından yararlandığımızı ve önemli düzeyde etkisini gördüğümüzü söyleyebiliriz. Bununla birlikte profesyonel çekilmiş fotoğrafların da oldukça ilgi çekici olduğunu düşünürsek, yine yarı zamanlı istihdam edilecek bir fotoğrafçı da oldukça işinize yarayacaktır.

Sosyal medya hesaplarınızdan dönüş almaya başlamak, takipçi sayısında belli bir sayının üzerine çıkmak elbette zaman almaktadır. Başta da belirttiğim üzere sosyal medya hesaplarını yöneten kişi ya da kişiler bu işe gönüllü olarak başlar ve keyif alarak yaparsa zamanla işlerinin bir parçası haline gelecek ve beklenen etki ve geri dönüş alınmaya başlanacaktır.

Resim 7. E-Kütüphane hizmetinin tanıtımına yönelik bir paylaşım

Resim 8. Kütüphane sözlüğü paylaşımı

Her işte olduğu gibi bu işte de yola çıkarken hedef koymak önemli elbette. Bu nedenle en başta tüm sosyal medya hesaplarını aynı anda açmayabilirsiniz. Yapacağınız planlama ya da koyduğunuz hedefe göre bir hesap ile başlayıp zamanla hesap sayınızı çoğaltabilirsiniz.

Tablo 2

Yıllara göre takipçi sayıları

Hesap	Açıldığı Tarih	Takipçi sayısı	
		2017	2018
Facebook	2015	4720	4708
Twitter	2015	1415	1730
Instagram	2016	494	1004
Youtube	2017	128	210

2015 yılından bu yana edindiğimiz tecrübelerden biri de aynı içeriği sürekli paylaşmanın takipçinin ilgisini çekmediğidir. Dolayısıyla sadece belli başlı içerikler paylaşmak yerine farklı içerikler paylaşmanın ne derece etkili olduğunu istatistiklerden ve etkileşimlerden anlayabiliyoruz.

Resim 9. Önerileriniz tahtada cevaplar sosyal medya projesine yönelik paylaşım

Takipçilerinizle etkili iletişim kurabileceğiniz paylaşımlar, hesaplarınızı takibe değer kılacağı gibi onlarla daha farklı ve sıcak bir iletişim kurmanıza da olanak sağlayacaktır.

Paylaşımların daha çok kişiye erişmesi ile ilgili etkili ancak masraflı bir yol daha var. Hepimiz kendi sosyal medya hesaplarımızda “sponsorlu gönderi” reklamları ile karşılaşmışızdır. Bunun için Facebook, Twitter ya da Instagram hesaplarınızda daha önce paylaştığımız bir gönderi için söz konusu hesaplara ücret ödeyerek sponsorlu gönderi oluşturabilirsiniz. Bu masraflı ancak etkili yöntemi birkaç kez kullandık ve de etkili sonuçlar aldık. Burada da yine asıl hedef kitleye ulaşmak ve paranızın boşa gitmemesi için dikkat edilmesi gereken hususlar vardır.

Resim 10. Öneri tahtasına yazılanlara yönelik cevaplarımızın paylaşımı

POST BUTTON (Optional)

Gönderine bir düğme ekle

Düğme Yok

AUDIENCE

• Hedeflemeyi seçtiğin kişiler Düzenle

Konum - Yaşadığın Yer: Türkiye: Görükle, Bursa, Turkey
Bursa Province
Yaş: 18 - 65+

Sayfanı beğenen kişiler

Sayfanı beğenen kişiler ve arkadaşları

Yerel bölgedeki kişiler

Yeni Hedef Kitle Oluştur

Otomatik Reklam Alanları (Tavsiye Edilir) AÇIK

Bütçeni en üst düzeye çıkarmak ve reklamlarını daha fazla kişiye göstermek için otomatik reklam alanlarını kullan. Facebook'un yayın sistemi reklam sellerinin bütçesini en iyi performans gösterebileceği yere bağlı olarak birden fazla reklam seti arasında

Onizleme: Site Haber Kaynağı

Uludağ Kütüphane
Sponsorlu

Bize Sorun Hizmeti
Kütüphanemiz hizmetleri hakkında farkındalığı artırmak amacıyla "Bize Sorun" web sitesi hizmete sunulmuştur.
Bize Sorun sayfası aracılığıyla sorulan sorular "Danışma Kütüphanecileri" tarafından cevaplanmaktadır.
Detaylı Bilgi ve Erişim İçin Bkz.
[http://bizesorun.uludag.edu.tr/...](http://bizesorun.uludag.edu.tr/) Devamını Gör

Ödevin için güvenilir kaynağa mı ihtiyacın var?

Google

Arkadaşından Fotokopi Çek

Kütüphaneciye

Resim 11. Facebook hesabı sponsorlu gönderi oluşturma taslağı

PROF. DR. FUAT SEZGİN MERKEZ KÜTÜPHANESİ

uludagkutuphane
268 subscribers

SUBSCRIBED 268

HOME VIDEOS PLAYLISTS CHANNELS DISCUSSION ABOUT

Uploads PLAY ALL

EBSCO
Dergilerin yeni sayılarını çokluca bilgilerinle e-postaya alabilir miyim?
3:40
33 views • 1 month ago

55. Kütüphane Haftası Etkinlikleri Ödül Töreni
6:7 views • 1 month ago

Arama Hatırlatması Oluşturma
4:5 views • 1 month ago

Literatür Tarama Nasıl Yapılır?
2:29
268 views • 2 months ago

ROSETTA STONE
ÜCRETSİZ DİL ÖĞRENİN
1:10
53 views • 2 months ago

BENİM İÇİN KÜTÜPHANE
Benim için Kütüphane Video Yanışması Üçüncüsü...
2:09
574 views • 2 months ago

KÜTÜPHANECİYE DANIŞIN!
2:05
3:28

Resim 12. Youtube sayfamızın ekran görüntüsü

uludagkutuphane • Takip Et
Uludağ Kütüphane

uludagkutuphane Rafta Kitap Bulma ve Ödünç Alma Kılavuzu Videosu resmi youtube kanalımızda yayınlandı.
→ Youtube kanalımıza abone olun, yayınlanan videolardan ilk sizin haberiniz olsun.
#uludagkutuphane

58h

23 beğenme

18 MAYIS 2018

Beğenmek veya yorum yapmak için giriş yap.

Resim 13. Youtube sayfamıza yüklediğimiz bir eğitim videosu paylaşımı

Örneğin Facebook hesabında yapılacak bir sponsorlu paylaşımda hedef kitle olarak sayfayı beğenen kişiler ve arkadaşları seçmek, maksimum süreyi 3 gün olarak belirlemek, konum olarak Bursa değil de Türkiye seçmek gibi detayların önemli olduğu görülüyor. 2017 yılı Mayıs ayında bir eğitim videosu yükleyerek başladığımız Youtube hesabımızdan da söz etmek yararlı olacaktır. Youtube hesabımızda; kullanım kılavuzları, eğitimler, tanıtım videoları ve de kütüphanemizin ev sahipliğinde gerçekleştirilen yarışma ve törenlerin videolarından oluşan toplamda 45 video bulunmaktadır. Yeni nesil öğrenme metodu olarak kullanılan video ile öğrenme biçiminin etkisini ve önemini, yüklediğimiz eğitim videoları ve kılavuzların izlenme oranlarından da anlayabiliyoruz.

Elbette burada da yüklediğiniz videoya verdiğiniz başlık, hangi etiketleri kullandığınız gibi değişkenlerin izlenme oranlarını etkilediğini görüyoruz. Örneğin 2017 yılı Mayıs ayında yüklediğimiz bir eğitim videomuz 2019 yılında 10.000 izlemeyi aşmış durumdadır. Söz konusu eğitim videosuna dair kendi kullanıcılarımız dışındaki öğrenci ve akademisyenlerden de e-posta yoluyla sorular ve telefonlar aldığımız oluyor. Bir diğer husus ise daha fazla izlenmesini istediğiniz videolarınızı Youtube içerisinde bulunmasını beklemeden ulaşmak istediğiniz kitlenin göreceği yerlere de (web sayfaları vb.) koymak gerektirir. Kütüphane hizmetlerinin sosyal medya üzerinden tanıtımı ve sosyal medya hesaplarının kullanıcılarla etkili bir iletişim yolu haline getirmenin kurumsal olarak avantajlarının yanı sıra bu işi yapan kişilere getirdiği avantaj ve dezavantajlardan da bahsetmek yararlı olacaktır.

Tecrübelerimiz doğrultusunda bu işin bu alanda çalışan kütüphanecilere birçok noktada kendini geliştirme imkânı ve mesleki anlamda katkı sağladığı görülmüştür. Diğer taraftan sosyal medya hesapları üzerinden kullanıcılarla iletişimde yaşanması muhtemel sıkıntılar da bu işin dezavantajları arasında sayılabilecektir.

Sonuç

Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi sosyal medya hesaplarının gelişimi ve nasıl kullanıldığına dair uygulama örneklerine yer verilen çalışmada yapılan paylaşımların nasıl daha etkili hale getirilebileceğine yönelik kurumsal olarak yaşadığımız tecrübeler paylaşılmıştır. Kütüphane hizmetlerinin tanıtımı ve pazarlanmasında sosyal medya hesaplarının etkin olarak kullanımının Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi tarafından bakıldığında yararlı ve olumlu olduğu görünmektedir.

Bununla birlikte hedef kitle ile iletişimde olumlu anlamda değişimler gözlemlenmiştir. Söz konusu çalışmanın, bu alanda yapılması planlanan uygulamalara da ışık tutacağı düşünülmektedir.

Sosyal Medya Hesaplarımız

Facebook: <https://www.facebook.com/uludagkutuphane>

Twitter: <https://twitter.com/uludagkutuphane>

Instagram: <https://www.instagram.com/uludagkutuphane>

Youtube: <https://www.youtube.com/c/uludagkutuphaneresmi>

Kaynak Tanımlama ve Erişim (RDA) Formatının Üniversite Kütüphanelerinde Uygulanması: İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama ve Üst Veri Bölümü Örneği

Resource Description and Access (RDA) Format in University Library: Istanbul Bilgi University Library Cataloging and Metadata Section

Hatice Işık*, Serkan Kılıç*, Burak Delibaş*

Öz

Bu çalışmada kataloglamada Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları 2'nin (AAKK2) yerini alan ve yeni kataloglama standardı olan Kaynak Tanımlama ve Erişim (Resource Description and Access - RDA) formatının İstanbul Bilgi Üniversitesinde nasıl uygulandığı, genel tarihçesi ile anlatılmaktadır. Ayrıca İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınevi kitaplarının orijinal katalog formatında nasıl değişiklikler yapıldığı ve şu an kullanılan format örneklendirilmektedir. RDA formatı ile kataloglama yapılarak, kütüphane standartlarının devamlılığı sağlanmakta ve AAKK2'ye göre daha nitelikli ve ayrıntılı katalog yapılmaktadır. Farklı kaynak türlerinde katalogların yapılması ile katalog kütüphanecilerinin RDA konusundaki bilgileri ve tecrübeleri perçinleştirilerek, kaynaklara çok daha hızlı, doğru ve ayrıntılı şekilde erişim mümkün olacaktır. Böylece hem mesleki gelişim hem de bilgi ve belgeye ulaşım sağlanmaya devam edilecektir.

Anahtar Sözcükler: *İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphaneleri ve e-kaynakları; kataloglama ve metadata; kaynak tanımlama ve erişim.*

Abstract

In this paper, it will be chronologically described how Resource Description and Access (RDA) format which takes the place of the Anglo American Cataloging Rules 2 (AACR2) has been applied in Bilgi University Libraries. In addition, the changes in the original cataloging format of the books & resources of Istanbul Bilgi University Publishing and the current applications will be illustrated with examples. Cataloging with RDA format ensures the continuity of library standards and more qualified and detailed cataloging which have been made based on the AACR2. By cataloging of different types of sources, it will be possible for catalog librarians to access more accurate and detailed resources much faster by consolidating their knowledge and experience on RDA. Thus; both professional development and access to information and documents will continue.

Keywords: *Istanbul Bilgi Libraries and e-resources; cataloging and metadata; resource description and access.*

---

* Kataloglama Kütüphanecisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi.

E-posta: {hatice.yenikurtulus, serkan.kilic, burak.delibas}@bilgi.edu.tr

Cataloging Librarian, Istanbul Bilgi University Library, Turkey.

Giriş

“Üniversite kütüphaneleri üniversitenin eğitim ve araştırma ihtiyacını karşılayan başlıca kurumlardır. Üniversite kütüphaneleri akademik birimlerin bütün bilgi gereksinimlerini karşılayacak güncel her türlü basılı ve elektronik kaynağa sahip olmalıdır” (Odabaş ve Polat, 2011).

Üniversite kütüphanelerinde koleksiyona katılan her tür kaynak, kataloglama bölümünde ayrıntılı ve standart kütüphanecilik kurallarına göre kataloglanıp etiketlendikten sonra kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır. Üniversite kütüphaneleri, işlevsel ve yeterli bir kütüphane otomasyon sistemi ve uluslararası standartlarda yapılan kataloglama ile bilgi ve araştırma hizmeti verebilir.

“Kaynak Tanımlama ve Erişim (RDA) standardı, Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları 2. basımın (AAKK2) yerine geçen dijital ve basılı bilgi kaynaklarının kataloglanması için oluşturulan yeni kataloglama standardıdır. RDA ayrıca eserler ve bu eserleri oluşturan kişiler arasındaki ilişkileri gösteren “bibliyografik kayıtları kümeleme” özelliğini desteklemektedir. Bu özellik, kullanıcıların bir eserin farklı basımları, çevirileri veya fiziksel formatları hakkında daha fazla farkındalığa sahip olmalarını sağlar. RDA’nın yapısı, katalog kullanıcılarının gereksinim duydukları bilgiyi kolaylıkla bulabilmesine yardım eden Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) ve Functional Requirements for Authority Data (FRAD) kavramsal modellerine dayanmaktadır. RDA’nın FRBR varlıklarını kullanması, kataloglarda aynı başlığa sahip eserlerin bilgilerinin (örneğin; çeviriler, özetler, farklı fiziksel formatlar) bir arada kümelenecek daha iyi biçimde görüntülenmesini olanaklı kılmaktadır” (RDA: Kaynak Tanımlama & Erişim, 2013).

“RDA, AAKK2’nin temellerine dayanmaktadır. RDA kullanılarak üretilen kayıtlar, AAKK2 kayıtlarıyla uyum içerisinde olacaktır. Kataloglama personeli pek çok durumda, eski katalog kayıtlarını tümüyle tekrar düzenlemek durumunda kalmayacaktır. Seçim ve giriş biçimleri ile ilgili RDA kuralları AAKK2’deki kurallardan türemektedir. Ayrıca; RDA uygulamalarını kendi bünyesine adapte edecek olan kurumların; kütüphane otomasyon sistemlerinin ve teknolojik alt yapısının güçlü olması şartı bulunmaktadır.” (RDA: Kaynak Tanımlama & Erişim, 2013).

İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama ve Metadata Bölümü

İstanbul Bilgi Üniversitesi 1996 yılında “Okul için değil, yaşam için öğrenmeli.” ilkesiyle, üniversite yaşamında yeni bir soluk getirmek amacıyla kurulmuştur. Şu anda İstanbul’daki dört ana kampüsüyle öğrencilerine ve Türkiye’deki akademik hayata katkı sağlayan üniversite eğitimine kazandırdığı yeniliklerle tanınan bir eğitim kurumu haline gelmiştir. Bilgi Kütüphanesi, üniversitenin kuruluş ilkelerini öğretimi, araştırmayı ve öğrencilerin entelektüel gelişimini doğrudan desteklemektedir.

Kütüphane; kitap, dergi, nota, CD, DVD, videokaset, e-kitap, e-dergi gibi basılı ve elektronik kaynaklardan oluşan zengin bir koleksiyona sahiptir. Elektronik kütüphanede; 445.000 elektronik kitap, 62.500 elektronik dergi, 125 veri tabanı bulunmaktadır. Bu kaynaklara Internet üzerinden, kampüs içinden veya kampüs dışından erişilmektedir (“İstanbul Bilgi Üniversitesi”, 2019).

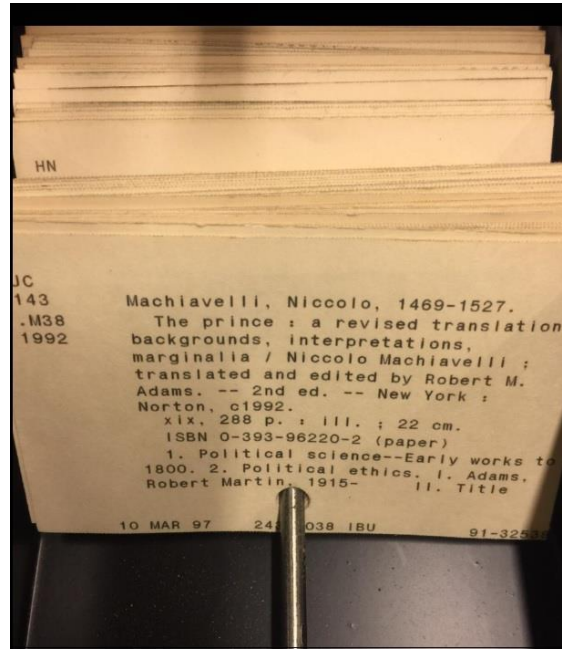
İstanbul Bilgi Üniversitesi’nin kuruluşu ile beraber faaliyete geçen kütüphane 1996 yılından itibaren kullanıcılara hizmet vermektedir. Kütüphane katalogları RDA kataloglama kurallarına göre düzenlenmekte olup, Library of Congress (LC) sınıflama sistemine uygun İngilizce konu başlıkları (subject headings) verilerek LC’nin otorite standartlarında, bilginin tasarımı, tasnif edilmesi ve yer numarası gibi işlemler yapılmaktadır. Kütüphanenin web

sitesinde bulunan çevrimiçi katalogda arama yapan bir kullanıcı; yazar, kitap adı, yayınevi vb. bilgileri arayarak, kaynağa raftan veya çevrimiçi ortamda ulaşmaktadır.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloqlama Süreçleri

1996 yılı ve öncesi

İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi'nde kataloqlama işlemleri (ISIS dil okulu olduğu dönemler) 1996 yılı öncesinde 7,50 cm x 12,50 cm ebatlarında karton kağıtlar üzerine daktilo ile yazılmakta, formatı ve boyutları kısıtlı alanda kullanıcıların hizmetine sunulmaktaydı. Bundan dolayı kullanıcılar; yazar adı, kitap adı ve birkaç konu başlığı ile tarama yapmak zorundaydılar. Geleneksel kataloqlama işlemlerinden, kütüphane otomasyon programları aracılığıyla elektronik ortamda kataloqlama işlemlerine geçiş sağlanmıştır.

Resim 1. Kart katalog örneği

1996-2013 dönemi: Kataloqlamada otomasyon sistemlerinin kullanımı

1996-2013 döneminde AAKK2 formatında katalog yapılmaya devam edildiği, farklı kütüphane otomasyon programları ile kataloqlama işlemlerinin gerçekleştirildiği bilinmektedir. Kütüphane kullanıcıları terminaller vasıtası ile taramalarını gerçekleştirmekteydiler. Daha az personel ile detaylandırılmamış kataloqlama yapılabilirdi. Kaynak türleri belirli kelimeler ve kısaltmalarla belirtildiği için kullanıcılar da bu kısaltma ve standart kelimeleri bilmek zorunda kalıyorlardı. Teknolojinin gelişmesi ve ek programların devreye girmesiyle birlikte görsel-işitsel kaynaklara da erişim başlamıştır.

2014 yılı ve sonrası: Her kaynak türü için RDA'ya uygun kataloglar

Teknolojinin hızlı ve sürekli gelişimiyle birlikte değişen kaynak türleri, kullanıcı taleplerindeki niceliksel artış gibi etkenler kendi kataloglama politikamızı oluşturmamıza, katalogları güncellememize ve yazılı kararlar almamıza neden olmuştur. 2013 yılından itibaren RDA'lı katalog kayıtlarını incelemek için z39.50 protokolü ve Online Computer Library Center- (OCLC) Connexion'dan indirilen RDA'lı orijinal kataloglar değiştirilmeden sisteme alınmıştır. Sisteme alınan bu kayıtlardaki RDA alanları ve farklı kaynak türündeki katalog örnekleri incelenmiştir ve incelenmeye devam edilmektedir. Ayrıca; RDA konusunda yayımlanmış basılı ve elektronik kitaplar satın alınıp, koleksiyona eklenmiştir. Bu çalışmaların sonucunda kütüphane otomasyon ve kataloglama bölümü sorumluları tarafından, kataloglama bölümünde kaynak türüne göre kullanılacak RDA alanları, hazır şablonlar oluşturularak kütüphane otomasyon sisteminde kullanıma hazır hale getirilmiştir.

Pilot uygulama olarak, 2013 yılı Kasım - Aralık aylarında 250 adet Türkçe kitap RDA formatına uygun olarak kataloglanmıştır. İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesindeki tüm kaynak türlerinin RDA formatına uygun şekilde kataloglanması için gerekli alt yapı çalışmaları hazırlanmış, 2014 yılı Nisan ayı itibariyle tüm kaynak türleri RDA formatında kataloglanmaya başlanmıştır.

RDA uygulamaları öncesinde ve RDA'ya geçiş sürecinde, kataloglama personelinin eğitimi zorunlu hale gelmiştir. Önceki kataloglama formatı olan AAKK2'deki pek çok uygulamayı bilmenin yanı sıra RDA'daki yeni uygulamaların da öğrenilmesi zorunlu bir hal almıştır. Bunun için yurt içinde düzenlenen RDA eğitimlerine katılım sağlanmıştır.

Üniversitemizde uzaktan eğitim programlarının artması, kaynaklara uzaktan erişim gereksinimini artırmış, mevcut kütüphane bütçesinin büyük kısmı e-kaynaklara ayrılmaya başlamıştır. Kullanıcı web arayüzünün FRBR ve FRAD kavramsal modellerinden yararlanarak bibliyografik kayıtların birbiriyle olan ilişkilerinin kurulamamasından dolayı disiplinler arası bilgi geçişkenliğinden kullanıcılar şu anda yararlanamamaktadır.

RDA Formatında E-kaynakların Kataloglanması

Kütüphane koleksiyonu içerisine, sahip olma modeli (mülkiyetini satın alma) veya abonelik yolu ile sağlanan e-kitapların tamamının *Machine Readable Cataloging* (MARC) kayıtları kütüphane otomasyon sistemine yüklenmektedir. E-kitap MARC kayıtlarının kütüphane otomasyon sistemine yüklenmesi sonucunda kullanıcılar; kütüphane katalogunda arama yaptığında aradıkları konulardaki sadece basılı değil, elektronik kaynaklara da erişebilmektedir. Bu aynı zamanda e-kitapların kullanım istatistiklerini de artırmaktadır.

E-kitap MARC kayıtları, firmalardan veya OCLC aracılığı ile sağlanmaktadır. E-kitap, OCLC aracılığı ile sağlanacaksa ilgili firmanın sahip olma, abonelik veya Kanıt Dayalı Koleksiyon Geliştirme (Evidence Based Collection Development - EBA) yoluyla sağlanan e-kitap paket bilgileri OCLC'ye tanımlanmaktadır. Sonrasında MARC kayıtlarının eklenmesi ile MARC dosyaları kütüphane otomasyon sistemine yüklenmekte ve ilgili güncellemeler yapılmaktadır. Bu güncellemelerden sonra yüklenen MARC kayıtlarının RDA standartlarına uygun olup olmadığı, e-kitap linklerinin çalışıp çalışmadığı kontrol edilmekte ve eğer bu kontroller sırasında bir sorun, hata ile karşılaşırsa ilgili firma ile iletişime geçilmektedir.

Abonelik yolu ile sağlanan e-kitap MARC kayıtlarının güncelliğini sağlamak için ilgili firmaların MARC kayıtları ile birlikte web sayfaları veya OCLC web sayfası düzenli olarak takip edilmektedir. Abonelik yolu ile sağlanan e-kitap paketleri içindeki MARC kayıtlarına yenileri eklendiğinde, eski kayıtlar ile kontrolleri sağlanmakta ve herhangi bir değişiklik olduğunda gerekli güncellemeler yapılmaktadır. E-kitap paketinden çıkmış olan bazı MARC

kayıtları kütüphane otomasyon sisteminden de çıkartılmaktadır. Bu takibin düzenli olarak yapılması sonucunda kullanıcıların kütüphane kataloğundan e-kitaplara dair herhangi bir erişim probleminin önüne geçilmesi sağlanmaktadır Resim 2’de İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi katalog kaydının örnek sayfa görüntüleri yer almaktadır.

ISBN/ISSN	020		9780194001915 (CD)
ISBN/ISSN	020		0194001911 (CD)
MARC	035		(OCoLC)ocn895231222
MARC	040		CVU c CVU d OCLCO e YDXCP f BTCTA g OCLCF h UUV i DLCL j rda
MARC	042		lccopycat
MARC	049		TR4A
CALL NO	050	4	PE1128 .D434 2017
AUTHOR	100	1	De Chazal, Edward, eauthor.
TITLE	245	1 0	Oxford EAP : a course in English for academic purposes. b Advanced/C1. c Teacher's handbook c Edward de Chazal & Julie Moore.
ADD TITLE	246	3 0	Advanced/C1 : b Teacher's handbook
IMPRINT	264	1	Oxford : b Oxford University Press, c 2017.
IMPRINT	264	4	c ©2013
DESCRIPTION	300		135 pages : c 30 cm + a 1 DVD (4 3/4 in.) + 1 CD (4 3/4 in.)
DESCRIPTION	336		Text b txt 2 rdacontent
DESCRIPTION	336		Text b txt 2 rdacontent 3 book and CD-ROM
DESCRIPTION	336		still image 2 rdacontent
DESCRIPTION	336		performed music 2 rdacontent
DESCRIPTION	336		two-dimensional moving image b tdi 2 rdacontent 3 DVD-ROM
DESCRIPTION	337		Unmediated b n 2 rdamedia
DESCRIPTION	337		computer b c 2 rdamedia 3 DVD-ROM
DESCRIPTION	338		Volume b nc 2 rdacarrier
DESCRIPTION	338		Volume b nc 2 rdacarrier 3 book
DESCRIPTION	338		Computer disc b cd 2 rdacarrier 3 CD-ROM
SUBJECT	650	0	English language x Study and teaching (Higher)
SUBJECT	650	0	English language x Study and teaching x Foreign speakers.
ALT AUTHOR	700	1	Moore, Julie, eauthor.

Resim 2. Otomasyon Sistemi Sierra’da Kitap + DVD + CD katalog görüntüsüne örnek

Author	De Chazal, Edward, author.	
Title	Oxford EAP : a course in English for academic purposes. Advanced/C1, Teacher's handbook / Edward de Chazal & Julie Moore.	
Imprint	Oxford : Oxford University Press, 2017. ©2013	
Persistent URL to this record is: http://opac.bilgi.edu.tr/record=b2450606~S10		
LOCATION	CALL NO	STATUS
Dolapdere, General Collection	PE1128 .D434 2017	AVAILABLE
Dolapdere, CD/DVD ROM Collection	PE1128 .D434 2017 DVD	AVAILABLE
Dolapdere, CD/DVD ROM Collection	PE1128 .D434 2017 CD ROM	AVAILABLE
Descript Content	135 pages ; 30 cm + 1 DVD (4 3/4 in.) + 1 CD (4 3/4 in.) Text Text still image performed music two-dimensional moving image	
Media	Unmediated computer	
Carrier	Volume Volume Computer disc	
Summary	This book will prepare learners to study effectively in English at university level. It provides practice in developing essential skills for academic study, such as critical thinking, effective note-taking, citation and referencing, and essay-writing. This teacher's handbook provides support that both experienced and less-experienced EAP teachers will find useful.--From back cover.	
Subject	English language -- Study and teaching (Higher) English language -- Study and teaching -- Foreign speakers.	
Alt Author	Moore, Julie, author.	
Alt Title	Advanced/C1 : Teacher's handbook	
ISBN	9780194001823 (paperback) 0194001822 (paperback) 9780194001854 (DVD) 0194001857 (DVD) 9780194001915 (CD) 0194001911 (CD)	

Resim 3. Kütüphane web sayfasında kitap + DVD + CD katalog görüntüsüne örnek

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınevi Kataloglarında RDA Formatı

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları tarafından kaynak yayımlanmadan önce kütüphaneye PDF formatında nüshası gönderilmektedir. Gönderilen nüsha incelenmekte, kataloglama kütüphanecileri tarafından özgün kataloğu yapılmaktadır. 2018 yılı itibarıyla İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlarının katalogları; RDA kataloglama kurallarına uygun olarak kataloglanmaktadır. Bu formata geçmeden önce Yale, MIT, Stanford, Cambridge, Harvard, Princeton, Columbia, Oxford gibi üniversitelerin yayınevlerinin özgün kütüphane katalogları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlarının özgün kataloglama politikası RDA standardına göre yeniden güncellenmiştir. İki katalog arasındaki en temel fark, RDA formatında nitelendirme başlıklarının kullanılmasıdır.

Bilgi Kütüphanesinde RDA kataloglama kurallarının yanında, LC sınıflama sistemi, LC subject headings ve LC authority standartları kullanılarak kataloglama ve sınıflama yapılmaktadır. Bu standartlarla yapılan özgün katalog, kataloglama ve metadata bölümü kütüphanecileri tarafından kontrol edilmektedir. Kontrolü yapılan katalog kayıtları kütüphane e-posta adresine gönderilmekte ve eğer diğer kütüphanecilerin değişiklik veya katkıları var ise bunlar da ele alınabilmektedir. Son hali hazırlanan katalog e-posta ile yayınevine gönderilmektedir. Böylece; kaynak basılırken iç kapağın arkasında özgün kataloglaması yapılmış olarak basılmaktadır. Yayınevi kitabını satın alan diğer kütüphaneler kitabın katalog kaydına, zamandan ve emekten tasarruf ederek uluslararası standartlarda, doğru ve hızlı şekilde ulaşabilmektedirler. Dünyadaki ünlü üniversite yayınevlerinin özgün kataloglama formatını Bilgi Kütüphanesinin de kullanması sonucunda, daha nitelikli ve ayrıntılı katalog yapılmaya devam edilmektedir. 2018 yılı içinde İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları tarafından basıma hazırlanan 67 adet kitabın basım öncesi özgün kataloglaması RDA formatına uygun olarak düzenlenmiş ve kitaplar yayınevine gönderilmiştir. Resim 4'te yayınevi kataloglarında kullanılan eski ve yeni format bir arada gösterilmiştir.

<p>İstanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data A catalog record for this book is available from the Istanbul Bilgi University Library</p> <p>Uluslararası ilişkilerde çatışmadan güvenliğe seçme makaleler / derleyenler; Mustafa Aydın ... [et al.]. 536 p.; 19x24 cm. Includes bibliographical references and index. ISBN 978-605-399-253-0</p> <p>1. International relations - Miscellanea. 2. International politics. 3. Security, International. 4. Globalization. 5. World politics. 6. Foreign relations. 7. Political science I. Aydın, Mustafa. JZ1242.U48 2012</p>	AAKK2
<p>İstanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü Tarafından Kataloglanmıştır.</p> <p>Names: Aydın, Mustafa, compiler. I Brauch, Hans Günter, compiler. I Polat, Necati, compiler. I Oswald Spring, Ursula, compiler. I Çelikpala, Mitat, compiler. Title: Uluslararası ilişkilerde çatışmadan güvenliğe : seçme makaleler / derleyenler Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Necati Polat, Ursula Oswald Spring, Mitat Çelikpala. Edition: 2. baskı Description: İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019. I Includes bibliographical references and index. Series: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 398. Siyaset Bilimi; 44. Identifiers: ISBN: 9786053992530 (paperback) Subjects: LCSH: International relations --Miscellanea. I Globalization. I World politics. I International relations. I Political science. I Security, International. Classification: LCC: JZ1242 .U48 2019</p>	RDA

Resim 4. AAKK2 ve RDA'ya göre kart katalogları

RDA Formatının İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesindeki Uygulama Sonuçları

AAKK2'ye göre RDA formatında kataloqlama yapmak daha çok zaman almaktadır. Detaylı katalog kayıtlarının yapılması, kataloqlama personelinin motive etmekte; fakat üzerlerindeki iş yükünü de artırabilmektedir.

RDA uygulamalarının teknolojik alt yapıya ve detaylı kurallara sahip olması nedeniyle uzmanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda katalog kütüphanecilerinin RDA eğitimini mutlaka almış olması gerekmektedir.

RDA, her türlü kaynağı (içerik, ortam, taşıyıcı olarak) ve varlıklar arasındaki bağlantıları ortaya çıkarma özelliğinden dolayı kendi içinde ayrıca değerlendirilmesi ve pek çok bilgi kaynağı ile etkileşim içinde olması gerekmektedir. Bilgiye erişimde kolaylık sağlayan FRBR ve FRAD kavramsal modellerinden yararlanarak bibliyografik kayıtlar için gerekli altyapının hazırlandığı bilinmekte; fakat web arayüzü FRBR ve FRAD kavramsal modellerinden yararlanarak oluşturulmadığından dolayı RDA kullanım sonuçlar bazında web sayfamızda etkin olarak görülmemektedir.

RDA Toolkit'e abone olunmalıdır. Personel ve kullanıcı eğitimi için RDA Toolkit olmazsa olmaz konumdadır.

Yayınevi kataloglarında kullanılan RDA formatında niteleme başlıkları kullanıldığı için, yayınevi editörleri ile bizlerin daha iyi iletişim kurabildiği görülmektedir. Bu bağlamda da doğru iletişim ile daha iyi, hızlı ve standart kataloglar ortaya çıkmaktadır.

Kütüphane kullanıcılarının talepleri doğrultusunda, kataloqlama kütüphanecileri ve bilgi teknolojisi görevlileri, RDA'nın etkin kullanımına devam etmektedirler.

Sonuç

Bilgi kaynaklarında ve formatlarındaki çeşitliliğinin artması, farklı ihtiyaçları da beraberinde getirmektedir. Üniversitelerin misyon, vizyon ve hedefleri kullanıcıların talepleri ile çeşitlenmekte, değişmekte ve yüksek teknolojiye dayalı dijital bir alt yapıyı beraberinde getirmektedir. Bilgiye ulaşmada en kısa ve etkin konumda bulunan kütüphaneler de yukarıda belirtilen değişimlerden hızlı ve sürekli bir şekilde etkilenmektedir. Fiziksel olarak büyük alan kaplayan, yazılı, görsel arşivleri bünyesinde barındıran kütüphaneler, artık dijital bilgi depoları haline gelmekte fiziki büyüklükleri teknolojik büyüklüğe dönüştürmek zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle yoğun kullanıcıya ve değişik kaynak türlerine sahip kütüphaneler başta olmak üzere, kütüphaneler kapsamlı ve geniş dijital bilgi saklama alanlarına ihtiyaç duymaktadır. Bu durum, teknoloji yatırımlarına kaynak aktarma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Bilgi arama metodolojisinin ve standardizasyonun ana motoru konumundaki AAKK2'yi ortaya çıkaran, ihtiyaçlar ve sebep sonuç ilişkisi, RDA standartlarının da ortaya çıkmasına yol açmıştır diyebiliriz. Ayrıca RDA'nın, özellikle e-kaynak yayımlayan yayıncı ve dağıtıcılara hem bir dizi ek sorumluluk hem de kataloqlamada kolaylık getireceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- İstanbul Bilgi Üniversitesi. (2019). Kütüphane ve elektronik kaynaklar. Erişim adresi: https://library.bilgi.edu.tr/general_info_tr.html
- Odabaş, H. ve Polat, C. (2011). Türkiye'de üniversite kütüphaneleri standartları. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 45, 321-346. Erişim adresi: <http://eprints.rclis.org/19240/>
- RDA: Kaynak tanımlama & erişim [Broşür]. (N. Özel, Çev.). (2013). Erişim adresi: <http://www.rda-jsc.org/archivedsite/docs/rdabrochure-turkish.pdf>

*Library Touched My Heart**

Kütüphane Kalbime Dokundu

Demet Soylu** ve Tunç Durmuş Medeni***

Abstract: *Today's libraries try to provide zones where users can feel both intellectually and spiritually comfortable. Accordingly, this study aims to handle the matchmaking role of libraries within the frame of evolving services and transforming places. Within the frame of the study, relevant posts of the users in social media confession page of Ankara Adnan Ötüken Provincial Public Library, Marmara University Library, Gazi University Library, Yıldız Technical University Library were analyzed. Structured interview was made with 4 users of National Library who came to study in the library. The results were shared with literary lyrics and poems complying with the underlying context herein.*

Keywords: *Love in library; libraries as matchmaking places; stories in libraries; libraries as third places.*

Öz

Günümüz kütüphaneleri, kullanıcıların kendilerini entelektüel ve ruhsal olarak rahat hissedebileceği alanlar sunmaktadır. Buna dayanarak da, bu çalışmanın amacı, değişen hizmetler ve dönüşen mekânlar bağlamında, kütüphanenin kullanıcıların tanışmasına ve duygusal deneyimler yaşamasına olanak sunan aracılık etme rolünü ele almaktır. Bu çalışma çerçevesinde, Ankara Adnan Ötüken Halk Kütüphanesi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, Gazi Üniversitesi Kütüphanesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi Kütüphanesinin sosyal medya itiraf sayfalarındaki kullanıcı paylaşımları analiz edilmiştir. Ayrıca, kütüphaneye çalışmak için gelen 4 Milli Kütüphane kullanıcısı ile yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar bağlama uyumlu edebi sözler ve şiirlerle paylaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Kütüphanede aşk; aracı mekânlar olarak kütüphaneler; kütüphane hikâyeleri; üçüncü mekân olarak kütüphaneler.*

Introduction

*Surrounded by stories surreal and sublime,
I fell in love in the library once upon a time.
Jimmy Buffett, "Love in the Library"*

Ray Oldenburg (1989) stated that everybody needs a third place to get mentally and spiritually relaxed except for home and work. Home is the private zone of individuals where their safety

---

* This study was presented to 2019 IFLA conference, it was accepted to presented in the conference, the title of the paper was put into the digital version of the conference program however the paper was later withdrawn from the conference and was not presented or published anywhere.

** Research Assistant, Ankara Yıldırım Beyazıt University Department of Information Management, Turkey.
Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
E-posta: bunchnoble@gmail.com

*** Associate Professor, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Dep. of Management Information Systems, Turkey.
Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yönetim ve Bilişim Sistemleri Bölümü.
E-posta: tuncmedeni@gmail.com

Geliş Tarihi – Received: 04.10.2019

Kabul Tarihi – Accepted: 10.11.2019

and physical needs are met. Work is the indispensable environment of individuals. However, third place should be the place which enables the flow of daily routine in a smooth way and balances the social life and gives the individuals the opportunity to meet other persons, get socialized, and establish relations. Basing on the perspective of knowledge science in Japan, third place can be handled as a knowledge sharing and relationship building place; referring to *ba* concept in terms of adopting a physical, relational and spiritual dimension and *ma*, putting the emphasis on spatial terms, as a free zone in communication setting (Medeni, Medeni, Balci, and Dalbay, 2009). Third place can operate as a refractive *ma* enabling first time inter-personal interaction, and resulting EMMA (Encountering, Miscommunicating, Misunderstanding, Asking Cycle of Refraction) and ECUI (Empathizing, Communicating, Understanding, Inquiring Cycle of Reflection) processes (cross-cultural refraction and reflection). In today's world, role of libraries is evolving and Libraries of the 21st century should appeal to the expectations, psychological and emotional needs of users and library staff. As second places of library staff and third places of users, libraries can mean more beyond the conventional roles even though it might be considered as challenging. In accordance with that, libraries can be a match-maker for miscellaneous types of relations, such as relation between user-user, user-librarian, book-user, book-librarian.

In parallel with these classifications, in literature there are novels and novellas depicting the love stories of librarians. As in the fictional history novel entitled *Beyond All Dreams*, map librarian in Library of Congress has found her love of life, most powerful member of the congressmen of the nation while solving the baffling mystery of the lost ship even though there are strict rules for having a love affair with the members of Congress. Another novel from literature is *That Night on Thistle Lane*, life of a librarian, Phoebe O'Dunn began to change after she discovered a hidden room full of costumes in the attic of the library, met masked swashbuckler Noah and she fell in love with Noah. Concept of library is dealt with mysterious perspective. The fantastic fiction novel entitled *Wonderland Creek* touches upon the candid-hearted story of a librarian Alice Grace Ripley who headed to a town library in the mountains eastern Kentucky to deliver donated books after she lost her job in the library due to fund cuts during the period of Great Depression and she fell in love with the librarian there while working voluntarily. Basing upon the novels and novellas in literature, it can be said that throughout history libraries have witnessed the emergence of various love relationships between users and librarians, librarians and librarians. These novellas depicted the life-like romance affairs through the literary genres of historical romance, fiction, romantic suspense, contemporary romance, paranormal stories.

Besides offering the opportunity of meeting the love of their lives, libraries can also be a match-maker for connecting the readers with great reads which have literary taste. They can not only play the role of couple match but also book match as in the example of Alameda County Library. Basing upon the idea that people can also fall in love with books and heroines, personas in the novels, the library arranged a special event where readers found the books appealing to themselves thanks to the support of expert librarians on 14th February Valentine's Day, which played significant role in strengthening the relationship between readers and libraries (Alameda County Library, 2019), enhance the reading skills and imaginary skills of users. Librarians can function as a life coach in guiding the users thoroughly to recommend the right books to resolve their inner conflicts, match their real stories with the life-like stories, adventures of the book personas. Thanks to the matching activities of libraries, users can enrich their life with profound paths and solutions offered in the literary treasure of books.

Shedding a light on these match-making roles of library, our study aims to depict five different love stories from users and librarians throughout different libraries in Ankara, Turkey. It will be a case study. The data will be collected through structured interviews with users and

librarians. In this study, we will try to put forward the new roles of libraries and perception of library managers in these cases.

Love Concept in Libraries and Libraries as Matchmaking Places

Love can blossom in such unexpected places and unexpected times such as libraries. Library walls can witness the birth of a romance story. Two lovers can find each other in the library corridors and or discover themselves while reading a book, making a research or studying on library desk. Nobody can image how their course of love flows but library can be the turning point of one's life. It can both be the place where you can find your love of life and be your guide with its rich collections a person can consult. Romance cases related to libraries were collected from the Social Media Confession Page of Ankara Adnan Ötüken Provincial Library, Marmara University Library, Gazi University Library, Yıldız Technical University Library. Structured interview was made with 4 users of National Library of Turkey in Ankara, who came to study in the library. We met them in the library entrance queue and witnessed their story with great joy and excitement.

Our study will provide the reader with real-life cases from different libraries and emotional lyrics coming from the sincere deepness of our heart, with great hymns and melodies, accompanying the cases and we believe, fitting them well. We felt as the musical translators of the cases and tried to provide the reader with our inner voice. We could not attain from the objective point of view. Our emotions were merged with the emotional stories of the users.

The stories we have discovered turned into lyrics which symbolize the unique feelings of the library users:

*Let me to the hall of great library
From loveliest shelves, lie the divine beauty you
That whom I do not intrude into yet...
But with overwhelming sense of discovering
What reigns over me...
So confused, oh heart..
Is that love?
Oh mind, come on, what is this sparkling overflowing power?
Have I been fascinated in the presence of great delightful works echoing Greek History
or Great Gods, Goddess?
Or just the echo of the waves on French coast during the era of Industrial Revolution?
Did history books take me back through time?
Oh library, are you time machine?
Me? Travelling through eras...back and back...
Never-ending echo.eo.eo...

Just wake up from my daydream in history shelves...
Oh Lovely... there lies...
That thereby glancing eyes,
Might discover my soul.
Yet, lost in the shelves now,
Whispering... is love almighty presence of you...
Your finger on a book...
Having touched it with overwhelming will...
Having met you in a shelf...
You, whose worth is unknown yet... trying to discover books whose worth is never shaken...
That thereby has shaken me...*

*Oh heart...
That shelf hath a far more fascinating meaning
... which yet i do no not know yet...
Under your finger,
Lies the books
Proving boundless wisdom...
Are you the queen of wisdom?
Oh heart, mind library...
Lost hereinafter.
Afraid to open my eyes...
Afraid to discover "what I dreamed was a daydream in library."*

In our query, we have discovered lovely stories set in the libraries. We have realized that library is a significant place for students. They spend most of their time in school and library, which orients their flow of love affairs get tuned in libraries. IT is a big and critical fact that they consider library as places with multiple tasks. It is a kind of socializing center for Z generation and they make new friends in the library. In some cases, they fall in love with the persons they meet, as can be understood from the below-given cases.

"I fell in love with a girl whom I saw in the library. They were two friends studying Ottoman language in the library. You were wearing teeth braces. You looked cute with them. When you could not find empty plug, you went to the bottom floor of the library. It was so fascinating to study while watching you. Even I have written a poem for you."

"That library and that lovely girl... What a good match. I saw you in the first floor of the library. I was walking with my blond friend. You were wearing green trousers and white T-shirt. We have met previously many times. I do not know if you have recognized me or not. I hope you will recognize me one day."

"I saw you in the waiting queue of library entrance. Your name is Batuhan or Onur. You were wearing grey colored jacket with a with furring and hooked top. You asked the security about how long time it will take to enter the library. I have been thinking about you since that day" quoted by a student who comes to the public library.

"Library is turning to somewhere everybody finds his love. What a library is it...I could not expect. I am fascinated with this library."

"The girl, I love has come to the library after such a long time. Poor girl. She is waiting in the queue to enter into the library... I have a seat. What if will I give my seat to her?"

"Waiting in the queue between 6.00-8.00 to enter library and studying in the library is worth-doing. The atmosphere is so great. Whenever I give a break for studying, I recognize that everybody is looking at one another... Girls pass with their make-up bags in their hands. They walk through the corridor of the library as a Victoria's Secret Model. They look so cute. If the library has a tongue, it will talk many things it witnessed."

As can be seen, students want to experience their feelings freely and they like acting expressively, frankly.

As authors of the paper, we have a created an emotional poem for the above-mentioned cases.

*The weather going insane in Ankara
All gloomy, rainy and cloudy
One morning again, with sleepy eyes, come to the library,
Familiar library entrance,
Again waiting in long queue,
Hearing the voice coming from the thronging corridors of the library,*

*Feeling the smell of lilacs, lotus, rose and jasmine in the library garden,
Are you an illusion?
Are you imagery character that my mind created or symbolism put by a novel?
This is unprecedented experience
Yearning for togetherness when I see you everyday in this library entrance.*

Most of the stories here belong to the “love at first sight” kind of attraction. It is initially born out of a physical attraction and takes no time in getting to know the other person, then transforms into an emotional love story.

*Inspiration has brought me the path of knowledge
Oh, books... Oh my library! Sweeter taste of literature
Enchanted me as the garden of Adam and Eve,
Blessed by the smell of ancient books,
Felt the gorgeous atmosphere of this lovely information cottage,*

“There is a blonde, handsome guy. I know your name. Your friends yelled at you with your name. I am glancing at you with inviting eyes. Why don’t you see me? I use the desk to study in your surroundings. Your desk is close to me, but you don’t recognize me.”

*Greatest desk of libraries,
Of mutual studies,
Of mutual feelings...
Library has meant a lot.*

“Today is 7th April. The boy who has blond hair, blue eyes, burgundy and gray colored checkered shirt with hooked top. It is written “fresh” on your shirt. Your friend, next to you, is wearing a grass-green colored t-shirt. You were sitting at the back side of the big saloon in the library. You came to the small saloon 3-4 times. You glanced at me, but this is not sufficient for me. If you read this, please like it or make comment. My blue man, let’s meet in the blue.”

“There is a blond boy who is wearing the sports uniform of Fenerbahçe, a football team. Nobody likes you, but I do. I love your smile. I am watching you all the time in the library.”

*I am sailing to your heart.
Even if lost sometimes,
I felt that library is my map
Vitality and youth lie in you
Thanks to my library, I get to know you
Chasing the inspiration of yours, library became my third place.*

“I kissed somebody in the book lending section of the library. It was my first kiss.”

“I fell in love with a girl in the library. After she won the high school entrance exam, she did not use the library any more. Now how will I continue to use the library? She is not coming. I will stop using the library.”

*My library bears a meaning when she comes,
Then, vague emptiness walks in the corridors of the library.
Her presence, I believe in heart that, has given me all the power
To conquer the treasure that lies here...
When gone, all the inspiration fades away.*

“Everybody likes someone in the library. Why couldn’t I find my love in the library? Why? I am angry with the library.”

In some matters, expectation from library increased.

“That boy... You who is studying in number 118. You were studying English. Come tomorrow. I want to see your face.”

“That orange-haired girl... time stops when I meet you in the library. Where are you now?”

“That girl with a tattoo, in 156 numbered seat... We glanced at each other many times today.”

“That boy I glanced at for so long... he is not coming to the library these days... His friend has come and sat next to me. What luck is this?”

*My library is a therapy for me,
In which despairs and grief are left behind,
Highest honour and pressure for me to discover you in this cultural treasure
The moment I hound you, I dare not to glance at you,
Only thou love above, my glittering eyes escaped your zone
When courage came, have found you gone*

“I previously wrote in the confession page for the girl I like. I kindly requested her to wear recolored cloth. The other day I came to library and saw that everywhere is red. I have just written for her. Red is beautiful on her, only. Please, others do not wear it...”

*Meeting at Red
The old-fashioned furniture of the library
Long corridor opening to the big saloon,
Smelling the antique fragrance of the collections,
Walking towards your desk,
My eyes looking for you,
Everywhere is scarlet
Oh, God. Why?
Scarlet was our password...
How was it hacked though?*

In addition to the below-mentioned cases that were collected from the social media confession websites of the libraries, structured interview was made with 10 students encountered during the library entrance queue. They were informed about our study and they became volunteer to support our story. Answers of students were included, as they had a love story related with the library. Other answers were discarded. Volunteering students were both delightful to participate in our survey and surprised at the interesting topic of our study.

The first student began with his story: “I was using the library everyday two years ago while I was preparing for university entrance exam. I chose National Library of Turkey as I lived in near surrounding. Every morning, on the way to the library, I used to see a girl walking on the same way with me. We happened to see each other quite often. One day, she looked at me with smiling eyes and said “Good morning” with shaking and hesitant voice. That was one of the thrilling moments of my life. I felt deep excitement. It is so difficult for me to put this into words. Weeks later, we sat in close desks and we started to talk to each other in break times, had a cup of coffee, dazzled by her eyes, the moments in the library passed so quickly. Silhouette of the library and hers were mingled. All six months we used to spend time together in the library, not only we studied, but also we discussed upon the books, magazines, journals we have read, music we listened. In what she finds the excitement, I find, as well. Her joy has become my joy. I still remember her laughter in the stairs of the library. I feel thrilled, when I remember her. After she won the university entrance exam, she moved to another city. We are still contacting each other, however, throughout these 2 years, we could not even say how much we loved each other. I am still using National Library to study. Now I am undergraduate student,

as well. Whenever I come to the library, she comes to my mind, I feel the sorrow and grief to some extent but I can confess that I never thought that I would have such a memory belonging to the library... I could have never known that library would witness my unique feelings for a unique girl.”

Figure 1. Screenshots from Social Media Confession (“İtiraf” in Turkish) page of Ankara Adnan Ötügen Provincial Public Library

Figure 2. Ankara Adnan Ötügen Provincial Public Library study room and lending services

“The second student continued with her story:” I can say that I was grown up in the library. It is my home. It is beyond my third place. My mother was a librarian. When I was a child, after school, I was coming to the library where my mother used to work. I was walking and playing between the shelves, trying to read adult books in adult section when I got bored with the child section. I was creating games between the shelves. My mother had a friend, librarian, as well. She had a daughter with a red ribbon on her hair. That is the very cute, harsh detail coming to my mind years after but it is so vivid... she was my game partner, we were running, screaming the in the corridors of the library with great joy, making role-plays in the games we created just there. I also remember us reading 3D books, in each page, surprise and wonder in our eyes and big open mouths were the unique evidence, who knows. This relation... maybe not the type of love and attraction you ask for, but it is definitely a type of deep love for friendship. I owe my reading habit to her, perhaps... and that library... It changed quite a lot but still have the oldest reflections I my mind. Soft and pure delight flows in to my heart when full with spurred nostalgic emotions. If you ask my child-self, what is library?” I will say for hundred percent that it is reading and playing with red-ribboned girl.”

The third person continued to contribute to our study with a good story of library as well: “I have a sweet and a sour story. My girlfriend was studying in the Department of Information Management. She got internship in one of the libraries in Ankara. Before her internship, I was not the type of person who visits the library quite often. Thanks to her internship, I discovered the path to the library. In order to see her, I became a member of the library, got a member card, began to lend books and read in the reading rooms section of the library. While she was working, I was giving her a secretive smile, at which she replied so soon after. Sometimes my fingers, intentionally reached for the wrong shelves, which was a kind of persuading inviting for her. She was coming to help me to find the book and reach the right shelf. My eyes locked on the book she touched. Glancing around, she hesitantly controlled if others discovered what was between us. Interwoven with her presence, library was a motivating place to discover more and more about books, collections and I was highly motivated to read. This was a romance I experienced between the born shelves of the library. Our story began in this way. I still find library way as a Milky Way of my life... Now she is librarian, and my wife. I am still coming to the library to make a research, to read. She is not working in National Library of Turkey but her library is also a good one.”

Another romance is from another couple who felt utmost volunteer to be part of our research. They were excited to share their love story. They informed us that they met in the library the previous year. Since then they have a relation and they still use the library to study. Their love has become more meaningful among the shelves and they say they feel that their love is getting more almighty among the holy rich collections.

The fifth case from the interview is that a girl, who is a student in the Department of Philosophy in Hacettepe University has shared her story with us about the role of library in her life. She emphasized that she did not find her love in the library, however, she discovered her tendency to read books and found books that match her fields of interest. Library was a match-maker place in terms of broadening her vision and cultural perspective.

Conclusion and Recommendations

*Special wonders shine herein,
This library thy centre is, thy desk, big windows,
Thou history lies everywhere...
The universe's splendid glorious treasure
Bewitched though, speechless to...
Accompanied by love, among the shelves,*

*Like a pilgrim, walking through the scarlet visions,
Sometimes, lost hereinafter,
Was that thee? Red in almighty?
Whence your grace captures me,
All treasure becomes mine...*

In the post-modern era we live in, libraries have evolved into social centers not only users borrow books and study but also have social dialogues, make new friends, discover new people and even find their love. Meaning of library for users has begun to vary and even users wrote lyrics, poems for their stories. In accordance with the changing needs and perspective of the users, libraries can arrange activities like movie nights, interactive game days, puzzle nights, cultural days, social dialogue sessions in which people including couples can join. What is more, libraries, in order to serve the function of being a match-maker between books and persons, can design mobile apps for matching the personal characteristics of the persons with appropriate books. It is thought to be a fruitful book matching activity. This can increase the number of users who borrow books from library.

The authors also think that these real and virtual life interactions are in accordance with third place, ba and ma conceptualizations and related EMMA and ECUI processes (cross-cultural refraction and reflection), as persons can get involved with their space as well as each other so that they become more attached and closer. However, application of these conceptual frameworks can be the topic of future work, as in this paper the focus of the study has rather been to collect and discuss the related data from the field and practice. Accordingly, we hope this piece of work could shed light on the academic, professional and social affairs of different library stakeholders in the world.

References

- Alameda County Library. (2019, February 5). *Library plays matchmaker by connecting readers with great reads*. Retrieved from: <https://www.prnewswire.com/news-releases/library-plays-matchmaker-by-connecting-readers-with-great-reads-300790414.html>
- Medeni, T., Medeni T., Balci, A., and Dalbay, O. (2009). Suggesting a framework for transition towards more interoperable e-government in Turkey: A nautilus model of cross-cultural knowledge creation and organizational learning. *International Journal of eBusiness and eGovernment Studies*. 1(2), 1-13. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/257096>
- Oldenburg, R. (1989). *The great good place*. Paragon House.

Orta Asya'nın Kalbi Kazakistan'dan Kütüphane Ziyaretimize İlişkin Yansımalar

Reflections from Our Library Visit in Kazakhstan, Heart of Central Asia

Demet Soylu*

Tunç Durmuş Medeni**

Gulzhamal Japarova***

Rakhila Rakhmetova****

Öz

Bu okuyucu mektubu, iki Türk akademisyenin Kazakistan'a gerçekleştirmiş oldukları akademik seyahat sırasında iki Kazak akademisyen ile birlikte Astana'da bulunan Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesi ziyaretine ilişkin yansımaları ele almaktadır.

Anahtar sözcükler: *Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesi; Astana; akademik seyahat.*

Abstract

This reader letter addresses the reflections of two Turkish academicians regarding their visit to National Academic Library of the Republic of Kazakhstan in Astana during their academic travel to Kazakhstan.

Keywords: *National Academic Library of Republic of Kazakhstan; Astana; academic travel.*

Giriş

Dünyayı keşfetme çabalarımız sırasında 2019 yılında rotamızı çevirdiğimiz yerlerden biri de Orta Asya olmuştur. Gerek mimarisi, gerek doğal güzellikleri açısından bizi cezbeden Kazakistan'a doğru yola koyulduk. Dünya haritası hayatımızdaki önemli araçlardan biri haline gelmişti. Her bir detaya ayak basıp, hepsini tek renge çevirmek, dünya vatandaşı olmak istiyorduk. Belki de bu arzumuz, var oluşumuza anlam katan ve motivasyonumuzu yükselten çok önemli bir faktördü. Yüreğimizdeki keşfetme ve öğrenme arzusu ile küremizde ayak izlerimizi bırakmaya kararlıydık.

Gerçekleştirmeye koyduğumuz düş, kendini gerçekliğin kollarına bırakıvermişti. Kazakistan'ın çiçek kokulu çayırları, tepelerini süsleyen beyaz gelinliği gözümüzde belirivermişti. Taze ve capcanlı görüntüleriyle zihnimizin en güzel köşesinde yer edinmeye ve

---

* Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

E-posta: bunchnoble@gmail.com

Research Assistant, Ankara Yıldırım Beyazıt University Department of Information Management, Turkey.

** Doç. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yönetim ve Bilişim Sistemleri Bölümü.

E-posta: tuncmedeni@gmail.com

Associate Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt University Dep. of Management Information Systems, Turkey.

*** Prof. Dr., Turan Astana Üniversitesi Ekonomi Bölümü. E-posta: gulzhamal_a@mail.ru

Prof. Dr., Department of Economy Sciences Turan Astana University, Kazakhstan.

**** Prof. Dr., Turan Astana Üniversitesi Ekonomi Bölümü. E-posta: rakhmetova@rambler.ru

Prof. Dr., Department of Economy Sciences Turan Astana University, Kazakhstan.

Geliş Tarihi - Received: 03.11.2019

Kabul Tarihi - Accepted: 13.12.2019

Astana'nın farklı notalarından geleneksel ezgiler kulağımıza gelmeye başlamıştı. Olağanüstü silueti ile sonsuzluğu kucaklayan Astana'nın gizemli hoş ortamı ruhumuza yerleşiyordu, adım adım. Diğer iki Kazak ortak yazarımız da seyahatimizi güzelleştirmeye katkıda bulunuyordu.

Şehir henüz beyaz gelinliğini giymemişti ama gizliden ince ince çizgilerini güneş ışığı katmanlarında hissettiren hava, beyaz gelinliği giyeceğinin haberini veriyordu adeta. Fakat diğer taraftan da tüm zarafeti ile doğayı süsleyen, şehri okşayan ve ruhumuzun derinliklerine hitap eden, bedenimizi, ellerimizi ısıtıveren o sınımsız güneş tatlı, hoş, kızıl bir güzün kapanışını yapıyordu. Doğanın tatlı geçişleri ve kızılılıkla sarılık arasında kayboluverdiğimiz hoş anlarda, kendi adımlarımızı duyarcasına yavaş yavaş ilerliyorduk. Rotamızı Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesine çevirmiştik.

Yanımızdan geçen, şehrin kalabalığını yarıp geçmiş ve hızla ilerlemeye devam eden insanlar kâh umut dolu gözlerle, kâh melankoli yüklü bakışlarla, kâh suskun sevinçler, kâh coşkulu üzüntülerle ilerliyordu. Bambaşka bir kültürde, yeni yüzler, yeni duygular tanımaya, ardından tanımlamaya çalışmanın ilk aşamasındaydık sanki. Bir gözlemci olmaktan çok daha ötesiydi bunlar. Gördüklerimize ortak olup, bir olup sanki aynı yolu yürürken, birbirimizin yaşamlarına katılıyorduk. Yereldeki bireylerle birleşmenin kızıl bir hali vuku buluyordu sanki. Bir taraftan meraklı gözlerle etrafı keşfederken, detayları zihnimize kazıyıp her bir detayı ezberliyorduk.

*Bu şehir gizemliydi.
Her katmanda bir perde aralanıyordu,
İki kişi kurulan düş büyürken,
Giderek çoğaldık,
Başka başka zamanlarda kurduğumuz hayaller,
Kütüphanenin camına düşen yağmur damlasının yansımada görünen bir yavru kumruda
vuku buluyor.*

Biraz daha ilerledikçe, sonsuz ihtişamı ve zengin görüntüsü ile bizi büyüdü dünyasına çeken Astana, Bayterek kulesinin heybetini gözler önüne seriverdi. Derken, adım adım kütüphaneye yaklaşmıştık. Kütüphaneye bu kadar yakın mesafede iken, size kütüphane web sitesinden tercüme ettiğimiz bazı bilgileri de aktarmak istedik.

Resim 1. Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesi Ana Giriş Kapısı

Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesi, 2004 yılında Kazakistan hükümeti tarafından kurulmuştur. Kütüphane, kullanıcıların elektronik olarak uzaktan kaynak erişimini sağlamaktadır. Kütüphane 1,5 milyondan fazla koleksiyona ev sahipliği yapmaktadır. 500 kullanıcıyı barındırabilecek bir alana sahiptir. Bilgi ve Danışma Hizmetleri bölümünde, ansiklopedilere, sözlüklere, süreli yayınlara, kamu kurumları ve işletmelerle ilgili dokümanlara erişimi sağlamaktadır (“NabRK”, 2019c). Kütüphanede ayrıca Bilimsel Okuma Odası bulunmaktadır. Bu bölümde Kazak bilim insanlarına ait özetlere ve tezlere erişim sağlanmaktadır (“NabRK”, 2019h). Bunun dışında Genel Okuma Odası, Süreli Yayın Okuma Odası, Sanat Odası bulunmaktadır. Sanat Okuma Odasında tematik sergilerle ilgili belgelere ve dokümanlara erişim sağlanabilmektedir (“NabRK”, 2019ı). Kullanıcılar oda içinde düzenlenen sanatsal etkinliklere katılabilmekte ve müzik enstrümanlarını yanlarında getirebilmektedir. Kütüphanede bulunan diğer bir oda da Ödünç Verme Birimidir. Burada 15 güne kadar süre ile 5 kaynak ödünç alınabilmektedir (“NabRK”, 2019a). Bunun yanında, kütüphanede “Kamkorlyk” isimli Özel Gereksinimli Kullanıcılar için özel bir okuma odası bulunmaktadır (“NabRK”, 2019e). Ayrıca kütüphanede, Yabancı Koleksiyon Odası bulunmaktadır. Bu oda, dünya literatüründen kaynakları, kitap ve koleksiyonları içermektedir. Burada Alman literatüründen eserleri bulunduran Goethe Institute Alman Okuma Merkezi, NATO Arşivi, Urduca ve İngilizce dilindeki kaynakları içeren Pakistan köşesi vardır (“NabRK”, 2019b). Ayrıca, kütüphane bünyesinde Bilgi Geliştirme Merkezi bulunmaktadır. Bilgi Geliştirme Merkezi; tüm okuyuculara, uzmanlara, fakülte üyelerine ve öğrencilere açıktır (“NabRK”, 2019d). Kütüphanede bulunan diğer kıymetli odalardan biri de akademisyen ve devlet adamı Myrzatai Zholdasbekov hatıra koleksiyonu odasıdır. Zholdasbekov, kütüphaneye 6.641 kitap, broşür bağışlamıştır. Bu kitaplardan 1.040'ı ünlü yazarlara, şairlere, diplomatlara ait otobiyografilerdir, 773'ü yabancı dilde yazılmıştır, 415'i ise anısal değere sahip olan portreler, diplomalar, sertifikalar, madalya ve demir paralardır. Bu odada ayrıca 908 işitsel türde ve video formatında kaynak vardır. Zholdasbekov, ayrıca kütüphaneye Kazak dombrası, jetigen gibi enstrümanlar bağışlamıştır (“NabRK”, 2019f).

İhtişamlı girişi ile bizi kucaklayan kütüphane, şimdiden sevgimizi kazanmıştı adeta. Girişte duvarda bulunan, kitap ve bilimin öneminden bahseden yazı, kitaplara ve bilime verilen önemi de gözler önüne seriyordu.

Resim 2. Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesi Giriş Salonu

Kütüphanenin verdiği güç bizi bilim dünyasına davet ediyordu. Açılan kapılar, bizi farklı raflara doğru sürükledi.

Resim 3. Kütüphane İç Kısım

Kütüphane içinde gezindikçe kütüphaneye ruh katmış ve mistik bir görüntüsü olan Kitap Müzesine doğru adımımızı atmaya başladık. Capcanlı renklerle ortamı yaşanılır kılan mistik karşılama o kadar davetkârdı ki, meraklı gözlerle içeri girdik.

Kitap Müzesiyle ilgili biraz bilgi vermek gerekirse; Kitap Müzesi, 1 Aralık 2014 tarihinde, Kazakistan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı döneminde ve Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesinin 10. yıldönümünde açılmıştır. Kitap Müzesinin amacı, kitapla ilgili materyalleri toplamak, incelemek, saklamak ve sergilemektir. Böylelikle de Kazakistan'ın maddi ve manevi kültürel mirasının da korunmasına katkıda bulunmaktadır. Kitap müzesinin görevlerinden biri, kitap yayıncılığının ulusal tarihini sunmak, kitabın ülkelerin tarihsel ve kültürel süreçlerinin önemli bir parçası olduğunu ortaya koymak, Kazakistan'da kitabın tarihçesini ortaya koymak, okuyucuyu nadir eserlerle buluşturmak. Müze altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm yazın tarihinin gelişimine odaklanmaktadır. İkinci bölüm 19. ve 20. yüzyıla ait eğitim ile ilgili kitapları ve ders kitaplarını kapsamaktadır. Üçüncü bölümde ise, Kuran ve İslamiyet ile ilgili kitaplar bulunmaktadır. Dördüncü bölümde ise 1945-2014 yılları arasında Kazakistan'da ve yurt dışında Kazakistan'la ilgili yayınları kapsamaktadır. Beşinci bölümde ise Kazakistan Cumhuriyeti Milli Kütüphane fonundan alınan kitaplar ve el yazmaları bulunmaktadır. Altıncı bölümde Zaki Akhmetov Anı koleksiyonu bulunmaktadır ("NabRK", 2019g).

Resim 4. Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesi Kitap Müzesi Girişi

Resim 5. Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesi Kitap Müzesi İç Kısım

Kızıl bir gerçeklikte, gerçeküstüçülük rollerini bürünmeye çalışan, belki de bu role bürünmüş bilim ağacı beliriverdi karşımızda; kütüphaneye kök salmıştı adeta. Bilimsel anlayışı ve kitap okumayı sembolize eden bu ağaç, kökleriyle konuşuyordu sanki. Saçmanın, saçılmanın inceliklerini ortaya koymaya çalışırcasına, dünya üzerinde bilimsel anlayışın kökler salıp, üremesini, gelişmesini istiyordu sanki. Kök saldıkça var olmanın mümkün kılınabildiğini yansıtan -bir ağaçtan ötesi- bir gerçeklik serilmişti gözlerimizin önünde.

Resim 6. Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesi Kitap Müzesindeki Bilgi Ağacı

Bu ağaç aynı zamanda Kazakistan'ın Kiril Alfabeti'nden Latin Alfabeti'ne geçme sürecini sembolize ediyordu.

Resim 7. Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesi Kitap Müzesi Koleksiyon Odası

Mistik odanın tütsü kokusu da gittikçe bizi kendine doğru çekiyordu. Kütüphane koridorlarında rafların önünde ve arasında dolaşırken, hissettiğimiz kitap kokusu bizi adeta tarihi bir yolculuğa çıkarıyordu. Gezintimiz sırasında Kazak kültürünün yansımaları olan eşyaları da görme şansını yakalamıştık.

Resim 8. Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesi Abay Koridoru ve Köşesi

Kütüphane içerisinde farklı bölümlere geçerken, uzun ve çiçeklerle kaplı koridorda Abay köşesi yer alıyordu. Bu özel koridorda, müthiş bir yeşil şiirselliğin, tarihi zamansal kesitlere sıkışmaktan kurtulmuş, günümüz zamanına akan anılara adanmışlığın izleri vardı. Görünümü okuyucunun ruhunu besleyecek, kurşunkalem çizimi yapılan resimden adeta renklerin fişkırdığı, gökkuşağı misali renklerin meydan okurcasına ortaya çıkmaya çalıştığı bir çağrışım yaratıyordu duyuşumuzda. Şefkatle ruhumuzun okşandığını hissediyorduk. Botanik bahçe tadındaki koridor, bir koridordan daha öte olup, bir ruhun karın altında kalmış, yarınlara tutunan tek filizini, saklı kalmış bir yaratıcılığını ortaya çıkarmaya adaydı. Koridor hiç bitmesin istedik.

Resim 9. Abay Köşesi

Şimdi de Abay köşesinde idik. Bu köşe, Çağdaş Kazak edebiyatında önemli izler bırakmış olan şair ve düşünür Abay Kunanbayoğlu anısına düzenlenmiştir. Buraya gelmişken, Abay hakkında biraz da kısa bilgiler sunmak istiyoruz; Kazak kültürü üzerine çalışmalar yürüten Abay, bu kültürün ve geleneklerin dünyaya yayılması ve tanıtılmasında önemli rol oynamıştır. Kazak halkına ait edebi eserleri, gelenek ve görenekleri, halkın yaşadığı sosyal olayları yakından dinleme ve inceleme şansını bulmuştur ve bu gerçek kesitleri kendi eserleriyle bütünleştirmiştir. Kendini halktan biri gibi hissederek, halka ait küçük bir detayın yüreğini zenginleştirdiğini düşünmüştür. Abay, aynı zamanda Kazak edebiyatının en büyük ozanlarından biridir.¹

Abay anısına bu köşede birkaç dakika bekleyip onun yerelliğe karışmışlığını yüreğimizde hissedip kütüphane içinde ilerlemeye devam ettik.

Resim 10. Çiçek Köşesi

Kütüphanede bir başka köşeye geldiğimiz zaman tekrar çiçeklerle karşılaştık. Hepsi birbirinden bakımlı idi. Kütüphane personelinin gösterdiği sevgi ve emekle canlılığını koruyan çiçekler, kütüphanedeki en güzel köşelerden birinde duruyordu. Kazak halkının doğaya karşı hissettiği tutku ve tutkunluk, bizi tekrar büyülemişti. Yaşamlarının her alanında, doğal yaşamla olan bütünleşmeyi kaybetmek istemeyişleri bir kez daha aşikâr hale gelmişti.

Kütüphanede ziyaret ettiğimiz yerlerden birisi de Bilgisayar Odası idi. Burada kullanıcılar, ücretsiz olarak İnternet'e ve kütüphanenin abone olduğu veri tabanlarına ulaşabiliyordu.

¹ Yaptığımız gezi sırasında Kazak akademisyenler ve öğrenciler tarafından bize aktarılan bilgiler ışığında bu ifadeler derlenmiştir.

Resim 11. Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesi Bilgisayar Odası

Uğradığımız diğer bir oda da sanatla ilgili kaynaklara erişilebilen Sanat Odası idi. Kütüphane içindeki gezimizi tamamlamak üzereydik. Güzel anılarla kütüphaneye ve Astana'ya veda ettik. Gördüğümüz, paylaşmak istediğimiz çok detay vardı. Hepsini tek bir çalışmaya sığdırabilmemiz neredeyse imkânsızdı. Bu yüzden de başka platformlarda da diğer detayları içeren paylaşımlar yapmayı şimdiden planlamaya başlamıştık.

Resim 12. Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Akademik Kütüphanesi Müzik Odası

Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye'ye dönüp, siz değerli okuyucularla birlikte kıymetli anılarımızı paylaşmak istedik. Bizim için paha biçilmez bir yolculuktu. Bu tür yolculukların, kültürlerarası diyalogun ve kültürel farkındalığın geliştirilmesine katkıda bulunduğunu bir kez daha görmüş olduk. Okuduğunuz ve anılarımızın bir parçası olduğunuz için çok teşekkür ederiz.

Kaynakça

NabRK. (2019a). Delivery desk. Erişim adresi:

<http://nabr.kz/home/review/readers/rooms/nab/readers/abonement>

NabRK. (2019b). Foreign literature center. Erişim adresi:

<http://nabr.kz/home/review/readers/rooms/nab/readers/om>

- NabRK. (2019c). Information and reference services. Erişim adresi:
<http://nabr.kz/home/review/readers/rooms/nab/readers/zalinfprav>
- NabRK. (2019d). Information development center. Erişim adresi:
<http://nabr.kz/home/review/readers/rooms/nab/readers/icr>
- NabRK. (2019e). Kamkorlyk room for readers with disabilities. Erişim adresi:
<http://nabr.kz/home/review/readers/rooms/nab/readers/kamkorlik>
- NabRK. (2019f). Memorial book collection of Myrzatai Zholdasbekov Room. Erişim adresi:
<http://nabr.kz/home/review/readers/rooms/nab/readers/mirzatairoom>
- NabRK. (2019g). Museum of book. Erişim adresi:
<http://nabr.kz/home/review/readers/rooms/nab/readers/muzei>
- NabRK. (2019h). Reading room on science. Erişim adresi:
<http://nabr.kz/home/review/readers/rooms/nab/readers/nchz>
- NabRK. (2019ı). Reading room on art literature. Erişim adresi:
<http://nabr.kz/home/review/readers/rooms/nab/readers/oli>

Avrupa Bilgi Bilimi Yaz Okulundan İzlenimler

Impressions from ESSIS (The European Summer School on Information Science)

Nisa Öktem* ve Nilay Cevher**

Öz

Bu yazıda, 1-6 Eylül 2019 tarihlerinde Hırvatistan'ın Osijek kentinde düzenlenen Avrupa Bilgi Bilimi Yaz Okulunda (ESSIS-The European Summer School on Information Science) edinilen izlenimler aktarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Bilgi Bilimi Yaz Okulu; ESSIS; bilgi bilimi.

Abstract

In this article, the impressions obtained at the European Summer School on Information Science (ESSIS-The European Summer School on Information Science) held in Osijek, Croatia on September 1-6, 2019 are presented.

Keywords: The European Summer School on Information Science; ESSIS; information science.

Giriş

Avrupa Bilgi Bilimi Yaz Okulu (ESSIS-The European Summer School on Information Science), AB ve Erasmus+ Programı himayesinde düzenlenen ESSIS 2017 ve ESSIS 2018 yaz okulu programlarının devamıdır. European Information Science Education (EINFOSE) Projesi olarak tasarlanan bu programın amacı, bilgi bilimi alanındaki mevcut farklılıkların ve öğrenme çıktılarının birbiriyle uyumlu hale getirilmesini sağlamaktır ("About", 2019).

Programda; Rusya, İtalya, İspanya, Bosna-Hersek, Türkiye ve Hırvatistan ülkelerinden gelen, lisans ve lisansüstü eğitimini sürdüren toplam 24 katılımcı bulunmaktaydı. Toplam beş gün süren yaz okulu programı, her gün üç oturumdan oluşmaktaydı. Bu oturumlarda çeşitli üniversitelerden gelen öğretim üyeleri kendi uzmanlık alanları olan bilgi bilimi ile alakalı tecrübelerini bizlerle paylaşmışlardır.

Eğitim Günleri

Programın ilk günü Saraybosna Üniversitesi'nden Dr. Mario Hibert'in, bilgi biliminin dijital dünya öncesindeki ve sonrasındaki konumu ile alakalı başarılı sunumuyla başlamıştır. Sonrasında Dr. Milijana Micunovic, dünyadaki bilgi kurumlarının teknoloji ile birlikte gelen olumlu ve olumsuz değişimleri üzerinde durduğu sunumunu gerçekleştirmiştir. İlk gün, Python programlama dilinin giriş düzeyindeki uygulamalı eğitimi ile son bulmuştur.

Programın ikinci gününde bilgi erişim sistemleri, bilgi arama davranışları ve semantik web (anlamsal ağ) gibi konuların tartışıldığı sunumlara ayrılmıştır. Bu sunumlarda,

* Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

E-posta: noktem@ybu.edu.tr

Research Assistant, Ankara Yıldırım Beyazıt University Department of Information Management, Turkey.

** Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: nilaycevher@hotmail.com

Research Assistant, Hacettepe University Department of Information Management, Turkey.

Geliş Tarihi - Received: 10.10.2019

Kabul Tarihi - Accepted: 27.10.2019

katılımcılara anlatılan konular ile ilgili pratik yapma imkânı tanınarak onların da etkin katılımları sağlanmıştır.

Programın üçüncü gününde bilgi bilimine farklı disiplinlerden getirilen bakış açılarının aktarıldığı sunumlar gerçekleştirilmiştir.

Programın dördüncü gününde ise alanında uzman olan öğretim üyeleri tarafından bilginin görselleştirilmesi ve bilimsel araştırma yöntemleri ve etik konularının anlatıldığı iki sunum gerçekleştirilmiştir. Dördüncü günün sonunda 2008 yılında Osijek’te kurulmuş olan *INCHOO* isimli bir yazılım firmasından gelen çalışanlar sunumlarını gerçekleştirmişler ve sonrasında firmanın yaptığı faaliyetleri görebilmek adına firmaya ziyarette bulunulmuştur.

Programın son gününde Pisa ve Osijek Üniversitelerinden katılan öğretim üyeleri altmetri, bilimetri konularındaki sunumlarını gerçekleştirmişlerdir.

Sağlanan İmkânlar ve Sosyal Aktiviteler

AB ve Erasmus+ Programı çatısı altında düzenlenen yaz okulu için katılımcılara sağlanan imkânlar oldukça kısıtlıydı. Katılımcıların barınması için tahsis edilen Osijek Üniversitesi kampüsünün yurt binasında ve dahi civarında internet erişiminin olmaması katılımcıların iletişim sağlamasını engellemiştir. İlerleyen yıllarda yine böylesine verimli bir programın devamı düşünüldüğü takdirde bu türden imkânların daha elverişli olmasına özen gösterilmesi gerekmektedir.

Eğitim programı boyunca program organizatörleri tarafından Osijek şehir turu, müze gezileri, şehrin sahip olduğu doğal park gezisi ve gala yemeği tertip edilmiştir. Bu sayede katılımcılar arasında daha samimi bir iletişim ortamı oluşturulmuş ve eğitim programı ile verimli geçen zaman aynı zamanda keyifli hale dönüştürülmüştür.

Programın tek doktora eğitimi alan katılımcıları olarak içeriğin bize yetersiz geldiğini belirtme gereksinimi duymaktayız. Elbette mevcut bilgilerimize yenilerini ekledik ve eski bilgileri tazeleme fırsatı bulduk fakat program, öğretim üyelerinin normalde bir dönemde anlattıkları derslerin bir özeti/girişi şeklinde olması ve öğrencilerin çoğunluğunun lisans düzeyinde olması dolayısıyla içerik olarak yetersiz bulunmuştur. Her ne kadar akademik içerik yetersiz bulunsa da, bu tür toplantıların bir başka amacı “network” oluşturmak, yeni yerler ve kültürler görmek, farklı eğitim modelleri keşfetmek olduğu için biz katılımcıları olumlu yönde etkilemiştir.

Ayrıntılı program web sitesinde yer almaktadır (“Programme”, 2019).

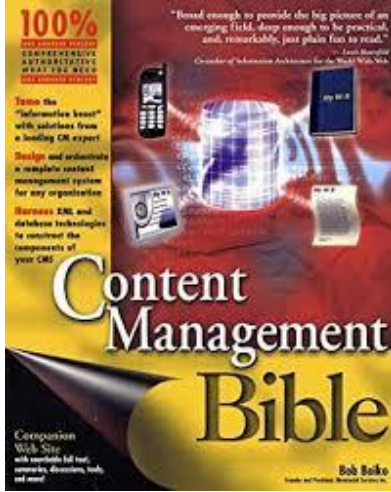
Kaynakça

About. (2019). Erişim adresi: <http://einfose.ffos.hr/summer-school/index.php/organization/>

Programme. (2019). Erişim adresi: <http://einfose.ffos.hr/summer-school/index.php/themes/>

Boiko, B. (2004). Content management bible (2. bs). Indianapolis: Wiley. 1176 s.; ISBN: 978-0-7645-7371-2.

Şahika Eroğlu*

Book Review **Content Management Bible**

This paper aims to review the book titled “Content Management Bible” which was written by one of the pioneering authors in the field of Content Management Systems (CMS). The author, Bob Boiko, is president of Metatorial Services, and head of the MSIM program at the iSchool University of Washington. The author also teaches information systems design, organization management, and content management, guides the reader about the confusing and often frightening processes of creating, implementing, operating, and managing CMS. The concept of content management was explained in the book with all aspects, and

the book covers topics such as processes, implementation, and development of CMS in detail. It is possible to say for the book that it is a very useful resource for all stakeholders in the CMS field.

Bu çalışmada, İçerik Yönetimi Sistemi (İYS) (Content Management System - CMS) konusunda önde gelen uzmanlardan birisi olan Bob Boiko tarafından yazılan “Content Management Bible” başlıklı kitabın tanıtılması amaçlanmıştır. Kitapta içerik yönetimi kavramı tüm yönleriyle ele alınmakla birlikte İYS’nin yapılandırılması, uygulanması ve geliştirilmesi kapsamında konular ayrıntılı bir şekilde işlenmektedir. Yazar Bob Boiko, Metatorial Services Inc. Başkanı ve Washington Üniversitesi iSchool’da bulunan Bilişim Yönetimi Yüksek Lisans Programı (MSIM) program başkanıdır. Bilgi sistemleri tasarımı, organizasyon yönetimi ve içerik yönetimi dersleri veren yazar kitapta bir İYS’yi oluşturma, uygulama, çalıştırma ve yönetme işinin kafa karıştırıcı ve genellikle korkutucu süreçlerinde okuyucularına rehberlik etmektedir. Kitap 2004 yılında orijinal dilinde basılmış henüz Türkçe’ye çevrilmemiştir. Konunun tüm boyutlarını içermesi ve ayrıntılı olarak açıklanması özelliğiyle ilgili paydaşlar açısından oldukça yararlı bir kaynak olarak tanımlanmaktadır.

Gelişen bilgi teknolojileri ile paylaşım olanaklarının artması, bilgi miktarındaki artışı da tetiklemiştir. Bu durum bilginin dağıtımında kullanılan sistem ve araçların da gelişimini sağlamıştır. Bilgi miktarı ve paylaşım olanaklarının artmasına karşın bilgilerin erişimi, düzenlenmesi ve keşfedilebilirliği gittikçe güçleşmeye başlamıştır. Son yıllarda sosyal medya ortamlarının da yaygın olarak kullanılmasıyla önemi daha da artan içerik yönetimi, içerik türleri ve yapılarının nasıl yönetileceğine yönelik bilgileri bünyesinde barındıran bir kavramdır. Kavram genel olarak bilginin bütünleştirilmesine dayandırılmaktadır. Son yıllarda “Bilgi Yönetimi” alanı başta olmak üzere Bilgisayar Bilimleri ve Dijital Pazarlama

*Dr., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: sahikaeroglu@hacettepe.edu.tr
Dr., Hacettepe University Department of Information Management, Turkey.

alanlarında da yoğunlukla kullanılan ve çalışılan bu kavram hakkındaki temel bilgi kaynakları oldukça önemlidir. Bu anlamda ayrıntılı bir anlatımla içerik yönetimi kavramını ve içerik yönetimi sistemini anlatan kitap Bilgi ve Belge Yönetimi alanı açısından kullanımı oldukça faydalı olabilecek bir kaynak olarak görülmektedir. Nitekim kaynak Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünde verilen İçerik Yönetimi dersi kapsamında da kaynak olarak kullanılmaktadır.

Kitap incelendiğinde 5 bölüm ve 40 üniteden oluştuğu görülmektedir. Kitabın “İçerik Nedir?” başlıklı 1. bölümünde (s. 1-41) içerik, kavramsal olarak değerlendirilerek tüm yönleriyle tanımlanmıştır. Diğer bir ifadeyle içerik kavramı, veri ve bilgi tanımından başlanarak temel dayanak noktaları ile açıklanmıştır. Bu bölümde içerik kavramının veriden farkları tartışılarak konuya yönelik kavramsal bir temel oluşturulması amaçlanmış olup, içeriğin yapısı ve formatı başlıkları altında konunun ayrıntıları irdelenmiştir. 1. bölüm akıcı kurgusu ile içerik kavramının anlaşılmasını netleştirmiştir.

Kitabın 2. bölümünde ise (s. 63-173) “İçerik Yönetimi Nedir?” başlığını taşımakta olup, içerik yönetimi kavramının tanımı ve ortaya çıkışı üzerine değerlendirmelere yer verilmiştir. Önceki bölümde ayrıntılı olarak ele alınan içerik kavramından içerik yönetimi kavramına bu bölümde geçilmiş ve içerik yönetimi kavramı ana hatlarıyla tanımlandıktan sonra tarihsel gelişimi ve organizasyonlar açısından önemi açıklanmıştır. İçerikte statik web sayfası anlayışından dinamik web sayfası modeline geçiş aşamalarından sonra web içerik yönetimi, kurumsal içerik yönetimi gibi içerik yönetimi kavramının kırılımları açıklanmıştır. Bölümde içerik yönetiminin bileşenleri (koleksiyon sistemi, yönetim sistemi ve dağıtım sistemi) ayrı ayrı açıklanarak yapısal içerik yönetimi kavramı ortaya konulmuştur. Bölüm sonunda, içerik yönetim sisteminin ihtiyaç değerlendirmesi yöntemi açıklanmıştır. Bu çerçevede, İYS'nin hesaplama tabloları ile organizasyonlara rehberlik edilmek istendiği anlaşılmaktadır. Bölümde, İYS'nin bir anlamda çıktıları olan kişiselleştirme, ileri web sayfaları, çoklu yayıncılık, e-ticaret, bilgi yönetimi, çevrimiçi topluluklar gibi özellikler ayrı ayrı anlatılarak bu özelliklerin yapılandırılmasına yönelik içerikler sistematik bir biçimde sunulmuştur.

3. bölüm (s. 199-429) içerik yönetimi projesi üzerine kurgulanmıştır. Bu çerçevede, projenin planlanmasından, personel seçimine ve uygulanmasına kadar tüm yönleri açıklanmıştır. Daha sonra içerik yönetimi sisteminde insan kaynağı seçimine yönelik bilgi sunulmuş ve içerik yönetimi kavramı kapsamında tanımlanmış iş başlıkları açıklanarak içerik yöneticisi (content manager), proje yöneticisi (project manager), üretim müdürü (production manager), iş analisti (business analyst), bilgi mimarı (information architect), içerik analisti (content analyst), metator, altyapı personeli (infrastructure staff), İYS yöneticisi (CMS administrator), yazılım geliştiriciler (software developers), yayıncılık personeli (publications staff), içerik yaratım personeli (content creation staff) gibi içerik yönetimi projesinde rol alan insan kaynakları tanımlamaları ve görevleri açıklanmıştır. Bölümde ayrıca organizasyonlarda İYS projesine adaptasyon ve diğer sistemlerle bütünleştirmeye yönelik işlemler ve süreçler açıklanmış ve İYS'ye yönelik gereklilikler tanımlanarak organizasyonların ilgili durumlarda yararlanabilecekleri kaynaklar sunulmuştur. Bu bölümde organizasyonların içerik yönetimine hazırlık değerlendirmeleri kapsamında uygulanabilecek ölçümlerden bahsedilmiş ve daha sonra içerik yönetimi projesi kapsamında kullanılacak olan yazılım ve donanımının seçim kriterlerine yönelik bilgi verilmiştir. Bölümde son olarak İYS'nin uygulama aşamaları ve uygulamada karşılaşılan süreçler (kullanılabilirlik testleri, beta testler, yayın testler vb.) açıklanmıştır.

Kitabın 4. bölümü (s. 451-755) “İçerik Yönetimi Çarkı” başlığı altında yapılandırılmıştır. Bu bölümde içerik yönetimi bileşenleri olan amaç ve gereklilikler, kullanıcılar, yayınlar, içerik türleri, yazarlar, kaynaklar, erişim yapıları, iş süreçleri ve

personel gibi yapılar açıklandıktan sonra içerik yönetiminde üstveri kavramının kullanımı hakkında bilgi verilmiştir. Bu çerçevede, öncelikle üstveriye yönelik kavramsal tanımlamalar yapılmış ve farklı üstveri türlerinin kategorizasyonuna yönelik bilgi sunulmuştur. Ardından İYS’de metadata kullanımının ve yapılanmasının önemine değinilerek nasıl uygulanacağına yönelik bilgi verilmiş ve kullanıcıların kategorize edilme yöntemleri kapsamında içerikler sunulmuştur. Bu çerçevede, kullanıcıların analiz edilmesine imkân tanıyan örnek yöntemler ele alınmıştır. Bölümde ayrıca içerik türleri ve yapıları anlatılarak içeriklerin sınıflama ve kategorizasyonlarının yapılandırılması ve İYS şablonlarının oluşturulması ile kişiselleştirme süreçlerinin nasıl uygulanacağına ilişkin ayrıntılı bilgi verilmiştir. Son olarak iş süreçlerinin yapılandırılması kapsamında iş akışları ve personel modellemeleri hakkında bilgi sunulmuştur.

İçerik ve içerik yönetimi hakkında hem kavramsal hem de tüm bileşenleri hakkındaki bilginin ilk dört bölümde ayrıntılı bir şekilde sunulduğu kitabın son bölümü (s. 791-993) “İYS Kurulumu” başlığı altında yapılandırılmıştır. Bu bölümde öncelikle İYS kurulumu temel düzeyde anlatılarak konuya giriş yapılmış olup, içeriğin işaretleme dilleri ve XML gibi yapılarla işlerliği ele alınmıştır. Daha sonra İYS’nin nasıl yapılandırılacağı ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

İçerik yönetimi kavramı günümüzde birçok alanda yoğun bir şekilde tartışılmakta ve üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Bilgi bilim açısından değerlendirildiğinde büyük miktarda bilginin üstesinden gelinebilmesine yönelik teknikler barındıran bu kavrama dönük bu denli ayrıntılı bir çalışmanın literatürde yer alması önemlidir. Organizasyonel kullanımının yanı sıra, özellikle yeni mezunlar ve uygulayıcılar açısından farklı iş alanlarına ufuklar açabilen içerik yönetimi kavramını ve uygulamalarını net bir şekilde ortaya koyan ve adeta konuya yönelik bir başucu kitabı özelliği taşıyan kitap alanımız açısından değerli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Titiz bir çalışmanın ürünü olduğu anlaşılan kaynağın kurgusunun konunun temelinden başlayarak her bölümde ayrıntıları açıklaması kullanıcının ilgisini çekebilecek bir nitelik kazanmasını sağlamıştır.

Bu alanda çalışanlar/bilgi profesyonelleri ve ilgili bütün araştırmacılar için temel başvuru kaynağı olarak kullanılacak kitaptaki bilgilerle, konuyla ilgili kavram ve uygulamaların birçok boyutuna dikkat çekilerek iş süreçlerinin verimliliğine katkı sağlanacağı inancındayız.